

# Žensko lice suvremenih migracija: Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj

---

Žagi, Karla

Doctoral thesis / Disertacija

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Catholic University of Croatia / Hrvatsko katoličko sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:224:366360>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**



HRVATSKO  
KATOLIČKO  
SVEUČILIŠTE  
ZAGREB  
UNIVERSITAS  
STUDIORUM  
CATHOLICA  
CROATICA  
ZAGREBLA

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the Catholic University of Croatia](#)





HRVATSKO  
KATOLIČKO  
SVEUČILIŠTE  
Z A G R E B  
UNIVERSITAS  
STUDIORUM  
CATHOLICA  
CROATICA  
Z A G R A B I A

POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI (DOKTORSKI) STUDIJ

*Sociologija: vrijednosti, identitet i društvene promjene u hrvatskome društvu*

Karla Žagi

**ŽENSKO LICE SUVREMENIH MIGRACIJA:  
AKULTURACIJSKE STRATEGIJE ŽENA POD  
MEĐUNARODNOM ZAŠTITOM U REPUBLICI  
HRVATSKOJ**

Doktorski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mario Bara

Zagreb, siječanj 2023.



HRVATSKO  
KATOLIČKO  
SVEUČILIŠTE  
Z A G R E B  
UNIVERSITAS  
STUDIORUM  
CATHOLICA  
CROATICA  
Z A G R A B I A

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY  
POSTGRADUATE UNIVERSITY STUDIES IN SOCIOLOGY

*Sociology: Values, Identity and Social Changes in Croatian Society*

Karla Žagi

**THE FEMALE FACE OF MODERN MIGRATION:  
ACCULTURATION STRATEGIES AMONG WOMEN  
UNDER THE INTERNATIONAL PROTECTION IN  
CROATIA**

Doctoral Thesis

Supervisor: Associate Professor Mario Bara, PhD

Zagreb, January 2023



HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE

Ilica 242

10000 Zagreb

*Sociologija: vrijednosti, identitet i društvene promjene u hrvatskome društvu*



HRVATSKO  
KATOLIČKO  
SVEUČILIŠTE  
Z A G R E B  
UNIVERSITAS  
STUDIORUM  
CATHOLICA  
CROATICA  
Z A G R A B I A

Karla Žagi

---

(Ime i prezime)

## IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom izjavljujem i vlastoručnim potpisom potvrđujem da je moj doktorski rad:

„Žensko lice suvremenih migracija: Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj“ („The Female Face of Modern Migration: Acculturation Strategies Among Women Under the International Protection in Croatia“)

---

*(naslov doktorskog rada na hrvatskom i engleskom jeziku)*

izrađen pod mentorstvom/komentorstvom:

izv. prof. dr. sc. Maria Bare

---

*(navesti imena mentora/komentora)*

i obranjen:

12. siječnja 2023. godine, na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu, s početkom u 14 sati

---

*(napisati datum, mjesto i vrijeme obrane doktorskog rada)*

isključivo rezultat mog vlastitog i samostalnog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i objavljenoj literaturi, a dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da niti jedan dio doktorskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranog rada te niti jedan dio doktorskog rada ne narušava ičija autorska prava.

Izjavljujem da niti jedan dio doktorskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi u Republici Hrvatskoj i inozemstvu.

U Zagrebu, 5. prosinca, 2023.

---

(vlastoručni potpis)

HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE  
Ilica 242  
10000 Zagreb  
Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij *Povijest*



HRVATSKO  
KATOLIČKO  
SVEUČILIŠTE  
Z A G R E B  
UNIVERSITAS  
STUDIORUM  
CATHOLICA  
CROATICA  
Z A G R A B I A

---

(Ime i prezime)

### IZJAVA O ISTOVJETNOSTI SADRŽAJA DOKTORSKOG RADA

kojom izjavljujem i vlastoručnim potpisom potvrđujem da je sadržaj mojeg doktorskog rada:

---

*(naslov doktorskog rada na hrvatskom i engleskom jeziku)*

izrađen pod mentorstvom/komentorstvom:

---

*(navesti imena mentora/komentora)*

i obranjen:

---

*(napisati datum, mjesto i vrijeme obrane doktorskog rada)*

koji dostavljam u elektroničkoj verziji u PDF inačici na CD-u/DVD-u, istovjetan tiskanoj verziji mog doktorskog rada (koji dostavljam u 10 tiskanih primjeraka, tvrdi uvez).

U Zagrebu, 5. prosinca, 2023.

---

(vlastoručni potpis)

## TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Naslov doktorskog rada	Žensko lice suvremenih migracija: Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj
Autor	Karla Žagi
Mentor	izv. prof. dr. sc. Mario Bara
Ključne riječi	migracija, akulturacijski model, akulturacijske strategije, međunarodna zaštita
Povjerenstvo za ocjenu doktorskog rada	1. doc. dr. sc. Ivana Brstilo Lovrić, predsjednica 2. doc. dr. sc. Marica Marinović Golubić, članica 3. izv. prof. dr. sc. Mario Bara, član, mentor
Povjerenstvo za obranu doktorskog rada	1. doc. dr. sc. Ivana Brstilo Lovrić, predsjednica 2. doc. dr. sc. Marica Marinović Golubić, članica 3. izv. prof. dr. sc. Mario Bara, član, mentor
Ustanova koja je dodijelila akademski stupanj doktora znanosti	HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE
Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij	Sociologija: vrijednosti, identitet i društvene promjene u hrvatskome društvu
Mjesto	Zagreb
Država obrane	Republika Hrvatska
Znanstveno područje	Društvene znanosti
Znanstveno polje	Sociologija
Znanstvena grana ( <i>ako ima</i> )	Posebna sociologija
Vrsta studija	Sveučilišni
Razina studija	Poslijediplomski
Akademski stupanj	Doktor znanosti
Kratica akademskog stupnja	dr. sc.
Vrsta rada	Doktorski rad
Jezik pisanja doktorskog rada	hrvatski
Jezik na kojem je doktorski rad obranjen	hrvatski
Datum obrane doktorskog rada	12. siječnja 2023.



### BASIC DOKUMENTATION CARD

Thesis Title	The Female Face of Modern Migration: Acculturation Strategies Among Women Under the International Protection in Croatia
Author	Karla Žagi
Mentor	Associate professor Mario Bara
Key words	migration, acculturation model, acculturation strategies, international protection
Thesis Evaluation Committee	1. Assistant professor Ivana Brstilo Lovrić, president 2. Assistant professor Marica Marinović Golubić, member 3. Associate professor Mario Bara, član, mentor
Thesis Defense Committee	1. Assistant professor Ivana Brstilo Lovrić, president 2. Assistant professor Marica Marinović Golubić, member 3. Associate professor Mario Bara, member, mentor
The Institution Awarding the Academic Degree	CATHOLIC UNIVERSITY OF CROATIA
Postgraduate University (Doctoral) Study	Sociology: Values, Identity and Social Changes in Croatian Society
Location	Zagreb
Country of Defense	Republic of Croatia
Scientific Area	Social Sciences
Scientific Field	Sociology
Scientific Branch ( <i>if any</i> )	Special Sociology
Type of Study	University
Level of Study	Postgraduate
Academic Degree	PhD Degree
Abbreviated Academic Degree Title	PhD
Type of Thesis	Postgraduate Thesis
Language of Thesis (written)	Croatian
Language of Thesis (defenced)	Croatian
Date of Thesis Defense	January 12 <sup>th</sup> , 2023

## SAŽETAK

Akulturracija je djelomično zanemaren koncept u sociološkoj misli koji je danas, više nego ikad, potrebno uključiti u istraživanja sociologije migracija, s obzirom na učestalost prisilnih, ali i dobrovoljnih migracija u svijetu. Radi se o konceptu koji predstavlja svaku promjenu u djelovanjima do koje dolazi uslijed kontakta dviju različitih kultura, odnosno ulaskom pojedinca u kulturu u kojoj nije primarno i sekundarno socijaliziran, pri čemu se mijenjaju pojedini elementi izvorne kulture pojedinca. Osnovne sastavnice akulturracijskoga modela su integracija, asimilacija, marginalizacija i separacija. Navedene sastavnice predstavljaju orijentacije migranata prema izvornoj kulturi i kulturi zemlje destinacije, odnosno društva primitka. Akulturracijske strategije ili orijentacije očituju se u društvenim aktivnostima migranata, njihovim ulogama usko vezanima uz aktivnosti te stavovima. Stoga je opći cilj istraživanja bio utvrditi koje se akulturracijske strategije javljaju kod sudionica pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj. Uz navedeno, nastojalo se utvrditi razlikuju li se sudionice u akulturracijskim strategijama ovisno o dobi, zemlji porijekla, stupnju obrazovanja, pravnom statusu, programu preseljenja, bračnom statusu, strukturi kućanstva i mjestu stanovanja. U istraživanju je korištena mješovita metodologija, pri čemu se u kvalitativnome dijelu istraživanja nastojao dobiti dublji uvid u društvene prakse u kojima su sudionice sudjelovale u zemlji porijekla i one u kojima sudjeluju u Hrvatskoj kao zemlji destinacije te prepoznati uz to pripadajuće uloge. Glavni rezultati pokazuju da su sudionice slabo do umjereno aktivne u hrvatskome društvu kad je riječ o društvenim praksama. Istovremeno, sudionice pokazuju odlučne stavove prema hrvatskim kulturalnim domenama, kao i domenama zemlje porijekla, u čemu se očituju nastojanja prema integracijskoj strategiji. Rezultati kvalitativnoga dijela istraživanja ukazuju na rekonstrukciju obiteljske uloge, profesionalnih društvenih praksi i uloga, obrazovnih društvenih praksi i uloga, društvenih praksi i uloga vezanih uz socijalizaciju te rekonstrukciju uloge u odnosu na šire društvo u kojemu sudionice trenutno žive. Kad je riječ o testiranju razlika u akulturracijskim strategijama ovisno o pojedinim varijablama, pokazalo se da su sudionice mlade dobi posebno društveno aktivne, kao i sudionice višeg stupnja obrazovanja, dok se kod sudionica bez partnera čak može zaključiti o orijentiranosti prema strategiji integracije ili slabe asimilacije. Sudionice koje su migrirale programom preseljenja u svojim društvenim praksama pokazuju orijentiranost ka strategiji asimilacije, dok sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji djelomičnoj strategiji integracije. Kod sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i djecom nije moguće jasno utvrditi kojim akulturracijskim strategijama su sklone, za razliku od sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i obitelji za koje se primjećuje orijentacija prema

strategiji integracije. Društvene prakse i orijentacije sudionica iz Zagreba i Siska mogu biti objašnjene većom sklonosti prema akulturacijskoj strategiji integracije, a sudionica iz Požege, Karlovca i Zadra većom sklonosti akulturacijskoj strategiji separacije. Na kraju, rezultati su pokazali da zemlja porijekla i prihvatni pravni status ne predstavljaju ključnu odrednicu akulturacijskih strategija.

Ključne riječi: migracija, akulturacijski model, akulturacijske strategije, međunarodna zaštita

## EXTENDED SUMMARY

The dynamic social processes and changes we are witnessing in Europe as well as in other territories point to the sociology of migration as a necessary discipline in the scientific and social context. The analysis of contemporary migration flows, and trends and the study of the coexistence of different cultures in one area have once again become one of the priorities in the sociological discipline. This was prompted by the events in 2015 with the mass arrival of migrants from the Middle East and Africa, and then in 2022 with the beginning of war in Ukraine. However, given the period in which the research was conducted, it is clear that the mass migrations in 2015 set a key social context for this research, while similar research involving migrants from Ukraine has yet to be conducted in the future.

In this context, the acculturation model represents an indispensable theoretical framework because it focuses on identification with the original culture of the migrant and the culture encountered in the receiving society after the migration process. Acculturation, as a process that became more interesting in social research in parallel with globalization and increasingly frequent migration flows, has been defined differently over the years. Redfield, Linton, and Herskovits offered the definition that is most widely accepted in the social sciences today. They explain acculturation as a phenomenon observed when groups from different cultures come into direct and successive contact, whereby changes in the original cultural patterns of one or more groups are recognized (Redfield et al., 1936: 149). The International Organization for Migration observes acculturation as an adaptation to the elements of the culture that the individual encounters for the first time. Adaptation can be observed in the change of original ideas, values, or behaviors in a new culture (IOM according to Sam, 2006: 11). According to Sam and Berry, acculturation can be explained as any change in customs or beliefs that occurs as a result of the contact of at least two different cultures, i.e. the entry of an individual into a culture in which he or she has not been primarily and secondarily socialized, whereby certain elements of personal culture tend to change (Sam and Berry, 2006: 1). In dealing with the phenomenon of acculturation, Berry went a step further and developed an acculturation model that assumes identification with one's original culture and a new culture after the migration process. Acculturation strategies are based on attitudes and actions (Berry, 2006: 33). Attitudes are equally important as social practices because they indicate the degree of agreement, disagreement, and rejection of certain dimensions of society and culture that an individual or group encounters. The acculturation model contains four strategies: integration, assimilation, marginalization, and separation.

Integration represents the acculturation strategy that is generally the most studied in the social sciences, while in civil society it is trying to be achieved through a large scope of integration strategies, unlike other acculturation strategies. The reason can be found in the fact that it represents the only bicultural strategy, which means that it is optimal for the migrants themselves, as well as for the receiving society, considering that it implies the idea of social cohesion. In other words, in the acculturation model, integration represents an individual's identification with both cultures, which he or she shows in attitudes, preferences, and social practices. The basic assumption of integration is the preservation of one's own identity while simultaneously learning about others and the social practices of inclusion in the host society (Berry, 2006: 35). This is precisely why integration is considered a bicultural strategy that is optimal for the migrant population, as well as the majority population, because, if implemented adequately, it can result in social balance or at least the absence of conflicts between different groups in society. This is also confirmed by other definitions of integration. For example, the European Forum for Migration Studies, in its extensive research on integration, observes it as a concept that assumes the stability of relations between different parts of society that is viewed as a whole or through the idea of strengthening or improving relations within the aforementioned system (Heckmann, 2006: 8). Additionally, the study emphasized that integration is a sociological concept that implies state stability and cooperation in relationships within the social system (Heckmann, 2006: 8).

In this research, assimilation was observed according to Berry's acculturation model which considers the rejection of the original culture of an individual or group and the acceptance of another culture, the one inherent to the receiving society. Assimilation is manifested by social practices in which an individual or group suppresses their own culture and decides to identify with the culture of the receiving society. In a broader sense, assimilation can be observed through the imposition of acceptance of the culture of the majority society on migrants who encounter that culture (Sam, 2006: 12).

Marginalization represents an acculturation strategy in which an individual rejects both cultures at the same time, i.e. in which an individual does not identify with any of the cultures - his or her own original culture and the culture of the receiving society (Greenland, 2016). Berry (2006) defines marginalization as a strategy that manifests itself in a reduced interest in both cultures, where there is an absence of interest in integration in the wider host society and entering into contacts through different practices. The author states that one of the possible reasons for abandoning one's cultural identity is the forced abandonment of one's

own culture or social practices associated with cultural customs, while he explains the suppression of a new culture and society through possible discrimination or exclusion imposed by the receiving society (Berry, 2006: 35). The strategy of marginalization has a particularly unfavorable effect on the sense of identity and belonging to a certain group, society or state, which represents a negative consequence for the individual. According to Bhugra (2004), the individual thus loses a clear image of oneself, which in the long run results in social isolation and various psychological difficulties.

Separation represents an acculturation strategy in which the individual exclusively identifies with his or her original culture and rejects the culture of the receiving society. Separation can be recognized in those individuals who do not show a preference for coming into contact with the new society and emphasize the desire to preserve their own cultural identity while avoiding exploring the elements of the culture of the new society (Berry, 2006: 35). In sociology, the concept of "elastic ethnicity" is also used to explain the separation strategy, which refers to a set of values, attitudes and social practices by which migrants directly indicate their refusal to accept a new culture and act in the way that is in line with the new society. According to Morawska, it often refers to those migrants who are socio-economically vulnerable in the country of destination therefore they emphasize their separation from the receiving society (Morawska, 2009: 114).

The theoretical framework based on the empirical studies briefly presented previously served to create the research design that is presented below.

The general aim of the research was to determine which acculturation strategies occur among participants under international protection in Croatia. The research questions that were used to achieve the general aim of the research are stated below, and they refer to the qualitative and quantitative parts of the research.

In the qualitative part of the research, we tried to determine:

1. How do the participants perceive their roles in Croatian society?
2. What roles can be recognized in the participants during their stay in the country of origin and after migration to Croatia?
3. How can the social practices and roles of the participants be observed in the context of the acculturation model in Croatian society?

In the quantitative part of the research, we tried to determine:

1. Is there a difference in the social practices in which the participants participate in the country of origin and the country of destination?
2. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding age?
3. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding the country of origin?
4. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding the level of education?
5. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding the acceptance status?
6. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding the migration program?
7. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding marital status?
8. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding the household structure?
9. Is there a difference in acculturation strategies between the participants regarding their place of residence?

The general hypothesis that responds to the general aim assumes that among the participants it is possible to recognize the presence of certain acculturation strategies determined by Berry's model of acculturation (2001) and the author's thesis that age, gender, and level of education are key factors in the acculturation process. Specified hypotheses related to a particular research question are summarized below:

H1: Among the participants, it is possible to recognize a change in formal and part of informal social practices, and thus in status roles related to occupation, while status roles related to family relationships remain the same as in the country of origin.

H2: Young participants (age group from 18 to 28 years and 29 to 39 years) and middle age (age group from 40 to 49 years) tend to participate more often in social practices in the country of destination and show a higher level of orientation towards Croatian cultural domains from participants of mature age (age group from 50 to 59 years).

H3: There is no statistically significant difference in social practices and acculturation strategies regarding the country of origin of participants.

H4: Participants who have achieved a higher level of education are more inclined to participate more often in social practices and show a higher level of orientation towards Croatian cultural domains than participants who have achieved a lower level of education.

H5: There is no difference in social practices and acculturation strategies between participants granted asylum and those granted subsidiary protection.

H6: Participants who have migrated to Croatia through the family reunion program are more likely to participate more often in social practices and assume a higher level of orientation towards Croatian cultural domains than participants who have migrated through the resettlement program.

H7: Participants who do not have a partner participate more often in social practices and are more inclined to be oriented towards Croatian cultural domains than married participants, widows, divorced participants, and those who live separately from their spouses.

H8: Participants who share a household with a spouse participate less often in social practices and are more inclined to be oriented towards the cultural domains of the country of origin than participants who live alone and who share a household with children, family, and parents.

H9: Participants who reside in Croatia in places with a smaller total number of persons under international protection (Karlovac, Požega, and Zadar) tend to frequently participate in social practices and have a lower level of orientation towards the cultural domains of Croatia than participants who reside in places with a larger total number of migrants (Sisak, Zagreb and the surrounding area).

The research sample included female adult participants who have lived in Croatia for at least one year. Only those participants who were granted international protection status in Croatia could be included in the research.

To achieve the previously set aims, a mixed methodology was used in the research. In the qualitative part of the research, an in-depth semi-structured interview was used, which consisted of a total of 4 broad thematic units: (1) Life before leaving the country of origin, (2) Life in Croatia, (3) Mechanisms of entering the Croatian society, (4) Dimensions of entering the Croatian society. In the quantitative part of the research, an anonymous face-to-face



questionnaire was used with modified scales of general ethnicity (Tsai et al., 2000: 327-330; Stanford: Culture and Emotion Lab, n.d.) and a multi-group acculturation scale (Stephenson, 2000). : 79 – 84) applied to the Croatian context. The scales represent measures of orientation towards the country of origin and the country of destination, to which sociodemographic questions were added. The questionnaire consisted of a total of 41 questions focused on the self-assessed frequency of participation in various formal and informal social practices related to activities in private life, public social life, as well as various activities related to the participant's original culture and culture of receiving society, following the media in a particular language and attitudes related to cultural activities and sense of belonging. Answers to the set of questions were offered on a 5-point Likert scale.

The results showed that the participants are weakly to moderately active in Croatian society when it comes to social practices, although they show strong attitudes towards Croatian cultural domains, as well as the domains of their country of origin. However, the acculturation strategy of integration is manifested more in their attitudes about cultural domains than in social practices in which they show weak to moderate social activity. When it comes to the change of social practices with migration to Croatia, a statistically significant difference in the frequency of participation in informal social practices in the country of origin and destination was confirmed, but no difference was observed for formal social practices. The qualitative part of the research supports and deepens the obtained result by pointing to the reconstruction of the family role, professional social practices and roles, educational social practices and roles, social practices and roles related to socialization, and the reconstruction of the role concerning the wider society in which participants currently live. In the analysis of differences in acculturation strategies according to age, the young participants stood out in their answers related to social practices that indicate their special social activity, while in the orientations, there wasn't found a sufficient number of statistically significant differences to fully conclude the acculturation strategies of individual age groups. The research confirms the previously stated hypothesis that the country of origin is not a key determinant of acculturation, in contrast to other differentiating factors that have proven to be significantly more influential. One such factor is the level of education. The results showed that participants with a higher level of education are more socially active, and in acculturation strategies more inclined to the assimilation strategy, in contrast to less educated participants. The results obtained through qualitative research support this quantitative result, given that it was shown that highly educated participants talk about everyday challenges at the workplace or in social contact with the domicile population, which indicates their activity. It was confirmed that the

participants do not differ in their acculturation strategies based on their reception status. However, when it comes to differences in acculturation strategies based on the migration program, it was shown that the participants who have migrated through the resettlement program are more inclined to the assimilation strategy in their social practices and orientations, while the participants who migrated through the family reunification program are more inclined to the partial integration strategy, considering that their social practices do not indicate excessive involvement in the activities of wider society. Marital status also proved to be important in the context of differentiating acculturation strategies between the participants. It can be concluded that the social practices and orientations of the participants without a partner can be explained by the acculturation strategy of integration or weak assimilation, which is confirmed in more detail by the qualitative part of the research. The household structure is followed up with marital status, whereby it was shown that for the participants who share the household with their spouse and children, it is not possible to determine which acculturation strategies they are inclined to, in contrast to the participants who share the household with their parents and family, for whom it is possible to determine inclination towards the strategy of integration when their social practices and orientations are considered. Place of residence is another key differentiating factor, with the results showing that the social practices and orientations of the participants from Zagreb and Sisak can be explained by a greater tendency towards the acculturation strategy of integration, and the participants from Požega, Karlovac, and Zadar by a greater tendency towards the acculturation strategy of separation.

This research shows the great potential of the acculturation model analysis from the context of the sociological discipline. It shows that the participants are still not socially active enough to conclude about their integration into Croatian society, although in their attitudes and preferences they strive towards the aforementioned strategy. While the variables of age, level of education, migration program, marital status, household structure, and place of residence proved to be crucial in the participant differentiation in terms of acculturation strategies, the variables of the country of origin and acceptance status proved the opposite. The qualitative part of the research gave a deeper insight into the mentioned differences and additionally confirmed the results of the quantitative part of the research. Although results mostly support previous research conducted on this topic, with minimal deviations and contradictions in the results, the acculturation model still contains many aspects that should be studied in the future. It is important to understand that the results of this research show only tendencies and preferences, i.e. approach to a particular acculturation strategy in social

practices and attitudes, and not conclusions that certain groups of participants who show the assimilation strategy reject the culture of the country of origin and turn exclusively to the culture of the country destinations in reality. To be able to give a conclusion about the dynamics of changes in social practices and acculturation strategies, it is necessary to conduct a longitudinal study, ideally in 3 measurements because, according to Miller (2009: 403), acculturation strategies differ within the first year after migration and in later periods in life in the country of destination. Through this method, changes in acculturation strategies could be captured as a whole.

Keywords: migration, acculturation model, acculturation strategies, international protection

## ZAHVALA

Zahvaljujem mentoru izv. prof. dr. sc. Mariu Bari na susretljivosti, otvorenosti i ponajviše prihvaćanju, usmjeravanju i pomoći u razradi mojih ideja kojih je ponekad bilo i previše. Hvala na svim smjernicama, slušanju, a ponajviše brzini u rješavanju svih prepreka i poteškoća u procesu prikupljanja podataka i pisanja rada.

Hvala predsjednici Povjerenstva za obranu doktorskoga rada doc. dr. sc. Ivani Brstilo Lovrić što je pristala biti predsjednicom Povjerenstva te na sugestijama, podršci i posebnome zalaganju i organizaciji procesa obrane doktorskoga rada.

Hvala članici povjerenstva doc. dr. sc. Marici Marinović Golubić što je pristala biti članicom Povjerenstva za obranu doktorskoga rada te svojim sugestijama dala doprinos u poboljšanju rada.

Posebno želim istaknuti i zahvaliti zaposlenicima Hrvatskog Crvenog križa koji su pomogli u regrutaciji sudionica i doprinijeli boljem razumijevanja kultura o kojima sam učila kroz čitav doktorski studij. Hvala vam što ste se toliko uključili unatoč svim vašim privatnim i poslovnim obavezama!

Zahvaljujem svim kolegama i profesorima na Hrvatskom katoličkom sveučilištu koji su bili uz mene u nekom od koraka doktorskoga procesa. Također, zahvaljujem mojim studentima koji su me došli podržati na obrani doktorskoga rada te koji su pokazali interes za teme koje proučavam.

Posebno zahvaljujem svim kolegama okupljenima oko PhD.meetup inicijative na Hrvatskom katoličkom sveučilištu koji su svojim nenametljivim savjetima, dijeljenjem iskustava i ideja doprinijeli procesu pisanja i pripreme obrane doktorskoga rada. Zahvaljujem najbližim kolegama koji su kroz ovaj proces postali i prijatelji, na njihovome strpljenju i aktivnome slušanju.

Veliko hvala najbližim prijateljima koji su u ovim godinama bili uz mene te su me na različite načine poticali i ohrabivali.

Puno hvala mojim roditeljima koji su na svim razinama obrazovanja bili uz mene, poticali me i pružili mi temelj iz kojega je proizašao i ovaj uspjeh. Bez njih ne bih bila na ovome mjestu.

Na kraju, posebno želim zahvaliti Juri. Hvala na strpljenju i beskompromisnoj vjeri u mene i moje istraživanje.

## Sadržaj

<b>1. UVOD</b> .....	1
<b>1.1. Motivacija za istraživanjem teme</b> .....	1
<b>1.2. Kontekst Republike Hrvatske u izbjegličkoj krizi 2015. godine</b> .....	1
1.2.1. Migracijski kontekst u Republici Hrvatskoj.....	1
1.2.2. Pravno – institucionalni okvir za osobe pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj.....	7
1.2.3. Institucije i organizacije koje sudjeluju u provedbi integracije osoba pod međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo.....	11
1.2.4. Osnovni akteri i statistički pokazatelji u izbjegličkoj krizi 2015. godine.....	14
<b>1.3. Teorije i tipologije migracija</b> .....	19
<b>1.4. Teorija akulturacije</b> .....	25
1.4.1. Definiranje i preduvjeti za utvrđivanje akulturacije.....	25
1.4.2. Akulturacijske strategije.....	31
1.4.2.1. Integracija.....	34
1.4.2.2. Asimilacija.....	39
1.4.2.3. Separacija.....	39
1.4.2.4. Marginalizacija.....	40
1.4.3. Teorijske perspektive akulturacijskih strategija.....	41
1.4.4. Važnost društvenih praksi za teoriju akulturacije.....	44
1.4.5. Važnost uloga za teoriju akulturacije.....	46
1.4.6. Prisilni migranti u akulturacijskoj teoriji.....	49
1.4.7. Žene kao osjetljiva skupina u akulturaciji: predmigracijski, migracijski i postmigracijski izazovi.....	54
<b>2. DOSADAŠNJE ISTRAŽIVANJE AKULTURACIJE</b> .....	60
<b>2.1. Istraživanja u svijetu</b> .....	60
<b>2.2. Istraživanja u Republici Hrvatskoj</b> .....	68
<b>2.3. Ograničenja akulturacijskih istraživanja</b> .....	70
<b>3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA</b> .....	72
<b>3.1. Ciljevi i istraživačka pitanja</b> .....	72
3.1.1. Istraživačka pitanja u kvalitativnome dijelu istraživanja.....	72
3.1.2. Istraživačka pitanja u kvantitativnome dijelu istraživanja.....	72
<b>3.2. Hipoteze</b> .....	73
<b>3.3. Uzorak</b> .....	76
<b>3.4. Prikupljanje podataka</b> .....	77
3.4.1. Kvantitativni dio istraživanja.....	77

3.4.2. <i>Kvalitativni dio istraživanja</i> .....	79
<b>3.5. Specifični izazovi u postupku prikupljanja podataka</b> .....	80
<b>3.6. Doprinos istraživanja</b> .....	81
<b>4. REZULTATI KVALITATIVNOG DIJELA ISTRAŽIVANJA</b> .....	83
<b>4.1. Život u zemlji porijekla</b> .....	84
4.1.1. <i>Zadovoljstvo životom u zemlji porijekla</i> .....	84
4.1.2. <i>Razlozi migriranja</i> .....	86
4.1.3. <i>Društvene prakse u zemlji porijekla</i> .....	88
4.1.4. <i>Uloge u zemlji porijekla</i> .....	90
4.1.5. <i>Uključenost u zajednicu i obitelj</i> .....	92
4.1.6. <i>Uključenost u šire društvo</i> .....	94
<b>4.2. Život u Republici Hrvatskoj kao zemlji destinacije</b> .....	96
4.2.1. <i>Prvi susret s Hrvatskom</i> .....	96
4.2.2. <i>Dojam o Hrvatskoj u trenutku provedbe istraživanja</i> .....	100
4.2.3. <i>Zadovoljstvo životom u zemlji destinacije</i> .....	102
4.2.4. <i>Rekonstrukcija društvenih praksi i uloga u Hrvatskoj kao zemlji destinacije</i> .....	103
<b>4.3. Integracijski mehanizmi</b> .....	113
4.3.1. <i>Mehanizmi koji pomažu u integraciji</i> .....	114
4.3.2. <i>Mehanizmi koji otežavaju integraciju</i> .....	118
4.3.3. <i>Reakcija na diskriminaciju</i> .....	123
4.3.4. <i>Odgovornost hrvatskoga društva u integraciji</i> .....	123
<b>4.4. Dimenzije integracije</b> .....	126
4.4.1. <i>Značenje integracije</i> .....	126
<b>5. REZULTATI KVANTITATIVNOG DIJELA ISTRAŽIVANJA</b> .....	129
<b>5.1. Deskriptivni pokazatelji sociodemografskih karakteristika sudionica</b> .....	129
<b>5.2. Deskriptivni pokazatelji akulturacijskih strategija</b> .....	131
<b>5.3. Istraživačko pitanje 1: Postoji li razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji porijekla i Hrvatskoj kao zemlji destinacije?</b> .....	135
<b>5.4. Istraživačko pitanje 2: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o dobi sudionica?</b> .....	138
<b>5.5. Istraživačko pitanje 3: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o zemlji porijekla sudionica?</b> .....	148
<b>5.6. Istraživačko pitanje 4: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o stupnju obrazovanja sudionica?</b> .....	156
<b>5.7. Istraživačko pitanje 5: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o prihvatnome statusu sudionica?</b> .....	171

5.8. Istraživačko pitanje 6: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o programu kojim su sudionice migrirale? .....	178
5.9. Istraživačko pitanje 7: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o bračnom statusu sudionica? .....	187
5.10. Istraživačko pitanje 8: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o strukturi kućanstva sudionica? .....	198
5.11. Istraživačko pitanje 9: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o mjestu stanovanja sudionica? .....	212
6. DISKUSIJA .....	224
7. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA .....	246

## **1. UVOD**

### **1.1. Motivacija za istraživanjem teme**

Dinamična društvena zbivanja i društvene promjene kojima svjedočimo na području Europe, ali i šire u svijetu, ukazuju na sociologiju migracija kao potrebnu disciplinu u znanstvenome i društvenome kontekstu. Analiza suvremenih migracijskih tokova, trendova te proučavanje koegzistiranja različitih kultura na jednome prostoru ponovno je postao jednim od prioriteta u sociološkoj disciplini, što je potaknuto zbivanjima 2015. godine s masovnim dolaskom migranata s Bliskog istoka i Afrike, a zatim i zbivanjima 2022. godine s početkom rata u Ukrajini.

Iz spomenutoga društvenoga konteksta javila se motivacija za izučavanjem kompleksne teme akulturacijskoga modela u hrvatskome društvu, uz pokušaj implementacije dijela preporuka koje su prethodna istraživanja navodila, kao i nadvladavanja prethodno zabilježenih ograničenja prepoznatih u akulturacijskim istraživanjima. Stoga je osnovna ideja ovoga rada utvrditi koje se akulturacijske strategije javljaju kod sudionica pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj. Analize u istraživanju rađene su na primarnim podacima u vidu terenskoga istraživanja i sekundarnim podacima u vidu analize statističkih podataka iz postojećih baza podataka.

Osim što migracija izravno može oblikovati društvenu dinamiku u zemlji porijekla, ona nužno oblikuje i društvenu dinamiku u zemlji destinacije, koja se nerijetko susreće s mnogim izazovima kad je riječ o primitku migranata drugačijeg kulturološkog konteksta od onoga zemlje koja ih prima. Upravo je stoga prepoznata potreba proučavanja promjena koje se događaju u djelovanju, odnosno društvenim praksama osoba koje dolaze u drugu zemlju, u ovome kontekstu Republiku Hrvatsku. Osnovna teorijska podloga na koju je ovo istraživanje naslonjeno jest akulturacijski model koji pretpostavlja promjenu u društvenim praksama i ulogama migranata nakon dolaska u zemlju destinacije, koja se očituje u akulturacijskim strategijama. Idućim poglavljem detaljno će biti objašnjen kontekst Republike Hrvatske u izbjegličkoj krizi 2015. godine te teorijska podloga iz koje proizlazi nacrt istraživanja, zajedno s osnovnim pretpostavkama teorijskoga modela.

### **1.2. Kontekst Republike Hrvatske u izbjegličkoj krizi 2015. godine**

#### *1.2.1. Migracijski kontekst u Republici Hrvatskoj*

S obzirom na Domovinski rat i dinamična migracijska kretanja koja su 1990-ih godina uključivala prognaničku i izbjegličku krizu u Hrvatskoj, autori Tatalović i Jakešević navode kako je „istraživanje migracija u Hrvatskoj do sada prvenstveno bilo usmjereno na unutarnje



migracije, migracije uzrokovane ratovima na prostoru bivše Jugoslavije i na Hrvate kao migrante u različitim državama svijeta“ (Tatalović i Jakešević, 2016: 5). Autori navode kako je proučavanje suvremenih migracija, kao i mehanizama koji se nakon navedenog procesa odvijaju, tek u začetima u Republici Hrvatskoj te je prethodno bilo potaknuto pristupanju Hrvatske Europskoj uniji, a nakon toga izbjegličkom krizom u Europi (Tatalović i Jakešević, 2016: 5).

Migracijski su tokovi na početku izbjegličke krize bili dominantno usmjereni prema zemljama jugoistočne Europe, preko kojih su migranti<sup>1</sup> prelazili kako bi došli do ostalih zemalja Europske unije, što je dovelo do razvoja tzv. Balkanske rute. Stoga, su se iz ratom ili političkim sukobom zahvaćenih područja Sirije, Afganistana i Iraka, ali i drugih zemalja Azije i Afrike, migranti kretali u smjeru Grčke, Makedonije, Srbije, Hrvatske do Slovenije iz koje su najčešće nastavljali svoj put prema Austriji ili Njemačkoj (Šelo Šabić i Borić, 2016: 3). Kroz navedene zemlje Balkanske rute između 2015. i 2016. godine prošlo je približno 700 000 migranata, dok je između rujna 2015. i ožujka 2016. samo u Hrvatsku ušlo 658 068 (IOM, 2015). U periodu između 20. do 27. listopada 2015. u Hrvatsku je ušlo 52 339, a u nekim danima čak 11 000 migranata (IOM, 2015). Zbog takvog povećanog broja dolazaka migranata u Europu u kratkom vremenskom periodu, događa se dinamično zaoštavanje u političkim odnosima zemalja zahvaćenima tranzitnom Balkanskom rutom, ali i izbjegličkom krizom u Europi općenito.

U rujnu 2015. godine Mađarska donosi odluku o zatvaranju granica sa Srbijom, dok je u ožujku 2016. godine Makedonija zatvorila svoju granicu prema Grčkoj, dok nešto kasnije Slovenija na svoju granicu postavlja „žilet-žicu“ (Šelo Šabić i Borić, 2016: 4). Mnoge zemlje tada započinju s uvođenjem povećanih mjera opreza zbog velikog broja migranata koju su kroz njih prolazili, pri čemu Hrvatska, Makedonija i Srbija 2015. godine uvode mjere zabrane ulaska svih migranata koji ne dolaze iz Sirije, Afganistana i Iraka, s osnovnim ciljem propuštanja isključivo prisilnih migranata. Navedena odluka kreirana je kao odgovor na zahtjev Slovenije za vraćanjem svih migranata koji ne dolaze iz područja zahvaćenih ratom ili oružanim političkim sukobima u Hrvatsku. 2016. godine su zemlje Balkanske rute uvele dnevne kvote prihvaćanja migranata, pri čemu je Slovenija uvela kvotu od 580 migranata, nakon čega su joj

---

<sup>1</sup> U jednom dijelu poglavlja koristi se opći pojam „migranti“ za sve osobe koje migriraju. Razlog navedenom je što poglavlje pruža uvid u vrhunac izbjegličke krize u kojem su mnogi migranti prolazili Balkanskom rutom na kojoj se nalazila u Republika Hrvatska, međutim među navedenim migrantima bilo je i onih koji nisu prisilno napustili svoje zemlje, zbog čega nisu mogli dobiti status azila ili supsidijarne zaštite, kao i onih koji spadaju pod kategoriju prisilnih migranata, odnosno izbjeglica.

se pridružile Hrvatska i Srbija. Makedonija je, uz kvote, uvela i nove restriktivne regulative u obliku fizičkog pretraživanja i provjere svih dokumenata migranata koji pristižu na njene granice te ispitivanja jezika kojim govore, kako bi se utvrdilo radi li se o izbjeglicama koji dolaze iz ratom zahvaćenih područja ili pak o dobrovoljnim migrantima. Navedene postrožene mjere rezultirale su dolaskom manjeg broja migranata na područje Makedonije, što je završilo narušenim političkim odnosima između Makedonije i Grčke. Nastala situacija rezultirala je prosvjedima 29. veljače 2016. u kojima su migranti zaustavljeni na strani Grčke srušili ograde, nakon čega je makedonska policija suzavcem spriječila daljnje nereda, a jedna od posljedica bila je i konačno zatvaranje Balkanske rute 9. ožujka 2016. (Šelo Šabić i Borić, 2016: 5).

Države članice EU i Turska sudjelovale su na skupu održanom 2016. godine, pri čemu se raspravljalo o osnovnoj ideji smanjenja broja dolazaka migranata u Europu, što je bilo u suprotnosti s ciljem Njemačke koja se zauzimala za daljnju otvorenost Balkanske rute. Unatoč navedenom, ubrzo je Slovenija zatvorila svoje granice, a ostale članice rute su ju slijedile u toj praksi (Šelo Šabić i Borić, 2016: 4). Općenito se može zaključiti kako je izbjeglička kriza u Europi promijenila dinamiku odnosa zemalja Balkanske rute, ali i država članica općenito, pri čemu navedeno predstavlja jedan od najvećih izazova stavljenih pred Europsku uniju (Baričević, 2015). Ipak, nakon početne problematike u odnosima država koje su se nalazile na ruti, njihovi su se politički odnosi poboljšali s početkom transparentnog dijeljenja informacija i budućih planova vezanih uz daljnje usmjeravanje migranata ili njihovog smještanja unutar državnih granica (Šelo Šabić i Borić, 2016: 18). Ključan dokument koji je tome pridonio bio je Zajednički europski sustav azila. Navedeni sustav državama članicama EU općenito ukazuje na jasno propisano djelovanje unutar sustava azila. Međutim u ovome kontekstu je usmjeravao članice Balkanske rute. Prema Zajedničkom europskom sustavu azila, sam proces pokretanja sustava azila započinje podnošenjem zahtjeva, nakon čega slijedi uzimanje otisaka prstiju tražitelja azila, koji se šalju u bazu podataka Eurodac, što je uređeno Uredbom o Eurodacu, nakon čega slijedi niz djelovanja koje uređuje Dublinska konvencija te Direktiva o uvjetima primitka, pri čemu tražiteljima trebaju biti osigurani uvjeti za prihvata, smještaj te hrana. Slijedi razgovor s nadležnom osobom koja utvrđuje je li tražitelj kandidat za dobivanje statusa ili ne (Europska komisija, 2014). Dublinska konvencija propisuje odgovornost države članice EU koja je zaslužna za ulazak i boravak migranata koji su podnijeli zahtjev za azilom u EU u procesu ispitivanja zahtjeva za azilom (Esterajher, 2015: 21). Postupak bi službeno trebale pratiti sve države članice, međutim u prvim su godinama izbjegličke krize zabilježene teškoće kod pojedinih zemalja po pitanju praćenja procedure. Tako je Europska komisija

pokrenula postupak protiv Hrvatske, Grčke, Italije, Malte i Mađarske zbog povrede prava osoba koje su se našle unutar njihovih granica, što je bilo uzrokovano time što nisu uspjele u potpunosti provesti procedure Zajedničkog europskog sustava azila. U tom je kontekstu Europska komisija hitno zatražila Hrvatsku da započne s ispravnim integriranjem zadanih regulativa u svoje djelovanje, koje se tiču ispravnog uzimanja otisaka prstiju tražitelja azila, kao i prijenosa potrebnih podataka koji trebaju biti dostavljeni u sustavu „Eurodac Central System“ najkasnije unutar 72 sata (Šelo Šabić i Borić, 2016: 12).

Jedan od mogućih razloga navedene problematike s kojom se Hrvatska susrela na početku izbjegličke krize nedostatno je iskustvo s prihvatom, zbrinjavanjem, a kasnije i integracijom povećanog broja pristiglih migranata. Hrvatska je tako od početka zauzela poziciju tranzitne zemlje, zbog čega je ideja o djelovanju prema integraciji novih sugrađana bila nešto odgođena kad je riječ o donošenju strategija o samom integracijskom procesu na razini države. Prema Tatalović i Jakešević, „takva samopercepcija države kao nepoželjnog odredišta za migrante i kao tranzitnog područja prema bogatim državama zapadne Europe, pogodovala je da se uslijed naglog povećanja broja migranata, kojima se samo osiguravao brz i siguran prolaz kroz teritorij Republike Hrvatske, situacija sagledava dominantno u okviru dihotomije između sigurnosnog (državno-centričnog) pristupa i humanitarnog (humano-centričnog) pristupa“ (Tatalović i Jakešević, 2016: 4). Zbog navedene samopercepcije o Hrvatskoj kao isključivo tranzitnoj zemlji, tek je 2017. godine donesen službeni akcijski plan Vlade Republike Hrvatske i Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina za integraciju osoba kojima je dodijeljena međunarodna zaštita. Međutim, nevladine organizacije poput Hrvatskog Crvenog križa, Isusovačke službe za izbjeglice ili Are You Syrious? od samog početka izbjegličke krize predstavljaju značajne aktere u pokretanju akcija i djelovanja u smjeru integracije novih sugrađana koji su dobili zaštitu (Jurković, 2018: 44-45). Uz navedeno, još jedan od razloga leži u činjenici da Hrvatska nije tradicionalno imigracijska zemlja, već ju obilježava upravo suprotan proces, onaj emigracijski (Čačić -Kumpes, Gregurović, Kumpes, 2012: 312). Ipak, Hrvatska kao država članica Europske unije ima obavezu adekvatne implementacije javnih politika i strategija vezanih uz suvremene migracije koje su propisane Europskom unijom. Unatoč navedenome, ostale zemlje koje su bile obuhvaćene Balkanskom rutom također nisu uspjele učinkovito odgovoriti na izbjegličku krizu u samim njenim počecima. Problematika je bila uglavnom vezana uz poteškoće pri registriranju migranata, osiguravanja odgovarajućeg smještaja i prijevoza u druge zemlje (Šelo Šabić i Borić, 2016: 4). Spomenuta problematika može biti objašnjena upravo u kontekstu argumentacije autora Tatalović i Jakešević s početka poglavlja, pri čemu Hrvatska nije zemlja koja je imala prethodna

brojna imigracijska iskustva, posebno kad je riječ o toliko velikom broju ljudi i osobama koje su iz drugačijeg kulturalnog konteksta te ne poznaju hrvatski jezik.

Migranti su na početku primani u Ježevu blizu Zagreba, dok su kasnije preusmjeravani prema prijamnim centrima u Čepinu, Belom Manastiru, Sisku, Luču, Torjancima, Zagrebu te kasnije ponovno prema Ježevu zbog povećanog broja dolazaka (Šelo Šabić i Borić, 2016: 12). Odlukom Vlade Republike Hrvatske, osobe koje dolaze u Hrvatsku imaju pravo na tom području zatražiti azil, nakon čega su preseljene u Kutinu ili zagrebački hotel Porin koji ima ulogu prihvatilišta za migrante. One pak osobe koje su željele migrirati dalje do zapadnoeuropskih zemalja, nastavljale su svoj proces migracije do željenih zemalja destinacije, dok Zapadna balkanska ruta nije zatvorena 9. ožujka 2016. godine (Šelo Šabić i Borić, 2016: 12). Primjer ranije spomenute problematike u zbrinjavanju osoba koje su dolazile na područje Hrvatske dogodio se na početku krize u okviru organizacijskih teškoća, pri čemu prijevoz od Bapske do Opatovca nije uspio biti organiziran sve do 23. rujna 2015., zbog čega je veći broj osoba bio primoran pješaćiti oko 20 kilometara do centra u Opatovcu (Grubiša, 2017: 149). Ubrzo su lokacije žurno organiziranih prihvatilišta u Zagrebu i Kutini postale prenapučene, što je rezultiralo neadekvatnim zbrinjavanjem ljudi, koji su nerijetko sjedili na podu jer nije postajalo drugog prostora. Ipak, otvaranjem centra većeg kapaciteta u Slavonskom Brodu, koji je mogao prihvatiti do 5000 ljudi, migrantima je pružena odgovarajuća organizirana i sustavna njega. Organizirana je i potraga za drugim članovima obitelji koje su se tijekom migracije razdvojile, a migrantima je pružena i zdravstvena njega te je posebna briga pružena djeci koja su se u procesu migracije ili nakon nje odvojila od ostalih članova obitelji (Šelo Šabić i Borić, 2016: 12). Civilno društvo je imalo značajnu ulogu u samim počecima krize, kao i danas. Nevladine organizacije od samog su početka bile na terenu te su počele raditi na integraciji onih kojima je priznata zaštita u nadolazećem periodu, a velik broj građana spontano se okupljao kako bi pružili pomoć potrebitima. Tako je Hrvatski Crveni križ uz pomoć socijalnih radnika organizirao potragu za nestalim članovima obitelji i njihovu identifikaciju, dok je UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) djelovao specifično na području brige o djeci (Šelo Šabić i Borić, 2016: 12). S druge strane, građani Republike Hrvatske uključili su se u akcije prikupljanja potrebne pomoći u obliku prehrambenih proizvoda, odjeće i pokrivača (Šelo Šabić i Borić, 2016: 14). Centar za mirovne studije organizirao je akciju pod nazivom „Dobrodošli!“, s ciljem edukacije i poticanja građana na pružanje pomoći i društvenog prihvaćanja izbjeglica koji dolaze u Hrvatsku. Unutar inicijative razvijena je i višejezična platforma za umrežavanje, koja je prvenstveno usmjerena na obavještanje volontera, ali i samih izbjeglica o najvažnijim informacijama koje je potrebno znati nakon

dolaska u Hrvatsku. Neke od informacija pružale su osnovne podatke o zemlji u kojoj se izbjeglice nalaze, proceduru migriranja u drugu zemlju te njihova prava i obaveze u prijemnim centrima (Grubiša, 2017: 150). Uz navedeno, različite organizacije civilnoga društva preuzele su aktivnu ulogu ukazivanja na kršenje prava pristiglih migranata. Najviše su ukazivali na djelovanja prema službenim odlukama koje propisuju kriterije koje moraju ispunjavati migranti koji smiju prijeći granice Hrvatske te samog postupanja s u centru u Slavonskome Brodu. Iz navedenog je razloga u ožujku 2016. godine pokrenuta akcija „Zaustavite ratove, a ne ljude“ u organizaciji Centra za mirovne studije, inicijative Dobrodošli! i Ne – nasilje i Ljudska prava u Osijeku (Šelo Šabić i Borić, 2016: 14).

Nakon što su osobe u Hrvatskoj zatražile azil, nerijetko su smještane u prihvatilište Porin u zagrebačkom naselju Dugave. U prihvatilištu su osobe smještene do dobivanja rješenja o međunarodnoj zaštiti, što traje u prosijeku 1 godinu ili više, a ponekad i dulje ukoliko se osobama koje su dobile rješenje o zaštiti ne uspije pronaći smještaj (Pozniak i Petrović, 2014: 63). Prema autorima Pozniak i Petrović, navedeni prostor i atmosfera prihvatilišta u kojem mnoštvo ljudi čeka rješenje o zaštiti predstavlja „područje nesigurnosti“ u kontekstu nalaženja tražitelja azila „na granici (limesu) na kojoj se dijalektički producira razlikovanje unutarnjeg i vanjskog, normalnog i nenormalnog, racionalnog i iracionalnog, izvanrednog i redovnog, građanina i stranca, prijatelja i neprijatelja“ (Pozniak i Petrović, 2014: 62). Navedena granica znakovita je za promišljanje u kontekstu disertacije, s obzirom da ukazuje na ideju kako se izbjeglice već od samog početka i prvog smještanja u prihvatilište nalaze u zoni nejasnih identifikacija i pripadnosti, u kojoj nisu jasno određeni „identiteti, uloge i statusi“ (Pozniak i Petrović, 2014), ali može se nadodati, i povezanost sa specifičnim prostorom i moguće, osjećajem doma. Autori u svome istraživanju primjećuju i nesigurnu atmosferu za tražitelje koja je kreirana primjenom izravnih sigurnosnih mjera zaštite, što odaje dojam zauzetog sigurnosnog pristupa prema osobama koje se u prihvatilištu nalaze. Autori bilježe različite tehnike kontrole, od provjere mobilnih uređaja, pretresa soba, do uvođenja pravila o prijavljivanju ulaska i izlaska tražitelja, kao i ograničenom vremenu povratka u prihvatilište. Zaključuju da takav oblik sigurnosnog pristupa koji je prema tražiteljima zauzet u Hrvatskoj od samog početka ukazuje na njihovu preventivnu kriminalizaciju, nasuprot potrebi za cjelovitom integracijom u društvo (Pozniak i Petrović, 49-50). Nedostatak temeljite razrade dugoročnog integracijskoga procesa vidljiv je i u samom provođenju točaka definiranih pravno-institucionalnim okvirom za osobe pod međunarodnom zaštitom, koji će biti predstavljen idućim potpoglavljem.

### *1.2.2. Pravno – institucionalni okvir za osobe pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj*

Iako azil na području Hrvatske u nekom obliku postoji još od srednjeg vijeka, moderni sustav azila može se pratiti od Drugog svjetskog rata kada se razvija međunarodni sustav azila (Lalić Novak, 2013: 16). Prvi Ustav Republike Hrvatske jamčio je pravo na azil, dok se sustav azila počeo detaljnije i obuhvatnije razvijati s pregovorima oko ulaska Hrvatske u Europsku uniju, pri čemu stupa na snagu i prvi Zakon o azilu 2004. godine. Stoga Lalić Novak napominje „s obzirom na to da od početka prvog desetljeća 21. stoljeća pridruživanje EU-u postaje važan strateški cilj RH, moguće je pretpostaviti da je na razvoj hrvatskog sustava azila ključni utjecaj imao upravo EU“ (Lalić Novak, 2013: 16).

Prvi zahtjev za azil u Hrvatskoj podnesen je 1997. godine, od kad se i može promatrati provedba Zakona o azilu u praksi, dok je o odobrenju ili odbijanju zahtjeva za azilom odlučivalo Ministarstvo unutarnjih poslova. Unatoč velikog broja izbjeglica koji su prisilno migrirali na područje Hrvatske za vrijeme Domovinskog rata, Hrvatska tada još nije imala razrađene sustavne politike zaštite izbjeglica, koji su uglavnom dobivali privremenu zaštitu (Baričević, 2013: 112). U prvoj verziji zakona postojali su mnogi nedostaci, poput neutvrđenosti kazne za nezakoniti ulazak ili boravak u Hrvatskoj, dok prava i obaveze tijekom postupka za tražitelje nisu utvrđena. Drugim riječima – sustav azila u Hrvatskoj u tom periodu nije bio usklađen s međunarodnim praksama sustava azila (Lalić Novak, 2013: 19). Lalić Novak razlikuje dvije faze razvoja sustava azila u Hrvatskoj, a to su formativna faza koja je trajala u periodu od 2004. do 2008. godine te faza stabilizacije koja je započela 2008. godine i može se pretpostaviti da traje do danas. Obje faze, kao i točke zakona neće biti detaljno navođene i analizirane, s obzirom da se zakonodavni okvir u disertaciji navodi kao kontekst stanja u Hrvatskoj, a ne kao jedinica analize.

Formativna faza odnosi se na razradu prvog Zakona o azilu u Hrvatskoj za kojeg Lalić Novak navodi da je nastao u kontekstu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju kao jedan od uvjeta koje je Hrvatska trebala ispuniti za pridruživanje Europskoj uniji (Lalić Novak, 2013: 19). Zakonom iz 2003. godine koji je tek godinu kasnije službeno stupio na snagu, propisani su uvjeti koje nedobrovoljni migrant mora ispunjavati da bi joj azil bio odobren, kao i razlozi na temelju kojih azil ne može biti dodijeljen, načela i postupci priznavanja azila te prava i obveze tražitelja, azilanata i stranaca kojima je odobrena privremena zaštita, kao i uvjeti za ukidanje azila i privremene zaštite. Duljina boravka uslijed statusa azila podrazumijevala je pravo na boravak u Hrvatskoj od 5 godina, s mogućnošću produženja, što je ostalo isto do danas. Nakon početne faze, Europska komisija je 2005. godine sastavila izvještaj u kojem je

ponudila višestruke preporuke vezane uz poboljšanja Zakona u području usklađenosti s međunarodnim i europskim standardima.

Faza stabilizacije odnosi se na period nakon stupanja na snagu novog Zakona o azilu u 2008. godini, koji je nadopunjen 2010. godine, čime je usklađen s pravnom stečevinom Europske unije i dodatno poboljšan još 2018. godine, što je bio i glavni cilj novog Zakona. U drugoj fazi, odnosno Zakonom iz 2008. godine uvodi se mogućnost dodjeljivanja supsidijarne zaštite ukoliko nisu ispunjeni kriteriji za dobivanje azila. Novim su Zakonom još jednom utvrđena prava, obveze, poput poštovanja Ustava Republike Hrvatske, zakona koje država propisuje, Kućnog reda Prihvatilišta te uvjeti koje tražitelji trebaju ispunjavati za dobivanje azila, a kao smještaj za tražitelje određeni su Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini i Hotelu Porin u Dugavama. Kad je riječ o pravima koje propisuje Zakon za osobe koje su dobile azil i supsidijarnu zaštitu, radi se o pravu na sudjelovanje na tržištu rada, smještaj i boravak u Hrvatskoj, pri čemu država iz proračuna plaća smještaj do dvije godine, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje. Navedeno se odnosi na pravo sudjelovanje u osnovnoškolskom, srednjoškolskom i visokom obrazovanju prema istim uvjetima kao što je to kod hrvatskih državljana, zatim slobodu prakticiranja i izražavanja vjeroispovijesti i vjerskog odgoja djece, besplatnu pravnu pomoć, socijalnu skrb, sudjelovanje u procesu spajanja obitelji i pravo na pomoć pri integraciji u hrvatsko društvo (Lalić Novak, 2013: 28). Najvažnije, osobe kojima je dodijeljen azil imaju gotovo sva prava kao i državljani Republike Hrvatske, osim pravo sudjelovanja na izborima lokalne, regionalne i državne vlasti (Jurković, 2021: 81). Uz navedeno, osoba pod zaštitom ima pravo na primanje pomoći u integraciji u hrvatsko društvo u trajanju do tri godine, pri čemu je u provedbu uključen MUP i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske koji provodi koordinaciju ministarstava, nevladinih organizacija i drugih organizacija koje sudjeluju u integraciji osoba pod zaštitom (Jurković, 2021: 33). Pomoć pri integraciji uključuje izradu plana uključivanja u društvo za pojedinu osobu, pri čemu se u obzir uzimaju individualne razlike i potrebe, pružanje pomoći prema prethodno utvrđenom planu integracije i nadzor provođenja navedenog plana (Jurković, 2021: 33). Međutim, iako su navedena prava zakonom propisana, postoje mnogobrojni izazovi u integraciji osoba pod međunarodnom zaštitom. Tečaj hrvatskog jezika ne polaze svi azilanti, zbog čega postoje teškoće u obrazovnom sustavu, s naglaskom na odrasle osobe, s obzirom da djeca pohađaju obavezne sate hrvatskog jezika u školama. Čak i kad bi se tečajevi jezika, povijesti i kulture uspjeli organizirati, nisu nudili dovoljan broj sati hrvatskoga jezika kako bi ga osobe uspjele savladati za sporazumijevanje u svakodnevnom govoru, zbog čega se na kraju nepohađanje tečajeva te nepoznavanje potrebne razine jezika

nije kažnjavalo (u iznosu troškova tečaja), što je protivno zakonu u kojem je naznačeno da će osobe koje ne pohađaju tečaj morati plaćati penale (Jurković, 2021: 82). Iz toga proizlazi da, unatoč zakonu, učenje jezika u praksi u Hrvatskoj nije obavezno. Uz navedeno, postoje izazovi pri samoj predaji zahtjeva za upisom na fakultet, kao i pri samom upisu, zbog, prema Jurković, „informativnog sustava koji strogo dijeli hrvatske i strane državljane“ (Jurković, 2021: 38). Ukoliko je osoba u zemlji porijekla stekla određene kompetencije ili diplomu, postoje problemi u nostrifikaciji dokumenata u Hrvatskoj. Uz navedeno, postoji problem i u smještajnim kapacitetima, zbog čega osobe kojima je odobrena zaštita ponekad ostaju još određeni period u prihvatilištu, umjesto preseljenja u privatni smještaj. Slično kao i s obrazovnim sustavom, s obzirom da nisu bili upisani u informativni sustav hrvatskoga zdravstva, osobe pod zaštitom znaju se naći pred izazovima u traženju osnovnih zdravstvenih usluga od liječnika opće prakse, kao i u podizanju lijekova u ljekarnama, čime može ozbiljno biti narušeno zdravlje osobe (Jurković, 2021: 83). Iz navedenoga Jurković zaključuje „osobe koje su u Republici Hrvatskoj dobile međunarodnu zaštitu, iako bi trebale biti zaštićene pravima koja su točno određenim zakonom propisana, ostaju hrvatski ne-državljanima pa su kao *Drugi* manje bitni, a državne strategije o kojima ovise ne moraju se donositi jer nisu od ključne važnosti za funkcioniranje države i života državljanima“ (Jurković, 2021: 84). Pri tome se različite nevladine organizacije koje djeluju u Hrvatskoj javljaju kao svojevrsan most između države ili državnih institucija i osoba pod zaštitom te se zalažu za realnu provedbu prava koja im pripadaju, uz kontrolu ispunjavanja obaveza koje su zakonom propisane.

Kad je riječ o obavezama koje osobe moraju ispuniti odnose se na: poštivanje Ustava Republike Hrvatske, prijavu prebivališta u roku od 15 dana od dobivanja statusa međunarodne zaštite, nošenje dozvole boravka i pokazivanje iste ovlaštenim osobama i na kraju sudjelovanje u tečaju za hrvatski jezik, povijest i kulturu, što će biti pokriveno iz državnog proračuna (Jurković, 2021: 30).

Prema najnovijem Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti u Republici Hrvatskoj koji je stupio na snagu 2018. godine, međunarodna zaštita se dijeli na azil i supsidijarnu zaštitu. Azil može biti priznat osobi koja ga je zatražila ukoliko se ne nalazi u zemlji svog porijekla, odnosno zemlji u kojoj ima državljanstvo u kojoj ne može boraviti zbog opravdanog straha od progona na temelju svoje: rase, vjere, nacionalnosti, političkih stavova, pripadnosti određenoj društvenoj ili političkoj grupi (NN 127/17). Supsidijarna zaštita može biti odobrena onoj osobi koja ju zatraži, uz istovremeno neispunjavanje prethodno spomenutih uvjeta za dobivanjem azila, a ne želi i ne može prihvatiti zaštitu svoje zemlje zbog utvrđenih razloga da



će po povratku u svoju zemlju državljanstva doživjeti ozbiljnu nepravdu u obliku prijetnje smrtnom kaznom ili smaknućem, mučenje, ponižavajuće postupanje, kažnjavanje ili prijetnju civilnome stanovništvu, pa tako i tražitelju, zbog nasilja uzrokovanim sukobima na određenom području. Na kraju, privremena zaštita dodjeljuje se u trenutcima masovnom dolaska raseljenih osoba te je zbog toga hitnog i privremenog karaktera. Krajem 1990-ih godina na razini Europske unije započeto je s razvojem zajedničkog pristupa članica EU sustavu azila, nakon čega su 1997. godine Ugovorom iz Amsterdama definirani standardi zaštite izbjeglica, što do danas nije u potpunosti provedeno, s obzirom da države članice imaju neka rješenja u postupanjima s izbjeglicama koje se odnose na samo pojedine države (Baričević, 2013: 100). Ipak, pojedine mjere bile su obvezne za usvajanje od strane država članica ili kandidatkinja, pa tako Baričević napominje „zajednička vanjska politika migracija i azila posebno je zaživjela u prethodnom desetljeću te je usvajanje europskih politika migracija i azila postalo dio obveza koje su zemlje kandidatkinje, potencijalne kandidatkinje i drugi sustavi trebali usvojiti u kontekstu europskih integracija“ (Baričević, 2013: 100).

Nakon dobivanja službenog pozitivnog rješenja o nekom od oblika zaštite, počinje proces integracije. Na razini Europske unije postoje propisane javne politike u procesu dolaska i primitka osoba iz trećih zemalja kojima je potrebna zaštita, međutim vlade država članica nerijetko donose vlastite akcijske planove koji se odnose na specifična pitanja integracije u pojedinoj zemlji (Vlada RH, 2017). U početnim godinama razvoja sustava azila i integracije u Hrvatskoj, osobe koje su dobile zaštitu imale su pravo tek na maksimalno 6 mjeseci plaćanja smještaja na trošak države te je plaćanje moglo biti uskraćeno, ovisno o raspoloživim sredstvima države, što se danas promijenilo na dvije godine. Osobe kojima je odobrena zaštita u početku su mogle sudjelovati u osnovnim zdravstvenim uslugama u Hrvatskoj, a kad je riječ o integraciji u ostale dimenzije društva, pružena im je edukacija u području učenja jezika te povijesti i kulture, dok su se različiti treninzi i seminari vezani uz pripremanje osoba pod zaštitom za pristupanje tržištu rada počeli razvijati unazad nekoliko godina. Kasnije je zakonima regulirano sudjelovanje u drugim obrazovnim aktivnostima, kao i prekvalifikaciji (Baričević, 2013: 116). Do danas su se prava osoba kojima je dodijeljen azil i supsidijarna zaštita približila jedni drugima, pri čemu osobe pod supsidijarnom zaštitom mogu, kao i azilanti, sudjelovati u zdravstvenoj zaštiti, programima integracije, prekvalifikacije, usavršavanja ili specijalizacije (Baričević, 2013: 117). Također, integracija je učinkovita kad je riječ o mjerama stambene politike, sudjelovanju u osnovnoj zdravstvenoj zaštiti te pružanju socijalne pomoći (Baričević, 2013: 118). Unatoč navedenome, u praksi još uvijek postoje značajni problemi, prvenstveno kad je riječ o učenju jezika za osobe svih uzrasta, u sudjelovanju u obrazovnom

sustavu djece, poput pravovremenog uključivanja u učenje hrvatskog jezika ili visokoškolskog obrazovanja i korištenja svih zdravstvenih usluga koje nisu samo osnovne, primjerice pružanje psihosocijalne pomoći ili nekih specifičnih zdravstvenih zahvata. Baričević s time u vezi naglašava:

„Problem koji se javlja u domaćem sustavu zaštite tiče se prije svega vrlo loših praksi provedbe i promjene zakona, odnosno kombinacije nerazrađenih zakonskih rješenja i neujednačene primjene zakona, pogotovo u domaćem kontekstu, koji zahtjeva znatne napore u pitanjima integracijskih politika zbog slabih ekonomskih, društvenih i drugih preduvjeta za integraciju stranaca. Iako je Zakon o azilu ponudio neke važne osnove za stvaranje razvijenih politika integracije izbjeglica, mimo zakona vlasti se nisu angažirale na stvaranju sustavnih rješenja za integraciju izbjeglica (...) Preciznije, dok je zakon ponudio važna prava, sustav nije osmislio niz mjera i rješenja koji bi omogućili njihovu kvalitetnu provedbu ili je propustio provesti propisana rješenja“ (Baričević, 2013: 117 - 118).

Vlada Republike Hrvatske 2017. godine objavila je „Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine“ kao odgovor na povećan broj zahtjeva za međunarodnom zaštitom (Vlada RH, 2017). Glavni cilj akcijskog plana odnosi se na regulaciju migracijskih kretanja u Republici Hrvatskoj s posebnim naglaskom na gospodarski, socijalni i kulturni razvitak hrvatskoga društva i države, uz istovremenu integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom (Vlada RH, 2017: 3). Plan je podijeljen na nekoliko dijelova u kojima su propisana prava i obaveze osoba pod međunarodnom zaštitom u područjima: socijalne skrbi i zdravstvene zaštite, smještaja i stanovanja, učenja jezika, obrazovanja i zapošljavanja (Vlada RH, 2017). Kad je riječ o akterima koji sudjeluju u provedbi sadržaja i praksi vezanih uz Akcijski plan, civilno društvo i nevladine organizacije, poput Hrvatskog crvenog križa, imaju ključne uloge u provedbi, s obzirom da su partneri u realizaciji mjera i strategija u više spomenutih područja rada.

### *1.2.3. Institucije i organizacije koje sudjeluju u provedbi integracije osoba pod međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo*

Kako bi se provjeravala provedba ranije donesenog dokumenta - „Akcijskog plana za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje od 2013. do 2015. godine“ 2013. godine osnovano je povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo (Jurković, 2021: 36). Radnu skupinu unutar Povjerenstva činili su: predstavnici nadležnih ministarstava, središnji državni uredi, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Vladin ured za udruge, predstavnici Hrvatskog Crvenog križa (HCK),

Centra za mirovne studije (CMS), Institut za migracije i narodnosti (IMIN), Isusovačka služba za izbjeglice (JRS) i Ujedinjeni narodi za izbjeglice (UNHCR).

Uz spomenute, na području Hrvatske aktivno djeluju još dvije organizacije: Rehabilitacijski centar za stres i traumu (RCT) te Udruga Zemljani – Are You Syrious? (AYS). Jurković navodi kako je RCT od 2017. godine preuzeo, između ostalog, zadaću spajanja poslodavaca i osoba pod međunarodnom zaštitom, kao i pružanje pomoći pri pronalasku zaposlenja, iako su navedeno radile i druge organizacije, poput HCK-a.

Nadalje, osnovna misija kojom se vodi JRS je pratiti, služiti i zagovarati prava svih prisilno raseljenih osoba. Kako bi ostvarili misiju, provode mnoštvo radionica i edukacija u području integracije u društvo te surađuju s Centrom za socijalnu skrb kako bi pomogli pri pronalasku smještaja za osobe pod međunarodnom zaštitom nakon što dobiju pozitivnu odluku o statusu, čime se može izbjeći produljen ostanak u prihvatilištu (Jurković, 2021: 51).

Organizacija AYS djeluje od 2015. godine kad je oformljena spontano kao građanska inicijativa upravo zbog početka izbjegličke krize u Europi, stoga je i najmlađa organizacija od svih spomenutih. AYS 2015. je godine prvenstveno bio fokusiran na pružanje pomoći prisilnim migrantima koji su se našli na području Balkanske rute, ali su slali pomoć u različite države: Tursku, Grčku, Makedoniju, Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, Mađarsku, Italiju, Sloveniju, Austriju, Francusku i Njemačku. Uz navedeno, jedna od najvažnijih aktivnosti AYS-a bila je izrada dnevnih vijesti na engleskom jeziku koje su mogli pratiti volonteri, novinari, kao i osobe u migraciji, a odnosile su se na trenutno stanje i tematiku izbjeglištva. Ono što je posebno zanimljivo jest da je AYS u svega manje od dvije godine postala globalna udruga s mnoštvom volontera koji su dobrovoljno svakodnevno radili kako bi se vijesti o izbjeglištvu uspjele objavljivati. Nakon početne godine izbjegličke krize, AYS nastavio je pružati pomoć osobama koje su ostale živjeti u Hrvatskoj posebno u području pristupa hrvatskom obrazovnom sustavu, pronalasku smještaja i uključivanju na tržište rada. Bavili su se pružanjem pomoći djeci u Porinu u obliku pomoći u pisanju domaće zadaće i učenju hrvatskog jezika, zatim su pružali u svojim prostorijama pravnu pomoć osobama pod zaštitom, pri čemu su provodili praksu u kojoj je jedan volonter bio zadužen za jednu obitelj od dobivanja zaštite do samog kraja rješavanja procedura vezanih uz pronalazak smještaja, sudjelovanja na tržištu rada i drugo, pri čemu su surađivali i s drugim organizacijama, poput Hrvatskog Crvenog križa (Jurković, 2021: 68).

Hrvatski Crveni križ je, za razliku od prethodno spomenute udruge, najdugovječnija organizacija koja ima bogato iskustvo u prihvaćanju, zbrinjavanju i integraciji izbjeglica u Hrvatskoj, zbog čega ima najsustavnije razrađen model pristupanja osobama pod zaštitom. Iako je HCK djelovao na području Hrvatske i ranije, od 2003. godine pomaže zajedno s Ministarstvom unutarnjih poslova (MUP) i UNHCR-om tražiteljima azila i osobama koju su dobile zaštitu u Hrvatskoj te je iste godine započeo s vođenjem Centra za tražitelje azila, tada smještenog u Šašnoj Gredi nedaleko od Siska (kasnije je vodstvo centra preuzeo MUP) (Pupačić i sur., 2013: 148). HCK ima oformljen Odjel za azil i migracije te se kao organizacija bave pružanjem pomoći u integraciji u hrvatsko društvo kroz upoznavanje lokalne zajednice, uključivanje na tržište rada te općenito informiranjem o korištenju prava koja osobama pod zaštitom zakon dodjeljuje, uzimajući u obzir individualne i kulturološke razlike njihovih korisnika. Prema tome Pupačić i sur. navode „Posebna skrb pruža se tražiteljima azila, izbjeglicama, migrantima u neregularnom statusu, djeci odvojenoj od roditelja i skrbnika te žrtvama trgovanja ljudima. Smjernice se fokusiraju prije svega na potrebe i ranjivost migranata, a ne na njihov status te se propisuje isključivo humanitarni pristup temeljen na priznanju individualnosti i osobnih aspiracija svakog migranta“ (Pupačić i sur., 2013: 148). Poseban naglasak HCK stavlja na rad s osjetljivim skupinama, a uz prethodno navedene, to su i osobe koje su u zemlji porijekla ili u migraciji proživjele mučenje ili drugu vrstu traume te žene koje predstavljaju posebno osjetljivu skupina uslijed i nakon migracije (Pupačić i sur., 2013: 150). Upravo zbog osjetljivosti skupina s kojima HCK radi, fokus stavlja i na aktivno pružanje psihosocijalne pomoći i podrške već u prihvatilištima, pri čemu stavlja naglasak na individualno i obiteljsko pružanje podrške. Pri tome različitim metodama pokušava „osnažiti, razviti samopouzdanje i životne vještine“ kod osoba kojima pruža psihosocijalnu podršku, pri čemu je osobama kod kojih se ukaže potreba, pružena i cjelovita psihološka pomoć psihologinje angažirane u HCK-u (Pupačić i sur., 2013: 152). Važno je napomenuti da HCK pruža pomoć tražiteljima od samog dolaska i smještaja u prihvatilište, gdje nude sve potrebne početne informacije pristiglim osobama, nastavlja s njima surađivati za vrijeme čekanja statusa, kao i nakon dobivanja statusa u procesu integracije, stoga može se zaključiti da HCK obuhvaća sve etape uključivanja u hrvatsko društvo. HCK je 2011. godine pokrenuo program potpore za osobe kojima su dodijeljeni azil ili supsidijarna zaštita jer je prepoznat nedovoljni kapacitet institucija koje su u njemu sudjelovale kao i kratkotrajnost samog procesa službene integracije. Stoga je, za razliku od 2007. godine, u Zakonu iz 2010. godine naznačeno da proces potpore kojeg osobe pod zaštitom dobivaju pri integraciji u društvo traje dvije godine, a ne godinu dana kako je bilo u prethodnome Zakonu naznačeno (Pupačić, 2013: 156). Konkretno

prakse koje je HCK provodio kao pomoć pri integraciji bile su mnogobrojne, a neke od njih su pružanje savjeta u rješavanju problema u integraciji, pružanje psihosocijalne podrške, pružanje pomoći u pisanju životopisa za prijave na posao, zajednički odlazak u Hrvatski zavod za zapošljavanje, pomoć u prijavama na natječajne za posao, pomoć u nalaženju prevoditelja ili sudskog tumača, pomoć u snalaženju u prijevozu i mnoge druge (Pupačić, 2013: 156). Pri tome dva do tri puta godišnje održava edukaciju za volontere u području integracije u društvo. Kroz integracijski program kojeg je pokrenuo UNHCR, u kojem je HCK provedbeni partner, pružaju pomoć pri upisivanju djece u školu, vrtić ili pak mlade u visokoškolsko obrazovanje te uključuju odrasle osobe u čitav niz programa za osposobljavanje i lakši pronalazak posla, pri čemu su u stalnom kontaktu s lokalnim i državnim institucijama ključnima za uključivanje u pojedini segment društva (Jurković, 2021: 52 - 53). Važno je da HCK ima potpisan sporazum s Hrvatskom udrugom poslodavaca (HUP), uslijed čega ih HUP obavještava o novootvorenim radnim mjestima, o čemu HCK dalje informira svoje korisnike.

Zakoni, strategije i akcijski planovi u kojima sudjeluju neke od spomenutih organizacija ukazuju na službeni politički stav zauzet prema izbjeglicama u svakoj zemlji u koju dolaze, što će se kasnije u radu pokazati važnim za razvoj akulturacijskih strategija kod navedene skupine. Prema Berryju (2006) sama činjenica da državni aparat izbjeglice prepoznaje te prilagođava određene dijelove društvenog sustava njihovim specifičnim potrebama i različitostima, ukazuje na otvorenost prema prihvaćanju osoba pod zaštitom. Međutim, službeni akcijski planovi, politike, zakoni i dokumenti nisu garancija otvorene društvene atmosfere prema navedenoj skupini, koja se očituje u svakodnevnim interakcijama i društvenim praksama s migrantskim stanovništvom. Također, navedeni akcijski plan nije garancija njegove same učinkovitosti u realitetu.

#### *1.2.4. Osnovni akteri i statistički pokazatelji u izbjegličkoj krizi 2015. godine*

Imigracija iz trećih zemalja na području Europske unije i Europe u širem smislu u posljednjih 15 godina uglavnom je bila uzrokovana ratovima i sukobima u državama Bliskog istoka i Afrike (Šelo Šabić i Borić, 2016: 3). „Izbjeglička kriza“, termin često korišten kao naziv za masovne migracije koje su se kretale od bliskoistočnih zemalja prema Europi 2015. godine doživljava svoj vrhunac, a prethodno je potaknuta intenzivnim sukobima na Bliskom istoku s naglaskom na rat u Siriji (Šelo Šabić i Borić, 2016: 3). Iako se u samom početku izbjegličke krize nerijetko propitkivalo o kojoj se strukturi migranata radi - onim prisilnima ili dijelom dobrovoljnima (s obzirom da je uglavnom migriralo muško radno aktivno stanovništvo, zbog čega je stvorena ideja imigriranja u Europu zbog dobrovoljnih ekonomskih razloga), važno je u tom kontekstu sagledati koje su zemlje prihvatile najveći broj izbjeglica. U nastavku

poglavlja slijedi statistička analiza sekundarnih podataka uglavnom prikupljenih u bazama Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR), Europskog statističkog ureda (EUROSTAT) i Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP).

Prema podacima UNHCR-a za 2019. godinu, upravo su države koje graniče sa zemljama iz kojih dolazi najveći broj izbjeglica prihvatile njihov najveći broj, a to su Jordan i Libanon, što ukazuje na potrebu ljudi za smještanjem u najbližoj sigurnoj zemlji. S druge strane, izbjeglice koji su migrirali prema Europi, dominantno dolaze upravo iz onih zemalja pogođenih ratom ili drugom vrstom političkih ili društvenih oružanih sukoba (UNHCR, 2017).

Prema službenoj statistici UNHCR-a za 2015. godinu u svijetu je na kraju iste godine zabilježeno ukupno 4 873 243 izbjeglica iz Sirije, 2 666 305 iz Afganistana, 1 123 156 iz Somalije (UNHCR, 2017), dok je ukupno zabilježeno 65.3 milijuna prisilno raseljenih osoba diljem svijeta (UNHCR, 2016). Zemlje koje su prihvatile najviše izbjeglica u odnosu na njihov broj stanovnika u 2015. godini bile su Libanon, Jordan i Nauru (UNHCR, 2016).

Posljednji podaci UNHCR-a za kraj 2020. godine bilježe ukupno 82.4 milijuna prisilno raseljenih ljudi u svijetu, uzrokovanih političkim ili društvenim neredima, nasiljem ili narušavanjem ljudskih prava zbog kojih su osobe prisiljene napustiti svoju zemlju porijekla, a neki mjesto stanovanja unutar svoje zemlje i migrirati u slobodan dio države (UNHCR, 2021). Svega godinu dana ranije bilo je zabilježeno 79.5 milijuna prisilno raseljenih osoba u svijetu (UNHCR, 2019). Od toga je do kraja 2020. godine, prema podacima službeno objavljenima 18. lipnja 2021. najveći broj osoba iselio iz Sirije (6.7 milijuna), zatim Venezuele (4 milijuna), Afganistana (2.6 milijuna), Južnog Sudana (2.2 milijuna) te Myanmara (1.1 milijun) (UNHCR, 2021). Podaci za isto razdoblje ukazuju na Tursku, Kolumbiju, Pakistan, Ugandu i Njemačku kao zemlje s najvećim brojem prihvaćenih izbjeglica u svijetu, što se ne razlikuje znatno od vodećih zemalja destinacije u prethodnome razdoblju, odnosno u 2019. godini (UNHCR, 2021).

Kad je riječ specifično o Europi, prema podacima Eurostata za 2015. godinu pokazalo se da je po prvi puta azil tražilo ukupno 1 255 640 osoba, od kojih najviše izbjeglica iz Sirije (ukupno 362 775), Afganistana (ukupno 178 230) te Iraka (ukupno 121 535) (Eurostat, 2016). Podaci o podnesenim zahtjevima za azil u pojedinim europskim zemljama pokazuju da najveći broj izbjeglica koji po prvi puta traži azil u 2015. godini bilježi Njemačka (441 800), Mađarska (174 435), Švedska (156 110) (Eurostat, 2016). U 2015. godini članice Europske unije koje su odobrile najveći broj statusa azila su: Njemačka (93 845), Francuska (34 580), Ujedinjeno

Kraljevstvo (12 430) te Švedska (9680), dok je njih najmanje odobrila Latvija (70), Italija (20) i Bugarska (10) (Eurostat, 2021). 2019. godine vidi se nagli porast broja zahtjeva i odobrenih statusa, nakon što su 2017. i 2018. godine postepeno padali, uz što se događa i promjena vodećih zemalja Europske unije po pitanju izdavanja konačnih potvrda azila. Na kraju 2020. godine zemlje u Europi s najviše podnesenih zahtjeva za azilom bile su: Njemačka (11 540), Francuska (8 280), Španjolska (4025), Italija (3200), Belgija (1860), dok je u Hrvatskoj podneseno 95 zahtjeva (Eurostat, 2021). Na kraju 2020. godine podaci Eurostata za države koje su odobrile zahtjeve za azilom koji su još u postupku, ukazuju na Njemačku (257 210), Francusku (151 200) i Španjolsku (103 410) kao zemlje s najvećim broj odobrenih azila u postupku (Eurostat 2021), dok ih je Hrvatska ukupno odobrila 610. Prema posljednjim podacima za istu varijablu, vodeće zemlje u Europi su Francuska (137 090), Nizozemska (14 525) i Švicarska (6130) (Eurostat, 2021).

Dobno – spolna struktura izbjeglica ukazuje na veći broj muškaraca koji je u 2015. godini na području država članica Europske unije zatražio azil, za razliku od žena čijih je zahtjeva nešto manje. Tako je u 2015. godini, kao razdoblju s najviše dolazaka, na području država članica Europske unije azil zatražilo ukupno 954 095 muškaraca i 367 460 žena. Od navedenog broja muškaraca koji su zatražili azil, njih 547 920 nalazi se u dobnoj skupini od 18 do 34, njih 155 995 u dobi od 35 do 64 godina, 3635 u 65 i više te je 245 410 maloljetnika. Od ukupnog broja žena, njih 148 825 nalazi se u dobi od 18 do 34 godine, njih 75 125 u dobi od 35 do 64, zatim 4125 u dobi 65 i više godina, a 138 780 je maloljetnica. Za usporedbu, 2019. godine demografska struktura po pitanju spola i dobi nešto je drugačija kad je riječ o osobama koje su zatražile azil na području Europske unije. Podaci Eurostata za 2019. godinu ukazuju na to da je ukupno 471 400 muškaraca zatražilo azil te 272 925 žena. Od ukupnog broja muškaraca, njih 251 350 u dobi je od 18 do 34 godine, 97 650 u dobi je od 35 do 64 godine, preko 65 godine svega je 2440 muškaraca, dok je maloljetnika 119 035. Od ukupnog broja žena, 104 210 u dobnoj je kategoriji od 18 do 34 godine, 65 705 u dobi od 35 do 64 godina, u dobnoj kategoriji 65 i više njih je 3390, dok je 98 830 maloljetnica. Podaci uspoređivana dva perioda najviše se razlikuju u dobnoj kategoriji 65 i više godina u kojoj je zabilježen veći broj tražiteljica od tražitelja međunarodne zaštite za obje promatrane godine.

Tablica 1. Brojčani prikaz demografske strukture tražitelja azila u državama članicama EU 2015. i 2019. godine prema dobi i spolu

		2015.		2019.	
		muškarci	žene	muškarci	žene
dob	18-	245 410	138 780	119 035	98 830
	18 - 34	547 920	148 825	251 350	104 210
	35 - 64	155 995	75 125	97 650	65 705
	65+	3635	4125	2440	3390
	N	954 095	367 460	471 400	272 925

Navedeno ukazuje na statističku sliku u svijetu i Europskoj uniji, nakon čega će biti ukratko prikazana statistička slika u Hrvatskoj od 2015. godine nadalje. Sažeti brojčani prikaz hrvatskoga konteksta sadrži nešto više podataka od prethodno navedenog šireg europskog, s obzirom da je istraživanje rađeno na području Hrvatske.

U Hrvatskoj je prije početka izbjegličke krize, već 2010. godine počeo kontinuirano rasti broj tražitelja azila, pa je tako 2010. godine zabilježeno 290 tražitelja, 2011. godine ukupno 807, a u 2012. godini 1133 (Lalić Novak, 2013: 26). U 2015. godini može se primijetiti tranzitni karakter Hrvatske, uz manji broj zadržavanja izbjeglica u Hrvatskoj. Tako su 2015. godine ukupno 152 osobe zatražile međunarodnu zaštitu, od kojih 135 muškaraca i 17 žena (MUP, 2015). U 2015. godini azil je odobren ukupno 36 osoba, od kojih 31 muškarac i 5 žena, a supsidijarna zaštita njih ukupno 7, od kojih 5 muškaraca i 2 žene, što znači da je u 2015. godini međunarodnu zaštitu ostvarilo ukupno 43 osobe (MUP, 2015). Međutim, već godinu dana kasnije u razdoblju od 1. siječnja 2016. do 31. prosinca 2016. statistička se slika mijenja. Tako je u 2016. godini zabilježeno ukupno 2234 tražitelja međunarodne zaštite, od kojih je 1910 muškaraca i 324 žena. Najveći broj tražitelja u navedenom razdoblju dolazio je iz Afganistana (ukupno 691), zatim Sirije (ukupno 343) te Iraka (ukupno 341) (MUP, 2016). Kad je riječ o odobrenim zaštitama za 2016. godinu, njih je brojčano manje od predanih zahtjeva - 83 osobe dobile su potvrdu o odobrenju statusa azila, od kojih 50 muškaraca i 33 žene, dok je njih 17 dobilo potvrdu o supsidijarnoj zaštiti, od kojih 11 muškaraca i 6 žena (MUP, 2016). Nakon 2016. godine pa sve do 2019. međunarodnu zaštitu svake godine traži oko 1000 osoba, dok je 2020. godine zaštitu zatražio opet nešto veći broj osoba, njih ukupno 1932, od kojih 1194 muškaraca i 738 žena (MUP, 2020)<sup>2</sup>. Struktura zemalja iz kojih dolaze tražitelji u Republiku

<sup>2</sup> Ideja potpoglavlja je pružiti sažeti uvid u europski i hrvatski kontekst kad je riječ o statističkim pokazateljima osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu te kojima je zaštita odobrena. Stoga, nije pružen detaljan brojčani presjek podataka od početka izbjegličke krize do danas, već su obuhvaćeni samo veći skokovi ili razlike u podacima.



Hrvatsku također se djelomično promijenila, pa tako u 2020. godini još uvijek najveći broj tražitelja dolazi iz Afganistana (ukupno 934), ali je na drugom mjestu Irak s ukupno 435 tražitelja, Iran s ukupno 100 i Sirija s njih 96 (MUP, 2020). Unatoč brojčano opsežnijih prijava u 2020. godini, odobreno je relativno malo zahtjeva – 36 zahtjeva za azilom, od kojih 22 muškarcima i 14 ženama te 6 zahtjeva za supsidijarnom zaštitom, od kojih 4 muškarcima i 2 ženama (MUP, 2020). Na kraju, prema posljednjim MUP-ovim statističkim pokazateljima (2021) za osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj zaključno s 30. lipnja 2021., vidljivo je kako je zaštitu zatražilo ukupno 1208 osoba, od kojih 723 muškaraca i 485 žena. Za sada je u navedenom periodu za 2021. godinu odobreno ukupno 9 statusa azila, od kojih 7 muškarcima i 2 ženama te niti jedan status supsidijarne zaštite. Najviše tražitelja koji su podnijeli svoj zahtjev dolazi iz Afganistana, zatim Iraka i Irana, a s novonastalom situacijom u Afganistanu, može se očekivati da će se broj i struktura tražitelja u budućnosti nastaviti mijenjati.

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova objavljenima zaključno s 30. lipnja 2021. godine. za čitav period od kad se vodi evidencija o tražiteljima zaštite, u Hrvatskoj je prema posljednjim podacima iz navedene godine ukupno zabilježeno 811 osoba kojima je odobren azil, od kojih je 532 muškarca, 279 žena te 148 osoba kojima je odobrena supsidijarna zaštita od kojih je 94 muškarca te 54 žene (MUP, 2021).

Tablica 2. Brojčani prikaz tražitelja međunarodne zaštite u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine prema spolu

	2015. – 2016.	2016. – 2017.	2020. – 2021.	2021. –
muškarci	135	1910	36	9
žene	17	324	6	0
N	152	2234	42	9

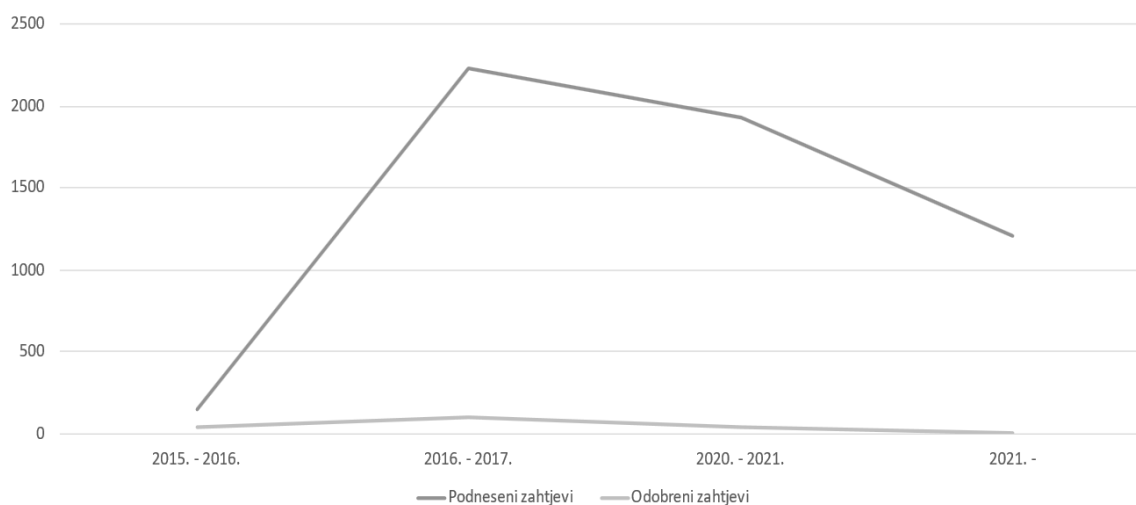
Tablica 3. Brojčani prikaz osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine prema prihvatnome statusu

	2015. – 2016.	2016. – 2017.	2020. – 2021.	2021. –
azil	36	83	36	9
supsidijarna z.	7	17	6	0
N	43	100	42	9

Tablica 4. Brojčani prikaz osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine prema spolu

	2015. - 2016.	2016. - 2017.	2020. - 2021.	2021. -
muškarci	36	61	26	7
žene	7	39	16	2
N	43	100	42	9

Grafikon 1. Usporedni grafički prikaz podnesenih i odobrenih zahtjeva za međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine



Unatoč navedenim službenim podacima, može se pretpostaviti da je određen broj izbjeglica migrirao u druge zemlje Europe putem procesa relokacije, spajanja obitelji ili osobnih razloga, što znači da je navedeni broj u trenutku provedbe istraživanja potencijalno i manji. Ipak, uloga i aktivnosti Republike Hrvatske za vrijeme izbjegličke krize do danas nisu zanemarive, a kad je riječ o aktivnome djelovanju u području pružanja pomoći u prihvaćanju i integraciji novih stanovnika ne smiju biti izostavljene nevladine organizacije i civilno društvo u širem smislu koje aktivno radi s izbjeglicama koje se nalaze na području Hrvatske.

Nakon sažetog prikaza hrvatskoga konteksta u izbjegličkoj krizi, idućim potpoglavljima detaljno će biti objašnjene teorije i tipologije migracija te teorija akulturacije.

### 1.3. Teorije i tipologije migracija

Kroz desetljeća migracije u svijetu postajale su sve učestalije, kao i ukupan broj migranata iz godine u godinu (Sam i Berry, 2006: 2). Procesi urbanizacije, industrijalizacije, razvoj prometa i turizma, kao i pojava međunarodnoga obrazovanja uvelike su doprinijeli povećanju migracije u svijetu. Uz navedeno, demografski razlozi u obliku povećanja

populacije u svijetu također su izravno utjecali na povećane migracije, kao i sve veće razlike u primanjima i kvaliteti života između bogatih i siromašnih u društvima, koje su uzrokovale *push* faktore istiskivanja ljudi iz gospodarski manje razvijenih zemalja prema zemljama u kojima je lakše pronaći posao i ostvariti veću kvalitetu života (Sam i Berry, 2006: 2 – 3).

Povećani broj migranata u svijetu potaknuo je znanstvenike različitih područja na proučavanje fenomena, kao i života samih migranata koji u njemu sudjeluju. Migracije kao društveni fenomen predmet su analize različitih znanstvenih grana, poput demografije, sociologije, psihologije, ekonomije i drugih. Stoga one mogu biti promatrane u okviru različitih teorija i pristupa, kao kretanje stanovništva zbog ekonomskih razloga, preko migriranja zbog prirodnih katastrofa ili pak ratova pa sve do migriranja zbog obrazovanja ili stila života. Migracije, stoga mogu biti promatrane kao ključni događaji u čovjekovu životu, zbog čega Fawcett napominje da u migraciju spadaju „prostorna kretanja koja su za većinu ljudi najznačajniji prijelazni događaji, koji označuju životni smjer, a disciplina koja se bavi takvim događajima ključna je za razumijevanje ljudskog ponašanja“ (Fawcett, 1985: 6).

U tom smislu mogu se navesti tipologije ovisno o razlozima zbog kojih pojedinci migriraju. Razlikuju se migracije koje proizlaze iz prisilnih motiva, dok se osobe koje migriraju zbog navedenog nazivaju izbjeglicama ili prognanicima, ovisno migriraju li unutar svoje zemlje ili preko granica. Na suprotnome polu nalaze se migracije iz dobrovoljnih motiva, zbog čega se nazivaju dobrovoljnim migracijama. Tu se najčešće radi o migrantima koji putuju u potrazi za boljom kvalitetom života, zbog obrazovanja ili promjene okoline. Svaki tip migracija veže terminologiju koja opisuje osobe koje u migracijama sudjeluju, a kad je riječ o prisilnim migrantima, terminologija je nešto kompleksnija. Za potrebe ovog rada najvažnije je definirati već spomenuti termin „izbjeglice“. Prema Mesiću, izbjeglice su definirani kao pojedinci koji nužno uvijek prisilno iseljavaju iz svojih domova, zbog straha od stradavanja uslijed ratnih događanja, gubitka imovine ili gubitka osnovnih egzistencijalnih uvjeta (Mesić, 1992: 106). Unatoč današnjem popularnom stajalištu pri kojem se propagira korištenje termina „migranti“ u negativnom kontekstu, za razliku od korištenja termina „izbjeglice“ kad se želi naglasiti humanitarni kontekst izbjegličke krize, važno je napomenuti kako prema sociološkoj disciplini izbjeglice spadaju pod širu kategoriju prisilnih migranata.

Uz navedene tipove migracija i njihove definicije, u radovima koji se bave izbjegličkom krizom prisutni su i drugi termini vezani izravno uz prisilne migracije, odnosno izbjeglice. Jedan od navedenih termina je tražitelj azila. Taj se termin, prema Župarić-Iljić i Gregurović odnosi na specifičnu populaciju „nedobrovoljnih migranata koji u svojem izgnanstvu uspiju

prijeći granice vlastite države te zatražiti međunarodnu zaštitu“ (Župarić-Iljić i Gregurović, 2013: 42). Detaljnije objašnjenje kriterija za odobrenje azila, bit će objašnjeno kasnije u radu. Rad je usmjeren upravo na osobe koji su u Republici Hrvatskoj dobile rješenje o prethodno objašnjenom međunarodnoj zaštiti, što ukazuje na kontekst prisilnih migracija koje su u fokusu ovog rada.

Teorija ključna za razumijevanje migracija odnosi se na potisne i privlačne faktore. Migracije su često promatrane kao posljedice negativnih potisnih i pozitivnih privlačnih čimbenika. Model potisnih i privlačnih faktora razvio je Everett Lee, čija je definicija navedenih uzročnika migracija najčešće korištena u znanstvenim radovima. Lee model objašnjava kroz spomenute faktore, koji usmjeravaju čovjekovo djelovanje i to na način ostanka ili migriranjem iz mjesta trenutnog boravka. Jedan takav primjer potisnog faktora koji „istiskuje“ pojedince s određenog područja predstavljaju nepovoljni klimatski uvjeti, prirodne katastrofe poput potresa ili visoka stopa nezaposlenosti te mnogi drugi, zbog kojih pojedinac odlučuje migrirati u mjesto s povoljnijim uvjetima života. S druge strane, primjeri privlačnih faktora mogu biti ugodni klimatski uvjeti, manja stopa nezaposlenosti ili općenito sigurniji život u mjestu u koje pojedinac imigrira (Lee, 1966: 50).

Postoje brojne tipologije migracija koje se odnose na različite aspekte migracijskog procesa (Petersen, 1958; King, 2012; Coolie Trade, 2015), no poglavljem se pruža uvid u osnovne tipove migracija koji će biti najvažniji za shvaćanje istraživanja te se nastoje definirati razlike u kategorizacijama samih pojedinaca koji migriraju.

Migracije mogu biti promatrane u odnosu na nekoliko kriterija. Prema Kingu, one su najčešće promatrane unutar sustava dijada. Kingove dijade kroz koje promatra tipologiju migracija odnose se na unutarnje nasuprot vanjskim migracijama, povremene nasuprot stalnim migracijama te prisilne nasuprot dobrovoljnima. Dobrovoljne i prisilne migracije pak dijeli na zasebnu tipologiju, pri čemu promatra dobrovoljne ekonomske ili političke dobrovoljne migracije nasuprot ekonomskih ili političkih prisilnih migracija (King, 2012: 8). Ekonomske dobrovoljne migracije podrazumijevaju svojevorno migriranje migranata – radnika s osnovnim ciljem pronalaska posla i poboljšanja opće kvalitete života. S druge strane, ekonomske prisilne migracije, koje su česta posljedica prirodnih katastrofa ili gladi, podrazumijevaju prisilno migriranje pojedinaca s ciljem poboljšanja kvalitete života u financijskom smislu ili čak osnovne egzistencije, ukoliko su svi članovi obitelji izgubili posao. Idući tip su političke dobrovoljne migracije koje su najčešće potaknute političkim neslaganjima koje pojedinca potiču na odlazak, odnosno za njega predstavljaju potisni čimbenik iz države u

kojoj trenutno boravi. Drugi pol ove dijade predstavljaju političke prisilne migracije, uslijed kojih pojedinac prisilno iseljava iz države u kojoj je progonjen ili protjerivan na temelju političke opredijeljenosti ili pripadnosti određenim društveno-političkim. Ovaj tip prisilnih migracija posebno je bio zastupljen od 2014. godine u razdoblju izbjegličke krize te je upravo na njega, uz prisilne ekonomske migracije stavljen poseban naglasak u istraživanju.

Rogić i Čizmić idući su autori koji postavljaju tipologiju migracija. U svojem radu prikazali su tipologiju *odseljenika*<sup>3</sup>, odnosno emigranata. Svoju tipologiju temelje na Cohenovoj tipologiji iseljavanja iz 1997. godine, u koju su uveli određene izmjene. Prvi tip migracija Rogića i Čizmića usko je vezan uz koncept žrtve. Navedeno se odnosi na izbjeglice nad kojima je izvršeno nasilje ili su na bilo koji drugi način životno ugroženi, zbog čega se odlučuju na prisilni odlazak iz zemlje porijekla (Rogić i Čizmić, 2011: 15). S time u vezi autori razlikuju *političko odseljeničtvo* koje često nastaje upravo zbog ukidanja političkih prava određenoj skupini (žrtvama, a kasnije izbjeglicama) u društvu. *Političko odseljeničtvo* najčešće se javlja uslijed totalitarnog tipa vlasti (Rogić i Čizmić, 2011: 16-17). *Imperijalno odseljeničtvo* predstavlja treći tip emigracije. Treći tip se javlja uslijed kolonizacija pojedinog teritorija, pri čemu se pokorava društvo i osvaja prostor na kojem je prethodno naseljena određena društvena skupina. Navedeni tip može se promatrati u primjerima rimske, britanske ili francuske kolonizacije. Zatim autori razlikuju *radno odseljeničtvo*, koje se javlja u kontekstu potrage za boljim i kvalitetnijim životom u drugoj državi, za koju migranti vjeruju kako će im pružiti mogućnost aktivnog sudjelovanja na tržištu rada uz bolje uvjete (Rogić i Čizmić, 2011: 16). *Trgovačko odseljeničtvo* predstavlja idući tip, kojeg su autori opisali kao „odseljeničke skupine nastale na temelju trgovinske ekspanzije, u različitim, nerijetko od zemlje podrijetla posve udaljenim, područjima“ (Rogić i Čizmić, 2011: 16). U *trgovačkom odseljeničtvu* u povijesti su najčešće sudjelovale skupine koje su pratile trgovinske puteve. Posljednjim oblikom odseljeničtva autori promatraju *kulturno i znanstveno odseljeničtvo*. *Znanstveno odseljeničtvo* može biti promatrano unutar hrvatskoga konteksta, pri čemu znanstvenici migriraju u druge države koje pružaju jednostavniji i transparentniji znanstveni sustav (Rogić i Čizmić, 2011: 17).

Kad je riječ o razlikovanju tipova skupina koje migriraju unutar izbjeglištva, odnosno prisilnih migracija, istaknuti autor u tome području jest Egon F. Kunz. U svojoj tipologiji, autor se detaljno bavio analizom faktora koji utječu na posljedice izbjeglištva i na stav migrantske

---

<sup>3</sup> U analizi tipologije Rogića i Čizmića zadržani su termini *odselidba* i *odseljenici*, s obzirom da je ideja poglavlja ponuditi prikaz ključne terminologije, definicija i tipologije vezanih uz migraciju. Autori Rogić i Čizmić navedene su termine koristili za objašnjenje postavljene tipologije u svojoj knjizi „Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba“.

populacije prema državi ili društvu porijekla ovisno o razlozima migriranja, što objašnjava unutar tri kategorije (Kunz, 1981: 42). Prva kategorija je društvena te objašnjava identifikaciju izbjeglica s ostatkom njihovih sunarodnjaka, odnosno društva kojim su bili okruženi i koje je ostalo živjeti u zemlji porijekla. Druga se kategorija odnosi na stavove izbjeglica prema bijegu iz zemlje te prema samoj zemlji porijekla, što za Kunza predstavlja političku kategoriju. Treća se kategorija odnosi na ideološki – nacionalne orijentacije izbjeglica prema zemlji destinacije. U prvu kategoriju Kunz ubraja nekoliko tipova izbjeglica. Prvi tip su izbjeglice koje se identificiraju s većinom svojih sunarodnjaka koji su ostali živjeti u zemlji porijekla (eng. *majority-identified refugees*). Navedeni tip odnosi se na one grupe izbjeglica koje smatraju da je njihov otpor prema događanjima u zemlji porijekla u smislu migriranja razumljiv i drugim sunarodnjacima te se protive društveno-političkim događanjima u zemlji (Kunz, 1981: 42). Stavovi ovog tipa izbjeglica prema društvu, odnosno sunarodnjacima (društvena kategorija) zemlje porijekla su prema Kunzu pozitivni, dok su stavovi prema državnome aparatu (politička kategorija) negativni. Drugi se tip odnosi na one skupine izbjeglica koji su ambivalentno ili isključivo negativno orijentirani prema nekadašnjim sugrađanima u vlastitoj zemlji porijekla. Kao objašnjenje Kunz navodi prethodna iskustva diskriminacije koju su izbjeglice doživljavali u zemlji porijekla od jednog dijela društva, zbog čega su razvili negativne stavove prema cijelom ili samo specifičnom dijelu društva porijekla. S druge strane, razlog mogućeg ambivalentnog odnosa prema sugrađanima zemlje porijekla proizlazi iz njihove želje za povezanošću te identifikacijom sa svojim narodom ili barem dijelom sugrađana, uz istovremeni osjećaj nepravde koji im je nanesen od jednog dijela društva. Stoga, s jedne strane Kunz kod navedene grupe prepoznaje negativan stav prema državljanima vlastite zemlje, dok s druge strane prepoznaje želju za pripadnošću društvu u cjelini. U tom kontekstu objašnjava kontekst skupina čiju je diskriminaciju i marginalizaciju potaknuo niz različitih događanja u društvu, zbog čega ih promatra otuđenima od događaja u zemlji porijekla (eng. *events-alienated refugees*). Najčešće se radi o manjinskim skupinama koje mogu sačinjavati ljudi različite vjeroispovijesti, rase ili društvene klase, koji se prema navedenim kategorijama razlikuju od većinskog stanovništva (Kunz, 1981: 43). Nadalje, treći tip veže uz izbjeglice koji se zbog različitih razloga ne žele integrirati, niti povezati s društvom u svojoj zemlji porijekla, pri čemu autor navodi njihove vlastite težnje i ambicije kao razlog njihove emigracije u drugu državu, za razliku od eksternih razloga koji predstavljaju glavne motive prethodnog tipa izbjeglica (Kunz, 1981: 43). U drugu kategoriju autor također ubraja nekoliko tipova izbjeglica koje razlikuje prema razlozima bijega iz zemlje porijekla te stavovima prema vlastitoj zemlji, odnosno njenom državnom aparatu, što predstavlja političku kategoriju, za

razliku od one društvene, objašnjene u prethodno navedenim tipovima. Kunz također objašnjava razliku između aktivnih i reaktivnih grupa izbjeglica. Aktivne predstavljaju svrhovite grupe s određenim jasno postavljenim ciljem migriranja. S druge strane, u reaktivne ubraja one grupe izbjeglica koje su prethodno pogođene ratom, iznenadnim revolucijama ili protjerivanjem s pojedinog područja, zbog čega se javlja reakcija migracije, odnosno u ovom slučaju bijeg (Kunz, 1981: 43-44). Razlika između navedene dvije skupine može biti promatrana na sljedeći način. U aktivne grupe najčešće se ubrajaju oni izbjeglice koji moraju otići iz zemlje porijekla zbog opravdanog straha od protjerivanja na temelju rase, narodnosti, religijske ili političke pripadnosti ili pak planirano migriraju zbog ostvarenja aktivističkih ciljeva u drugoj zemlji. Reaktivne skupine one su koje instinktivno bježe nakon početka ratova ili drugih vrsta sukoba, bez prethodno utemeljenog plana migracije. Dodatno, aktivne ili „svrhovito-ciljne“ grupe, kakvima ih je opisao Kunz, često su povezane s udruživanjem zbog ostvarivanja pojedinog zadanog cilja ili formiranja revolucionarne ili aktivističke grupe (Kunz, 1981: 43). U tom kontekstu postavlja se pitanje, može li se u tom slučaju zaista govoriti o izbjeglicama ili pak političkim aktivistima koji dobrovoljno odlučuju migrirati zbog postizanja političkih ciljeva. Na kraju, u treću kategoriju koja je objašnjena na samom početku analize Kunzove tipologije, ubrajaju se posljednji tipovi izbjeglica koje Kunz analizira na temelju njihove ideološki - nacionalne orijentacije prema zemlji destinacije u koju su migrirali. Navedena kategorija je i najkompleksnija, s obzirom da Kunz u nju ubraja one izbjeglice koje se zbog političkih ili ideoloških razloga samootuđenja osjećaju prognanima iz vlastite zemlje, zbog čega traže azil u drugim državama. Međutim, autor navodi kako i nakon migracije navedeni tip izbjeglica snažno stoji uz svoju ideologiju te pokušava stvoriti društvene uvjete u kojima bi ju mogli provesti u praksi u zemlji destinacije, zbog čega nerijetko takve skupine pokušavaju živjeti izolirano od ostatka društva zemlje destinacije, što je u modernim društvima teško ostvarivo. Tako s jedne strane, prema Kunzu ova skupina može živjeti izolirano od ostatka društva, dok se s druge strane neke se od navedenih skupina priklanjaju stvaranju revolucionarnih pokreta koji će za cilj imati cjelovitu promjenu društva, životnoga stila i vladajuće elite u njihovoj zemlji porijekla, zatim zemlji destinacije, a na kraju i promjenu čitavog svijeta (Kunz, 1981: 45). Prema autoru, mnogi pojedinci koji pripadaju ovom tipu, osjećaju se povezanima sa sugrađanima zemlje porijekla te zbog krivnje što su migrirali aktivno govore o društveno-političkoj situaciji u njihovoj zemlji, čime podižu svijest o problemima i „daju glas onima koji ga nemaju“ (Kunz, 1981: 46).

U Kunzovoj teoriji je, iako nije izravno u kontekstu navedene tipologije o tome pisao, vidljiva važnost akulturacije nakon migriranja u zemlju destinacije. Iako u proučavanju

migracija postoji mnoštvo postavljenih tipologija definiranih na temelju motiva migracije, vidljivo je kako se one u teoriji isprepliću te mogu biti uklopljene u ranije spomenuti krovni okvir prisilnih i dobrovoljnih migracija koje su promatrane kroz potisne i privlačne faktore. Nakon spomenutih tipova i motiva za migriranjem, u trenutku kad pojedinac uspije otići iz svoje zemlje porijekla, nastupa akulturacijski proces u kojem odlučuje o svome odnosu prema vlastitoj kulturi koju je dosad poznao i novoj kulturi u društvu primitka, što će biti detaljno analizirano sljedećim potpoglavljem.

## **1.4. Teorija akulturacije**

### *1.4.1. Definiranje i preduvjeti za utvrđivanje akulturacije*

Za razumijevanje akulturacije, važno je objasniti dva termina koja akulturaciju određuju, a to su kultura i identitet. Termin „kultura“ broji mnoštvo definicija postavljenih od različitih autora, međutim ovdje će biti korištena definicija E.B. Tylora. Prema Tyloru, „kultura ili civilizacija kompleksna je cjelina koja uključuje obrazovanje, vjerovanja, umjetnost, moral, pravo, običaje i sve druge mogućnosti i navike koje čovjek usvaja kao član društva“ (Tylor, 1874: 1). Kad je riječ o identitetu, u ovome kontekstu će biti promatran kroz Hallovu teoriju, kao sebstvo sastavljeno od različitih dimenzija, onih kulturnih, političkih i etničkih koje su u neprestanom odnosu s okolinom i kao takve nedovršene i uvijek fluidne (Hall i sur., 1996: 598). Proučavanje pitanja identiteta u društvu primitka važno je za razumijevanje akulturacije jer se upravo ona, kroz mehanizme odbacivanja ili preuzimanja pojedine kulture, dugoročno odražava na identitet pojedinca, ali i na pitanje kolektivnog socijalnog identiteta društva primitka.

Iako akulturacija prema Samu i Berryju (2006) postoji jednako dugo kao i pisana povijest, prvotno je bila proučavana u manjini društveno humanističkih znanosti i to isključivo kao fenomen koji se javlja na razini grupe, nakon preseljenja određene skupine migranata sličnih po pojedinim kulturnim obilježjima u drugu kulturu. U znanosti se akulturacija dominantno razvijala u kontekstu dvaju disciplina - antropologije i sociologije. Dok su se antropolozi uglavnom bavili proučavanjem akulturacije kod zatvorenih zajednica i plemena u trenutku kontakta s tehnološki razvijenijim društvima, sociologe je zanimala akulturacija imigrantske populacije u društvima destinacije, zajedno s mehanizmima njihova prilagođavanja dominantnoj kulturi i konformiranjem (Sam, 2006: 11-26). Jedan od prvih antropologa koji se bavio akulturacijom iz konteksta svoje struke bio je McGee koji je 1989. definirao termin kao razmjenu različitih naprednih mehanizama, kojima društva prelaze iz etapa divljaštva prema barbarstvu, zatim prema civilizaciji i naposljetku prosvjetiteljstvu. U sociologiji je Simons 1901. definirala akulturaciju kao istoznačnicu asimilaciji, pri čemu ih



promatra kao dvosmjernan proces, uslijed čega se pripadnici obaju kultura – imigrantska grupa i društvo primitka međusobno prilagođavaju jedni drugima. Kad se analiziraju raniji antropološki i sociološki radovi, vidljivo je da se u antropološkoj disciplini koristi termin „akulturacija“, dok se u sociološkoj disciplini koristi termin „asimilacija“ za proces prilagodbe. Ipak, Park izjednačava termin akulturacije i asimilacije te ih svodi pod zajednički termin „stapanje“ kultura i rasa (Park, 1928: 890 – 891). Kroz godine se sociološko poimanje akulturacije približilo psihologijskome koje spomenuta dva procesa promatra odvojeno, pri čemu se stvorilo čitavo interdisciplinarno polje proučavanja akulturacijskoga procesa, uz izostavljanje analize ličnosti u kontekstu akulturacije od strane sociologa. Nakon antropologije i sociologije, povećan interes za navedenim fenomenom počeo se javljati i u psihologiji, uslijed čega je nastala potpuno nova grana – međukulturalna psihologija. Navedena grana bavi se razlikovanjem akulturacije na razini grupe i pojedinca, pri čemu je glavni fokus stavljen na utjecaj akulturacije na ličnost i identitet pojedinca. Kroz godine se bilježi porast istraživanja i objavljenih radova na temu akulturacije, što može biti objašnjeno kroz globalizaciju i povećanu migraciju u svijetu, a s druge strane zbog uočavanja važnosti kontakta različitih kultura za ljudsko djelovanje (Sam i Berry, 2006: 1). Stoga, akulturacija predstavlja zanimljiv i važan koncept vrijedan istraživanja u društvenim znanostima, kako na individualnoj razini, tako i na široj – grupnoj ili pak društvenoj.

Razvoju i specificiranju teorije akulturacije doprinio je čitav niz kontroverza i nedoumica vezanih uz definiciju pojma, počevši od mnoštva sličnih definicija navođenih od različitih autora pa sve do shvaćanja pojma na drugačije načine. Tako su s jedne strane Redfield, Linton i Herkovits postavili općevriježenu i najcitiraniju definiciju akulturacije u društvenim znanostima, pri čemu akulturaciju objašnjavaju kao „one fenomene koji se javljaju kad grupe pojedinaca koji dolaze iz različitih kultura stupaju u izravan i uzastopan kontakt, pri čemu se događaju promjene u originalnim kulturnim obrascima jedne ili obaju grupa“ (Redfield i sur., 1936: 149). S druge strane, IOM (Međunarodna organizacija za migracije) navodi definiciju u kojoj akulturaciju promatra isključivo kao „progresivnu prilagodbu elementima strane kulture (idejama, riječima, vrijednostima, normama, ponašanjima i institucijama) od strane osoba, grupa ili klasa pojedine kulture“ (IOM prema Sam, 2006: 11). Iz navedenog može se vidjeti kako se definicija koju je IOM ponudio 2004. godine u ključnom razlikuje od one koju nude društvene znanosti, a to je ideja nužne prilagodbe kad govorimo o akulturaciji, koja prema društvenim znanostima nije jedina mogućnost nakon kontakta kultura. Danas se termin akulturacija još uvijek ponekad koristi u kontekstu asimilacije, kao istoznačnica, posebno među znanstvenicima u onim zemljama koje nemaju dugu povijest

akulturacijskih istraživanja (Sam, 2006: 11). Stoga su autori poput Berryja (2006), čiji model je u radu predstavljen ili pak Teske i Nelsona (1974) ponudili razlikovanje dva termina. Tako Teske i Nelson akulturaciju i asimilaciju u svojim radovima odvajaju i promatraju kao dva različita procesa te navode kako je akulturacija dvosmjerna, odnosno može preoblikovati grupu koja dolazi u novu kulturu, kao i društvo koje u toj kulturi djeluje, dok je asimilacija isključivo jednosmjerna, s obzirom da se odnosi na prilagodbu jednog dijela društva većinskome društvu.

Prema ovoj definiciji, akulturacija je obostran proces, odnosno dotiče društvo primitka, kao i migrante. S obzirom da se kulture razlikuju u pojedinim društvenim praksama, odnosno djelovanjima, poput aktivnosti na tržištu rada, provođenja zakona, socijalizacije, prakticanju običaja ili pak društvenim vrijednostima i normama, akulturacija podrazumijeva s dolaskom u drugu kulturu nužnu promjenu. Prema Berryjevoj teoriji, čak i kad pojedinac ili skupina zadržavaju elemente vlastite kulture u svojim društvenim praksama, promjena je neizbježna, ali se može odvijati na različite načine. Prema tome, akulturacija podrazumijeva svaku promjenu u djelovanjima do koje dolazi uslijed kontakta dviju različitih kultura, odnosno ulaskom pojedinca u kulturu u kojoj nije primarno i sekundarno socijaliziran, pri čemu se mijenjaju pojedini elementi vlastite kulture. Prema Berryju (2003) navedeni kontakt kultura može rezultirati promjenama na pojedinačnoj, ali i društvenoj razini, odnosno možemo ga promatrati na individualnoj i grupnoj razini, pri čemu promjene na individualnoj razini mogu biti zabilježene u identitetu, vrijednostima, stavovima ili ponašanjima i praksama, dok kod promjene na grupnoj razini mogu biti promatrane sve promjene u društvenoj strukturi grupe nastale zbog kontakta kultura ili pak u ekonomskoj i političkoj sferi grupe (Sam, 2006: 14). Tako autor navodi mogućnost promjena u vrijednostima, stavovima, vjerovanjima, čak i dijelu identiteta kod pojedinca ili pak do promjena dijelova kulturnog sustava ili društvenih vrijednosti i normi na razini društva. U skladu s Berryjevom tezom je i sama važnost migracije za pojedinca. Tako ju Fawcett definira kao „prostorna kretanja koja su za većinu ljudi najznačajniji prijelazni događaji, koji označuju životni smjer; disciplina koja se bavi takvim događajima ključna je za razumijevanje ljudskog ponašanja“ (Fawcett, 1985: 6). U takvome novom društveno-kulturnome okruženju, nekad čvrst koncept kolektivnog i individualnog identiteta ima tendenciju slabiti ili se rekonstruirati. Autori Ramelli i sur. (2013) analizirali su mehanizme akulturacije nakon migracije zajedno s pitanjem identiteta u navedenome kontekstu. S obzirom da se, prema Hallu (1996) identitet uvijek promatra i stvara u „interakciji s društvom“, akulturacija predstavlja važan mehanizam u rekonstrukciji čovjekova identiteta nakon procesa migracije. Stoga, prema Viola „svatko tko napusti svoju zemlju kako bi se

upustio u emigracijski proces, mora biti svjestan kako će biti potrebno napustiti specifične oblike izražavanja vlastitog kulturnog identiteta kako bi se u zemlji destinacije susreli s odobravanjem domicilnog stanovništva“ (Viola, 2015: 29).

Akulturacija kao proces može biti objašnjena kao svaka promjena u običajima ili vjerovanjima do koje dolazi uslijed kontakta najmanje dviju različitih kultura, odnosno ulaskom pojedinca u kulturu u kojoj nije primarno i sekundarno socijaliziran, pri čemu se mogu mijenjati pojedini elementi vlastite kulture. Jednostavnije, akulturacija je fenomen koji oslikava „upoznavanje dvaju kultura i promjene koje rezultiraju nakon“ tog upoznavanja (Sam i Berry, 2006: 1). Rubin uvodi još jednu dimenziju promjene, pa tako navodi da akulturacija može biti definirana kao proces kulturalne, ali i psihološke promjene do koje dolazi uslijed kontakta različitih kultura (Rubin i sur., 2011: 498). Pri tome je važno napomenuti da akulturacija može biti prisutna kod manjinske skupine, primjerice migranata, ali i kod većinskog stanovništva koje se također preoblikuje stupanjem u kontakt s kulturom pojedinih migrantskih skupina. Ipak, u ovome će radu biti naglasak na akulturaciju manjinskih, odnosno prema Berryju „ne-dominantnih“ grupa u društvu. Park, u svojem radu „Human Migration and the Marginal Man“ iz 1928. promjene koje se događaju uslijed kontakta različitih kultura promatra „oslobađajućima“ i „prosvjetljujućima“ za pojedinca koji ma mogućnost šireg uvida u kulturu vlastite zemlje porijekla i onu nove zemlje ili više njih, što ga na neki način čini „emancipiranim“ i „kozmpolitom“, dok drugi autori koji će biti spomenuti kasnije u radu, sam termin akulturacije vežu uz različite, za pojedinca, nepovoljne prakse (Park, 1928: 888).

Da bi se moglo govoriti o akulturaciji, prema Redfield i sur. (1936) potrebno je ispunjenje tri ključna kriterija: (1) kontakt, (2) recipročan utjecaj i (3) promjena. (1) Kontakt je kao kriterij važan jer podrazumijeva susret grupa koje pripadaju dvjema ili više različitim kulturama, zbog kojih se iduća dva kriterija mogu odvititi. Park razrađuje kontakt kao ključni mehanizam bez kojeg ne bi moglo postojati „napretka“ društva u smislu njegove promjene, preoblikovanja i kulture, s naglaskom na promjenu društvenih i političkih uvjeta u kojem neko društvo postoji i djeluje (Park, 1928: 884). Za kontakt je važno da je dugotrajniji, odnosno da nije jednokratn te da se radi o izravnom licem u lice kontaktu (Sam, 2006: 14). Sam propitkuje problematičnost ideje o dugotrajnosti kontakta koju postavljaju Redfield i sur., s obzirom da ne postoji jasna definicija vremena u kojem kontakt treba trajati kako bi se moglo govoriti o akulturaciji. Stoga navodi kako je od vremenskog trajanja važniji aspekt promjene koja se događa te ukoliko se ona dogodi, može se govoriti o akulturaciji (Sam, 2006: 14). Još jedan

pokazatelj da element dugotrajnosti ne mora nužno biti važan jest činjenica da autori koji se bave akulturacijom i empirijski ju proučavaju (Sam, 2006; Berry, 2006), kao jednu od skupina koje su uključene u akulturacijski proces navode migrante u širem smislu, od kojih su neki privremeni, poput stranih radnika ili studenata. Ovdje mogu biti ubrojani i izbjeglice, kao prisilni migranti koji imaju cilj povratka u vlastitu zemlju porijekla u budućnosti ili pak oni koji su dobili zaštitu u jednoj zemlji, ali su nakon određenog perioda migrirali u drugu. Stoga Berry (2006) izbjeglice navodi kako se susreću s mnogim izazovima u uključivanju u novo društvo, što je posebno zanimljivo za teoriju akulturacije, s obzirom da se radi o skupini koja početno nije ni željela migrirati. Upravo je stoga razlog migracije, odnosno status migranta u zemlji destinacije važan za akulturacijsku analizu, s obzirom da će se ovisno o veličini grupe, moći koju posjeduju u društvu, pravima i resursima koje imaju na raspolaganju ovisno o statusu, osobe opredijeliti za pojedinu akulturacijsku strategiju.

S druge strane, ako se u obzir uzme Parkovo djelo o promjenama koje se u društvu događaju nakon migracije, može se zaključiti da postoje određene skupine koje ne sudjeluju u dijelu akulturacijskoga procesa koji se odnosi na prilagodbu novome društvu, bez obzira na dugotrajnost ili teritorij na kojem se nalaze. Prema autorovoj teoriji, koja je promatrana u kontekstu vremena kad je pisana, u tu skupinu bi se mogle ubrajati gotovo sve grupe nomadskih naroda koji stupaju u kontakt s mnogim kulturama i društvima, ali ne proživljavaju kulturološku ili identitetsku promjenu (Park, 1928: 887). Berry (2006) ima suprotno mišljenje te postavlja tezu da se određena vrsta promjena u čovjeku uvijek događa nakon migracije, stupanjem u kontakt s drugim kulturama. Prema Berryju, akulturacija ne mora nužno biti analizirana isključivo na razini grupe koja trajno naseljava određeni teritorij (Berry, 2006: 30).

Ostali faktori koji mogu utjecati na orijentaciju ka određenoj akulturacijskoj strategiji su: stavovi prema određenim pitanjima, što će biti razrađeno dalje u radu; motivacija za migriranjem i uključanjem u društvo; vrijednosti i općenito mogućnosti koje migrant ima na raspolaganju – u smislu financija ili društvene moći (Berry, 2006: 31).

(2) Recipročan utjecaj drugi je kriterij akulturacije, pri čemu je važno imati na umu da, iako je često zanemareno, društvo primitka ili većinsko stanovništvo također može prolaziti kroz akulturacijski proces. Stoga, prema teoriji akulturacije, izravan i uzastopan kontakt između migrantske grupe i većinskog stanovništva preoblikuje različite aspekte života – od individualnih, poput vrijednosti, stavova i na kraju identiteta, pa sve do grupnih aspekata, poput institucionalnog djelovanja, političkih elemenata ili zakonodavstva kod obje skupine u

društvu. Morawska posebno napominje važnost recipročnog utjecaja za sociologe, kad je riječ o migracijskim procesima, pri čemu pretpostavlja postojanje „oblikovanja pojedinaca od strane društva i, obrnuto, oblikovanje društva od strane pojedinaca“ (Morawska, 2009: 2). Autorica, vođena strukturalističkom teorijom, u svojoj knjizi razrađuje strukturalistički model koji podrazumijeva preoblikovanje društvenih struktura, poput različitih organizacija, institucija, ali općenito ekonomije i politike, kroz svakodnevne društvene prakse pojedinaca i grupa. Te prakse mogu biti iste ili se preoblikovati i uzrokovati nekad planirane, a ponekad neplanirane, nesvjesne posljedice koje preoblikuju društvene strukture (Morawska, 2009: 3). Stoga navodi da „strukture, koje su shvaćene kao više ili manje trajne organizacije društvenih odnosa i kulturnih formacija oblikovane su i preoblikovane svakodnevnom praksom društvenih aktera (Morawska, 2009: 3).

Posljednji kriterij akulturacije je (3) promjena, koja može biti individualna ili grupna, što je prethodno navedeno. Prema Samu, navedeni kriterij je moguće i najteže uhvatljiv kad je riječ o prepoznavanju i analizi unutar akulturacijskog procesa. Sam navodi, iz konteksta psihologije, kako ljudi kroz život prolaze kroz različite promjene koje su vezane uz njihov osoban razvoj kao individue, odnosno ljudskog bića. Stoga je važno u istraživanjima akulturacije postaviti jasna pitanja u kojima će se moći analizirati radi li se o promjeni djelovanja uslijed promijenjenog društvenog ili kulturološkog konteksta ili pak o promjeni faze života u kojoj se čovjek nalazi zbog određenih razloga na razini individue (Sam, 2006: 16). S obzirom na navedeno, promjene koje se u akulturaciji mogu događati jesu prostorne, vezane uz samu migraciju i promjenu okoline te pronalazak novog smještaja u zemlji destinacije; biološke, koje se mogu prepoznati kod prisilnih migranata, a manifestiraju se kroz psihosomatska oboljenja; političke, koje mogu biti vezane uz upoznavanje s javnim politikama vezanih uz migrante, ali i samu činjenicu da nemaju pravo glasa u zemlji destinacije do procesa naturalizacije; ekonomske, koje se prepoznaju u promjeni posla ili samoj činjenici da postaju, prema Samu (2006) „strana radna snaga“; društvene, koje se mogu javljati u situacijama rasne ili etničke diskriminacije te na kraju kulturalne, pri čemu promjena može ići u smjeru zadržavanja elemenata vlastite kulture, njihova gubitka ili pak sudjelovanja i prihvaćanja pojedinih aspekata nove kulture ili one koje čine kombinaciju više spomenutih promjena (Sam, 2006: 16). Sam (2006) dodaje i psihološki element akulturacije i njenih promjena, pri čemu one mogu biti vezane uz afektivne, bihevioralne i kognitivne promjene, koje neće biti detaljno analizirane ovom disertacijom, s obzirom da je njeno usmjerenje sociološko. Park (1928), osim nužne promjene okoline i kontakta, kao važnu promjenu za čovjeka nakon migracije navodi mogućnost „pucanja veza s domom“, što može biti povezano s gubljenjem socijalnog kapitala

i prestankom kontakata s osobama iz vlastite zemlje porijekla. Navedeni gubitci i društvene prakse u koje su migranti u zemlji destinacije uključeni, očituju se u akulturacijskim strategijama koje preuzimaju, kao dijelu akulturacijskoga modela, što će biti detaljno analizirano idućim potpoglavljem.

#### 1.4.2. Akulturacijske strategije

Berry postavlja akulturacijski model kao interdisciplinarni koncept unutar kojeg objašnjava četiri akulturacijske strategije: (1) integracija, (2) asimilacija, (3) separacija i (4) marginalizacija. Navedene strategije odnose se na stupanj prihvaćanja ili odbijanja kulture u širem smislu, kao i različitih društvenih praksi vlastite izvorne kulture<sup>4</sup> ili nove kulture u trenutku kad se pojedinac s novom kulturom susreće. Kako Berry navodi, „važno je naglasiti kako ne postaje svatko članom novog društva na isti način: neki uskoče s obje noge, u potrazi za brzom apsorpcijom, dok su drugi više suzdržani, želeći zadržati jasan osjećaj vlastitog kulturnog naslijeđa i identiteta, zbog čega pokazuju i drugačije akulturacijske strategije“ (Berry, 2006: 30).

Slika 1. Akulturacijske strategije migranata u zemlji destinacije

Akulturacijske strategije		
	Identifikacija s izvornom kulturom: VISOKA	Identifikacija s izvornom kulturom: NISKA
Identifikacija s kulturom zemlje destinacije: VISOKA	Integracija	Asimilacija
Identifikacija s kulturom zemlje destinacije: NISKA	Separacija	Marginalizacija

Berry postavlja tezu da je za analizu i utvrđivanje strategija ključno da su utemeljene u stavovima i djelovanjima u koje su uključene prakse i preferencije, odnosno želje vezane uz prakse prisutne u svakodnevnom životu pojedinca i odnosima s njegovom okolinom (Berry, 2006: 33). Stavovi su važni podjednako kao i prakse jer ukazuju na stupanj slaganja, odnosno neslaganja i odbijanja dimenzija društva i kulture, ranije definiranih u poglavlju. Pri tome

<sup>4</sup> Berry u knjizi „The Cambridge handbook of acculturation Psychology“ (2006: 35 – 38) koristi naziv na engleskome jeziku *individual's original culture* za kulturu uz koju pojedinac veže svoj identitet. U ovome je radu navedeni termin navođen kao *izvorna kultura pojedinca*, kako bi se pojmovno označio isti koncept. Važno je pojmovno odvojiti izvornu kulturu migranta od kulture zemlje porijekla iz koje migrant dolazi jer se pojedinac ne mora nužno poistovjetiti s kulturom zemlje porijekla, posebno ako se radi o pripadnicima nacionalnih manjina.

može biti vidljivo da nečije preferencije i stavovi nisu u skladu s realnim svakodnevnim praksama, zbog mnoštva razloga, od mogućnosti, do obiteljskih ili društvenih očekivanja i normi. Sami migranti se među sobom mogu razlikovati u preferencijama i stavovima koji određuju akulturacijske strategije zbog niza razloga, poput društvene klase, rase zbog koje doživljavaju različite probleme i diskriminaciju, ili pak politički status (Morawska, 2009: 114). S druge strane, nekim migrantima upravo klasa ili određena rasa te neka druga obilježja, poput onih religijskih, mogu pomoći u boljoj integraciji u novo društvo. Morawska navodi primjer žena iz specifičnog kulturno-društvenog konteksta koje nakon migracije ukoliko pokažu preferencije koje odgovaraju strategijama asimilacije ili integracije, doživljavaju osudu ili drugačija očekivanja vlastite obitelji ili zajednice migranata s kojom su okružene. S druge strane, migranti koji dolaze iz nešto kulturološki sličnijeg konteksta onom zemlji destinacije, doživljavaju olakšanu integraciju ili asimilaciju (Morawska, 2009: 114). Razlike između stavova i preferencija te s druge strane djelovanja ili pak razlike u samim preferencijama koje ukazuju na otvorenost prema pojedinoj akulturacijskoj strategiji, mogu rezultirati fenomenom pod nazivom akulturacijski stres, koji neće biti detaljno analiziran s obzirom da spada više pod psihološke, nego sociološke konstrukte (Berry, 2006: 40). Međutim, ono što je važno u kontekstu sociologije je da se uslijed navedenoga fenomena akulturacijskoga stresa stvara konflikt identiteta. Do konflikta identiteta dolazi u trenutku kad dva sustava vrijednosti kojima pojedinac svjedoči uđu u konflikt te se pojedinac ne može istovremeno ponašati u skladu s oba. Prema Szabo i Wards, navedeni fenomen nastaje zbog „promijenjenih situacijskih faktora ili kontradiktornih očekivanja društva“ (Szabo i Ward, 2015: 15). Primjer konflikta identiteta može biti promatran kroz sljedeću čestu situaciju koja se događa uslijed akulturacijskoga procesa. Konflikt će često osjetiti pojedinci ili obitelji koje dolaze iz većinski tradicionalnog islamskog društva koje se susreću s dolaskom u društva drugačijih vrijednosti, poput SAD-a ili sjeverozapadne Europe, sa sustavom vrijednosti zapadnog društva. Navedeno je važno jer u većini islamskih zemalja uobičajena je praksa da je muškarac hranitelj obitelji, dok žena brine o kućanstvu i članovima obitelji. Međutim, žene migrantice, ali i njihove obitelji, susreću se u zapadnim društvima s drugačijim očekivanjima, pri čemu društvo očekuje aktivno uključivanje u tržište rada. Takva društvena očekivanja koja su stavljena pred ženu u njejoj obitelji stvaraju akulturacijski stres, a posljedično mogu dovesti do konflikta identiteta zbog pritiska kojeg osjeća od okoline, ali i istovremenog osjećaja obaveze ili želje za poštivanjem uloga, normi i vrijednosti kakve su njegovali u zemlji porijekla (Lipson i Miller 1994 prema Dupree 1991; Berry, 2005).

Strategije, zbog važnosti spomenutih preferencija, prema Berryju mogu još biti objašnjene i kao „relativne preferencije vezane uz kulturalni kontinuitet: zadržavanje kulturnog nasljeđa i identiteta ili izravan kontakt, kao relativna preferencija prema stupanju u kontakt i sudjelovanju u širem društvu zajedno s drugim etnokulturnim grupama“ (Berry, 2006: 34). Za navedene strategije kad je riječ o migrantskoj grupi koja prolazi proces akulturacije u nekom društvu važne su prakse većinskog društva koje su neodvojive od migrantske akulturacije, s obzirom da upravo one, između ostaloga, mogu oblikovati akulturacijske strategije migranata. Stoga se kroz godine proučavanja akulturacije prepoznalo kako većinsko društvo također nužno prolazi proces akulturacije kroz svoje vlastite strategije: multikulturalizam, melting-pot, segregaciju i isključenje. (Berry, 2006: 35). Naime, prema Berryju upravo prakse šireg društva prema i za vrijeme interpersonalne komunikacije, određuju smjer kretanja akulturacijskih strategija kod migrantskih pojedinaca i grupa. Kad je riječ o praksama većinskog društva, tada se misli na stavove društva o pojedinim pitanjima vezanim uz manjinske grupe, ali i praksama koje su promatrane kroz državnu i institucionalnu razinu – poput donesenih politika i zakona ili ključnih društvenih sustava (zakoni i politike vezane uz različita društvena područja - obrazovanje, tržište, zdravstvo) koje može biti orijentirano otvoreno ili zatvoreno u svojim praksama prema manjinskoj grupi. Jedan od pokazatelja akulturacijskih strategija većinskog stanovništva je i institucionalno priznavanje i uopće prepoznavanje pojedinih manjinskih grupa u širem društvu i djelovanje prema njihovim potrebama. Ukoliko na institucionalnoj razini pojedine manjinske grupe nisu niti prepoznate, odnosno u društveno-institucionalnom sustavu ne postoje nikakve mjere, zakoni ili politike koje uređuju prakse prema navedenoj skupini, to također kazuje o akulturacijskim strategijama šireg društva, poput melting-pot strategije. U društvenim praksama u kojima većinsko stanovništvo nameće separaciju manjinskih grupa od šireg stanovništva, tada se prepoznaje strategija segregacije, dok u društvenim praksama u kojima je od strane većinskog stanovništva nametana marginalizacija manjinskih grupa, može biti prepoznata strategija isključivanja. Berry navodi kako je utjecaj šireg stanovništva posebno vidljiv kod strategije integracije manjinske grupe koja može biti, kako navodi „slobodno izabrana i uspješno provedena od strane ne-dominantnih grupa isključivo kad je dominantno društvo otvoreno i inkluzivno u svojim orijentacijama prema kulturalnoj raznolikosti“, odnosno u trenutku kad se ono prema manjinskim grupama odnosi prema strategiji multikulturalizma (Berry, 2006: 35). Stoga su obje strane od velike važnosti pri zauzimanju strategija – s jedne strane dominantno društvo s praksama koje ukazuju na otvorenost, a s druge strane ne-dominantne grupe s preferencijama prema uključivanju. Upravo stoga mnogi



teoretičari progovaraju o integraciji kao dvostranom procesu, što će biti objašnjeno detaljnije daljnjim poglavljima u radu.

Prema Berryju, istraživanju akulturacijskog procesa može se pristupiti kroz tri moguća teorijska okvira: apsolutistički, univerzalistički i relativistički (Berry, 2009: 364). (1) Apsolutistički pristup akulturaciji, podrazumijeva jednakost ljudskih osobina diljem svijeta na temelju univerzalnosti čovjeka kao ljudskog bića, odnosno vrste. (2) Univerzalistički pristup akulturaciji nadovezuje se na prethodno spomenuti jer podrazumijeva postojanje određenih univerzalnih karakteristika ljudi, ali podrazumijeva da su te karakteristike oblikovane prvenstveno kulturom. Univerzalistički pristup pretpostavlja dva pravca. Prvi je jednodimenzionalni pristup shvaćanju akulturacije koji akulturaciju promatra kao jednosmjernan, linearan proces koji se isključivo odnosi na migrantsku populaciju. Pri tome se pojedinac smatra pasivnim i prilagodljivim dominantnoj kulturi. Dvodimenzionalni pravac u shvaćanju akulturacije je najčešće zastupljeni pravac u suvremenim istraživanjima akulturacijskoga procesa. Promatra akulturaciju kao dvosmjernan proces koji se može odnositi na migrantsku populaciju, kao i na društvo primitka, pri čemu se obje skupine oblikuju uslijed međusobnog kontakta. U dvodimenzionalnom pravcu shvaćanja pojedinac je promatran aktivnim sudionikom u kreiranju vlastitih akulturacijskih strategija, u suprotnosti s jednodimenzionalnim pravcem te vlastitim društvenim praksama ukazuje na neku od četiri moguće akulturacijske strategije: integraciju, asimilaciju, separaciju i marginalizaciju. Na kraju ostaje (3) relativistički pristup akulturaciji koji karakteristike pojedinaca shvaća kao nužno oblikovane kulturom i kontekstom života. Pri tome se odmiče od ideje univerzalnosti čovjeka po svojim karakteristikama, čime je u suprotnosti s apsolutističkim pristupom akulturaciji (Berry, 2009: 364).

#### 1.4.2.1. Integracija

Integracija je u sociološkoj tradiciji često analiziran termin, zbog čega će biti nešto opširnije objašnjen od ostalih. Iako često analizirana, prema Gregurović (2020) u društvenim znanostima još uvijek ne postoji jednoznačno razumijevanje termina integracije, što ju čini kompleksnom, posebno kad je riječ o empirijskim istraživanjima. Drugi razlog za opširniji prikaz termina jest taj što se prema Berryjevu akulturacijskom modelu radi o jedinoj pozitivnoj akulturacijskoj strategiji za migranta.

U sociologiji, pojam integracije korišten je još od 19. kad su o njemu pisali klasici sociološke teorije koji su u kontekstu industrijalizacije i ostalih društvenih promjena poput sekularizacije i migracije integraciju doživljavali kao mehanizam sprječavanja raspadanja zajednice (Tomić-Koludrović, 1999: 13). Integracija kao proces kroz povijest, ali i u

suvremenim studijama često je bio kritiziran u društvenim znanostima zbog svoje idealističke konotacije koja se, fokusira isključivo na socijalnu koheziju, koja nije uvijek realna jer zanemaruje mogućnost sukoba među različitim skupinama u društvu.

U suvremenim sociološkim teorijama posebno se ističe Parsons koji je pojam integracije učinio jednim od ključnih pojmova u suvremenoj sociologiji 20. stoljeća. Prema Parsonsu, ključna uloga integracije jest ta što predstavlja funkcionalan mehanizam koji podrazumijeva stabilnost sustava, pri čemu integracija može biti promatrana kao socijalna integracija ili integracija sustava. Parsons u svojoj teoriji integraciju promatra kroz odnos pojedinca i društvenog sustava te podrazumijeva da su stabilni jedino oni društveni sustavi koji su integrirani, pri čemu podrazumijeva da je integriran onaj sustav koji je temeljen na zajedničkim društvenim vrijednostima, zbog čega izostaje konflikt u društvu (Parsons, 1962: 4 - 5).

S druge strane, sociolog Lockwood (1964) integraciju promatra u kontekstu međusobnog djelovanja i interakcije te odnosa pojedinih dijelova društva, pri čemu za razliku od Parsonsa naglašava da integracija nije nužan preduvjet stabilnosti društva, s obzirom da ona može biti konfliktna, a ne uvijek stabilna. Lockwood je uveo u sociološku teoriju razlikovanje systemske integracije i društvene integracije, pri čemu je systemsku promatrao odvojeno od preferencija i motiva sudionika u društvu, kao uključivanje u društveni sistem, misleći na institucije ili organizacije, tržište rada i zakonodavstvo. S druge strane, društvena integracija odnosi se na aktivno uključivanje pojedinaca u društvo kroz interakciju s ostalim sudionicima društva temeljenom na stavovima i preferencijama koje zauzimaju prema novom društvu.

Oba navedena pristupa integraciji podrazumijevaju makro-sociološki pristup, za razliku od mikro-sociološkog pristupa koji podrazumijeva prema Tomić-Koludrović „individualnu razinu ponašanja aktera“ (Tomić-Koludrović, 1999: 17). Anthony Giddens idući je važan autor za sociološko poimanje integracije. U svojoj teoriji povezuje mikro-sociološko i makro-sociološko poimanje integracije uz naglašavanje važnosti povjerenja koje pojedinci imaju u društvenu organizaciju, kao jednog od ključnih elemenata integracije. Za Giddensovo shvaćanje integracije (1988) važan je pojam strukture kojeg autor izjednačava s pojmom djelovanja u društvu. Struktura u ovom kontekstu predstavlja sva pravila i resurse koji su važni za kreiranje i širenje društvenog sustava, pri čemu Giddens strukture definira kao institucionalne datosti u kojima pojedinci svakodnevno djeluju, u kojima se kreću te u njima provode svoju svakodnevicu, a njihovim svakodnevnim djelovanjima daju smjer, sigurnost,

rutinu i kontinuitet, pri čemu struktura s jedne strane pojedincu omogućava djelovanje, ali ga s druge strane i ograničava, ovisno o društvenim normama (Giddens, 1988: 332 - 333). U tom kontekstu, Giddens također razlikuje socijalnu integraciju od integracije sustava, pri čemu objašnjava da socijalna integracija postoji u trenutku kad su sudionici društva u međusobnom djelovanju, odnosno u procesu socijalizacije (Giddens, 1988: 28).

Esser navodi četiri oblika društvene integracije, a to su: (1) kulturacija, (2) položaj, (3) interakcija i (4) identifikacija. (1) Prema Esseru, kulturacija predstavlja oblik društvene integracije u kojem pojedinac stječe znanja i vještine potrebne za uspješnu interakciju s drugim sudionicima u društvu, a termin se često objašnjava i kao socijalizacija, a predstavlja preduvjet za položaj. (2) Položaj se odnosi na razumijevanje i sudjelovanje pojedinca u različitim položajima u društvu, poput onoga u obrazovnom sistemu ili tržištu rada, što je povezano s dobivanjem određenih prava u novom društvu koja omogućuju sudjelovanje na određenim pozicijama, ali i sa stjecanjem socijalnog kapitala. (3) Interakcija za autora predstavlja stvaranje odnosa i veza između sudionika u društvu kroz prijateljstva, stupanje u brak i ostalih odnosa temeljenih na interakciji i vezi među sudionicima. Na kraju, identifikacija (4) predstavlja osobnu percepciju o pripadnosti pojedinca određenom društvu, odnosno identifikaciju s određenom skupinom ili širim društvom i pripadnost istome (Esser prema Heckmann 2006). Prema postavljenim oblicima integracije, Heckmann (2006) izvodi četiri dimenzije integracije: kulturalnu, strukturalnu, interaktivnu i identifikacijsku. Kulturalna integracija podrazumijeva usvajanje osnovnih znanja o kulturi, jeziku, društvu, normama i vrijednostima društva u koju pojedinac migrira, nakon čega može uslijediti zauzimanje određenih položaja na pojedinim društvenim strukturama uslijed strukturalne integracije. Strukturalna integracija vezana je uz uključivanje u ključne institucije društva, kao što je tržište rada ili zdravstveni, obrazovni sustav i politički sustav (nakon procesa naturalizacije), pri čemu pojedinac zauzima određen položaj koji mu omogućava sudjelovanje u navedenim institucijama. Kroz učenje o novoj kulturi i društvu, kao i uključivanje u ključne društvene institucije, pojedinac stječe socijalni kapital kojeg Heckmann svrstava u interaktivnu integraciju. Na kraju, identifikacijska integracija, slično kao prethodno objašnjena identifikacija, odnosi se na osoban osjećaj pripadanja novome društvu i državi koji se može javiti jedino ako je pojedinac prethodno sudjelovao u različitim aktivnostima vezanima uz kulturu i društvo, uslijed čega je stekao znanja i vještine, kao i socijalni kapital te uspio sudjelovati u institucijama društva. Prema Heckmannu „osjećaj pripadnosti može se razviti kao rezultat sudjelovanja i prihvaćanja i stoga će se razviti u kasnijim stadijima integracijskoga procesa“ (Heckmann, 2006: 17).

Gregurović i sur. (2016) također analiziraju dimenzije integracije koje je prethodno analizirao Penninx (2007), napominjući kako novija istraživanja uglavnom stavljaju naglasak na tri ključne dimenzije integracije. To su: pravno-politička, socio-ekonomska i kulturno-religijska. Pravno-politička dimenzija vezana je uz dobivanje prava koja migrantima omogućavaju djelovanje u različitim područjima u kojima će moći sudjelovati dobivanjem državljanstva, spajanjem obitelji i sudjelovanjem u političkom odlučivanju. Pri tome je pojedinac integriran ukoliko uživa određena prava te je pravno regulirao svoj status, što istovremeno nije pokazatelj integriranosti u druge dimenzije (Gregurović i sur., 2016: 3). Ipak, ova dimenzija temeljna je za druge dvije jer s jedne strane nesigurnost koju migranti osjećaju zbog nejasnog statusa u zemlji destinacije izravno oblikuje njihovu daljnju motivaciju za integraciju u ostale segmente društvenog sustava te s druge strane, izostavljanje migranata iz političkoga života daje jasnu informaciju o društvu primitka koje migrante promatra kao druge. Penninx navodi da „takve isključujuće politike ne samo da ukazuju na temeljne percepcije društva primitka o imigrantima kao „outsiderima“, već također ne pozivaju na aktivne politike u socio-ekonomskoj i kulturno-religijskoj domeni. Općenito, takve politike i stavovi će imati negativne posljedice na integracijski proces imigranata“ (Penninx, 2007: 10). Unutar socio-ekonomske dimenzije integracije, ključno je da je pojedinac uključen na tržište rada, kako bi se moglo govoriti o integraciji. Na samome kraju, kulturno-religijska dimenzija podrazumijeva uživanje prava na kulturnu i religijsku različitost i prakticiranje vlastite vjere, kao i kulturnih običaja, pri čemu je, kao i za prethodne dimenzije, ključno na koji način će se društvo primitka odnositi prema različitostima – hoće li ih prihvaćati ili zabraniti, što će biti vidljivo u politikama pojedinog društva (Gregurović i sur., 2016; Penninx, 2007).

Berry definira integraciju kao jedinu bikulturalnu strategiju u kojoj pojedinac u svojim stavovima, preferencijama i praksama, pokazuje interes za obje kulture, pri čemu pokušava očuvati vlastiti identitet i učiti o drugome te svojim praksama biti uključen u šire društvo (Berry, 2006: 35). Upravo ju se stoga promatra kao optimalnu strategiju za migrantsku populaciju, kao i većinsko stanovništvo jer, ako je provedena adekvatno, može rezultirati društvenom ravnotežom ili barem odsustvom konflikata između različitih skupina u društvu. Navedeno potvrđuju definicije integracije koje nudi Europski forum za migracijske studije u svojem opširnom istraživanju o integraciji. Integracija može biti promatrana kao stabilnost odnosa između različitih dijelova u društvu koje je promatrano kao cjelina ili pak kroz ideju jačanja ili poboljšanja odnosa unutar navedenog sistema (Heckmann, 2006: 8). Dodatno, u studiji je naglašeno da „integracija predstavlja općeniti sociološki koncept koji podrazumijeva

stabilnost države i suradnju u odnosima unutar društvenog sustava koji ima jasne granice svog teritorija“ (Heckmann, 2006: 8).

Strategija integracije prema nekim autorima (Berry, 2006; Berry i Kalin 1995) u teoriji bi se trebala javiti u društvima koja zauzimaju multikulturalnu strategiju akulturacije, koja kao svoje vrijednosti prepoznaju kulturalnu i etničku raznolikost. Pri tome se očekuje da većinsko društvo prilagodi svoje institucije novim sugrađanima, u obliku obrazovnog sustava, tržišta rada ili zdravstvenog sustava, dok se od novih sugrađana, odnosno manjinskih grupa očekuje prilagodba novim društvenim vrijednostima. Uz vrijednosti koje njeguju kulturnu različitost, važni preduvjeti integracije s obaju strana su: niska razina predrasuda, uz minimalno postojanje rasizma i diskriminacije; pozitivni stavovi među etnokulturnim grupama; te osjećaj pripadnosti širem društvu od strane pojedinaca i grupa (Berry, 2006: 36). Navedeni kriteriji za postojanje integracije, sa strane sociologije kompleksni su i zahtjevni, kao i sama analiza integracije u empirijskim istraživanjima, s obzirom da sam kriterij multikulturalnosti ne garantira odsustvo diskriminacije i rasizma. Dapače, Park razrađuje ideju o društvenom procesu kao „interakciji heterogenih etničkih grupa koja rezultira podčinjavanjem ili dominacijom rasa koje čine društveni poredak, zapravo društvo“ (Park, 1928: 884). Naglašava da se promjene u svakodnevnim praksama i kulturi općenito mogu događati na razini, nekoć dominantnog društva, a primjer osvajanja ili rata za teritorij je najčešći primjer za navedeno, prisutan u svijetu do danas. Pri tome grupa osvajača postaje dominantna i podčinjavanjem nameće drugačije vrijednosti, djelovanja i čitavu kulturu *Drugoj* grupi (Park, 1928: 891). Stoga Berry napominje kako u praksi „istraživanja jasno pokazuju da akulturacija nije uniforman proces s jedinstvenim ishodom“ (Berry, 2006: 40). S druge strane, ako je integracija moguća isključivo ispunjavanjem svih navedenih uvjeta, tada je ona teško dostižna i rijetka strategija. Primjer za navedeno možemo vidjeti u američkome društvu koje s jedne strane u svome identitetu ima ideju multikulturalnosti i ispunjavanja američkog sna za ljude diljem svijeta u SAD imigriraju. Istovremeno postoji čitav niz praksi koje ukazuju na čvrstu ideju rasizma i diskriminacije kroz povijest razvoja društva do danas (Bail, 2008, Žagi, 2021, Wimmer, 1997,). Nepostojanje navedenih uvjeta potrebnih za integraciju, može dovesti do strategije separacije kod manjinske grupe ukoliko grupa uoči nepovoljne odnose prema njoj od strane većinskog društva te zbog toga želi izbjeći integraciju ili asimilaciju, kako ne bi bili odbijeni u svojim pokušajima uključenja (Berry, 2006: 36). Ovdje, dakako, autor nije uzeo u obzir separaciju kao strategiju odabranu od strane ekstremističkih grupa u društvu koje se ciljano ne žele uključiti u šire društvo, već inzistiraju isključivo na vlastitim vrijednostima koje žele kroz određene prakse prenijeti na ostatak stanovništva.

#### 1.4.2.2. Asimilacija

Iduća akulturacijska strategija je asimilacija. Asimilacija i akulturacija često su u teoriji korištene kao sinonimi, pri čemu se kod navođenja objašnjenja akulturacije zapravo navodi objašnjenje asimilacije, odnosno prilagodba drugoj kulturi i društvu (Sam, 2006: 11 – 12).

Međutim, u kontekstu ovog rada asimilacija je promatrana kroz Berryjevu definiciju, stoga podrazumijeva odbacivanje izvorne kulture pojedinca ili grupe i prihvaćanje druge kulture, one svojstvene državi destinacije. Asimilacijom se može smatrati djelovanje u kojem pojedinac ili grupa zanemaruje vlastitu kulturu porijekla te se odabire identificirati s drugom kulturom, onom s kojom ima kontakt u društvu primitka.

S druge strane, asimilacija se može promatrati i kroz nametanje prihvaćanja kulture brojčano dominantnog stanovništva od strane većinskog društva strancima, odnosno migrantima koji se s tom kulturom susreću (Sam, 2006: 12).

Prema Berryju, asimilacija može biti prepoznata kod onih pojedinaca koji ne pokazuju preferencije za očuvanje vlastitog identiteta te u svojim stavovima i praksama pokazuju otvorenost i želju za stupanjem u svakodnevne i česte kontakte i djelovanja s novim društvom (Berry, 2006: 35). Sa strane većinskog društva važno je napomenuti da upravo u onim društvima koja su zauzela strategiju melting pota u svojim praksama prema manjinskim ili migrantskim skupinama, često se u teoriji javlja strategija asimilacije kod navedenih manjinskih grupa (Berry, 2006: 36).

#### 1.4.2.3. Separacija

Kod strategije separacije, pojedinac isključivo zadržava vlastitu kulturu zemlje porijekla te odbacuje kulturu zemlje destinacije. Ova se strategija nalazi na suprotnome polu od strategije asimilacije. Separacija se može prepoznati kod onih pojedinaca koji ne pokazuju preferencije stupanja u kontakte s novim društvom te naglašavaju želju očuvanja vlastitog identiteta uz izbjegavanje upoznavanja s kulturnim identitetom novog društva (Berry, 2006: 35).

Kad većinsko društvo zahtijeva separaciju vlastitog domicilnog stanovništva od manjinskih grupa, tada se može govoriti o segregaciji kao dominantnoj akulturacijskoj strategiji većinskog stanovništva (Berry, 2006: 36). U sociologiji se za objašnjenje strategije separacije koristi i koncept „elastičnog etniciteta“ koji se odnosi na set vrijednosti, stavova i društvenih praksi kojima migranti izravno ukazuju na odbijanje prihvaćanja nove kulture i načina djelovanja koji su u skladu s novim društvom. Prema Morawskoj, često se radi o onim migrantima koji su na različite socio-ekonomske načine u zemlji destinacije ugroženi, zbog

čega prenaplašavaju svoju odvojenost, odnosno separaciju od stanovništva zemlje destinacije (Morawska, 2009: 114).

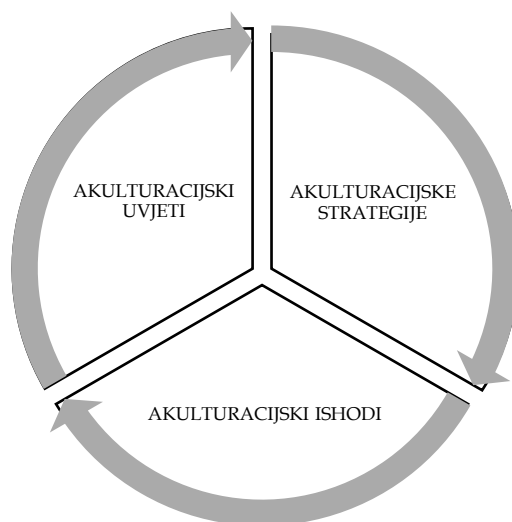
#### 1.4.2.4. Marginalizacija

Marginalizacija predstavlja akulturacijsku strategiju u kojoj pojedinac istovremeno odbacuje obje kulture – onu zemlje porijekla i novu, zemlje destinacije (Greenland, 2016). Berry (2006) marginalizaciju definira kao strategiju koja je prepoznata u smanjenom interesu za obje kulture te očuvanjem ili upoznavanjem vlastitog ili novog kulturnog identiteta, pri čemu postoji odsustvo interesa za uključivanjem u šire društvo i stupanjem u kontakte kroz različite prakse. Autor navodi da je jedan od mogućih razloga za napuštanje vlastitog kulturnog identiteta prisilno napuštanje vlastite kulture ili praksi povezanih s kulturnim običajima, dok zatvorenost prema novoj kulturi i društvu objašnjava kroz moguću diskriminaciju ili isključivanje od strane novog društva (Berry, 2006: 35). Ukoliko marginaliziranost potiče većinsko stanovništvo, tada se u većinskom društvu radi o akulturacijskoj strategiji isključivanja manjinskih grupa (Berry, 2006: 36).

Strategija marginalizacije posebno nepovoljno može utjecati na osjećaj pripadnosti i identiteta određenoj grupi, društvu ili državi, što predstavlja negativnu posljedicu za pojedinca zbog gubitka jasne slike o sebi, ali i samopouzdanja, što prema Bhugra (2004) dugoročno rezultira društvenom izolacijom te čitavim dijapazonom psihičkih problema i bolesti u životu pojedinca.

Akulturacijske strategije samo su jedan od gradivnih dijelova akulturacijskoga modela. Akulturacijski uvjeti, kao kontekst iz kojeg migrant dolazi, donosi ga sa sobom te tako jednim dijelom oblikuje kasniju akulturaciju i akulturacijski učinci ili ishodi koji se javljaju nakon preuzimanja pojedine strategije u zemlji destinacije, druga su dva dijela modela koja će biti objašnjena narednim poglavljima rada. Ipak, za bolje razumijevanje prethodno je potrebno pružiti uvid u teorijske perspektive akulturacijskih strategija s kojima se ova disertacija dominantno bavi.

Slika 2. Akulturacijski model



#### 1.4.3. Teorijske perspektive akulturacijskih strategija

Arends- Tóth i van de Vijver prepoznaju dvije glavne teorijske perspektive povezane s prethodno navedenim akulturacijskim strategijama. To su: dimenzionalnost i domenska specifičnost. (a) Dimenzionalnost se prema autorima veže uz odnose između usvajanja elemenata nove kulture i očuvanja kulture vlastite zemlje porijekla. Usljed navedenoga, autori razlikuju jednodimenzionalan i dvodimenzionalan model shvaćanja. Jednodimenzionalan model shvaćanja odnosi se na analizu odnosa između kulturne prilagodbe i kulturnog očuvanja kao čistih suprotnosti. Migranti, stoga mogu prihvatiti elemente nove kulture uz odbacivanje kulture zemlje porijekla ili se pak isključivo priznavati svoju kulturu uz odbacivanje druge. Dvodimenzionalan model, s druge strane, pristupa analizi tog odnosa između dvaju kultura s odvojeno, pri čemu prilagodba jednoj kulturi ne mora značiti odbacivanje druge. Stoga dvodimenzionalno shvaćanje podrazumijeva istovremeno postojanje i poštovanje dvaju kultura, one zemlje porijekla, kao i zemlje destinacije. Nadalje, (b) domenska specifičnost podrazumijeva promjene koje se odvijaju uslijed preuzimanja određenih akulturacijskih strategija i društvenih praksi u različitim domenama života. Dvije ključne domene života u kojima migranti stupaju u interakcije te društvene prakse mogu biti privatna ili javna sfera života (Arends- Tóth i van de Vijver, 2006: 144 – 146)

Kako bi bilo jasnije na koji način se promatraju akulturacijske strategije kroz stavove, društvene prakse i samo-identifikaciju migranata, važno je objasniti ideju postavljenu u sociologiji o fluidnosti etniciteta. Koncept postavljen prvi put 1970-ih, ali detaljnije razrađen 1990-ih, koji objašnjava ideju da etnicitet nije biološka datost ili pak uvjetovan teritorijalnim



predispozicijama, već se radi o društvenome konstruktu naziva se opcionalni etnicitet (Morawska, 2009; Waters, 1990). Čest primjer kojeg autori (Morawska, 2009; Waters, 1990) navode za objašnjenje opcionalnog etniciteta su „bijeli Amerikanci europskog porijekla“, pri čemu je rasa naglašena isključivo zbog njihova razlikovanja u društvenom kontekstu od, s jedne strane američkih urođenika, a s druge strane Afroamerikanaca. Naime, prema spomenutim autorima, grupa bijelih Amerikanaca europskoga porijekla najbolje pokazuje fluidnost etniciteta i njegovu opcionalnost, pri čemu navedena grupa ima mogućnost slobodnog odabira u vlastitome prezentiranju okolini, u istraživanjima u kojima ih se traži identifikacija ili svakodnevnim društvenim interakcijama. Pri tome mogu birati pojedine elemente vezane uz njihovo europsko porijeklo, dok su s druge strane u potpunosti uključeni u američko društvo i sve elemente vezane uz američku kulturu. Navedeno je važno za akulturacijski model jer je on promatran upravo kroz percepcije i identifikacije te osjećaj pripadnosti samih migranata te ne može biti objektivno brojčano mjerljiv putem pojedinih indeksa, kao što je to slučaj kod nekih drugih društvenih koncepata, što ga čini dodatno kompleksnim za analizu i interpretaciju. Tako Morawska objašnjava kako se društvene prakse, stavovi i percepcije ponekad neprimjetno mogu mijenjati kod migranata što usmjerava pojedine akulturacijske strategije, pa tako navodi da se akulturacija očituje u čitavom nizu društvenih situacija:

„Nove percepcije i ponašanja odvijaju se kroz kontinuirani svakodnevni angažman migranata s članovima obitelji, prijateljima i poznanicima, organizacijama u zajednici, na poslu, u trgovinama, u povremenim susretima na ulici, čitajući novine i gledajući televiziju, slušajući druge ljude kako govore i promatrajući ih kako rade stvari - osim njihove odluke da preuzmu državljanstvo države destinacije ili da kod kuće govore jedan ili drugi jezik ili jedu određenu hranu, nije moguće sistematično razlučiti efekte različitih dimenzija djelovanja migranata u dostizanju određenih načina uključivanja“ (Morawska, 2009: 115).

Daljnijim proučavanjem navedenog koncepta, Gans (1979) je uvidio da se zapravo radi o simboličkom etnicitetu kod spomenute skupine, posebno kod mladih Amerikanaca rođenih u SAD-u koji svoje veze sa zemljom predaka održavaju preko roditelja ili ostalih članova obitelji. Pri tome elemente kulture zemlje porijekla uglavnom pokazuju u društvenim praksama vezanima uz slobodno vrijeme i vrijeme provedeno s obitelji, dok je sve ostalo u njihovu životu vezano uz identitet i kulturu SAD-a. Pri tome identifikacija sa zemljom porijekla ni na koji način ne mora utjecati na njihove svakodnevne živote, osim u trenutcima, kako navodi Waters, „kad to žele“ (Waters, 1990: 7). Primjer za navedeno, prema Waters je

„identifikacija pojedinaca Ircima, na primjer, u prigodama poput Dana svetog Patrika, obiteljskim blagdanima ili na godišnjem odmoru“ (Waters, 1990: 7). Stoga, prema navedenoj pretpostavci, akulturacijski proces uvijek mora biti povezan i sa samim značenjima koja pojedinci i grupe pridaju društvenim praksama u kojima sudjeluju.

Berry (2006) navodi kako su dosadašnja istraživanja akulturacije pokazala kako će ovisno o razlikama u izvornoj kulturi migrantske grupe i one u koju se pojedinac uključuje, varirati i razina ranije spomenutog akulturacijskog stresa i s time povezanog konflikta identiteta. Pri tome će veća razina percipiranog stresa biti zabilježena kod onih migranata čija se kultura znatno razlikuje od nove kulture. Stoga Berry (2006) nudi sintezu različitih socioloških dimenzija definiranih autorima iz različitih područja društvenih i humanističkih znanosti, odnosno kulturalnih varijacija u pluralnim društvima koja su, uz znanje jezika i vjeroispovijest, važna za akulturaciju. Autor unutar sinteze navodi sljedeće dimenzije koje doprinose različitoj dinamici akulturacijskog procesa: (1) raznolikost, (2) ravnopravnost, (3) konformizam, (4) bogatstvo, (5) prostor i (6) vrijeme. Navedene dimenzije odnose se na karakteristike društava iz koje dolazi migrantska skupina, kao i na zemlju destinacije. Prva dimenzija odnosi se na (1) raznolikost unutar društva, pri čemu je važno uzeti u obzir je li zemlja homogena ili heterogena u pogledu etničkog ili pak regionalnog identiteta te djelovanja članova društva i pojedinih uloga i pozicija koje unutar tog društva mogu kroz život zauzimati. (2) Ravnopravnost se odnosi na djelovanje prema različitostima koje se u pojedinom društvu pojavljuju, pri čemu je važno sagledati postoji li stroga podjela u hijerarhiji, bilo građanskoj, religijskoj ili vojnoj ili je navedena hijerarhija izostavljena te postoji li jasno političko ili društveno vodstvo i vlast te na koji način se do vlasti došlo. (3) Konformizam u ovom kontekstu podrazumijeva da su u pojedinim društvima njihovi članovi snažno uključeni u sistem društvenih normi i društvenih obaveza i očekivanja koja je potrebno ispuniti. S druge strane, razlikuju se ona društva u kojima pojedinci nisu toliko čvrsto vezani uz skupinu, već su vođeni idejom individualizma i neovisnošću od društva u pojedinim praksama i djelovanjima. Berry navodi kako je upravo unutar ove dimenzije vidljiva mogućnost kulturalnog konflikta tijekom procesa akulturacije, posebno ako se radi o migrantima koji dolaze iz visoko-konformirajućeg društva u društvo u kojoj imaju prilike biti neovisni. Tada, prema autoru, može doći do kulturalnog konflikta prisutnog na više razina društva – prvo unutar obitelji kao osnovne ćelije društva, zatim između članova unutar migrantske grupe, a na kraju između migrantske grupe i većinskog stanovništva. (4) Bogatstvo je dimenzija koja se odnosi na ekonomski kontekst zemlje, odnosno BDP *per capita*. U navedenu dimenziju ulazi osobna percepcija ili objektivni pokazatelji kvalitete života u društvu u kontekstu financijskih

parametara, poput novca s kojim osoba raspolaže, plaće, ali i mogućnosti za sudjelovanjem u obrazovnom procesu i dostupnost informacija, dok su drugi aspekti ravnopravna raspodjela novca u društvu ili pak posjed veće količine novca od strane određene elitne skupine. (5) Prostor kao dimenzija sadrži dvije kategorije. Jedna se odnosi na različito korištenje javnih površina i privatnih prostora u društvenim praksama, dok se druga odnosi na fizički prostor između pojedinaca za vrijeme interpersonalne komunikacije, pri čemu je u nekim kulturama prisutno dodirivanje, bliski kontakt ili manja udaljenost između sugovornika, što se u drugim kulturama može smatrati neprimjerenim. Na prostornu dimenziju nadovezuje se (6) vremenska dimenzija. Vremenska dimenzija u ovom kontekstu označava kulturološke razlike u društvima s obzirom na korištenje i upravljanje vremenom u privatnim i formalnim praksama. Tako se u nekim kulturama vrijeme promatra nešto „elastičnije“ i neformalnije kad je riječ o poslovnim ili privatnim dogovorima, dok je u drugim kulturama nužno praćenje ranije utvrđenog rasporeda aktivnosti. Berry zaključuje, ukoliko su razlike između društava odnosno grupa u mnogočemu različite s obzirom na navedene dimenzije, kulturna distanca će biti izraženija zbog čega će akulturacijski proces imati potpuno drugačiju dinamiku, no što je to u slučaju kulturološki sličnih društava ili grupa.

#### *1.4.4. Važnost društvenih praksi za teoriju akulturacije*

U teorijskome prikazu akulturacijskih strategija, one su više puta bile povezane izravno s društvenim praksama, no s obzirom da se radi o jednom od središnjih termina u istraživanju, važno je pružiti detaljnije razumijevanje društvenih praksi i povezati ih s teorijom akulturacije.

Pretpostavlja se da je proces akulturacije nužno vezan uz, prethodno spominjane, društvene prakse. Uz stavove u kulturama i društvima te samoidentifikacije, odnosno osjećaj pripadnosti kulturi zemlje porijekla ili novoj kulturi i društvu, društvene prakse u svakodnevnom životu važne su posebno u akulturacijskim istraživanjima. Ovisno o zauzetoj strategiji akulturacije, kod migranata se mijenjaju društvene prakse, a nerijetko i uloge koje je pojedinac ranije ispunjavao u obitelji, zajednici ili širem društvu. U ovom kontekstu, prakse se odnose na društveni aspekt života migranata u zemlji destinacije.

Stoga, prakse mogu biti promatrane kao formalna ili neformalna djelovanja migranata, koja Giddens (1984) naziva zajedničkim terminom – društvene prakse. Pod formalnim praksama smatra sve institucionalne prakse izravno vezane uz djelovanje u određenim institucijama u društvu (Giddens, 1984: 31). Primjeri za formalne prakse bile bi obaveze i kontakti u koje osobe stupaju u: zdravstvenome sustavu, primjerice u ambulancama; institucijama vezanima uz tržište rada, poput Hrvatskog zavoda za zapošljavanje; u

religijskim institucijama, poput aktivnog sudjelovanja i doprinosa u obredima; na radnome mjestu; obrazovnom sustavu sudjelovanju u aktivnostima nevladinih organizacija, primjerice kroz volonterske akcije ili pak kroz primanje pomoći. U neformalne prakse mogu biti ubrojene svakodnevne ne-institucionalizirane aktivnosti vezane uz stjecanje novih iskustava, novih poznanstava, neformalnih aktivnosti vezanih uz slobodno vrijeme provedeno s obitelji, aktivnosti i kontakti u susjedstvu, zajednici i širem društvu ili pak aktivnosti vezane uz religiju koje osoba provodi u privatnome životu ili sa svojom obitelji.

Hunt (2008) specificira društvene prakse i dijeli ih na više kategorija, pri čemu različito shvaćanje od Giddensovog (1984), koji društvene prakse promatra kao zajednički kovni termin za sve aktivnosti koje će u nastavku biti predstavljene. Prema Hunt društvene prakse možemo promatrati kao: (1) potrošačke prakse, (2) društvene prakse u užem smislu, (3) obrazovne prakse i (4) poslovne prakse.

- (1) Potrošačke prakse vezane su uz različita investiranja u materijalne potrebe, poput kupovine nekretnine, automobila ili svakodnevnog odlaska po živežne namirnice.
- (2) Društvene prakse u užem smislu, odnose se na stjecanje novih iskustava, sudjelovanje u različitim društvenim aktivnostima, radionicama i djelovanje u udrugama, kao i mnoge druge.
- (3) Obrazovne prakse, odnose se na sudjelovanje u obrazovnom sustavu, od pohađanja škole, fakulteta do sudjelovanja u različitim edukacijskim programima.
- (4) Poslovne prakse, uglavnom su vezane uz radno mjesto, zadatke koje osoba obavlja i komunikaciju s ostalim kolegama s kojima dijeli radno mjesto ili osobama vezanima uz posao.

Prepoznavanje pojedinih društvenih praksi ključno je za prepoznavanje određenih procesa akulturacije, s obzirom da one kazuju u kojem smjeru ide akulturacija. Stoga, Berry (2003) također prepoznaje važnost društvenih praksi za akulturacijski proces. Definira ih kao sva ponašanja u zemlji destinacije, poput formalnog uključivanja u institucije države i novog društva ili pak neformalnih svakodnevnih međukulturalnih susreta i djelovanja vezanih uz stjecanja novih navika i društvenog kapitala u zemlji destinacije (Berry, 2003: 21 - 22).

Na početku poglavlja objašnjene su različite definicije akulturacije, pri čemu se može primijetiti da je svima zajednička osnovna ideja promjene u životu migranta, ali moguće i njegovu identitetu. Te promjene vezane su uz društvene prakse koje se unutar određene kulture odvijaju. Kulture se, u tom kontekstu, razlikuju u pristupu određenim djelovanjima,

poput primarne i sekundarne socijalizacije, sudjelovanju na tržištu rada, običajima i djelovanjima prema pojedinim društvenim normama i vrijednostima koje se njeguju u određenoj kulturi. Teorija kulturnog učenja (eng. *culture learning theory*) u fokus stavlja ponašanja, odnosno kako je ovim radom nazvano – društvene prakse, koje se uvode i mijenjaju ovisno o stjecanju znanja o novoj kulturi (Masgoret i Ward, 2006: 58). Teorija je direktno vezana uz akulturaciju jer fokus stavlja na društvene prakse koje se događaju u novoj kulturi, u obliku verbalne i neverbalne komunikacije, učenja jezika, učenja i djelovanja prema društvenim pravilima i normama te, kako Masgoret i Ward (2006) naglašavaju „njihova utjecaja na interkulturalnu učinkovitost“ kod prilagodbi pojedinca novoj kulturi. Upravo su navedene razlike u kulturama za Berryja (2005) ključne jer predstavljaju impuls za postojanje akulturacijskog procesa, pri čemu Sam naglašava „ljudi razvijaju ponašanja koja su prilagođena za uspješan život u njihovom vlastitom sociokulturnom kontekstu“ (Sam i Berry, 2006: 4).

Uz društvene prakse izravno su vezane uloge koje kroz djelovanja pojedinci preuzimaju u zemlji destinacije, kao i osobne identifikacije i stvaranje slike o sebi u novome društvu. Uloge i identifikacije dodatno produbljuju razumijevanje o akulturacijskome procesu u kojeg su osobe uključene.

#### 1.4.5. Važnost uloga za teoriju akulturacije

Uz društvene prakse, posebno su važne i uloge koje pojedinci zauzimaju u zemljama porijekla i nakon migracije u zemljama destinacije. Dapače, uloge su neodvojive od praksi, s obzirom da ih pojedinci uslijed djelovanja razvijaju i preuzimaju (Biddle, 1986: 69).

Društvene su uloge prema Biddleu (1986) promatrane kroz djelovanja za koja je potrebno da budu usklađena s određenim društveno definiranim i prihvatljivim praksama, odnosno kroz ona djelovanja koja su od pojedinaca očekivana, bilo u određenoj kulturi ili na određenoj poziciji u društvu. Prema Meadu (2003) uloge su u užem smislu vezane uz formalne prakse, poput onih na tržištu rada. U tom kontekstu mogu se prepoznati radne uloge. S druge strane, mogu biti vezane uz neformalne društvene prakse, pri čemu se prepoznaju obiteljske uloge. Turner (2001) razrađuje detaljniju kategorizaciju uloga koje pojedinac zauzima u društvu. Pri tome razlikuje (1) temeljne uloge vezane uz opće društvene kategorije: rod, dob i etnicitet. Zatim razlikuje (2) položaje ili statuse, koji su vezani uz uloge vezane uz zanimanje ili obiteljske uloge. Posljednjom kategorijom promatra (3) funkcionalne uloge koje karakterizira nestalnost i kratkotrajnost, a pojedinac ih stječe i mijenja svakodnevno ovisno o situacijama u kojima se nalazi (Turner, 2001: 234). Primjer za navedene nestalne i kratkotrajne uloge bilo bi

preuzimanje uloge pružatelja pomoći osobi koja je u opasnosti. To nije stalna uloga, već je definirana situacijskim faktorom opasnosti u kojoj se našla osoba koju je pojedinac susreo. U kontekstu disertacije podrazumijeva se, nastavno na Meadovu teoriju uloga, da se uloge preuzimaju uslijed određenih djelovanja u društvu i uslijed interpersonalne komunikacije, a da su same uloge sklone rekonstrukciji uslijed značajnih promjena za pojedinca, kao što su migracija i susret s novom kulturom (Mead, 2003: 243 - 244). Goffmanovo promatranje uloga izravno se na to nadovezuje, pri čemu njihovo oblikovanje objašnjava kroz sudjelovanje u društvenim praksama, uzevši u obzir prava, obaveze i očekivanja koja su određenom društvenom statusu pripisani (Goffman, 1956: 9). Pri tome se može primijetiti sličnost s kasnije razvijenom Biddleovom teorijom uloga. Goffman pretpostavlja da uloge izravno proizlaze iz društvenih praksi i interakcije među akterima, što ih čini podložnima rekonstrukciji u onim situacijama i životnim periodima koji su ključni za pojedinca, zbog čega mogu biti rekonstruirane u situacijama koje su za pojedinca ključne (Goffman, 1956: 8 - 9).

Kad je riječ o ulogama koje se, sukladno društvenim praksama mogu rekonstruirati u zemlji destinacije, nameće se povezivanje s teorijom simboličkog interakcionizma. Simbolički interakcionizam polazi od ideje o stvaranju slike o sebi na temelju subjektivne percepcije pojedinaca o tome kako ih okolina vidi i kako o njima kazuje. Radi se o teorijskome pravcu, čiji temelji počivaju na Meadovom (2003) konceptu sebstva koji polazi od važnosti refleksije. Tako se prema Meadu sebstvo, odnosno sama osoba i njen identitet razvija isključivo kroz proces društvene interakcije unutar šireg društva. Mead pretpostavlja da je za razvoj sebstva važna interakcija među sudionicima u društvu, kao i razmjena simbola, a pravac posvećuje posebnu pažnju proučavanju odnosa između pojedinca s jedne strane i društva s druge. Simbolički interakcionizam ključan je u proučavanju uloga koje akteri u društvu zauzimaju te njihove rekonstrukcije i posljedica tih promjena, kao i važnost društvenih praksi. Radi se o temeljnome pravcu u mnogim društvenim istraživanjima, posebno onima koji se bave sociologijom svakodnevice ili kulturnim i međukulturnim istraživanjima.

Nadalje, stvaranje slike o sebi i vlastitom identitetu prema Strykeru (1980) objašnjeno je kroz recipročan odnos pojedinca prema društvu i obrnuto. Sociologija zauzima stav da pojedinci utječu na društvo oblikujući pojedine njegove dijelove, kroz okupljanje u grupe, osnivanje organizacija, institucija ili pak tako da u njima sudjeluju, čime doprinose funkcioniranju društvenog sustava. Takve i slične društvene prakse povezane su sa suživotom pripadnika različitih kultura u društvu i procesom akulturacije u kojem migranti prilagođavaju svoje ponašanje društvu primitka ili pak odbacuju ono ponašanje koje bi

rezultiralo prilagodbom. S time može biti povezana identifikacijska dimenzija integracije objašnjena nešto ranije u tekstu. Naime, identifikacijska dimenzija integracije odnosi se na osoban osjećaj pripadnosti ili izoliranosti u novome društvu, dok simbolički interakcionizam može pretpostaviti zbog kojih razloga se pojedini osoban osjećaj identifikacije kod pojedinca javlja.

Prema Blumeru (1969) pak pojedinci sudjeluju u svojoj bližoj zajednici i širem društvu u aktivnostima, interakcijama i ostalim društvenim praksama, pri čemu navedenim praksama pridaju određena značenja i interpretacije uslijed čega kreiraju sliku o samima sebi i svojoj poziciji unutar društva primitka.

Teorijski pravac simboličkog interakcionizma dodatno može poslužiti u razumijevanju akulturacijskih orijentacija i učinaka koji će biti dalje u radu objašnjeni. S obzirom na važnost koju spomenuti teoretičari pridaju interakciji s grupama i pojedincima, organizacijama i institucijama, simbolički interakcionizam može puno toga reći u kontekstu analize akulturacije kad je riječ o ulogama i identitetima. U kontekstu života nakon migracije navedeno može biti promatrano kao reakcija većinskog stanovništva na imigraciju, način odnošenja prema migrantima te samorefleksija koju migranti o tome vrše. Stoga, može se zaključiti kako društvo oblikuje pojedinca, odnosno njegovu ideju identiteta i sliku o sebi, što predstavlja važan dio ukupnog koncepta identiteta. Pojedinci u društvu zauzimaju određene uloge, ovisno o njihovim obavezama i društvenim praksama, svakodnevno i uzastopno ulaze u društvene interakcije, vrše samorefleksiju te stvaraju sliku o sebi na temelju njihove percepcije o tome što društvo o njima misli i kako ih vidi. Prema Meadu navedeni proces samorefleksije i društvene interakcije čini jezgru sebstva (Mead, 2003: 158). Drugim riječima, slika o tome tko pojedinac jest nastaje na temelju toga kako vidi samoga sebe, što je utemeljeno u ponašanju ostalih sudionika društva prema njemu. Na temelju odnosa ostalih sudionika društva prema pojedincu, pojedinac samog sebe vrednuje.

Na samome kraju, Cooley (1902) postavlja koncept „ja u zrcalu“ („*looking glass self*“), koji je u ovom kontekstu važan jer predstavlja način na koji okolina komunicira procjene o pojedincu i te informacije prenosi, što prema autoru izravno utječe na to kako pojedinac doživljava samoga sebe. Koncept „ja u zrcalu“ može biti objašnjen kroz 3 elementa: kako pojedinac zamišlja da ga druga osoba vidi, kako zamišlja prosudbu te osobe o tome kako ga ona vidi te koji se osjećaj u njemu javlja uslijed zamišljanja prosudbi te osobe o samome sebi. Pri tome se može javljati emocija ponosa, srama, krivnje i drugo. Prema Cooleyjevoj teoriji navedeni proces oblikuje sliku pojedinca o njemu samome. Stoga, u kontekstu teme ove

disertacije, prema navedenoj teoriji, ukoliko društvo primitka zauzme akulturacijsku strategiju segregacije ili isključivanja, migranti o sebi samima stvaraju slike kao o izoliranima ili odbačenima, s čime se poistovjećuju i oko navedene slike kreiraju uloge. U nastavku rada pružen je uvid upravo u kontekst prisilnih migranata u akulturacijskome procesu.

#### 1.4.6. Prisilni migranti u akulturacijskoj teoriji

Akulturacijski proces prisilnih migranata, odnosno izbjeglica koji su u zemlji destinacije ostvarili pravo na zaštitu, mogu se razlikovati u tijeku i dinamici akulturacijskoga procesa od drugih kategorija migranata, onih dobrovoljnih, primjerice studenata, digitalnih nomada ili osoba koje žele ostvariti bolje poslovne mogućnosti u drugoj zemlji. Za specifičnost prisilnih migranata u akulturacijskome procesu postoje dva ključna razloga. Prvi je taj što se radi o migrantima koji su nerijetko prije ili za vrijeme migracije doživjeli određenu razinu stresa, traumu, dok neki od njih zbog osobnih iskustava boluju od posttraumatskog stresnog sindroma (PTSP), dok drugi razlog leži u tome da se ne nalaze svojom voljom u kontaktu s drugom kulturom, s obzirom da nisu htjeli migrirati iz svoje zemlje porijekla (Allen i sur., 2006: 198-203). S druge strane pak, autori Allen i sur. navode kako je upravo akulturacijski proces ključan za analizu oporavka migranata u zemlji destinacije jer nam govori mnogo o privrženosti i pripadnosti (eng. *attachment system*), identitetu i ulogama (eng. *identity/role system*) te pridavanju značenja egzistencijalnim faktorima (eng. *existential-meaning system*) (Allen i sur., 2006: 202). Navedeni razlozi važni su jer mogu izravno utjecati na smanjenu mogućnost učenja, primjerice kad se radi o učenju jezika i kulturnih različitosti, ali i na samu motivaciju za sudjelovanjem u društvu ili različitim tečajevima. S druge strane, ostale se kategorije migranata ponekad upravo zbog učenja o drugim kulturama ili učenja novog jezika i boravka u novoj okolini odlučuju na migraciju.

Međutim, ono što je jednako s ostalim kategorijama migranata je važnost društva primitka, odnosno dominantnog društva i njegovih akulturacijskih strategija koje izravno mogu oblikovati akulturacijske strategije migranata (Allen i sur., 2006: 205). Kulturalna ili grupna razina, kako ju Berry (2003) naziva važna je u kontekstu prisilnih migranata i zato što akulturacijske strategije većinskog društva, njihova očekivanja te politike vezane uz migrante mogu uzrokovati akulturacijski stres zbog uvjeta i očekivanja koje su pred njih stavljene, jer se za razliku od dobrovoljnih, oni ne mogu vratiti u svoje zemlje porijekla. Uz očekivanja i uvjete koje postavlja dominantno stanovništvo, za prisilne migrante je na grupnoj razini važna i zajednica prisilnih migranata, odnosno osoba iz iste zemlje porijekla ili pak osoba koje su prošle slično izbjegličko iskustvo, koja također može postavljati svoje uvjete ponašanja, vrijednosti i normi (Allen i sur., 2006: 205-206). Uslijed kontakta i upoznavanja s novim



društvom, kulturom, zajednicom migranata i mjerama te politikama koje usmjeravaju djelovanja koja se odnose na kategoriju prisilnih migranata, događaju se promjene na obje razine – kod migranata i društva primitka (Allen i sur. 2006: 2015). Navedena grupna razina djelovanja, oblikuje, kako je Berry (2003) naziva - individualnu razinu djelovanja nakon migracije. Na individualnoj razini u procesu akulturacije događaju se promjene poput onih u društvenim praksama i svakodnevnom ponašanju – jeziku kojeg govore, hrani koju konzumiraju, načinu ponašanja, događanjima u kojima sudjeluju, odjeći koju odijevaju, načinu na koji govore i mnogim drugima (Allen i sur., 2016: 206). Druge promjene koje se odvijaju na individualnoj razini vezane su uz različite psihološke promjene i stanja, poput spomenutog akulturacijskoga stresa ili depresije.

Autori Arends – Tóth i van de Vijver (2006) u svom objašnjavanju modela akulturacije odlaze korak dalje pružajući prošireni model akulturacije koji je u ovome kontekstu važan kako bi se detaljnije razumjele promjene na grupnoj i individualnoj razini do kojih dolazi uslijed prisilnih migracija. Prošireni akulturacijski model koji pruža uvid u cjeloviti akulturacijski proces, čiji razvoj može već započeti u zemlji porijekla, bez da je toga pojedinac svjestan, prema autorima se sastoji od prethodnih faktora ili (1) akulturacijskih uvjeta, (2) strategija ili akulturacijskih orijentacija, (3) te posljedica ili akulturacijskih učinaka (Arends-Tóth i van de Vijver, 2006: 143). (1) Akulturacijski uvjeti predstavljaju karakteristike društva iz kojeg migrant iseljava, pri čemu se odnose na individualne ili grupne faktore. Individualni faktori mogu se odnositi na individualna iskustva koja su pojedinca oblikovala kao osobu, a psihologija prepoznaje i važnost ličnosti. Grupni faktori odnose se na kolektivne uvjete koje određuje pojedino društvo, poput tradicije i običaja ili društveno-politički kontekst, postojanje ili odsutnost diskriminacije i društvene norme (Arends-Tóth i van de Vijver, 2006: 142-143). Sažeto, akulturacijski uvjeti odnose se na cjelokupan individualan i društveni kontekst osobe iz kojeg ona migrira te kao takvi predstavljaju početni impuls koji oblikuje proces akulturacije. (2) Akulturacijske strategije koje se javljaju u zemlji destinacije druga su etapa akulturacijskoga modela detaljnije već objašnjena prethodno u radu. Na kraju, (3) akulturacijski učinci (ishodi) mogu biti promatrani kao psihološki učinci, koji se odnose na unutarnje, individualne prilagodbe migranata ili mogu biti promatrani kao sociološki i društveno usmjereni te se odnose na „eksterni“ dio akulturacijskih učinaka, oblikovan u odnosu s okolinom. Prva kategorija se odnosi na učinke u društvu primitka vezane uz emocionalne prilagodbe, mentalno zdravlje i zadovoljstvo životom, dok se druga odnosi na učinke vezane uz društvene prakse i interpersonalne svakodnevne kontakte, zbog čega se još nazivaju i eksternim prilagodbama novom društvu. Kao primjer može poslužiti proces upoznavanja s društvenim

normama te načinom ponašanja u društvu primitka koji se razlikuju od onih u zemlji porijekla osobe koje je migrirala. Navedeno za posljedicu nužno ima interakciju s grupama i pojedincima u novome društvu, kao i društvenim organizacijama i institucijama u kojoj migranti koriste stečene vještine koje pomažu u preuzimanju onog ponašanja koje je društveno i kulturološki prihvatljivo u zemlji destinacije. Navedeno se posebno odnosi na znanje o kulturi, kulturni identitet, poznavanje jezika, duljinu boravka u zemlji i učestalost interakcije s domicilnim stanovništvom, u čemu se očituju akulturacijski učinci.

Berry (2003) dodatno pruža analizu promjena koje se migracijom mogu javljati, posebno kod prisilnih migranata. Radi se o kompleksnijoj promjeni od isključivo one teritorijalne. Na grupnoj razini događa se fizička, odnosno teritorijalna promjena mjesta stanovanja, pri čemu se često mijenja i kvaliteta smještaja, posebno kad se radi o prisilnim migrantima koji dulji period borave u kampovima ili prihvatnim centrima. Zatim se događaju biološke promjene koje se mogu odnositi na drugačiju hranu koju migranti konzumiraju u zemlji destinacije ili pak bolesti koje se počinju javljati, a nisu ih imali ranije, što je često povezano s pretrpljenom traumom ili stresom. Političke promjene su neizostavne, pri čemu migrantska populacija ponekad gubi prava ili je pak kontrolirana od strane većinskog društva te gubi autonomiju koju je imala u zemlji porijekla. Ekonomske promjene odnose se na gubitak posla ili nemogućnost pronalaska posla u zemlji destinacije za kojeg je migrant kvalificiran. Kulturalne promjene prema Berryju se odnose na „odstupanja od izvornih jezičnih, religijskih, obrazovnih, tehničkih institucija ili zamijene novima“ (Berry, 1992: 70). Na kraju, događa se promjena u strukturi socijalnog kapitala, koji se nakon migracije često gubi, nakon čega migrant ovisno o akulturacijskoj strategiji kojoj je sklon, ostaje u potpunosti bez novih veza ili pak stvara nove. S druge strane, na individualnoj razini može se raditi o promjeni u društvenim praksama ili „vrijednostima, stavovima, mogućnostima i motivima“ (Berry, 1992: 70). Promjene u društvenim praksama i ponašanjima u zemlji destinacije Berry naziva zaokretom u djelovanju (*behavioral shifts*). Odnos promjena s ostalim faktorima akulturacijskoga modela prikazan je u Slici 3<sup>5</sup>.

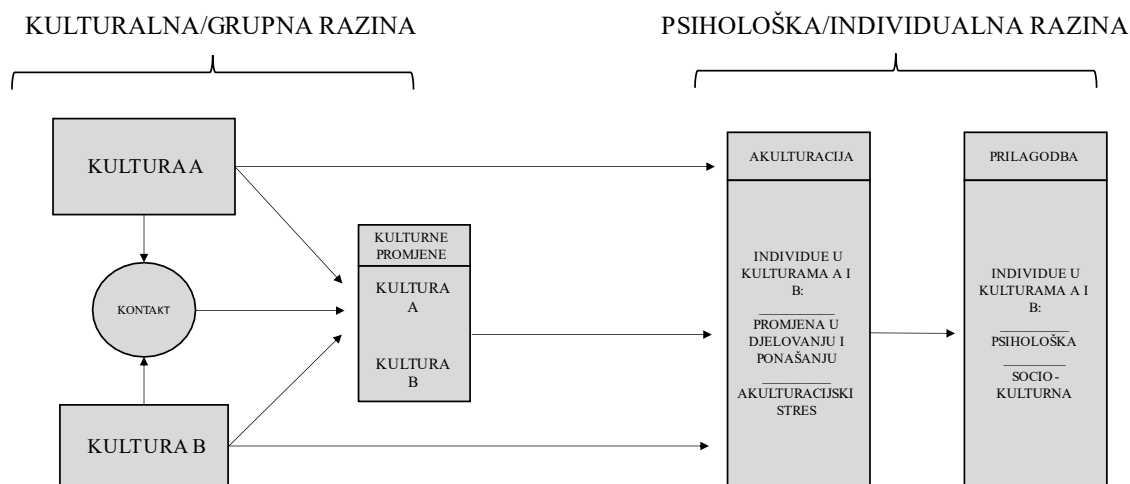
Neke od promjena mogu biti vezane uz individualne faktore, poput specifičnosti iskustva kojeg je pojedinac proživio prije migracije ili rodno usmjerene faktore, koji su prema Allenu i sur. (2015) posebno usmjereni na prisilne migrantice koje po dolasku u drugu zemlju u svom akulturacijskome procesu mogu pokazivati izazove s kojima se susreću zbog

---

<sup>5</sup> Slika 3 preuzeta je i prevedana na hrvatski jezik iz članka „A Critique of Critical Acculturation“ autora Johna W. Berryja (2009: 365).

društvenih normi vezanih uz njihov spol i rod. Berry je postavio ukupno šest faza akulturacijskoga procesa kroz koje prolaze prisilni migranti. To su: (1) pred-migracijska faza, (2) bijeg, (3) faza dobivanja prvog azila, (4) faza zahtjeva za azilom, (5) faza useljavanja u novi dom i (6) faza prilagodbe (Berry 1991 prema Allenu i sur. 2006) U (1) pred-migracijskoj fazi, budući prisilni migranti doživljavaju diskriminaciju, kršenje ljudskih prava i protjerivanje na temelju različitih aspekata vezanih uz njihov identitet. Već tada migranti razvijaju stavove o zemlji u koju će pobjeći, neovisno o tome što im ona često neće ostati konačna destinacija. Navedeni stavovi o pojedinoj zemlji kasnije će također doprinijeti razvoju akulturacijskog procesa u određenom smjeru, s obzirom da migranti u zemlju dolaze već s idejom i stavom o zemlji (Berry 1991 prema Allenu i sur. 2006: 207). Iduća faza je (2) faza bijega u kojoj se često nastavljaju opasnosti koje migranti doživljavaju, ali kroz drugačije oblike – opasnosti od trgovine ljudima, seksualnog iskorištavanja, gladi i teških fizičkih uvjeta (Allen i sur. 2006: 207). Paralelno, u migraciji se događa i gubljenje veza s obitelji, zajednicom u kojoj su migranti živjeli i prijateljima, uz česte materijalne i novčane gubitke. (3) treća faza odnosi se na dobivanje prvog azila u prvoj zemlji destinacije, pri čemu se migranti često nalaze u izbjegličkim kampovima. Ova faza je važna za kasniju akulturaciju, neovisno o tome hoće li se migranti u državi zadržati dugoročno ili kraće vrijeme jer se u njoj počinju kreirati čvršći stavovi vezani uz društvo zemlje destinacije, s obzirom da se tada počinju imati dugotrajan izravan kontakt s pojedincima zemlje destinacije. Na prethodnu vazuu izravno se nadovezuje (4) faza zahtjeva za azilom, u kojoj migranti izravno i samostalno podnose zahtjev, pri čemu se susreću s nizom društvenih, političkih i pravnih procesa koji oblikuju stavove i akulturacijske strategije u zemlji destinacije. S obzirom da su procedure često komplicirane i dugotrajne, pri čemu migranti u tom periodu ne sudjeluju aktivno ni u jednom društvu ili kulturi, u ovoj se fazi nerijetko može govoriti o strategiji marginalizacije (Allen i sur., 2006: 208). Nakon dobivanja službenog rješenja o azilu, započinje (5) faza smještanja ili useljavanja u novi dom. Navedena faza je plodno tlo za mnoga istraživanja akulturacijskih strategija jer se tek u njoj u pravom smislu riječi migranti upoznaju sa svim kulturnim različitostima i sličnostima s novom zemljom i društvom.

Slika 3. Okvir za konceptualizaciju i proučavanje akulturacijskoga procesa



Prema Allenu i sur. (2006) upravo u ovoj fazi mijenja se percepcija vlastitih uloga za migrante pri čemu neki navode kako „više ne vide sebe kao izbjeglicu iz svoje zemlje porijekla, već umjesto toga, građaninom ili građankom zemlje u kojoj sada živi“ (Allen i sur., 2006: 208). Takva promjena nije moguća u prethodno spomenutim fazama, s obzirom da je osoba čvrsto vezana uz svoju ulogu prisilnog migranta, posebno u fazi dobivanja azila, gdje ju sve zakonodavne i državne strukture promatraju upravo kroz navedeni prihvatni status. Nakon određenog perioda u prethodno navedenoj fazi, može uslijediti posljednja - (6) faza prilagodbe u kojoj se osoba potpuno pokušava prilagoditi društvenim strukturama nove zemlje, međutim autori navode kako je za detaljnu analizu posljednje faze nužno potrebno longitudinalno istraživanje koje prikazuje napredak osobe u novom društvu kroz dulji niz godina (Allen i sur., 2006: 208-209). Također, mnogi prisilni migranti nikad ne uspiju dostići fazu prilagodbe, s obzirom da nakon faze selidbe u novi dom koja može trajati nekoliko godina, odlučuju ipak potražiti drugu zemlju za život (Allen i sur., 2006: 209).

U kategoriji prisilnih migranata koji su općenito promatrani kao osjetljiva skupina u društvu, posebno su izdvojene žene, djeca te specifično maloljetnici bez pratnje kao skupine sklone traumi, nasilju i različitim oblicima eksploatacije. Stoga će u nastavku rada biti objašnjena ideja o ženama koje su u fokusu doktorskog istraživanja, kao osjetljivoj skupini i to

na sve tri razine – onoj prije migracijskog procesa, u migraciji, kao i nakon migracije – u akulturacijskome procesu.

#### *1.4.7. Žene kao osjetljiva skupina u akulturaciji: predmigracijski, migracijski i postmigracijski izazovi*

Posebno osjetljivim skupinama za vrijeme migracije i nakon nje promatrani su žene i djeca (danas posebno maloljetnici bez pratnje), zbog čega su prepoznati kao zanimljivim skupinama u istraživanjima u svijetu, a nešto rjeđe i u Hrvatskoj (Podgorelec i Bara, 2014). Osim kulturološkog i migracijskog konteksta, odnosno samih motivacija za migriranjem, spol kao biološka kategorija i rod kao društvena kategorija kod žena i dob kod djece predstavljaju dodatno izazovne faktore u procesu migracije i nakon nje, za vrijeme akulturacijskoga procesa (Sam, 2006: 403). Zbog usmjerenosti istraživanja i same disertacije, ovdje će biti stavljen naglasak na žene u akulturacijskome procesu.

Osim što se do prije unazad 10- ak godina u svijetu minimalno govorilo i istraživalo kontekst života žena u migraciji i nakon nje jer su se njihova migracijska iskustva smatrala „neznatnima“ (Kofman, 2000) u odnosu na iskustva i brojnost muškaraca, u navedenom periodu počelo se sve češće pisati i proučavati upravo ženska iskustva (Sam, 2006: 407). Ipak, prema podacima Ujedinjenih Naroda, od sredine 1960-ih godina broj migrantica u svijetu počeo je naglo rasti, a u 2000. godini žene su zauzimale 48.8% od ukupnog postotka migranata u svijetu (UN, 2002). OECD-ovo istraživanje iz 2014. godine pokazuje postotak od 49% migrantica u svijetu, a taj se postotak povećao procesom spajanja obitelji nekoliko godina nakon početka posljednje izbjegličke krize (Liebig i Tronstad, 2018: 13). Još jedan od razloga oskudnog proučavanja navedene skupine, osim brojnosti, bio je i razlog što se žene nakon migracije bile uglavnom vezane uz kućanstvo te su, za razliku od muškaraca, rjeđe sudjelovale u javnom životu (Sam, 2006: 408). Također, žene kao migrantice rjeđe od muškaraca ulaze u sustav azila, pa je tako u Europi 2014. godine samo 30% žena podnijelo zahtjev za azilom, dok su ostatak zauzimali muškarci (Liebig i Tronstad, 2018: 13).

Migracije žena kroz godine najčešće su bile povezane s procesom spajanja obitelji ili radnim migracijama, dok se u posljednjih 15 godina sve češće javlja i treći pravac migracija u kojima prisilno sudjeluju žene, a to je trgovina ljudima, zbog čega žene, između ostaloga, i predstavljaju osjetljivu skupinu (Sam, 2006: 408). Prema Samu, upravo zbog navedenih razloga migriranja, žene mogu biti promatrane kao osjetljiva skupina u procesu akulturacije u kojem se susreću s mnogim izazovima.

Problematicnost akulturacijskog procesa za migrantice seže još od imigracijskih zakona koji su u pojedinim zemljama (Primjer – Sjedinjene Američke Države) bili utemeljeni na

koverturnoj doktrini vidljivoj u zakonima koji su status migrantice koja je bila udana promatrao isključivo u kontekstu statusa njena supružnika, zbog čega je žena promatrana „bez vlastitog pravnog identiteta“ (Sam, 2006: 409). Jedan od oblika navedenog zakona je i spajanje obitelji, pri čemu žena izravno dobiva status drugog člana obitelji, najčešće supružnika i migrira u zemlju destinacije u kojoj se član obitelji nalazi. U takvoj situaciji žene su mogle biti deportirane, ukoliko bi se razvele od supružnika, s obzirom da se njihov prihvatni status migrantica prepoznavao isključivo u vezi sa supružnikovim.

Kroz povijest su žene nakon migracije posebno znale biti izolirane od ostatka društva i javnog života, što se može vidjeti iz primjera 1970-ih godina kad su mnoge zemlje stavile zabranu sudjelovanja migranata na tržištu rada, pri čemu su one žene koje su migrirale putem procesa spajanja obitelji ovisile o nadnicama koje je zarađivao supružnik ili su se pak uključivale u rad na crno, pri čemu su bile eksploatirane (Sam, 2006: 409). Još jedan od faktora koji čine poziciju žene izazovnom nakon migracije je briga o djeci i obitelji koji odrastaju u novoj kulturi, uz istovremeno održavanje vlastite kulture zemlje porijekla, pri čemu istovremeno pokušavaju zadržati socijalni kapital kojeg su stekle u svojoj zemlji. Žene se stoga mogu promatrati kao medijatorice, odnosno svojevrsan most između dvaju kultura, što predstavlja važnu ulogu. S time u vezi Sam navodi:

„Uz napore vezane uz vlastitu prilagodbu dvama kulturnim sistemima (kao dio njihove akulturacije) imigrantice, a posebno majke, imaju dodatnu odgovornost pružanja pomoći djeci u prilagodbi dvaju ili više kultura, uključujući vrijednosti njihove vlastite etničke grupe, kao i one društva primitka. Na primjer, majke su te koje pokušavaju poticati djecu u učenju jezika njihove zemlje porijekla, kao i učenju jezika zemlje destinacije“ (Sam, 2006: 410).

Tako je na primjeru migrantica iz Kine u Kanadi vidljiva odgovornost u pokušaju održavanja kulture zemlje porijekla nakon migracije, unatoč čestoj izoliranosti od šireg društvenog života, kroz očuvanje mreža i socijalnog kapitala kojeg su prije imale.

Kad je riječ o sudjelovanju migrantica na tržištu rada, ono ovisi o nekoliko faktora, poput obiteljskog konteksta, pri čemu majčinstvo i bračni status igraju veliku ulogu, stupnju obrazovanja i društvenom kontekstu. Pri tome se pokazalo kako su žene višeg stupnja obrazovanja sklonije sudjelovanju na tržištu rada u zemlji destinacije čak i kad u svojoj zemlji porijekla nisu nikad radile izvan kuće (Sam, 2006: 410). Ipak, prema podacima nekih autora (Dustmann i Schmidt, 2001; Meadows i sur., 2001) žene će, kao nerijetko i muškarci, nakon migracije u mnogim slučajevima raditi poslove ispod vlastitih kvalifikacija, pri čemu se

pokazuje da migrantice koje su u braku imaju manje šanse zapošljavanja od migrantica iste dobi koje nisu u braku (Chiu, 1998; Evans, 1984; Salaff, 2002), a slično je i sa svakim rođenim djetetom, što predstavlja otežavajuću situaciju za migrantice u pronalasku posla (Evans, 1984). Uz navedeno, prisilne migrantice imaju općenito niži stupanj obrazovanja i to u usporedbi sa sljedećim kategorijama: prisilnim migrantima koji su muškarci, ostalim migranticama koje su migrirale zbog drugih razloga i ženama iz većinskog stanovništva destinacije (*native-born*). Općenito, aktivnost prisilnih migrantica na tržištu rada ispod je razine aktivnosti u usporedbi s muškarcima prisilnim migrantima ili drugih kategorija migrantica (Liebig i Tronstad, 2018: 19). Prema OECD-ovu istraživanju, jedan od glavnih izazova za uključivanje migrantica na tržište rada je „činjenica da mnogi izbjeglice dolaze iz zemalja s visokom rodnom nejednakosti gdje je stopa zaposlenosti žena niska“ (Liebig i Tronstad, 2018: 24). Uz navedeno, migrantice imaju općenito manje kontakata s osobama iz zemlje destinacije, ali i drugim migrantima, što se također pokazalo nepovoljnim faktorom u pronalasku posla, s obzirom da u manjoj mjeru stječu socijalni kapital u novoj zemlji. Tako se u 2014. godini 27% migranata u Njemačkoj izjasnilo kako među krugom prijatelja svakodnevno susreću stanovnike zemlje destinacije, u ovom slučaju Nijemce, dok se svega 12% migrantica izjasnilo za isto (Liebig i Tronstad, 2018: 29).

Na samome kraju, trgovina ljudima jedan je od razloga, uvijek nužno, prisilnog i ilegalnog migriranja žena u svijetu koje se provodi kroz različite mehanizme prijevare, prisile u obliku nedobrovoljnog rada ili seksualnog iskorištavanja i mnogih drugih (Sam, 2006: 411). Prema podacima Međunarodne organizacije za migracije, u razdoblju od 2006. do 2016. godine ukupno je 50,000 žrtava trgovine ljudima u svijetu, od kojih većinom žene i djeca, što se kroz godine mijenja s povećanim brojem žrtava muškog spola (IOM, 2017). Upravo želja za boljim životom i migracijom, žene može staviti u vrlo nepovoljan, opasan i ranjiv položaj koji lanci trgovine ljudima uspijevaju iskoristiti na različite načine (Sam, 2006: 12). Navedeno traumatično iskustvo nije jedina trauma koju migrantice mogu doživjeti u procesu migracije.

Ostali oblici migracija također žene čine podložnima traumatskim iskustvima koje narušavaju njihovo mentalno zdravlje te zahtijevaju oporavak u zemlji destinacije, što izravno utječe na akulturacijski proces. Migrantska populacija, pogotovo kad je riječ o prisilnim migrantima izložena je primarnoj i sekundarnoj traumi, no žene pogotovo, posebno kad je riječ o seksualnom nasilju te različitim oblicima diskriminacije na temelju spola i roda (Freedman, 2016: 23-24). Prema istraživanju rađenom na migrantskoj populaciji u Italiji, 60% sudionika izjasnilo se o postojanju nekog primarnog traumatskog događaja, dok se 89% njih izjasnilo o

doživljavanju traumatskog događaja tijekom samog procesa migriranja (Sandaglio, 2018). Pri tome su prema podacima MPI-a (Migration Policy Institute) djeca bez pratnje i žene najviše izložene traumi. Primarnom traumom u ovom se kontekstu prema Schweitzeru i sur. (2006) smatra ona trauma doživljena u zemlji porijekla, a najčešće je uzrokovana različitim ratnim ili drugim nasilnim događanjima. Nakon primarne traume može uslijediti niz traumatskih iskustava u procesu migracije, kao i u zemlji destinacije, što se naziva sekundarnom traumom. Sekundarna trauma može biti povezana s iskustvom migranta u društvu primitka u kojem nije adekvatno prihvaćen, odnosno koje pokazuje akulturacijske strategije poput isključivanja ili segregacije, pri čemu doživljava različite oblike nasilja ili izolacije kao rezultat neprihvatanja šireg društva.

Posljednji, najčešće analiziran izazov s kojim se migrantice susreću u akulturacijskome procesu znanje je jezika zemlje destinacije, pri čemu se pokazalo kako je u svim europskim državama koje su ušle u istraživanje OECD-a, s iznimkom Francuske, udio žena koje uopće ne poznaju jezik zemlje destinacije ili ga poznaju za osnovno sporazumijevanje, veći od udjela muškaraca iste kategorije migracija (Leibig i Tronstad, 2018: 26), što dakako predstavlja jednu od glavnih prepreka za strategiju integracije. Ipak, kroz godine se u longitudinalnim istraživanjima pokazao značajniji napredak u poznavanju jezika. Jedan od razloga za slabije poznavanje jezika jest taj što imaju manje mogućnosti sudjelovanja u tečajevima za učenje novog jezika u zemlji destinacije, u usporedbi s muškarcima, za što postoje različiti razlozi, a neki će biti obuhvaćeni prikazivanjem rezultata doktorskog istraživanja (Leibig i Tronstad, 2018: 26). Ipak, zanimljivo je da u Njemačkoj se pokazalo kako one žene koje uspiju sudjelovati u tečaju jezika, na završnom testu ostvaruju bolje rezultate od muškaraca migranata. Tako na testu za razinu B1 znanja jezika, 49% migrantica ostvari potreban uspjeh, dok manje od 45% migranata ostvari potreban rezultat za prolaz (Leibig i Tronstad, 2018: 27).

S druge strane, s obzirom na sve navedene izazove s kojima se migrantice susreću, pokreće se sve više inicijativa, organizacija te integracijskih programa specifično za žene koje su prošle (posebno prisilni) migracijski proces. Stoga, sve se više podiže svijest i progovara o potrebi intenzivnijeg pružanja pomoći upravo ženskoj populaciji migrantica, što može pomoći u njihovu osnaživanju nakon migracije, psihološkom oporavku, kao i uključivanju u društvo kroz strategiju integracije.

U Europi postoje organizacije poput Europske mreže migrantica (European Network of Migrant Women) pokrenute 2012. godine, koja danas djeluje u više od 20 zemalja s



osnovnim ciljem osnaživanja žena u pogledu oporavka u zemlji destinacije i donošenja odluka – od onih svakodnevnih, do političkih (ENOMW, n.d.)

Vijeće Europe u svoju službenu Strategiju za rodnu jednakost od 2018. do 2023. godine za jedan od ciljeva postavilo je i očuvanje ljudskih prava odraslih i maloljetnih migrantica upravo zbog prepoznavanja učestalosti seksualnog nasilja prije, tijekom i nakon migracije (Vijeće Europe, n.d.).

U Hrvatskoj se također uzima u obzir osjetljivost ženske populacije koja je prošla migraciju, stoga se već od samog početka u prihvatilištu Porin organiziraju događanja i radionice specifično za žene s krajnjim ciljem osnaživanja žena. Postoje inicijative koje se isključivo bave migranticama, a neke od vodećih institucija u pružanju pomoći migrantima pri integraciji prepoznaju teškoće s kojima se žene susreću te organiziraju različita događanja i pomažu u integraciji s posebnim naglaskom na nadilaženje nepovoljnih iskustva koja su prošle. Tako u Hrvatskoj djeluje više inicijativa usmjerenih izravno na rad s migranticama, kao i organizacije koje dio svog djelovanja usmjeravaju prema migranticama te njihovim specifičnim potrebama i izazovima s kojima se susreću u zemlji destinacije. Jedna od takvih inicijativa je grupa „Žene ženama“ koja putem umjetnosti povezuje žene i omogućuje im osnaživanje te izražavanje u Hrvatskoj kao zemlji destinacije (Dobrodošli, 2020). Jedna od ključnih dobiti koje inicijativa pruža migranticama je upoznavanje i povezivanje sa ženama koje borave dulji period u Hrvatskoj ili cijeli život žive u Hrvatskoj s krajnjim ciljem pružanja pomoći u integraciji. Grupa koja sudjeluje i organizira mnoge aktivnosti i radionice okuplja migrantice svih kategorija, od žena koje su tek zatražile zaštitu, do onih kojima je odobrena, stranih studentica ili umjetnica koje se trenutno nalaze u Hrvatskoj (Dobrodošli, 2020).

Hrvatski Crveni križ, kao najpoznatija i najdugovječnija organizacija koja još od Domovinskog rada na području Hrvatske djeluje u zbrinjavanju i integraciji prisilnih migranata, odnosno izbjeglica, aktivna je u pružanju pomoći prisilnim migranticama iz posljednjeg izbjegličkog vala prema Europi. Kao organizacija koja je prepoznala posebne izazove, ali i očekivanja koja su stavljena pred migrantice s dolaskom u Hrvatsku, od strane novog društva, zajednice u kojoj se nalaze, ali i vlastitih obitelji, pokrenuli su niz programa i radionica kako bi ih okupili, međusobno povezali i pomogli u društvenom uključivanju. U sklopu projekta „Aktivnosti Crvenog križa za integraciju premještenih i preseljenih osoba“ planirano je provesti ukupno 10 radionica „Grupa za žene“. Osim što su se migrantice kroz radionice međusobno upoznavale, povezivale i osnaživale, poseban fokus bio je stavljen i na pružanje vještina koje pomažu pri stupanju na tržište rada, kao jednu od dimenzija integracije u društvo

(HCK, 2018). Unutar navedenoga, polaznice su imale mogućnost sudjelovati u informatičkim radionicama, radionicama šivanja, kozmetičkim radionicama, radionicama o roditeljstvu, radionicama posvećenima socio-kulturnim različitostima kroz koje su se upoznavale s hrvatskoj tradicijom i običajima. Na kraju, najzainteresiranije i najaktivnije polaznice odabrane su da vode jednu od radionica samostalno (HCK, 2018).

Isusovačka služba za izbjeglice iduća je organizacija usmjerena na praktičan rad s prisilnim migrantima i pružanje pomoći pri integraciji, pri čemu unutar programa pružanja psiho-socijalne pomoći tražiteljima azila organiziraju radionice „Žene za žene“ s kojom pokušavaju osnažiti tražiteljice, dakle žene koje još nisu dobile rješenje o statusu (Volonterski centar zagreb, n.d.). Aktivnosti Isusovačke službe za izbjeglice aktivno prati i Crkva, pri čemu Radio Vatikan i portal Vatican News objavljuju najnovije vijesti o aktivnostima organizacije. Posebno je bio popraćen i predstavljen projekt posvećen savjetovanju upravo žena izbjeglica žrtava nasilja koji se provodio u 13 zemalja u svijetu. Projekt se bavio ženama kao posebno osjetljivom skupinom izbjeglica te je za krajnji cilj imao „dobrobit, osnaživanje, savjetovanje i interakciju žena izbjeglica“ (Vatican News, 2019). Sam stav Katoličke crkve danas i jest orijentiran prema promatranju migracija kao mogućnosti, a ne nedostatka, uz nužnost međureligijskog dijaloga posebno u Europi koju trajno nastanjuju migranti dominantno islamske vjeroispovijesti. Katolička crkva prema Gregurović (2020) ima potencijal za aktivno sudjelovanje u integraciji novih sugrađana, međutim potrebno je kritički propitati u kojoj mjeri taj potencijal svakodnevno biva ostvaren. S time u vezi Gregurović navodi „Prihvatiti razlike, iskoračiti iz okvira svoje sigurnosti i komocije te ući u dijalog s osobama različite vjere i kulture posljedično bi trebalo utjecati i na produblјivanje vlastite vjere i vlastitoga identiteta, kao i na jačanje osjećaja pripadnosti ljudskoj obitelji“ (Gregurović, 2020: 89).

Na kraju, Centar za mirovne studije povodom 8. Tjedna izbjeglicama u Zagrebu organizirao je manifestaciju Dan otvorenih vrata Novih susjeda s nekoliko panela od kojih je jedan bio pod nazivom „Glas žena azilantica i migrantica“ (CMS, 2021).

Nakon pružanja uvida u opći kontekst sociologije migracija te definiranja osnovnih koncepata koji će u istraživanju biti analizirani – akulturacijskih strategija, društvenih praksi i uloga, kao i ostalih faktora akulturacijskoga modela, idućim poglavlјem obuhvaćena su dosadašnja istraživanja na temu akulturacije migranata u svijetu i Republici Hrvatskoj. Na kraju poglavlјa predstavljena su osnovna ograničenja ovakvih istraživanja koja svaki istraživač akulturacije treba imati na umu kako bi ih pokušao, barem jednim dijelom, nadići u kreiranju istraživačkoga dizajna i samom prikupljanju i obradi podataka.

## 2. DOSADAŠNJE ISTRAŽIVANJE AKULTURACIJE

### 2.1. Istraživanja u svijetu

Istraživanja koja pokušavaju obuhvatiti i analizirati akulturaciju ne predstavljaju novinu u društvenim znanostima. Još je 1940. godine u Americi provedeno istraživanje koje se može smatrati prvim istraživanjem akulturacije. Istraživanje je provela Elizabeth Chief na uzorku američkih domorodaca, a danas se smatra prvim istraživanjem u kojem se pokušalo kreirati akulturacijsku ljestvicu (Rudmin, 2009: 110). Do 1960-ih godina razvijala su se akulturacijska istraživanja posebno u psihologiji, međutim teoretičari su sve više zamjećivali kulturološku pristranost u empirijskim istraživanjima, zbog čega nisu dobivali realne rezultate, s obzirom da sudionici koji su dolazili iz drugih zemalja nisu mogli odgovoriti na pojedina pitanja koja nisu bila prilagođena specifičnome kontekstu migrantske populacije, već isključivo američkome stanovništvu (Sam i Berry, 2006: 3).

Ipak, istraživanja akulturacije u kojima su u uzorak uzimani prisilni migranti, počela su se razvijati tek 2000-ih godina (Allen i sur, 2006: 198). Berry (2006) pri tome navodi da se radi o posebnoj grupi s kojom su takva istraživanja provođena, pri čemu se treba uzeti u obzir učestalost stresa kojem su bili ili još uvijek jesu izloženi prisilni migranti te mogućnost proživljene traume, što ih čini specifičnom skupinom u empirijskim istraživanjima.

Danas postoji mnoštvo istraživanja koja analiziraju akulturaciju, ali su često fokusirana na samo pojedine elemente čovjekova života koji mogu podleći akulturacijskome procesu. Tako postoje istraživanja fokusirana samo na akulturaciju u području pripreme i konzumacije hrane (Elshahat i Moffat, 2020), na mentalno zdravlje osobe (Starck i sur., 2020), na društvene odnose (Ayvazoglu i sur., 2020) i mnoge druge. Rijetka su ona istraživanja koja istovremeno obuhvaćaju više aspekata života i promatraju njihovu promjenu s dolaskom u novu zemlju uzimajući kontekst akulturacijskih uvjeta te migracijsko iskustvo.

Nadalje, razvoj akulturacijskih istraživanja ukazuje na osnovni preduvjet kontakta za postojanje akulturacije kod migrantske populacije. Navedeno je rezultiralo proučavanjem akulturacijskoga procesa dominantno u pluralističkim društvima, koja su definirana kao društva u kojima postoje grupe koje se kulturološki, ali i etnički razlikuju (Berry, 2006: 27). Sa suvremenim migracijskim kretanjima, pa tako i s izbjegličkom krizom u Europi, društva koja ranije nisu promatrana kao pluralistička, stoje pred izazovom zajedničkog suživota većinskog stanovništva i novih sugrađana. Navedeno daje prostor za početak razvoja akulturacijskih studija u takvim zemljama koje prestaju biti dominantno homogene, već se susreću s nešto promijenjenom društvenom dinamikom. Dodatno, Berry (2006) navodi da u suvremenom

društvu zbog globalizacije i povećanih migracijskih kretanja ne postoji unikulturalno, unijezično i unietničko društvo, zbog čega čak i ona društva koja se naizgled mogu smatrati homogenima, zapravo to nisu jer u njima žive nacionalne manjine, migranti, nalaze se turisti i ostale grupe ljudi koje se po navedenim kriterijima razlikuju od većinskog stanovništva. Prema sociologinji Morawskoj (2009) „nastanjivanje različitih ljudi – imigranata iz cijeloga svijeta, u gradovima nekoć homogenih društava – lokalizira globalno ili uvodi multikulturalne načine života u svakodnevno postojanje pojedinih lokaliteta“ (Morawska, 2009: 1). Stvaranje heterogenih društava koje se događalo paralelno i upravo zbog migracije pripisujemo procesu globalizacije, zbog kojeg se rijetko može govoriti o homogenim društvima, čak i ako se radi o malom udjelu grupa koje njeguju neke kulturne različitostima u takvim društvima.

Dugi niz godina istraživači su, ponajviše u Americi, pokušavali kreirati ispravne mjerne skale za akulturaciju. Ipak, primijećeno je da akulturacija ne može biti mjerena univerzalnim mjernim skalama, zbog kompleksnosti samog društvenog fenomena, kao i toga da se anketni upitnici kojima se pokušava dohvatiti akulturacija te protokoli za intervjuje kojima se pokušava dublje razumjeti nužno moraju prilagođavati specifičnome kulturološkom kontekstu u kojem je istraživanje rađeno, kao i kontekstu iz kojih sudionici dolaze. Stoga je kroz godine razvijeno područje migracijskih studija, unutar kojih se proučavaju različiti pristupi istraživanjima s migrantskom populacijom nakon dolaska u društvo primitka. Razvili su se i mnogi priručnici te su objavljivane knjige i zbornici koji se odnose specifično na tu vrstu istraživanja. Jedna takva zbirka radova pod nazivom „Psychosocial Wellness of Refugees: Issues in Qualitative and Quantitative Research“ analizira upravo najčešće korištene pristupe i metodologiju u istraživanjima te vrste, kao i kritike i probleme prepoznate u pojedinim pristupima istraživanju. Jedan od ključnih zaključaka zbornika jest taj da je osnovni problem gotovo svih međukulturalnih istraživanja koja su rađena s migrantima taj da su rađena od „zapadnjaka za zapadnjake, temeljenima na zapadnjačkim vrijednostima, pretpostavkama i normama“ (Ahearn, 2002: 12). Upravo je to jedan od razloga zbog kojeg se u istraživanjima koristi kvalitativna metodologija ili pak mješovita metodologija, s obzirom da se iz anketnih upitnika koji su često tvrdi i zatvoreni ne može dobiti jasna slika o razlozima za određena djelovanja u koja se sudionici upuštaju, kao i njihove percepcije vezane uz život u novom društvu. Uz navedeno, kvalitativna metodologija od ključne je važnosti jer nudi razumijevanje segmenata anketnog upitnika, pri čemu sudionici objašnjavaju kako ih vrednuju i kakvu važnost im pridaju. Time se može izbjeći *a priori* pridavanje značenja navedenim dijelovima iz anketnoga upitnika, poput pojedinih društvenih praksi, koje imaju za kulturu iz koje dolazi istraživač. Dodatno, kvalitativna metodologija omogućava bogat narativ iz perspektive

specifičnog međukulturalnog konteksta, zbog čega istraživač bolje razumije rezultate čitavog istraživanja (Ahearn, 2002: 17). Stoga, kako navodi Ahearn u spomenutom zborniku, u trenutku analiziranja prikupljenih podataka u ovakvoj vrsti istraživanja, važno je ne upasti u čestu zamku „automatskog primjenjivanja zapadnjačkih vrijednosti i definicija na ponašanja, događaje ili stvari, s obzirom da su ponekad neka od njih neprimjerena i nevažna u drugim kulturama“ (Ahearn, 2002: 13).

Ghaffarian je 1989. godine proveo istraživanje objavljeno tek 1998. godine, na temu akulturacije iranskih migranata u SAD-u s posebnim osvrtom na mentalno zdravlje, koje neće biti detaljno prikazano s obzirom da nije u fokusu disertacije. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 238 sudionika te je korištena kvantitativna metodologija. Sažeto, kad je riječ o implikacijama akulturacijskih strategija na mentalno zdravlje migranata, pokazalo se da oni migranti koji su u zemlji destinacije preuzeli strategiju integracije ili asimilacije, pokazuju bolje mentalno zdravlje od onih koji su preuzeli druge strategije, odnosno onih koji su odbacivali američku kulturu (Ghaffarian, 1998: 650). Ono što je zanimljivo, istraživanje dokazuje teze melting – pota i bikulturalnosti, s obzirom da melting – pot teza predviđa postojanje problema uslijed prilagodbe novom društvu te različite psihološke probleme što se migranti više orijentiraju vlastitoj kulturi porijekla. Teza bikulturalnosti predviđa da će oni migranti koji zadržavaju elemente svoje kulture prilagođavajući se novoj općenito imati proces „zdravije prilagodbe“ (Ghaffarian, 1998: 650). Također, istraživanje ukazuje na povezanost između dobi i akulturacije, s obzirom da se pokazalo kako se kod sudionika mlađe životne dobi prepoznaju više razine kulturalne promjene te niže razine kulturalnog otpora kad je riječ o novoj kulturi, za razliku od sudionika starije životne dobi kod kojih je zabilježen otpor (Ghaffarian, 1998: 651).

Doktorsko istraživanje objavljeno 2016. godine, u kojem je primijenjena mješovita metodologija provela je autorica Do. U istraživanju je stavljen fokus na migrantske obitelji, a u uzorak je ušlo 97 dijada roditelja i djece. U uzorak su ušle obitelji koje su migrirale iz Sudana i Vijetnama u Lincoln u Nebraski u SAD-u. Poseban fokus autorica stavlja na analizu akulturacije unutar obitelji te učinke koje navedeni proces ima za obiteljske odnose nakon migracije. Opći cilj istraživanja bio je analizirati emocije vezane uz akulturaciju te vezu između nekoliko varijabli: akulturacije, stresa i obiteljskih odnosa prije i nakon migracije (Do, 2016: 6). Kvalitativni dio istraživanja obuhvaćao je tehniku dubinskog intervjua, pri čemu su intervjui provedeni s dvoje roditelja i petero djece. U kvantitativnome dijelu istraživanja u fokusu je bila analiza akulturacijskih razlika između roditelja i djece, što je Do u istraživanju nazvala

dijada roditelj - dijete te mjerenje razine doživljenog stresa u obiteljskim odnosima. Kvalitativni dio istraživanja odnosio se na razumijevanje percepcije sudionika o ispitivanim dijelovima iz anketnoga upitnika: stresu, akulturaciji i obiteljskim odnosima uslijed akulturacije (Do, 2016: 7). U kvantitativnome dijelu da bi se analizirali akulturacijski pravci, korišten je opći upitnik etniciteta kojeg je autorica modificirala za specifične potrebe istraživanja te ga skratila. Rezultati kvantitativnog dijela istraživanja pokazali su da roditelji iskazuju stavove o boljim obiteljskim odnosima, za razliku od stavova djece vezane uz isto pitanje. Kod roditelja su zabilježene niže razine stresa, za razliku od djece kod koje se bilježe veće razine stresa s obzorom na obiteljske odnose. Rezultati ukazuju na veću orijentiranost djece prema kulturi destinacije, za razliku od roditelja kod kojih je zabilježena veća orijentiranost prema kulturi zemlje porijekla. Kod roditelja se, za razliku od djece, bilježi i slabije poznavanje engleskog jezika te rjeđe korištenje novog jezika u svakodnevnom govoru, što je dodatno otežalo njihove društvene prakse u društvu primitka (Do, 2016: 39). Kad je riječ o analizi učinka odnosa akulturacijskih razlika između roditelja i djece te iskazanog stresa na obiteljske odnose pokazuje se da razlike nastale između roditelja i djece zbog različite razine poznavanju kulture zemlje porijekla i jezika roditelja objašnjava 15% varijance kad je u pitanju stav o kvaliteti obiteljskih odnosa kod roditelja. Razlike između roditelja i djeteta u poznavanju novog jezika (engleskoga) i kulture (američke) objašnjava 23% varijance roditelja u analizi obiteljskih odnosa i 23% posto kod djece. Rezultati kvalitativnog dijela istraživanja ukazuju na tri osnovne kategorije koje se u ovom istraživanju javljaju uslijed akulturacijskoga procesa. To su: jezična barijera, stavovi i financijski problemi. Jezična barijera, odnosno nedovoljno poznavanje engleskoga jezika koje se javlja kod roditelja te nedovoljno poznavanje materinjeg jezika roditelja koje se javlja kod djece predstavlja jedan od ključnih aspekata kvalitete obiteljske komunikacije i svakodnevnog života. Kulturne razlike vežu se uz idući važan aspekt, a to su stavovi koji se odnose na poželjni način odgoja, obrazovanja i očuvanja kulture zemlje porijekla, što se također pokazalo različitim kod roditelja i kod djece. Na kraju, problemi koje sudionici prepoznaju u zemlji destinacije vezani uz financije imaju velik značaj za sudionike jer izravno oblikuju način provođenja zajedničkog slobodnog vremena posvećenog obitelji (Do, 2016: 51 – 52).

Žene migrantice su, kao što je spomenuto prethodnim poglavljem, posebno osjetljiva skupina, pogotovo ako migriraju iz dominantno tradicionalnih društava u društva sa znatno drugačijom kulturom, vrijednostima ili životnim stilom. Slijedi prikaz dosadašnjih znanstvenih spoznaja u svijetu navođen prema godini objavljivanja istraživanja.

Ward i Styles proveli su istraživanje objavljeno 2003. godine koje je u uzorku obuhvatilo migrantice iz Engleske i Irske koje su migrirale u Australiju. Detaljnije, opći cilj istraživanja bio je utvrditi mogu li posljedice višestrukih gubitaka uslijed migracije, uzrokovati negativne posljedice na osjećaj kulturnog identiteta i stvaranje slike o sebi u društvu primitka. Gubitci se u kontekstu ovog istraživanja odnose na: gubitak vlastite kulture i gubitak društvenih veza. Također, istraživanjem se nastojalo prepoznati strategije koje mogu biti korištene u svakodnevnom životu kako bi migrantice nadišle negativne migracijske promjene (Ward i Styles, 2003: 349 – 353). U uzorak je uključeno ukupno 154 sudionica, a rezultati ukazuju na rekonstrukciju slike o sebi nakon migracije, pri čemu većina sudionica sebe promatra kroz leću „nova ja“, što autori promatraju kao moguću rekonstrukciju elemenata identiteta. Ward i Styles bilježe tri faktora važna za preoblikovanje slike o sebi nakon migracije, a to su povećano samopouzdanje, neovisnost i snaga. Za akulturacijske strategije posebno je važno povećano samopouzdanje nakon migracije, s obzirom da se pokazalo kako je ono izravno povezano s nadilaženjem izazova koji se događaju uslijed i nakon migracije. Uz navedeno povećano samopouzdanje se dovodi u vezu s prilagodbom novom društvu koje je rezultiralo bržim pronalaskom smještaja te održavanjem društvenih veza s domicilnim stanovništvom. Ono što je kod ovog istraživanja važno napomenuti jest da se radi o migranticama koje govore istim jezikom kao u zemlji destinacije, odnosno dolaze iz istog govornog područja, što je u drugim istraživanjima izostalo. Stoga, može se promišljati o mogućim drugačijim rezultatima ukoliko ovo istraživanje bude rađeno na grupi migrantica koje su s dolaskom u zemlju destinacije prvo trebalo učiti novi jezik. Dalje se u istraživanju analizirala pripadnost pojedinoj zemlji, pri čemu se pripadnost objašnjava kao osjećaj povezan s idejom doma, koji za sudionice može predstavljati različita mjesta ili koncepte. Pokazalo se da su osjećaj poraslog samopouzdanja i kreiranje pozitivne slike o sebi zabilježeni samo kod onih sudionica koje osjećaju pripadnost Australiji kao zemlji destinacije. Isti rezultati nisu zabilježeni kod onih sudionica koje ne osjećaju pripadnost zemlji destinacije. Sve sudionice koristile su se određenim akulturacijskim strategijama nakon migracije. Međutim, one sudionice koje nisu osjećale pripadnost prema zemlji destinacije, kao i njenom društvu te se nisu izjašnjavale vezano uz porast osjećaja samopouzdanja i kreiranja pozitivne slike o sebi, koristile su se akulturacijskom strategijom koju opisuje usamljenost i izoliranost od društva primitka bez sudjelovanja u društvenim praksama s pripadnicima domicilnog stanovništva, što može biti promatrano, ovisno o osjećaju pripadnosti prema vlastitoj zemlji porijekla, kroz prizmu marginalizacije ili separacije (Ward i Styles, 2003: 360 – 363). Ipak, snažan osjećaj pripadnosti prema zemlji porijekla ne mora nužno rezultirati razvojem strategije

marginalizacije ili separacije, već se može raditi o integraciji, ovisno o drugim varijablama. Stoga je istraživanje pokazalo da se kod onih sudionica koje iskazuju snažan osjećaj pripadnosti zemlji porijekla, kao i zemlji destinacije prepoznaju pozitivne akulturacijske strategije, zajedno s vještinama koje pomažu u aktivnom sudjelovanju u društvu primitka. Zanimljivo je kako pripadnost nakon migracije predstavlja fluidan koncept sklon rekonstruiranju (Ward i Styles, 2003). Razlog tome je što neki migranti istovremeno prakticiraju elemente dvaju, često različitih kultura. Tako Ward i Styles objašnjavaju kako je pripadnost u zemlji destinacije određena specifičnim faktorima, a to su duljina boravka u zemlji destinacije i akulturacijske strategije. Međutim, neka su istraživanja pokazala kako duljina boravka u zemlji destinacije ne mora nužno imati pozitivan učinak na osjećaj pripadnosti upravo toj zemlji. Jedno takvo istraživanje objavljeno 2007. godine proveli su Nette i Hayden. U istraživanju u kojem je korištena mješovita metodologija analiziran je osjećaj pripadnosti nakon višestrukih migracija na uzorku od 120 maloljetnika koji su s roditeljima više puta migrirali. Rezultati ukazuju na iskazivani osjećaj pripadnosti, međutim sudionicima je bilo teško precizno odrediti fizički prostor s kojim je taj osjećaj pripadnosti povezan (Nette i Hayden, 2007: 442).

Schwartz i Zamboanga 2008. godine objavili su istraživanje u kojem analiziraju pojavnost Berryjeva modela kod latinoameričkih studenata u SAD-u. U istraživanju poseban naglasak stavljaju na prepoznavanje akulturacijskih strategija kod migranata preko analize društvenih praksi u njihovu svakodnevnom životu. Za utvrđivanje akulturacijskih strategija, autori su koristili mjerne skale u anketnome upitniku primjerene kulturi, društvu i normama SAD-a, čime su u rezultatima potvrdili postojanje strategije integracije kod migranata te zasebne kategorije koju su u istraživanju opisali kao kombinacija asimilacije i integracije. Uz navedeno, uočena je jedna strategija koja ne može biti opisana Berryjevim modelom (Schwartz i Zamboanga, 2008: 278-281).

Hunt je 2008. godine provela istraživanje u koje je uključila migrantice iz Albanije, Irana, Iraka, Kosova, Pakistana i Sudana koje su migrirale u Veliku Britaniju. Opći cilj istraživanja bio je utvrditi percepciju o vlastitoj ulozi koju su preuzele nakon migracije u zemlju destinacije. Rezultati ukazuju kako se kod sudionica javlja percepcija o statusima: „tražiteljica azila“, „izbjeglica“ i „manjina u društvu“, preko kojih je istraživačica analizirala njihove nove uloge u društvu primitka. Uz navedeno, pokazalo se kako sudionice kreiraju ideju o svojim novim ulogama izravno preko društvenih praksi, pa tako društvenu praksu volontiranja povezuju sa svojom novom ulogom u društvu primitka (Hunt, 2008: 284 - 289).



Kim provodi kvalitativno istraživanje objavljeno 2012. godine. Istraživanje je provedeno tehnikom dubinskog intervjua. Rezultati istraživanja ukazuju na važnost interakcije s domicilnim stanovništvom u zemlji destinacije te uključivanja u različite društvene prakse. U istraživanju su to bile prakse poput volontiranja, pri čemu sudionici navode važnost stjecanja društvenih veza u zemlji destinacije (Kim, 2012: 762).

Kad je riječ o istraživanjima koja se bave promjenom društvenih praksi u kontekstu akulturacije, primjer je kvalitativno istraživanje iz 2014. kojeg je provela Sossou. Istraživanje je za cilj imalo analizu faktora oporavka kod žena izbjeglica iz Bosne i Hercegovine koje su prisilno migrirale u južne krajeve SAD-a. Rezultati ukazuju na obitelj i duhovnost kao dva najvažnija faktora oporavka u zemlji destinacije za prisilne migrantice (Sossou i sur., 2014: 377-379).

Drugo kvalitativno istraživanje iz 2017. godine koje je provela Cederberg bavilo se ženskim narativima vezanima uz promjenu socijalnog statusa i uloge s dolaskom u Veliku Britaniju. Rezultati su pokazali kako je većina sudionica migrirala zbog dobrovoljnih razloga, poput obiteljskih. Sudionice su zbog migracije morale napustiti svoje poslove i karijere, uslijed čega je u zemlji destinacije došlo do promjene socijalnog statusa, a time i uloga i društvenih praksi (Cederberg, 2017: 7-8).

Navedena istraživanja pokazuju ispreplitanje više koncepata unutar analize akulturacije: društvenih praksi, uloga, osjećaja pripadnosti, a prema nekim autorima i identiteta nakon migracije. Stoga se može zaključiti da je teško izdvojiti samo jedan od navedenih fenomena u analizi svakodnevnog života migrantske populacije u društvu primitka.

Novije istraživanje rađeno sa ženama koje su prisilno morale migrirati zbog političke i društvene situacije u Siriji, provela je Kamisli u SAD-u korištenjem kvalitativne metodologije. U istraživanje je ušlo 6 prisilnih migrantica iz Sirije s kojima su provedeni polustrukturirani intervjui koji su sadržavali pitanja vezana uz tri tematske cjeline: iskustvo života u zemlji destinacije, društvene interakcije i interpersonalni odnosi (Kamisli, 2020: 4). Istraživačica je dobivene rezultate podijelila u dvije kategorije, a to su ispreplitanje identiteta te jezik i zajednica. U prvoj kategoriji sljedeći kodovi su se pokazali ključnima u rezultatima: rodni identitet, vjerski identitet, nacionalni i etnički identitet te izbjeglički status. Tako Kamisli navodi kako sudionice kazuju o „postajanju neovisnim pojedincima kao žene“ u zemlji destinacije, što se prema kazivanjima znatno razlikuje od situacije u zemlji porijekla gdje su

neprestano bile ovisne o nekom drugom (Kamisli, 2020: 5). Kamisli u rezultatima navodi da sudionice prepoznaju promjene u svojim svakodnevnim praksama u zemlji destinacije, što rezultira „samopouzdanjem, osnaživanjem i neovisnošću“ (Kamisli, 2020: 5). Iako svoj, kako ga Kamisli naziva, rodni identitet sudionice u zemlji destinacije mogu osloboditi, naglašavaju kako su svoj vjerski identitet rekonstruirale u obliku izražavanja u javnosti. Neke od sudionica u zemlji destinacije ne nose hijab jer osjećaju stigmatizaciju od domicilnog stanovništva zbog vjerskih obilježja. Odnosno, kako bi bile uključene u društvo bez stigmatizacije, odrekle su se vjerskih obilježja u javnosti. Kad je riječ o nacionalnom i etničkom identitetu, sve sudionice osjećaju pripadnost svojoj zemlji porijekla te kazuju o važnosti poznanstava s ljudima koji dijele isti nacionalni identitet. Većina sudionica sudjeluje u društvenim praksama i interakcijama upravo s osobama s kojima dijele isti nacionalni identitet (Kamisli, 2020: 6 – 7). Jezik se pokazao važnim faktorom u procesu akulturacije, pri čemu sudionice navode da je upravo nedovoljno poznavanje engleskoga jezika razlog zbog kojega ne sudjeluju često u interakcijama s domicilnim stanovništvom. Na kraju, navode problematiku uključivanja u lokalnu zajednicu. Jedan od razloga izoliranosti od zajednice je jezik, a drugi razlog je veličina grada u kojem žive, u kojem postoji velika udaljenost između mjesta koje trebaju posjetiti, zbog čega navode kako su udaljeni čak i od susjeda Amerikanaca s kojima zbog toga ne ostvaruju kontakt (Kamisli, 2020: 8).

Istraživanje autora Ayvazoglu i sur. objavljeno 2020. godine rađeno je u Europi nakon izbjegličke krize. Istraživanjem je analizirana akulturacija sirijskih izbjeglica u Nizozemskoj s naglaskom na vjeru i društveni identitet. Cilj istraživanja bio je analizirati akulturacijski proces sirijskih izbjeglica koji su migrirali u Nizozemsku te detektirati koji faktori oblikuju akulturacijske strategije (Ayvazoglu i sur., 2020: 9). Pri tome su se istraživači u polustrukturiranim dubinskim intervjuima provođenima s 15 sudionika fokusirali na percepcije sudionika vezane uz sljedeće tematske cjeline: osnovne razlike između sirijske i nizozemske kulture; nošenje s percipiranim razlikama između dvaju kultura; akulturacijske strategije koje sudionici odabiru. Rezultati pokazuju kako sudionici kulturu zemlje porijekla i zemlje destinacije promatraju dominantno različitim, što ukazuje na znatnu percipiranu „kulturalnu udaljenost“ (Ayvazoglu i sur., 2020: 12). Sudionici su kao najveće razlike navodili društvene običaje, hranu, stavove vezane uz religiju, kao i prakticiranje religije, gostoljubivost i slobodu izražavanja (Ayvazoglu i sur., 2020: 12). Društvena interakcija i religija za sudionike su isprepletene, pri čemu navode kako se upravo zbog vjerskih blagdana ili običaja u svojoj zemlji porijekla često okupljaju. Takva praksa izostaje u zemlji destinacije, zbog čega se sudionici posebno trude održati ju. Kad je riječ o granicama koje odvajaju sudionike od

domicilnog stanovništva zemlje destinacije, navode da su to ipak najviše religija, jezik i kultura, pri čemu religija objedinjuje sve tri. Razlog tome je što zbog religije ne mogu sudjelovati u pojedinim društvenim praksama koje su uobičajene u zemlji destinacije, pa tako ne mogu prakticirati pripremanje i konzumiranje pojedine hrane, konzumiranje alkoholnih napitaka na društvenim okupljanjima ili odnose sa suprotnim spolom, kao što to čini domicilno stanovništvo, zbog čega se osjećaju odvojenima (Ayvazoglu i sur., 2020: 13). Prema autorima „sudionici navode poteškoće u stvaranju društvenih mreža zbog religijskih ograničenja te socijalnu distancu koju postavlja domicilno stanovništvo kao reakcija na ta ograničenja“ (Ayvazoglu i sur., 2020: 13 - 14). Kad je riječ o drugoj tematskoj cjelini vezanoj uz načine nošenja s razlikama koje su istaknuli, prepoznaju se dvije grupe sudionika. Prva grupa sudionika kako bi se bolje nosila s percipiranim razlikama koristi tehniku izbjegavanja ostalih izbjeglica te pokušava svoje vjerske prakse svesti na minimum ili ih prestati prakticirati u potpunosti kao bi se uspjeli bolje uključiti u društvo primitka. Druga grupa sudionika koristi se tehnikom aktivnog pristupa pri čemu se nastoji aktivno uključiti u društvene prakse s domicilnim stanovništvom kroz učenje jezika i organiziranje društvenih događanja s ciljem upoznavanja različitih kultura, uz pripremu tradicionalne sirijske hrane i sličnih aktivnosti (Ayvazoglu i sur., 2020: 16). Na kraju, kad je riječ o detektiranju akulturacijskih strategija kojima se sudionici koriste u Nizozemskoj, rezultati ukazuju na tri kategorije sudionika. U prvu kategoriju spadaju oni koji se pokušavaju udaljiti od sirijske kulture, sunarodnjaka i islama te pokazuju želju samo za stjecanjem poznanstava i veza s pripadnicima nizozemske kulture, što ukazuje na strategiju asimilacije. U drugu grupu sudionika ulaze oni koji se pokušavaju prikloniti strategiji integracije, aktivno stupajući u kontakt s domicilnim stanovništvom, učeći jezik, ali i podižući svijest o sirijskim izbjeglicama ponosno predstavljajući svoju kulturu. Treća kategorija sudionika odnosi se na one koji, prema riječima istraživača, „aktivno traže priznanje u nizozemskom društvu“ (Ayvazoglu i sur., 2020: 17). To čine kroz aktivnosti koje bi ih mogle učiniti poznatima, poput pokazivanja svojih talenata, organiziranja umjetničkih izložbi, koncerata i sličnih aktivnosti. U ovu kategoriju ulaze oni sudionici koji svojim znanjima i vještinama žele istaknuti svoju individualnost, umjesto da su promatranu kroz leću njihove etničke grupe i izbjegličkog statusa (Ayvazoglu i sur., 2020: 17). Prema autorima, ovi sudionici mogu pokazivati strategiju integracije, s obzirom da kroz umjetničko izražavanje mogu prikazivati elemente svoje kulture ili pak strategiju asimilacije.

## **2.2. Istraživanja u Republici Hrvatskoj**

U Hrvatskoj još uvijek nema mnogo radova na temu akulturacije, a kao jedno od objašnjenja za slabu prepoznatljivost ove teme može biti to da je Hrvatska dosad imala

iskustvo uglavnom s prognanicima, koji dolaze iz istog kulturološkog konteksta ili izbjeglicama, koji poznaju jezik te se ne razlikuju kulturološki u većoj mjeri od Hrvata. U periodu Domovinskog rata rađena su istraživanja na temu integracije izbjeglica, no akulturacijska istraživanja uglavnom su do danas izostala. Drugo moguće objašnjenje jest da je Hrvatska dominantno emigrantska zemlja, zbog čega postoji mnoštvo istraživanja na temu života hrvatskih emigranata u svijetu ili pak povratništva hrvatskih državljana u domovinu (Bara, 2013; Župarić-Iljić, 2016). Međutim, s obzirom na Domovinski rat koji je 1990-ih godina pogađao Hrvatsku i kasnija doseljavanja osoba iz Bosne i Hercegovine, postoje dva rada vezana uz izbjeglice i migrante te njihovu akulturaciju u Hrvatskoj.

Autorice Čolić i Sujoldžić 1995. godine objavile su istraživanje u kojem je kao glavni cilj postavljena identifikacija osnovnih aspekata akulturacije te važne pretpostavke za daljnju integraciju izbjeglih obitelji na otoku Hvaru. U uzorak su ušle osobe koje su izbjegle ili prognane na otok Hvar, a od njih ukupno 985 anketirano je njih 106. Prognanici su najviše dolazili iz istočne Slavonije, gradova poput Vukovara, Borovog Naselja ili Vinkovaca, a izbjeglice iz srednje i zapadne Bosne i Hercegovine, najčešće Sarajeva, Zenice, Bugojnog, Tuzle, Travnika, Jajca ili Mostara (Čolić i Sujoldžić, 1995: 39). U ovom slučaju, analizirana je akulturacija nastala kontaktom između prognanika i izbjeglica s jedne strane te mještana Hvara s druge. Rezultati pokazuju da većina mještana stupa u interakciju s prognanicima i izbjeglicama te da u kontaktima „nikada nije došlo do nesporazuma ili konflikta“ (Čolić i Sujoldžić, 1995: 41). Isti rezultati nađeni su kod većine prognanika i izbjeglica. Kad je riječ o stavovima mještana vezanima uz dugoročni boravak prognanika i izbjeglica na otoku Hvaru, oko polovice sudionika izjavljuje slaganje, no mnogi se protive opciji trajnog ostanka izbjeglica i prognanika na Hvaru. Navedeno može biti objašnjeno Berryjevim akulturacijskim strategijama domicilnog stanovništva koje su ranije u disertaciji objašnjene. Na skali socijalne distance, rezultati pokazuju da je najveći postotak mještana sklon prijateljskom druženju s prognanicima i izbjeglicama, ali nešto je manje mještana suglasno sa stavom života u istom mjestu s prognanicima i izbjeglicama. Kod nekih se pak mještana pokazala veća socijalna distanca kad je riječ o izbjeglicama, za razliku od prognanika, pri čemu je najviše istaknuta distanca prema izbjeglicama islamske vjeroispovijesti. Kad je riječ o analizi rezultata na razini grupe prognanika i izbjeglica, pokazalo se da navedenu grupu, posebno kad riječ o mlađim osobama, najviše u mjestu, odnosno zemlji destinacije najviše brinu egzistencijalna pitanja, ponajviše povezana uz pronalazak posla (Čolić i Sujoldžić, 1995: 46). Na pitanja vezana uz mjesto života u budućnosti, odnosno nakon rata, sudionici iz grupe prognanika i izbjeglica najčešće su se izjašnjavali za povratak u svoje mjesto ili zemlju porijekla, jedan dio sudionika

smatra da će živjeti negdje drugdje u Hrvatskoj, dio njih da će živjeti u inozemstvu, ali znatan postotak „ne zna“ gdje će živjeti u budućnosti. Slični odgovori dobiveni su kad se sudionike pitalo za njihove osobne preferencije o mjestu života.

Drugo istraživanje koje se odnosi na akulturaciju u Hrvatskoj provela je Peternel te je objavljeno 2009. godine u obliku doktorske disertacije. Istraživanje je fokusirano na akulturacijske procese i analizu etničkih identiteta u adolescenciji. Adolescenti su uzeti u uzorak, s obzirom da predstavljaju skupinu za koju je razvoj identiteta vrlo kompleksan i važan, a posebno za one koji migriraju u drugu kulturu u tom periodu svoga života. Istraživanje se fokusiralo na analizu akulturacijskih procesa i razvoja etničkog identiteta kod adolescenata koji su u Hrvatsku doselili iz Bosne i Hercegovine. Peternel (2009) u svom istraživanju, kako bi ostvarila postavljen istraživački cilj analizira: faktore koji oblikuju etnički identitet kod adolescenata, strukturu i prediktore etničke identifikacije adolescenata ovisno o duljini boravka u zemlji destinacije te akulturacijske strategije kojima se adolescenti služe. Glavni rezultati pokazuju postojanje dvaju polova etničke samoidentifikacije kod adolescenata, koja može biti manjinska ili većinska. Kad je riječ o većinskoj etničkoj samoidentifikaciji, radi se o onim sudionicima koji se identificiraju s većinom, odnosno većinskim stanovništvom, pri čemu istraživačica prepoznaje strategiju asimilacije. S druge strane, oni sudionici koji se identificiraju s manjinom pokazuju, kako ju Peternel naziva, segregacijsku orijentaciju.

### **2.3. Ograničenja akulturacijskih istraživanja**

S obzirom na samu kompleksnost akulturacije kao procesa i različitih aktera koji u njoj sudjeluju – s jedne strane migrantska populacija, pri čemu se same grupe unutar populacije mogu uvelike razlikovati i s druge strane većinsko stanovništvo, jasno je da će postojati određene teškoće s kojima se istraživači susreću u provođenju akulturacijskih studija.

Prema Samu (2006) prvi problem leži u samoj terminologiji, odnosno nemogućnosti jednoznačnog definiranja kulture i kulturnih različitosti. Istraživači u trenutku provođenja istraživanja vezanih uz akulturaciju pretpostavljaju da se događa kontakt dvaju kultura, u kojem postoje akteri koji prepoznaju kulturne različitosti, no Sam postavlja pitanje, na koji način kulturne razlike mogu biti jasno definirane i kako se mogu mjeriti ili analizirati u samim istraživanjima. Također, Sam navodi važnost jasne operacionalizacije navedenih pojmova, s obzirom da će prezentacija rezultata u radovima ovisiti upravo o njima, odnosno ovisno o korištenju određene terminologije i operacionalizacije, rezultati mogu, naizgled, varirati od istraživača do istraživača, što stvara nejasnoće kad je riječ o akulturaciji kao procesu i

znanstvenoj utemeljenosti uz nju vezanom (Sam, 2006: 22). Drugo, istraživači često zanemaruju kontekst u kojem je istraživanje provođeno. To se može odnositi na, ranije u poglavlju, spomenuti kulturološki kontekst iz kojeg migrantska populacija dolazi, no prema Samu, važan je i socio-politički kontekst u kojem se proučavana skupina nalazi i u kojem se događa kontakt između skupine i većinskog stanovništva, kao i kontekst većinskog stanovništva. Zbog toga su ovakva istraživanja kompleksna jer je u obzir potrebno uzeti mnogo segmenata, posebno u razvoju dizajna istraživanja.

Sam navodi i problematiku istraživanja akulturacije u kontekstu cyber prostora, danas u suvremenim društvima kad se kontakt između dvaju ili više kultura događa putem Interneta, posebno društvenih mreža. Navedeno predstavlja izazov za istraživanje akulturacijskoga procesa, koji još uvijek nije u potpunosti nadiđen, s obzirom da podrazumijeva drugačiju vrstu kontakta i upoznavanja kultura (Sam, 2006: 22 – 23).

Cabassa navodi ista ograničenja, no ovdje će biti navedena neka dodatna koja su prepoznata u dosadašnjim istraživanjima. Neka istraživanja akulturacijskog procesa imaju ograničenja u tome što se akulturacijski proces promatra isključivo kroz uključenost sudionika u društvo primitka nove kulture, dok se uključenost u zemlji porijekla zanemaruje. Stoga u svome radu Cabassa nudi preporuke za nadilaženje tog metodološkog nedostatka uz navođenje potrebe za „evaluiranjem uključenosti u obje kulture neovisno, što omogućava bolje razumijevanje balansiranja načina na koje sudionici balansiraju obje kulture u različitim domenama (korištenje jezika, preferencije u hrani i glazbi, stavovima prema obje kulture)“ (Cabassa, 2003: 136). Cabassa tako rješenje vidi u skalama koje će obuhvatiti „širi spektar kulturnih iskustava i praksi u akulturacijskome procesu“ (Cabassa, 2003: 139). Nadalje, ograničenja vidi u samim skalama često korištenima za analizu akulturacijskoga procesa, koje su fokusirane na samo jednu domenu života, primjerice poznavanje jezika nove zemlje ili pak isključivo vrijednosti, pri čemu se ne može mnogo zaključiti o akulturaciji. Drugim riječima, u takvim istraživanjima bi se moglo isključivo govoriti o određenom segmentu akulturacije, ali ne i o akulturaciji u širem smislu.

Imati na umu ograničenja istraživanja kad je riječ o kompleksnom procesu kao što je akulturacija nužno je kako bi prethodno spomenuta ograničenja bila koliko je moguće nadvladana. Upravo su radovi o istraživačkim ograničenjima i mogućnostima za njihovo izbjegavanje unutar ove teme poslužila u kreiranju dizajna istraživanja koji će biti predstavljen idućim poglavljem.

### 3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

#### 3.1. Ciljevi i istraživačka pitanja

Opći cilj istraživanja je utvrditi koje se akulturacijske strategije javljaju kod sudionica pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj. U nastavku slijede istraživačka pitanja kojima se nastojao ostvariti opći cilj istraživanja, a odnose se na kvalitativni i kvantitativni dio istraživanja.

##### 3.1.1. Istraživačka pitanja u kvalitativnome dijelu istraživanja

U kvalitativnom dijelu istraživanja nastojalo se utvrditi:

1. Na koji način sudionice doživljavaju vlastite uloge u hrvatskome društvu?
2. Koje je uloge moguće prepoznati kod sudionica u zemlji porijekla i nakon migracije u Hrvatsku?
3. Općenito, kako se mogu promatrati društvene prakse i uloge sudionica u kontekstu akulturacijskoga modela u hrvatskome društvu?

##### 3.1.2. Istraživačka pitanja u kvantitativnome dijelu istraživanja

U kvantitativnome dijelu istraživanja nastojalo se utvrditi:

1. Postoji li razlika u društvenim praksama u kojima sudionice sudjeluju u zemlji porijekla i zemlji destinacije (RH)?
2. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na dob?
3. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na zemlju porijekla?
4. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na stupanj obrazovanja?
5. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na prihvatni (pravni) status?
6. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na migracijski program?
7. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na bračni status?
8. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na strukturu kućanstva?
9. Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na mjesto stanovanja u zemlji destinacije (RH)?

### 3.2. Hipoteze

Opća hipoteza koja odgovara na prethodno postavljeni opći cilj pretpostavlja da je kod sudionica moguće prepoznati zastupljenost pojedinih akulturacijskih strategija određenih Berryjevim modelom akulturacije (2001) te autorovom tezom da su upravo dob, spol i stupanj obrazovanja ključni faktori u akulturacijskome procesu. U nastavku su navedene specificirane hipoteze vezane uz pojedino istraživačko pitanje, temeljene na ranije predstavljenom modelu akulturacije i drugim prethodno provedenim istraživanjima koja će biti posebno istaknuta (Berry, 2003; Bhugra, 2003; Oh i sur., 2002; Yeh, 2003).

Na temelju akulturacijskoga modela moguće je pretpostaviti o nužnim promjenama u društvenim praksama i postojanju akulturacije nakon migriranja u drugu zemlju, u čijem shvaćanju istraživaču pomažu akulturacijski uvjeti iz kojih je pojedinac migrirao. Stoga za cjelovitu analizu, nužno je o njima propitkivati, a proučavanje isključivo akulturacijskih strategija bez dobivanja konteksta u akulturacijske uvjete ne rezultira cjelovitim akulturacijskim istraživanjem. Kao što je prethodno u teorijskome okviru objašnjeno, čak i kad akulturacijske strategije ne ukazuju na integraciju ili asimilaciju, određene promjene u svakodnevnome ponašanju pojedinca u zemlji destinacije mogu biti detektirane (Berry, 2003; Berry, 2006; Sam 2006). S time na umu, postavlja se sljedeća hipoteza:

**H<sub>1</sub>:** Kod sudionica moguće je prepoznati promjenu u formalnim i dijelu neformalnih društvenih praksi, a time i statusnim ulogama vezanima uz zanimanje, dok statusne uloge vezane uz obiteljske odnose ostaju istima kao u zemlji porijekla.

Akulturacijska istraživanja pokazuju da je upravo dob jedna od ključnih determinanti akulturacije, posebno kad je riječ o kulturalnoj identifikaciji, odnosno osjećaju pripadnosti (Tsai i sur., 2000: 323), pri čemu pojedini autori zaključuju da migranti koji migriraju u starijoj dobi u zemlji destinacije pokazuju orijentacije koje se mogu objasniti strategijom separacije (Goldmann, 2000: 226) na temelju čega je postavljena sljedeća hipoteza:

**H<sub>2</sub>:** Sudionice u mladoj dobi (dobna skupina od 18 do 28 godina i od 29 do 39 godina) i srednjoj dobi (dobna skupina od 40 do 49 godina) sklonije su češćem sudjelovanju u društvenim praksama u zemlji destinacije i pokazuju višu razinu orijentiranosti prema hrvatskim kulturalnim domenama<sup>6</sup> od sudionica u zreloj dobi (dobna skupina od 50 do 59 godina).

---

<sup>6</sup> U ovome istraživanju moguće je koristiti termin „kulturalne domene zemlje destinacije“, s obzirom da se Hrvatska u odnosu na pojedine druge zemlje u manjoj mjeri može smatrati kulturološki pluralističkom, imajući u vidu da još uvijek ne predstavlja imigracijsku zemlju. Za razliku od Hrvatske,



Na temelju istraživanja Bakker i sur. (2014: 446) zemlja porijekla uočena je kao važna odrednica akulturacije. Međutim, kod postavljanja sljedeće hipoteze smatrali smo da navedena nezavisna varijabla neće predstavljati ključan razlikovni faktor u akulturacijskim strategijama. Pretpostavka je temeljena na važnosti sličnosti migrantskog iskustva te prava i obaveza koje sudionice imaju u Hrvatskoj kao zemlji destinacije, s obzirom na njihov prihvatni status (Jurković, 2021: 38 – 84).

**H<sub>3</sub>:** Ne postoji statistički značajna razlika u akulturacijskim strategijama s obzirom na zemlju iz koje su sudionice migrirale.

Dosadašnja istraživanja pokazuju obrazovnu problematiku migrantica koje migriraju u Europu, koja se očituje u njihovom slabijem obrazovanju, što dovodi do nemogućnosti sudjelovanja na tržištu rada te do veće društvene izolacije u zemlji destinacije (Albrecht, 2021: 41 – 42). Stupanj obrazovanja pokazao se važnim i u drugim istraživanjima akulturacije (Berry, 2003; Choi i Thomas, 2009), na temelju čega je kreirana sljedeća hipoteza:

**H<sub>4</sub>:** Sudionice koje su ostvarile viši stupanj obrazovanja sklonije su češćem sudjelovanju u društvenim praksama i pokazuju višu razinu orijentiranosti prema hrvatskim kulturnim domenama od sudionica koje su ostvarile niži stupanj obrazovanja.

Finch i sur. (2004) u istraživanju su utvrdili prihvatni status važnom odrednicom u akulturacijskome procesu prvenstveno zbog akulturacijskoga stresa kojega on nosi. Navedeno može biti povezano sa sličnim izazovima koje migranti u zemlji destinacije doživljavaju, a odnose se na ostvarenje prava i obaveza u zemlji destinacije (Jurić, 2021: 38 – 84). Upravo s obzirom na slično iskustvo, specifično osoba pod međunarodnom zaštitom, koje dolazi s migracijom, postavljena je sljedeća hipoteza u kojoj se ne pretpostavljaju razlike ovisno o prihvatnome statusu:

**H<sub>5</sub>:** Ne postoji razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica kojima je odobren azil i onih kojima je odobrena supsidijarna zaštita.

S obzirom na društvenu pozadinu procesa spajanja obitelji, postavljena je pretpostavka da će sudionice koje su migrirale navedenim programom biti društveno aktivnije i pokazati pozitivne orijentacije prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije jer se mogu osloniti na obiteljske i migrantske mreže koje ih upućuju u specifičnosti života u zemlji destinacije (Bevelander,

---

u istraživanjima rađenima u zemljama poput Kanade koja se kulturološki razlikuje u anglofonom i frankofonom dijelu, dok uz to predstavlja tradicionalno imigracijsku zemlju (Mesić i Bagić, 2011: 10) potrebno bi bilo promisliti o korištenju termina „kulturalne domene društva primitka“.

2011: 42 - 43), što odgovara i teoriji migrantskih mreža (Bara, 2013: 212). Iz navedenoga proizlazi sljedeća hipoteza.

**H<sub>6</sub>:** Sudionice koje su u Hrvatsku migrirale programom spajanja obitelji sklonije su češćem sudjelovanju u društvenim praksama i preuzimanju više razine orijentacije prema hrvatskim kulturnim domenama od sudionica koje su migrirale programom preseljenja.

Većina istraživanja koja za varijablu uzima bračni status provedena je u kontekstu integracije migrantica na tržište rada. Tako istraživanje Bevelander (2011: 36 - 37) pokazuje visoku pozitivnu korelaciju između samačkog života i integracije na tržište rada. U ovom istraživanju želi se provjeriti može li takav rezultat biti proširen i na druge aspekte akulturacijskoga modela, uz korištenje nešto drugačije metodologije u obradi podataka:

**H<sub>7</sub>:** Sudionice koje nemaju partnera češće sudjeluju u društvenim praksama i sklonije su orijentaciji prema hrvatskim kulturnim domenama od sudionica u braku, udovica, razvedenih sudionica i onih koje žive odvojeno od supružnika.

Prethodna istraživanja ukazuju na važnost djece u razini uključenosti njihovih majki u društvo zemlje destinacije, pri čemu se majke upravo preko djece uključuju u različite aktivnosti i upoznaju druge roditelje iz zemlje destinacije (Hunt, 2008: 288). Samački život se, kao što je navedeno u prethodnoj hipotezi, pokazao važnim za integraciju na tržište rada, zbog čega postoji zanimanje predstavlja li ključni razlikovni faktor između sudionica u kontekstu akulturacijskih strategija (Bevelander, 2011).

**H<sub>8</sub>:** Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom rjeđe sudjeluju u društvenim praksama i sklonije su orijentaciji prema kulturnim domenama zemlje porijekla od sudionica koje žive same te koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji i roditeljima.

Mjesto stanovanja u zemlji destinacije akulturacijska je determinanta koja se u istraživanjima rijetko uzima u obzir. S obzirom da je u prethodnim istraživanjima mjesto boravka u zemlji destinacije u odnosu na broj i blizinu drugih osoba pod međunarodnom zaštitom (Balakrishnan i Hou, 1999; Goldmann, 2000) prepoznata važnim faktorom za akulturacijske strategije, može se smatrati ključnim uzeti u analizu varijablu mjesta boravka u hrvatskome kontekstu (Ajduković i sur., 2019: 11; Goldmann, 2000).

**H<sub>9</sub>:** Sudionice koje u Hrvatskoj borave u mjestima s manjim ukupnim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom (Karlovac, Požega i Zadar) sklonije su rjeđem

sudjelovanju u društvenim praksama i nižoj razini orijentacije prema kuturnim domenama Hrvatske od sudionica koje borave u mjestima s većim ukupnim brojem migranata (Sisak, Zagreb i uža okolica).

### **3.3. Uzorak**

Uzorak istraživanja obuhvaća ukupno 28 sudionica pod međunarodnom zaštitom u kvalitativnome dijelu i 107 sudionica u kvantitativnome dijelu, što prema mnogim autorima (Ahearn, 2000; Sulaiman-Hill i Thompson, 2012) predstavlja metodološki više nego dostatnu veličinu uzorka za izučavanje ove teme, s obzirom da je skupina koja ulazi u uzorak osjetljiva, podložna čestom daljnjem raseljavanju, a u Hrvatskoj predstavlja malobrojnu skupinu.

Odabir uzorka žena pod međunarodnom zaštitom temeljen je na trostrukoj argumentaciji koja proizlazi iz empirijskih podataka. Prvo, Europa je netom prije početka provedbe istraživanja i za vrijeme provedbe istraživanja svjedočila sve učestalijem fenomenu feminizacije migracija, specifično u kontekstu izbjegličke krize iz 2015. u Europi, pri čemu na područje Europe posljednjih godina doseljava povećan broj žena u usporedbi s početnim godinama izbjegličke krize (Donato i Gabaccia, 2016). Jedan od razloga proces je spajanja obitelji, a takva promjena strukture migranata prema spolu plodno je tlo za ovakva istraživanja. Drugo, žene u kulturama mnogih bliskoistočnih zemalja iz kojih većina sudionica dolazi (MUP, 2014 - 2022) te u kulturi islama, ali i mnogim drugim kulturama (Albrecht i sur., 2021: 43) predstavljaju temelj obitelji, prenoseći ostalim članovima obitelji vrijednosti, norme i pravila što je od ključne važnosti u procesu integracije u društvo primitka (Goodhue, 2012: 4-32). Posljednje, žene pod međunarodnom zaštitom susreću se sa znatno drugačijim očekivanjima u zemljama članicama Europske unije u kontekstu aktivnog sudjelovanja na tržištu rada, društvenoga sudjelovanja i obrazovanja, nego u zemlji porijekla, što nerijetko predstavlja znatnu promjenu u dinamici društvenih praksi (Leibig i Tronstad, 2018: 8). Zbog svih prethodno navedenih argumenata, u ovome istraživanju od ključne važnosti bilo je obuhvaćanje upravo specifičnosti doživljaja, iskustava i kulturalnih orijentacija žena pod međunarodnom zaštitom u hrvatskome društvu. Iako se radi o heterogenoj skupini, u istraživanju se zbog nekih zajedničkih sociokulturnih obilježja (prvenstveno sličnost iskustva života u zemljama porijekla prije migracije u Hrvatsku, motivacija za migriranjem, iskustvo migracije, prihvatni status te uključenost u proces akulturacija) ženama pod međunarodnom zaštitom pristupa kao društveno relevantnoj skupini u sociološkom smislu.

U uzorak su uključene punoljetne sudionice koje u Hrvatskoj žive minimalno godinu dana, što je prema drugim istraživanjima akulturacije promatrano važnim kriterijem jer se pokazalo

da sudionice koje žive u nekoj zemlji destinacije manje od godinu dana ne uspijevaju steći dovoljno iskustava da bi mogle sudjelovati u istraživanju (Bevelander, 2011: 36). Uz navedene kruterije, istraživanjem su mogle biti obuhvaćene samo one sudionice kojima je odobren status međunarodne zaštite u Hrvatskoj. Isključujući faktor predstavlja status tražitelja azila, s obzirom da navedena skupina još ne sudjeluje u svakodnevici društvenog života u Hrvatskoj. Zbog toga nije moguće analizirati njihove uobičajene društvene prakse, kao ni kulturalne orijentacije, s obzirom da se pretpostavlja da još nemaju dovoljno iskustava u zemlji destinacije jer nisu ušli u službeni proces integracije.

Za prikupljanje podataka korišten je ne-probabilistički prigodni uzorak, uz tehniku „snježne grude“, što predstavlja uobičajenu metodu uzorkovanja kad je riječ o specifičnoj i relativno maloj populaciji žena pod međunarodnom zaštitom, poput one koja se u trenutku provedbe istraživanja nalazila u Hrvatskoj (Hunt, 2008: 284).

Odobrenje za provedbu istraživanja dodijeljeno je od Etičkog povjerenstvo Hrvatskog katoličkog sveučilišta, a u trenutku izlaska na terensko istraživanje, HCK je izdao potvrdu da istraživačica provodi istraživanje s ciljem utvrđivanja akulturacijskih strategija žena pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj.

### **3.4. Prikupljanje podataka**

Kako bi se ostvarili prethodno postavljeni ciljevi, u istraživanju je korištena mješovita metodologija. Istraživanje je provođeno u trajanju od 10 mjeseci, u razdoblju od mjeseca prosinca 2020. godine, pa do listopada 2021. godine, što u metodološkom smislu predstavlja idealan period s odmakom od 5 godina od početka izbjegličke krize u Europi, kad su mnoge sudionice emigrirale. Postupak prikupljanja podataka u kvantitativnom i kvalitativnom dijelu istraživanja te specifične teme koje su u pojedinom dijelu planirane za obradu, navedene su u nastavku.

#### *3.4.1. Kvantitativni dio istraživanja*

U kvantitativnome dijelu istraživanja korišten je anonimni „licem u lice“ anketni upitnik s modificiranim skalama općeg etniciteta (Tsai i sur., 2000: 327 – 330; Stanford: Culture and Emotion Lab, n.d.) i multi-grupnom skalom akulturacije (Stephenson, 2000: 79 – 84) primijenjenima na hrvatski kontekst. Skale predstavljaju mjere orijentacija prema zemlji porijekla i zemlji destinacije, kojima su dodana pitanja vezana uz sociodemografske karakteristike sudionica. Neki od doprinosa instrumenta jest sažimanje i obuhvaćanje raznovrsnih područja iskustva života pojedinca, pri čemu istraživač na jednostavan način instrument prilagođava specifičnim kulturnim obilježjima pojedine zemlje u kojoj se

istraživanje provodi. S druge strane, ograničenja instrumenta prepoznata su u izostavljanju pojedinih iskustvenih domena, kao što je politička uključenost migranata u društvu. Međutim, istraživanja rijetko uspijevaju obuhvatiti svaki aspekt ljudskog iskustva, a u slučaju ovog istraživanja izostavljanje političke uključenosti ne predstavlja slabost jer migranti u Hrvatskoj još nisu postigli integriranost u političkoj sferi društvenih praksi, s obzirom da u Hrvatskoj ne borave dovoljno dugo u trenutku provedbe istraživanja.

Anketni upitnik sastojao se od ukupno 41 pitanja fokusiranih na samoprocijenjenu učestalost sudjelovanja u različitim formalnim i neformalnim društvenim praksama koje se odnose na aktivnosti u privatnome životu, javnom društvenome životu, kao i različite aktivnosti vezane uz kulturu zemlje porijekla i destinacije, praćenje medija na pojedinom jeziku te stavove vezane uz kulturne aktivnosti i osjećaj pripadnosti. Odgovori na spomenuti set pitanja ponuđeni su Likertovom ljestvicom od 5 stupnjeva. Za učestalost sudjelovanja u društvenim praksama ljestvica se kretala od 1 = *nikada*, 2 = *nekoliko puta godišnje*, 3 = *nekoliko puta mjesečno*, 4 = *nekoliko puta tjedno*, 5 = *svaki dan*, dok se za stavove kretala od 1 = *uopće se ne slažem*, 2 = *uglavnom se ne slažem*, preko 3 = *nisam sigurna*, što predstavlja neutralnu orijentaciju, 4 = *uglavnom se slažem*, do 5 = *u potpunosti se slažem*.

Dvije su osnovne svrhe anketnoga upitnika. Prva se odnosi na analizu učestalosti sudjelovanja u formalnim i neformalnim društvenim praksama u Hrvatskoj, što je uspoređeno s istim setom pitanja primijenjenima na učestalost sudjelovanja u formalnim i neformalnim društvenim praksama u zemlji porijekla, za što je korišten dizajn retrospektivnog anketnog upitnika (eng. *retrospective survey design*). Druga svrha odnosi se na dobivanje uvida u strategije uključivanja sudionica u hrvatsko društvo, odnosno njihove orijentacije prema kulturi i životu u zemlji porijekla i/ili zemlji destinacije (odnosno prema Tsai i sur. 2000 prema „kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije“). Pri tome su se analizirale potencijalne pozitivne i negativne orijentacije prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije, odnosno pozitivne i negativne orijentacije prema zemlji porijekla te neutralne orijentacije s ciljem utvrđivanja percipirane promjene u svakodnevnom životu nakon migracije.

Prosječno trajanje provođenja anketnog upitnika iznosilo je 30 minuta. Kvantitativni dio istraživanja najčešće je proveden u prostorima HCK-a, uz svega nekoliko iznimaka u kojima je prepoznata potreba odlaska u dom sudionica, zbog brige o malom djetetu ili drugom ukućanu. Istraživanje je provedeno u različitim prigodama, poput savjetovanja s korisnicama u HCK ili tečajeva koje su sudionice polazile. Prije početka istraživanja, sudionicama je objašnjena svrha istraživanja, istraživačica se ukratko predstavila te su sudionice potpisale

informirani pristanak, uz iznimku onih koje se ne služe ni jednim pismom, čiji je informirani pristanak snimljen. Nakon prikupljanja podataka anketnim upitnikom, uslijedilo je provođenje dubinskog polustrukturiranog intervjua.

#### 3.4.2. Kvalitativni dio istraživanja

S ciljem boljeg shvaćanja odgovora na istraživačka pitanja vezana uz promjenu društvenih praksi u kojima se očituju društvene uloge, korištena je kvalitativna metodologija, tehnika dubinskog polustrukturiranog intervjua. Kvalitativni dio istraživanja proveden je s dodatnom svrhom kontekstualizacije akulturacijskih uvjeta, što predstavlja dio modela koji se odnosi na kontekst i doživljaj uloga i društvenih praksi u zemlji porijekla te radi dubinskog razumijevanja doživljaja i iskustava vezanih uz društvene prakse i uloge prije i nakon migracije. Takva višestruka funkcija intervjua važna je za prepoznavanje doživljaja koje sudionice stvaraju o vlastitim strategijama ili orijentacijama prema zemlji porijekla i destinacije te za uočavanje rekonstrukcije praksi i uloga nakon migracije.

Intervju se sastojao od ukupno 4 široko postavljene tematske cjeline: (1) Život prije odlaska iz zemlje porijekla, (2) Život u Republici Hrvatskoj, (3) Mehanizmi uključivanja u hrvatsko društvo, (4) Dimenzije uključivanja u hrvatsko društvo. Unutar svake tematske cjeline, u protokolu za intervju nalazila su se pitanja i potpitanja za sudionice. Međutim, s obzirom da se radi o polustrukturiranome intervjuu, sudionicama je pružena mogućnost samostalnog kazivanja o temama koje se ne nalaze u protokolu za intervju, a smatraju ih važnima. S druge strane istraživačica je imala mogućnost postavljanja dodatnih pitanja vezanih uz određeni dio anketnoga upitnika, kako bi pokušala što cjelovitije obuhvatiti iskustvo i doživljaj sudionica, što je pružilo bogate podatke.

Intervjui su provedeni u prostorima HCK-a, gdje su osigurane tihe prostorije za sudionice i istraživačicu te, kad je to bilo potrebno, prevoditeljicu. Kad nije bilo moguće provesti intervju u prostoru HCK-a, zbog brige sudionica o djeci ili prevelike udaljenosti prostora HCK-a od adrese stanovanja sudionica, intervju je proveden u domu sudionica. Prosječno trajanje intervjua iznosilo je 40 minuta. Intervjui su snimani audio metodom, prije čega je sudionicama objašnjena svrha istraživanja, garancija anonimnosti te je potpisan informirani pristanak, a u specifičnim situacijama kod sudionica koje se ne služe niti jednim pismom pristanak je snimljen. U proceduri provođenja intervjua istraživačica se vodila službenim pravilima donesenima od strane organizacije *Liječnici svijeta Belgija – Ured za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu*. Prema pravilima za vođenje razgovora, važan je tzv. „trokut – sudionica (ili korisnica) – istraživačica (ili voditelj razgovora) – prevoditeljica“. Pri tome

sudionica i istraživačica trebaju ostvariti izravnu komunikaciju, uz minimalan fokus na prevoditeljicu. U praktičnome smislu, to znači da istraživačica izravno postavlja pitanja sudionici, uz izravan kontakt, a sudionica treba izravno na isti način odgovarati istraživačici. Sudionica i istraživačica ne bi trebale postavljati pitanja bivajući fokusirane na prevoditeljicu kao svojevrsnog posrednika preko kojeg se razgovor odvija, već je potrebno stvoriti izravnu komunikaciju, što je izazovno s obzirom da sudionica i istraživačica ne govore istim jezikom. Međutim, zahvaljujući detaljnome izučavanju kros-kulturalne komunikacije i bogatom iskustvu prevoditeljice i ostalih službenika u HCK-u, intervjui su uspješno provedeni uz manje izazove koji će biti dalje u radu navedeni.

### **3.5. Specifični izazovi u postupku prikupljanja podataka**

S obzirom na specifično vremensko razdoblje u kojem je proveden proces prikupljanja podataka, prepoznata je potreba da se predstave izazovi u postupku prikupljanja podataka s kojima se istraživačica susretala.

Pandemija COVID-19 izravno je utjecala na usporenu provedbu istraživanja, česta odgađanja te neizvjesnost oko mogućnosti provedbe istraživanja prema prethodno predviđenom istraživačkome nacrtu. S obzirom da je osnovni *gatekeeper* u istraživanju bio HCK, posebno je izazovno bilo nastaviti s istraživanjem, s obzirom da nekoliko mjeseci u 2020. i početkom 2021. godine HCK nije bio u mogućnosti izravno raditi s korisnicima u službenim prostorijama. S druge strane, same sudionice pokazivale su strah od zaraze, ali i nemogućnosti adekvatnog liječenja zbog nejasne pozicije u zdravstvenome sustavu (prethodno objašnjeno u teorijskome dijelu). Uz nekoliko pauzi od provedbe istraživanja, prikupljanje podataka uspješno je nastavljeno i privedeno kraju u trenutku ponovnog otvaranja nevladinih organizacija korisnicima. Međutim, kad se istraživanje nastavilo, prepoznata je problematika nošenja maski, uz česta otkazivanja pristupanja istraživanju zbog samoizolacija. Nošenje maski, kao nužan postupak u zaštiti zdravlja sudionica, prevoditeljice i istraživačice, onemogućavalo je prepoznavanje ekspresija, što je posebno važno za kvalitativni dio istraživanja, no predstavljale su i svojevrсни zid koji je otežavao bržu uspostavu odnosa povjerenja između sudionica i istraživačice.

Drugi posebno velik izazov uzrokovan je potresom u Petrinji, koji, osim što je nepovoljno utjecao na sudionice, onemogućio je planirano prikupljanje podataka u Sisku, koji je također bio pogođen potresom. Nakon što je sudionicama pružena pomoć, a neke od njih preseljene na druge adrese, prikupljanje podataka se nastavilo. Međutim, atmosfera krize s kojom smo suočeni, svakako je utjecala na daljnje prikupljanje podataka. Tako se tijekom čitavog

istraživanja sudionice trebalo podsjećati da se od njih traži promišljanje o društvenim praksama, ulogama i orijentacijama prije početka pandemije ili potresa, kad su vodile uobičajen život.

Kad je riječ o specifičnim istraživačkim izazovima, važno je spomenuti da mnoge sudionice nisu poznavale hrvatski ili engleski jezik što, unatoč prevoditeljici, predstavlja izazov. Naime, kroz istraživanje nije bilo neuobičajeno da prevoditeljica istraživačici treba objasniti neki kulturološki koncept o kojem progovara sudionica, kako bi istraživačica do kraja mogla shvatiti odgovor. Kulturološke i jezične razlike predstavljaju izazov općenito svih kroskulturalnih istraživanja, zbog kojih je ključno iznova detaljno prolaziti istraživačke instrumente koji moraju biti prilagođeni te uključiti kvalitativni dio u kojem postoji prostor za dodatna objašnjenja, tumačenja i shvaćanja. Drugi istraživački izazov javljao se u rijetkim slučajevima prikupljanja podataka u domovima sudionica ili kad bi supružnici došli sa sudionicama u prostor HCK-a u kojem je istraživanje provedeno. Istraživačica i prevoditeljica su imale obavezu objasniti ciljeve istraživanja i supružniku, nakon čega su supružnici najčešće omogućili prostor za razgovor sudionice i istraživačice. Ipak, u dva slučaja to nije bilo tako, stoga dva intervjua nisu uključena u analizu jer su sudionice odgovarale na pitanja pod vidnim utjecajem supružnika, tražeći njegovo odebrenje pri svakom odgovoru, čime je vjerodostojnost podataka narušena.

Na kraju, odbijanje istraživanja predstavljalo je također velik izazov, jer su žene pod međunarodnom zaštitom od napuštanja svoje zemlje porijekla već sudjelovale u mnogim istraživanjima, što je stvorilo osjećaj zasićenosti. Drugi razlog odbijanja, posebno kvalitativnog dijela istraživanja jest relativno dugo trajanje anketnog upitnika, zbog čega su pojedine sudionice odustajale od naknadnog sudjelovanja u kvalitativnom dijelu istraživanja. Ipak, raznovrsni izazovi nastali u trenutku provedbe istraživanja, nisu onemogućili postizanje višestrukih doprinosa koji su provedbom istraživanja uspješno ostvareni.

### **3.6. Doprinos istraživanja**

Istraživanje „Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj“ predstavlja prvo takvo istraživanje u Republici Hrvatskoj. Osim što su prethodna istraživanja u Hrvatskoj na tu temu skromna, nisu se bavila iskustvom žena pod međunarodnom zaštitom.

Radi se o sociološki sveobuhvatnom istraživanju, s obzirom da jedinicu analize predstavlja čitav akulturacijski model, dok su prethodna istraživanja u Hrvatskoj uglavnom za osnovnu jedinicu analize uzimala isključivo integraciju, kao jednu od četiri moguće



akulturacijske strategije. Ne smije se izostaviti da je istraživanje rađeno iz perspektive samih migranata, a ne hrvatskoga stanovništva. Drugim riječima, u dosadašnjim istraživanjima u Hrvatskoj u analizi je uzet aspekt integracije i to po definiciji da je integracija „proces postajanja prihvatljivog dijela društva“ (Garces-Mascareñas i Penninx, 2016: 14), odnosno isključivo iz perspektive domicilnog stanovništva, kao što upućuje sama definicija. S druge strane, u ovom se istraživanju relevantnim uzima akulturacijski model promatran iz perspektive samih migranata, a integracija tada predstavlja tek jedan aspekt modela. Dodatno, za razliku od većine istraživanja u Hrvatskoj koja su fokusirana na hrvatsko stanovništvo u kontekstu emigracije iz Hrvatske, u ovom istraživanju stavljen je fokus upravo na osobe trećih zemalja koje imaju iskustvo imigracije u Hrvatsku.

Idući doprinos predstavlja kreiranje modificiranog mjernog instrumenta za hrvatski kontekst, koji može poslužiti u budućim istraživanjima ili njihovom testiranju u kontekstu hrvatske kulture i društvenih normi, uz istovremeno uzimanje u obzir pitanja koja su lako promjenjiva ovisno o sociokulturnome kontekstu skupine koja ulazi u uzorak.

Prethodna istraživanja akulturacije uglavnom su provedena na uzorku sudionika iz iste kulture, dok se ovim istraživanjem nastojalo uvidjeti može li se akulturacija promatrati na pripadnicima šireg spektra kultura i javljaju li se pri tome određeni izazovi. U prethodnim istraživanjima već je prepoznata potreba da se u analizama obuhvati akulturacija više pojedinaca različitih etničkih pozadina, što se ovim istraživanjem nastoji postići (Miller i Szalacha, 2009: 3)

Većina istraživanja akulturacije u obradi podataka fokusirana je na proučavanje korelacije između različitih sociodemografskih i drugih faktora te aspekata akulturacije, dok se u ovome istraživanju nastojala proučiti razlika između samih sudionika uzevši u obzir spomenute faktore s kojima su određeni aspekti akulturacije povezani, što je poznato iz prethodnih istraživanja. Radi se o jednome od rijetkih istraživanja koja uzimaju u obzir važnost uloga koje sudionice zauzimaju u akulturacijskome procesu te njihove rekonstrukcije s dolaskom u zemlju destinacije.

Napokon, istraživanje je od posebne važnosti upravo za Republiku Hrvatsku. Unatoč uvriježenome mišljenju i samopercepciji građana i vlasti o Hrvatskoj kao isključivo tranzitnoj zemlji, važno je pratiti javne politike vezane uz migracije koje obvezuju Hrvatsku na sustavno provođenje mjera Europske unije, kao što su sustav relokacije, spajanja obitelji i kvota u prihvaćanju migranata (Jakešević i Tatalović, 2016: 4). Navedeno ukazuje na činjenicu kako Hrvatska, iako nije željena destinacija mnogih migranata, ima obavezu prihvaćanja određenog broja ljudi koji će u Hrvatskoj postati novi stanovnici. Stoga, radi se o važnoj istraživačkoj temi

koja može postaviti temelj za razumijevanje integracijskih faktora, migracije općenito i problematike koju ona nosi te potrebnih javnih politika u budućnosti, kao i integracijsko - edukacijskih programa za strane državljane. Upravo su ovakva istraživanja važna u zemljama poput Hrvatske, koje još uvijek imaju mogućnost kvalitetnog i dubinskog integriranja osoba pod međunarodnom zaštitom s ciljem dobrobiti i međusobnog približavanja obje skupine - domicilnog stanovništva i novih sugrađana.

#### **4. REZULTATI KVALITATIVNOG DIJELA ISTRAŽIVANJA**

Prije prikaza rezultata kvalitativnog dijela istraživanja potrebno je pružiti brojčanu strukturu sudionica koje su sudjelovale u intervjuima prema varijablama: zemlja porijekla, dob, struktura kućanstva i obrazovna struktura, kako bi se produbio kontekst sudionica i samog kvalitativnog istraživanja.

U kvalitativnom dijelu istraživanja sudjelovalo je ukupno  $N = 28$  sudionica. Zemlja porijekla najvećeg broja sudionica je Sirija ( $n = 14$ ), zatim Irak ( $n = 9$ ), nešto manje sudionica dolazi Irana ( $n = 4$ ) te svega jedna sudionica iz Palestine ( $n = 1$ ). Sudionice pripadaju različitim dobnim skupinama. Redoslijedom od najmlađih do najstariji, u istraživanju su sudjelovale sudionice koje spadaju u kategoriju punoljetnih tinejdžera ( $n = 2$ ), mlade dobi od 20 do 35 godina ( $n = 14$ ), srednje dobi od 36 do 49 ( $n = 10$ ) te zrele dobi iznad 50 godina ( $n = 2$ ). Kad je riječ o strukturi kućanstva, promatralo se žive li sudionice u Hrvatskoj same ili s ostalim članovima obitelji. Pri tome su prepoznate četiri kategorije: sudionice koje kućanstvo dijele sa supružnikom ( $n = 5$ ), sudionice koje žive same ( $n = 2$ ), sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji, odnosno djecom i supružnikom ( $n = 16$ ), samohrane majke koje kućanstvo dijele samo s djecom ( $n = 5$ ). Prelaskom na analizu obrazovne strukture uočava se da je većina sudionica završila osnovnu školu ( $n = 12$ ), najmanje srednju školu ( $n = 2$ ), zatim višu školu ( $n = 5$ ) i fakultet ( $n = 5$ ). Neke od sudionica nisu sudjelovale u formalnom obrazovanju ili bilo kojoj vrsti obrazovnog programa sve do dolaska u Hrvatsku ( $n = 4$ ). Važno je naglasiti da sudionice u kategoriji punoljetnih tinejdžera još uvijek pohađaju gimnaziju te su kroz proces istraživanja naglašavale želju nastavka školovanja i sudjelovanja u visokoškolskom obrazovanju. Jedna sudionica koja je prethodno u zemlji porijekla stekla fakultetsku diplomu na preddiplomskome studiju u Hrvatskoj započela je s pohađanjem još jednog studijskog programa na diplomskoj razini u trenutku istraživanja.

Rezultati istraživanja podijeljeni su u 4 tematske cjeline koje se odnose na svakodnevni život u zemlji porijekla, svakodnevni život u Hrvatskoj, integracijske mehanizme i

integracijske dimenzije. Svaka navedena tema ima svoje podteme koje će biti detaljno obrađene u nastavku i zajedničkoj diskusiji koja obuhvaća oba dijela istraživanja.

U izravnom navođenju kazivanja u zagradi je naznačena zemlja porijekla iz koje je pojedina sudionica migrirala te njena dob, kako bi se maksimalno sačuvala povjerljivost podataka. U slučajevima kad je više sudionica migriralo iz iste zemlje porijekla te su jednake dobi, razlikovanje je napravljeno dodavanjem slova abecednim redom uz dob.

#### **4.1. Život u zemlji porijekla**

Iz analize kvalitativnog dijela rezultata istraživanja jasno je da odgovore na mnoga pitanja unutar četiri tematske cjeline nije moguće promatrati samostalno i odvojeno, kao što i pojedine podteme nužno moraju biti promatrane u odnosu i uz nadopunjavanje srodnim podtemama, što je posebno vidljivo u analizi društvenih praksi i uloga.

U prvoj tematskoj cjelini sudionicama su postavljana pitanja vezana uz dojam o svakodnevnom životu u zemlji porijekla te društvenim praksama i ulogama koje su u zemlji porijekla ispunjavale. Navedena tematska cjelina od velike je važnosti jer se zaključci o osobnim iskustvima mogu donijeti tek ukoliko se razumiju uloge s kojima sudionice dolaze u zemlju destinacije te na koje su načine navedene uloge uklopljene ili prilagođene u zemlji destinacije, što će biti prikazano kasnije u analizi (Lipson i Miller, 1994: 172).

Na pitanje o svakodnevnom životu u zemlji porijekla, sudionice uglavnom progovaraju o kvaliteti života, zbog čega prva podtema i jest nazvana u skladu s time, pri čemu se prepoznaju dvije kategorije sudionica. To su sudionice koje svoj život u zemlji porijekla promatraju nekvalitetnim i s druge strane one koje život u zemlji porijekla prije početka rata promatraju kvalitetnim, dok je svim sudionicama zajednička ideja o gubitku materijalnog i socijalnog kapitala. Zatim se sudionice nadovezuju na razloge migriranja, pri čemu su izdvojena tri koda unutar podteme: politički i društveni konflikti, položaj žena u društvu i odnosi u obitelji. Sudionice nastavljaju svoja kazivanja prikazom društvenih praksi i uloga u zemlji porijekla te uključenosti u zajednicu i društvo.

##### *4.1.1. Zadovoljstvo životom u zemlji porijekla*

Odgovori sudionica na pitanja vezana uz život u zemlji porijekla usmjerili su rezultate prema analizi osobnog zadovoljstva životom u zemlji porijekla, pri čemu se mogu primijetiti dva pravca u kazivanjima. Jedan dio sudionica, dominantno onih iz ratom zahvaćenih područja, najčešće Sirije, smatraju svoj život kvalitetnim prije početka rata, dok sudionice koje dolaze iz ostalih zemalja navode dugoročno nezadovoljstvo životom u zemlji porijekla, neovisno o specifičnim situacijskim faktorima. Posljednje navode da su u svojim zemljama

uvijek živjele lošim životom zbog općenite nesigurnosti na području na kojem su boravile. U nastavku slijedi analiza ključnih kodova vezanih uz prvi dio intervjua.

## NEZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM

Sudionice se referiraju na nezadovoljstvo životom uzrokovano općom nesigurnosti, koja je posebno prisutna u kazivanjima onih sudionica koje su u zemlji porijekla imale djecu. Sudionica iz Iraka navodi općeniti dojam o svome životu kao *nesretnom*, pri čemu naglašava osjećaj nesigurnosti za svoju obitelj. U kazivanju je prepoznat osobni doživljaj razlika među samim migrantima, pri čemu sudionica naglašava da je njezinoj obitelji prvenstveno trebala sigurnost, zbog čega nisu razmišljali o zemlji destinacije, dok postoje migranti koji žele migrirati u *skupe zemlje*, odnosno ekonomski razvijene zemlje, zbog čega zaključuje da migriraju zbog manje etičkih razloga.

*U Iraku je rat, slično kao u Siriji i ja jednostavno nikad u životu nisam bila sretna. Cijeli život sam nesretna (...) I kad smo mi išli na park, na primjer, znali smo da nismo sigurni, zemlja nije sigurna, za djecu, za nas, jako puno problema je u Iraku, neki su govorili da će uzeti djecu, rade svakakve stvari u Iraku. Pa kad idete negdje i ostavite djecu doma, osjećate se da niste sigurni. Jednostavno smo mislili da moramo otići iz te zemlje. Jednostavno smo se osjećali nesigurno, mi nismo razmišljali gdje ćemo, neki ljudi razmišljaju da žele samo u skupe zemlje jer zapravo nisu imali prave probleme. Znam puno ljudi koji nemaju nikakve probleme, nego idu zbog novca ili da bi živjeli u skupoj zemlji, ali kad smo mi odlazili, nismo razmišljali o tome. Razmišljali smo samo o sigurnoj zemlji i dobroj budućnosti za nas. (Irak, 41a)*

## ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM

S druge strane u kazivanjima sudionica iz Sirije može se primijetiti nešto drugačija ideja, a to je osobni subjektivan dojam o visokoj kvaliteti života koja je prekinuta ratom. Sudionica iz Sirije navodi:

*Bilo je jako lijepo. Život je bio super, djeca su išla u školu normalno, muž je radio, imali smo svoju kuću, svoj rad, svi smo živjeli jako dobro. Mi smo jako dobro živjeli. Do rata. (Sirija, 45)*

Svim sudionicama zajedničko je iskustvo emocija straha i nesigurnosti u zemlji porijekla, no različiti su razlozi i razdoblje u kojem su navedene emocije počele osjećati.

## GUBITAK MATERIJALNOG I SOCIJALNOG KAPITALA

Sudionice progovaraju o gubitku materijalnih dobara i socijalnog kapitala u svojoj zemlji, ovisno o promjeni društveno-političke situacije. Većina sudionica već je u svojoj zemlji porijekla ostala bez određenog materijalnog kapitala koji je bio važan za uobičajeno funkcioniranje, dok je s migracijom došlo do daljnjeg gubitka socijalnog kapitala što većina sudionica naglašava i kroz ostala pitanja, zbog čega će navedeni kod biti prikazan više puta kroz analizu. Ideja o gubitku materijalnog kapitala uzrokovanom ratom i drugim vrstama

društveno-političkih konflikata, ali i socijalnog kapitala u obliku gubitka mreža, kontakata i odnosa u različitim aspektima života od poslovnog do privatnog, kao i gubitka bliskih osoba i članova obitelji, zajednička je sudionicama bez obzira na zemlju porijekla. Neki gubitci uzrokovani su izravno ratom i političkim stanjem, a neki općim unutarnjim migracijama u zemlji porijekla ili vanjskim migracijama odlaskom iz zemlje porijekla. Sudionica iz Iraka u tom kontekstu navodi:

*Kad smo bili u Iraku, ja sam radila, moj suprug je radio u svojoj firmi, a ja sam radila u Iraku u Državnom zavodu za statistiku i imamo djecu, oni su uvijek bili u školi normalno i... radila sam normalno isto. A bilo je sve OK – mir do 2003., kad su Amerikanci došli u Irak i [počinje tiše govoriti] Saddam Hussein otišao... sve je drugačije bilo, nije kao prije. A do 2007. i 2008. mi smo izgubili svoju kuću i svoj auto i moj suprug on je izgubio isto firmu, tako je sve do sad. (Irak, 46a)*

#### 4.1.2. Razlozi migriranja

U podtemi o razlozima zbog kojih su sudionice odlučile migrirati ideja je bila analizirati specifične okolnosti ili događaje zbog kojih su sudionice bile primorane napustiti svoju zemlju porijekla. Među razlozima migriranja uočavaju se tri koda: politički i društveni konflikti, položaj žena u društvu i odnosi u obitelji.

### POLITIČKI I DRUŠTVENI KONFLIKTI

Većina sudionica kao glavni razlog migriranja navodi društvene konflikte i političke probleme koji su specifično izravno povezani s njihovim supružnicima. Navedeni razlog zajednički je mnogim sudionicama, neovisno o zemlji porijekla, pri čemu izostaje osobna uključenost u društvena i politička događanja sudionica, kao što je moguće primijetiti iz kazivanja sudionice iz Iraka:

*Prvi put je suprug odlučio da dođe u Europu, a ja sam ostala tamo. I onda kad je on dobio status, došli smo na spajanje obitelji i mi. Imao je novac i svoj posao i svašta, ali zbog policije i građanskih problema on je bio ugrožen i onda je odlučio ići van. (Irak, 32)*

Zbog sličnih iskustava vezanih uz migracijski proces sudionice u tom kontekstu mogu biti promatrane kao homogena skupina, unatoč tome što dolaze iz različitih zemalja. Sudionice vide izravnu povezanost političkih i društvenih konflikata s emocijom straha, koja je već spomenuta u prethodnoj podtemi. Sveprisutnu emociju straha i nesigurnosti koju većina sudionica navodi unutar pitanja vezanih uz razloge o migriranju oslikava kazivanje sudionice iz Sirije:

*Tamo je bilo jako teško, tamo je rat i Bashar al-Assad predsjednik i ja jednostavno nisam mogla ostati u toj zemlji jer imam dva mala sina. Došla sam ovdje s dvoje male djece, ja sam sama s njima. Kad sam otišla, prvo bila u drugom naselju u Siriji, u drugom mjestu. U Daraa, to je*

*jedno drugo mjesto, kao naselje u Siriji. To je blizu Damaska. Pa sam onda otišla u naselje blizu Damaska i bilo je jako teško jer svakih 5 minuta su me ljudi tražili iskaznicu i pitali kako se zovem. I stalno su tražili novac, a ako ne damo novac, onda može doći čovjek i zatvoriti te u zatvor. Vidjela sam jednu ženu i njenog muža, ona isto ima malu bebu, ali nisu imali novac, pa su onda oni uzeli muškarca i ona ne zna gdje je on. (Sirija, 27)*

Sudionice se referiraju na društvenu dinamiku koja uključuje konflikte vezane uz pojedine ekstremističke skupine u društvu porijekla ili pak neslaganja između muslimana i kršćana, zbog čega su se osjećale dodatno nesigurnima. Navedeno se posebno može uočiti u kazivanjima sudionica iz Irana, dok je uključenost muških članova obitelji u društveno-političke konflikte zajedničko iskustvo gotovo svih sudionica.

*Uvijek oni su došli kod nas, oni zovu Vahabiji<sup>7</sup>, da rade problema i čak je i dijete imalo problem s tim, od straha, kako smo živjeli u strahu. Ja sam bila stalno doma i bila sam u strahu, a ovaj mali imao tada tek 5 mjeseci. I dva mjeseca od kad je imao 5 mjeseci mali, dva mjeseca se skrivao muž i nisam ga vidla. Kak se sakrio. I onda nakon dva mjeseca, kad je mali već star 7 mjeseci pobjegli smo iz Irana, s putovnicama, pa išli u Tursku, nakon Turske u Srbiju... došli u Srbiju, pa u Srbiju nismo, kao Iranci nisu trebali vizu i onda posle toga šverceri, negdje 6.000 eura su nas opljačkali. (Iran, 25)*

*Voljela sam kulturu, voljela sam i ljude iz Irana, ali ne volim u Iranu... kao... muslimane. (Iran, 24)*

## **POLOŽAJ ŽENA U DRUŠTVU**

Nekoliko sudionica prepoznaje nepovoljni položaj žena u svojoj zemlji porijekla, što navode kao razlog migriranja, kao i strah za budućnost posebno ženske djece unutar obitelji. Navedena kazivanja iz kojih je izdvojen kod „položaj žena u društvu“ posebno mogu biti prepoznata kod sudionica iz Irana i Iraka, a manje iz Sirije. U nastavku je u cijelosti izneseno kazivanje sudionice iz Irana u kojem se, uz navedeno, može primijeti i sličnost s prethodno navedenim razlogom migriranja vezanim uz uključenost supružnika u društveno-politička pitanja društva zemlje porijekla.

*U Iranu, to je u našoj kulturi, morala sam se udati. Nema škole, nema ništa, samo sam se morala udati. Nemamo nikakvo obrazovanje, škola, ništa. Kad sam imala 18, roditelji su rekli da se moram udati i ja sam se udala. Nisam poznavala svoga muža, ništa i rekla sam si - „Do kad mi u ovoj kulturi moramo tako živjeti? U Iranu?“ OK, mi imamo puno različitih regija i svaki grad*

---

<sup>7</sup> Naziv Vahabi (Wahhābī ili Wahābī) o kojima sugovornica kazuje predstavlja one osobe koje se zalažu za islamsku reformu započetu još u 18. stoljeću od Muḥammada ibn ‘Abd al-Wahhāba, po kojem su i dobili ime. Vahabizam kao pokret najviše je povezan upravo s religijom te propagira povratak originalnom učenju islama i odbacuje sve oblike politeizma (Britannica, n.d.) Prema nekim teoretičarima (Darwich, 2016), iako je Iran većinski šijitska zemlja, pojedine manjinske vjerske struje među kojima ima zagovaratelja vahabizma, definiraju islamsku revoluciju koja se u Iranu dogodila 1979. godine „nevjerničkom i devijantnom“ u odnosu na „istinski put islama“ (Darwich, 2016: 479), na kojeg prema prethodno navedenoj definiciji poziva vahabizam. Navedeno objašnjava pomalo iznenađujuće kazivanje sudionice o vršenju pritiska od strane vahabija na drugu populaciju u većinski šijitskoj zemlji.

*ima neku drugu kulturu, drugačiji jezik [nabraja jezike], imamo puno, puno jezika i puno različitih kultura. I ja razmišljam, ako sam ovdje i ako mi ovdje odrastu djeca... a da sam tamo znam da će moji roditelji isto tako reći – one mogu ići do petog razreda, ali onda se moraju udati. To nije život. Želim da moja kći, isto kao ti – ide u školu. Zato sam pobjegla iz Irana. I važno je, moj muž je promijenio religiju u Iranu, prešao je s islama na kršćanstvo, a u toj kulturi su jako strogi. Tko promijeni religiju, ubiju ga odmah. Ja sam muslimanka. A moj muž je kršćanin. Zato smo pobjegli. Da moj muž pobjegne, a ja ostanem tu, ne, ja također idem – ako se nešto dogodi, ako nešto, ne znam, ako ti umreš i ja ću, nema problema. Mi idemo zajedno. Kad smo došli u Austriju, pitali su me na intervjuu kako sam tamo došla. Ja sam im rekla, ja nemam nikakvu školu, uopće ne znam gdje sam! Moj muž je došao i ja ga pratim! To je moj muž, ne mogu ga napustiti. Ujak mog muža je rekao – „Morate otići iz zemlje, morate. Prvo zbog djece i drugo zbog tvoje religije. Samo odite. Ja uopće ne vidim vašu budućnost ovdje.“ Dakle nisam ja odlučila, nego ujak mog muža i muž odlučio. (Iran, 38)*

## **ODNOSI U OBITELJI**

Sudionice navode nepovoljne obiteljske odnose kao posljednji razlog migriranja. Kao najčešći razlog pokazuje se prisiljavanje od strane obitelji za ostankom u braku s agresivnim supružnikom, pri čemu se može prepoznati kako sudionice nisu imale nikakvu zaštitu od strane obitelji i društva u zemljama porijekla, što se uočava u kazivanju sudionice iz Sirije:

*Imala sam problem s mužem, pa onda nije bilo dobro (...)» Kad sam bila tamo, ja se nisam htjela vratiti kod muža i nisam htjela umrijeti, pa sam rekla da moram otići van. (Sirija, 27)*

### **4.1.3. Društvene prakse u zemlji porijekla**

U teorijskome dijelu rada već je skrenuta pažnja na nemogućnost samostalnog i odvojenog promatranja društvenih praksi i uloga s obzirom da uloge određuju društvene prakse u kojima pojedinac sudjeluje i obrnuto, što će biti prikazano dijelom analize u nastavku. Unutar podteme o društvenim praksama u zemlji porijekla prepoznata su dva ključna koda, a to su: društvene prakse u privatnom i poslovnom životu te motivacija za sudjelovanjem na tržištu rada.

## **DRUŠTVENE PRAKSE U PRIVATNOM I POSLOVNOM ŽIVOTU**

Kad je riječ o društvenim praksama u zemlji porijekla, sudionice se referiraju na društvene prakse u privatnome životu, a s druge strane na društvene prakse u poslovnome životu. Pri tome iz kazivanja može biti zaključeno da su sudionice koje su bile aktivne na

---

<sup>8</sup> U pojedinim kazivanjima može se primijetiti oznaka „(...)“ koja ima dvojako značenje. S jedne strane predstavlja digresiju koju su sudionice napravile u kazivanju, čime su se odmaknule od teme o kojoj se na tom mjestu u intervjuu razgovara, dok s druge strane, što je slučaj u navedenome kazivanju sudionice iz Sirije, predstavlja namjerno izostavljanje jednoga dijela kazivanja koji predstavlja traumatično iskustvo ili mučan događaj za koje istraživačica smatra da nisu ključni za shvaćanje rezultata, a kroz intervju je primijećena osjetljivost navedene teme za sudionicu ili je pak po završetku intervju upozorena od strane sudionice da se navedeni događaj ne prikaže u disertaciji.

tržištu rada istovremeno zauzimale ključnu ulogu u društvenim praksama vezanima uz obitelj, što je podrazumijevalo brigu o djeci, suprugu i ostalim članovima obitelji najčešće supružnikove. Rezultati pokazuju podjednak broj sudionica koje su stekle radno iskustvo u zemlji porijekla (n = 14), kao i onih koje nisu nikada sudjelovale na tržištu rada (n = 14).

*Radila sam u frizerskom salonu, imala sam svoj salon, probudim se ujutro, imam dvije kćeri koje idu u školu i muž radi. Moj salon je 10 minuta od kuće. Ujutro prvo ja pratim moju kćer u školu, a nakon toga idem na posao. Do poslijepodne radim, onda spremim sve što treba kod kuće. I to je to, to je bio moj svakodnevni život (Irak, 41a)*

## MOTIVACIJA ZA SUDJELOVANJEM NA TRŽIŠTU RADA

Radni status posebno je zanimljiva kategorija unutar koje se uočavaju dvije grupe sudionica, pri čemu se ideja o društvenim praksama vezanima uz poslovni život može promatrati kao potreba, a s druge strane kao želja. Jedan dio sudionica radno aktivnu ulogu žene promatra isključivo kao nužnost te podrazumijevaju da su žene primorane raditi isključivo ukoliko se nalaze u siromašnoj obitelji. Navedeno se može primijetiti u kazivanju sudionice iz Sirije, koja navodi:

*Nisam radila u Siriji, a kad je počeo rat se pokvarilo sve. A inače nisam radila, nisam ni morala raditi (Sirija, 35).*

Tome su suprotna kazivanja onih sudionica koje dolaze iz dobrostojećih obitelji, a naglašavaju intrinzičnu motivaciju za radom u vlastitoj struci za koju su se školovale. Navedeno se može uočiti u kazivanju sudionice iz Sirije koja je radila u struci, dok se istovremeno primjećuje da sudionica nije bila primorana raditi zbog financijske situacije.

*Kad smo bili u Iraku, ja sam radila, moj suprug je radio u svojoj firmi, a ja sam radila u Iraku u Državnom zavodu za statistiku i imamo djecu, oni su uvijek bili u školi normalno i... radila sam normalno isto. Imali smo sve (Irak, 46a)*

Među sudionicama koje nisu bile zaposlene u zemlji porijekla, kao niti u Hrvatskoj, uočava se dio onih koje imaju potrebu za opravdanjem svog statusa nezaposlenosti, pri čemu autorica nije postavljala pitanja koja mogu na bilo koji način ukazati na znatiželju vezanu uz razloge nezaposlenosti. Pri tome one sudionice koje su visokoobrazovane, a nikad nisu radile u zemlji porijekla navode društveno-obiteljske okolnosti i običaje koji im nisu dozvoljavali sudjelovanje na tržištu rada, kao u kazivanju sudionice iz Sirije:

*Tada nisam još radila jer sam živjela sa svojim roditeljima, nisam još imala ulogu „homemakera“. U Hrvatskoj sam radila na puno poslova i išla na puno edukacija, ali sam sad trudna. (Sirija, 36).*



Druge sudionice samoinicijativno naglašavaju želju za radom, pri čemu se također može primijetiti samoopravdavanje uz navođenje problematike nedovoljnog obrazovanja.

*Ja sam domaćica bila, mi smo živjeli sami, ja sam brinula o mojoj djeci i kući, svašta je bilo dnevno, ja sam brinula o kući i to je to. Ja sam domaćica bila, ništa nisam radila. Ja volim raditi i želim raditi, ali ja nemam diplomu, nisam završila školu i tamo ne mogu ništa raditi. (Irak, 31)*

Nakon prikazanih društvenih praksi i utvrđenih specifičnosti koje su vezane uz društvene prakse u poslovnome životu, slijedi prikaz doživljaja uloga koje su sudionice ispunjavale u zemlji porijekla.

#### 4.1.4. Uloge u zemlji porijekla

Cilj pitanja vezanih uz sljedeću podtemu jest prepoznavanje osnovnih uloga koje su sudionice ovog istraživanja ostvarivale u svojim zemljama porijekla, kao i specifičnosti vezanih uz uloge, poput donošenja odluka unutar obitelji te specifičnih uloga vezanih uz društvo u zemlji porijekla i užoj zajednici. Kazivanja ukazuju na dvije ključne uloge koje se mogu prepoznati kod sudionica u zemljama porijekla. To su uloge domaćice i hraniteljice. Prethodno je navedena brojčana struktura sudionica koje su stekle radno iskustvo u zemlji porijekla, kao i onih koje nisu, no važno je napomenuti da su sve sudionice u zemlji porijekla zauzimale ulogu domaćice, bez obzira jesu li istovremeno bile hraniteljice ili ne. Stoga, sudionice koje su bile aktivne na tržištu rada i time su prepoznate kroz svoju ulogu hraniteljice, istovremeno su se brinule o kućanstvu i svim potrebama svoje obitelji, što znači da su nužno ispunjavale obje uloge. Iznimka se može primijetiti isključivo kod sudionica koje su u zemlji porijekla bile mlađe životne dobi te su živjele u roditeljskome domu. Kod navedene kategorije sudionica primjećuje se samo jedna uloga, ona hraniteljice.

### DOMAĆICA

Uloga domaćice kod onih sudionica koje nisu bile radno aktivne promatra se kroz strogu povezanost uz dom, brigu za obitelj te prenošenje znanja, vrijednosti i normi. Kod sudionica koje su bile radno aktivne uloga domaćice nije strogo vezana uz dom, s obzirom da su veći dio dana provodile na radnome mjestu. Međutim prije i nakon radnog vremena ispunjavale su ulogu domaćice. Iz kazivanja se može uočiti percepcija sudionica o njihovoj ulozi u zemlji porijekla, pri čemu se navedena percepcija može promatrati u međudjelovanju s normama i sustavom vrijednosti zemlje destinacije. Tako jedan dio sudionica umanjuje važnost svoje uloge domaćice samostalno dodajući opise vezane uz obaveze koje su imale kod kuće uz sintagme *ništa posebno nisam radila, ništa nisam radila* ili pak *ja sam samo brinula o obitelji*.

S druge strane, manji dio sudionica opisuje ulogu domaćice važnom zbog brige o obitelji i odgovornosti koju uloga za njih nosi, što se može primijetiti iz kazivanja sudionice iz Sirije:

*Imala sam važnu ulogu zbog djece i to. Učila sam njih svemu, oni su išli u školu, kuhala sam im i spremala. (Sirija, 46)*

## HRANITELJICA

Drugi dio sudionica bio je radno aktivan u zemlji porijekla i stoga ispunjavao ulogu hraniteljice. Najčešće su sudionice bile hraniteljice uz supružnika koji je također bio zaposlen. Međutim, manji dio sudionica u zemlji porijekla promijenio je svoju ulogu od domaćice prema hraniteljici i nositelju odluka u obitelji zbog neslužbenog razvoda kojeg su inicirale sudionice ili njihovi supružnici ili pak zbog specifične situacije u kojoj supružnici zbog političkih razloga više ne mogu boraviti u zemlji porijekla. Specifično je da su upravo te sudionice uglavnom samostalno došle u Hrvatsku, gdje su nastavile s ulogom hraniteljice. Sudionica iz Sirije u tom kontekstu navodi:

*Ja nisam radila u Siriji, imala sam normalan život s djecom, djeca su išla u školu, sve je normalno, ali zadnje dvije godine kad je krenuo rat, ja sam radila jer je muž otišao u Europu, a ja sam ostala sama tamo u Siriji. (...) Ja nisam brinula samo za mog supruga i moju djecu, nego isto i za njegove sestre, on ima tri sestre, ali jedna ima invaliditet i onda sam ja brinula o njoj i išla uvijek u bolnicu. To je jako velika odgovornost, nisu samo djeca i suprug. (Sirija, 35)*

Ostale su hraniteljice sudjelovale na tržištu rada zbog osobne intrinzične motivacije i obrazovanja u pojedinom interesnom području. Pri tome se može primijetiti da je dio zaposlenih sudionica imao vlastito poduzeće. U kazivanju sudionice iz Sirije primjećuje se percepcija kvalitetnog odnosa s obitelji te volja za obrazovanjem i pronalaskom posla u području interesa.

*Kad sam bila u Siriji, brinula sam o djeci i mužu, odnos je bio odličan s djecom i mužem. Kad su moja djeca još imala 4 godine, ja sam bila na nekoj edukaciji za medicinske sestre, kao njegovateljice, ali mogu raditi u bolnici. Radila sam u bolnici, dobila sam nakon 6 mjeseci certifikat za tečaj i počela sam raditi u bolnici. (Sirija, 37a)*

Unatoč dominantnom rezultatu koji ukazuje na istovremeno ispunjavanje obje uloge – hraniteljice i domaćice, kod sudionica koje su živjele u roditeljskom domu te još nisu sudjelovale u ulozi majke i supruge, ne primjećuje se ispreplitanje dvaju uloga. Navedena kategorija sudionica bila je fokusirana na obrazovanje i posao te svojim obiteljima nisu doprinosile kroz ulogu kućanice. Specifično je da se dominantno radi o sudionicama kršćanske vjeroispovijesti.

*Stvar je u tome da u Siriji si dužan pomagati svojim roditeljima, ne financijski, nego kao, ako nisi napravio krevet to je velika stvar. Moraš pomagati svojoj mami. Ja sam bila drugačija zato*

*što sam morala raditi. Tako da sam se znala probuditi, odraditi osmosatno radno vrijeme, doći kući, okupati se i onda ići u teretanu. I moje mama i sestra su sve završile do mog povratka kući. Sada nisam takve sreće! [smijeh]. Tako da bih se ja vratila doma, izula cipele i samo jela i odmarala. Jutarnja kava je uobičajena s mojom obitelji. Probudila bih se uz miris kave, bila je turska. Sad, hvala Bogu nemamo tursku kavu, nisam je voljela. Pila sam je samo kako bih pravila društvo mami, samo da bih s njom razgovarala<sup>9</sup>. (Sirija, 31a)*

## DONOŠENJE ODLUKA U OBITELJI

Proces donošenja odluka unutar obitelji u zemlji porijekla, posebno kad je riječ o donošenju odluke o emigraciji, važan je u kontekstu podteme vezane za uloge jer također kazuje o položaju, ali i ulozi sudionica u obitelji. Rezultati ukazuju na podjednak broj sudionica koje progovaraju o svojoj sekundarnoj ili čak tercijarnoj ulozi u obitelji kad je riječ o donošenju odluka, kao i onih sudionica koje navode proces zajedničkog donošenja odluka. Sekundarna ili tercijarna uloga u donošenju odluka odnosi se na stavljanje mišljenja supružnika i muškog djeteta ispred mišljenja supruge i majke. U tom kontekstu sudionice iz Irana i Sirije navode:

*Bili su neki problemi u Iranu i oboje smo odlučili otići iz Irana. Oboje [naglašava] smo odlučili doći u Europu. (Iran, 24)*

*Sin i muž su odlučili. Jer oni su bili baš u toj situaciji, pa su vidjeli što je to, vidjeli su to vani. (Sirija, 45)*

### 4.1.5. Uključenost u zajednicu i obitelj

#### „JAVNI MUŠKARAC“ I „PRIVATNA ŽENA“<sup>10</sup>

Dio sudionica, posebno onih koje su isključivo ispunjavale ulogu domaćice, vrijeme je provodio u zatvorenom prostoru svoga doma, što ukazuje na isključenost iz javnog i društvenog života, s obzirom da dio sudionica govori o smanjenim društvenim aktivnostima nakon stupanja u brak. Pri tome se prepoznaje pasivna uloga sudionica u širem društvu, ali aktivna uloga u obitelji i užoj zajednici. S druge strane, dio domaćica koje nisu izlazile izvan prostora svoga doma ili dvorišta, društvene prakse u obliku socijalizacije s prijateljima, susjedima ili ostalim članovima obitelji s kojima ne borave u istom kućanstvu, obavljale su unutar vlastitoga doma. Sudionice navode sintagmu *naša kultura* kako bi objasnile opću ulogu žene u svojim zemljama porijekla. Pri tome naglašavaju da je u *njihovoj kulturi* uvriježeno da se žena brine o kućanstvu i supružniku, dok istovremeno supružnik nema obaveza kad je riječ

<sup>9</sup> Sa sudionicom čija su kazivanja označena kao „Sirija 31a“ intervju je rađen na engleskome jeziku. Autorica je transkript prevela na hrvatski jezik te su u radu iznesena kazivanja sudionice nakon prijevoda na hrvatski jezik.

<sup>10</sup> Podjelu na „javnog muškarca“ i „privatnu ženu“ kao društvenu problematiku koja predstavlja jedan od osnovnih pokretača ideologije feminizma spominje Slaven Ravlić u svome djelu „Suvremene političke ideologije“ (Ravlić, 2003: 276).

o obiteljskome životu. Dio sudionica progovara o tome da žena nije zaštićena pred zakonom, ali ni u vlastitoj obitelji, što također ukazuje na doživljaj sudionica o položaju žena u zemljama iz kojih su migrirale. Sudionice iz Iraka navode:

*Znaš, u našoj zemlji, u Iraku muškarac je na prvom mjestu, samo muškarac, muškarac, muškarac, a žena ništa. Ako na primjer, ne znam, evo na primjer muškarac i žena se ožene i žele se razvesti, na sudu sudac muškarca pita što želi i da li želi to. Žena je ništa u našoj zemlji! Ali kad smo došli u Hrvatsku, vidjeli smo da je prvo žena, pa djeca, pa pas, pa muškarac. Ili prvo je dijete, pa onda žena, pa onda pas, pa onda muškarac. A mi imamo muškarac, pa dijete, pa pas i na kraju žena. U našoj obitelji isto – muškarac, dijete, pas i žena. I sad je tako. (Irak, 41a)*

*A, ne znam, ako ti znaš, u našoj kulturi muž ne radi ništa, samo ima posao i ide na posao i žena mora obaviti sve. Najčešće sve stvari ona mora obaviti. Ja sam brinula o djeci, ja sam brinula o kući, ja sam kuhala i išla sam na posao i o sto stvari sam morala brinuti. A muž samo je imao posao i išao možda ponekad ako su stvari za doma trebale, kao hrana ili nešto, on može kupiti. Ali ja nisam imala samo moje dijete da brinem, mi smo bili velika obitelj, zato što moj muž ima veliku obitelj, mama tata i moji mama i tata isto, morala sam brinuti, moja mama bila malo bolesna, imala je dijabetes i morala sam ići svaki dan ujutro brinuti ili pripremati ručak ili nešto za nju i isto jer ona ima dijabetes, morala sam dat inzulin i provjerit' jel ona ima sad, danas visoki ili ne... I onda imala sam puno, my life full, nemam vremena za ništa. (Irak, 46a)*

Kazivanje sudionice iz Irana ukazuje na nepovoljan položaj i ulogu žene u društvu Irana kao zemlje porijekla dijela sudionica. Pri tome sudionica prepoznaje nepostojanje bilo koje vrste aparata koji štiti žene u državi. Međutim, kazivanje ukazuje i na izoliranost od društva i zajednice te samoću koju je sudionica proživljavala u zemlji porijekla, što još jednom potvrđuje ideju o privatnoj ulozi žene i javnoj ulozi muškarca u percepciji sudionica.

*Ja sam bila 24 sata u Iranu sama, doma, kak muža nije bilo. Bilo je teško, kak su stalno te tajne službe i agenti dolazili se raspitati za njega i j sam morala bit sama 24 sata u Iranu. Ti iz tajne službe, koji imaju masku, jako sam se prestrašila, oni ponekad otimaju žene. (Iran, 25)*

Rezultati ukazuju na aktivnu ulogu sudionica u zajednici, najčešće u kontekstu susjedstva i proširenoj obitelji, što je zajedničko većini sudionica, za razliku od uključenosti u šire društvo, uslijed čega se primjećuju razlike u kazivanjima. U kazivanjima se prepoznaje prekretnica koja predstavlja zaokret prema statusu „privatne žene“, a to je stupanje u brak. Navedeno je predstavljeno citatom sudionice iz Sirije, dok se u kazivanju sudionice iz Iraka uočava aktivna uloga u užoj zajednici:

*Kućanica. Imam dva sina, kuhala sam, čistila kuću. Imali smo puno prijatelja, nisam išla s njima van, samo u kući. Tako da sam samo s njima se družila. (Irak, 46b)*

*Družila sam se uvijek s ljudima, ali nisam imala vremena. Bila sam puno mlađa, imala sam 18 godina kad sam se oženila i od tada sam doma. (Sirija, 23)*

#### 4.1.6. Uključenost u šire društvo

### UKLJUČENOST HRANITELJICA U ŠIRE DRUŠTVO

Manjina sudionica koje u zemlji porijekla još nisu stupile u brak navodi aktivnu ulogu u širem društvu koje nije bilo vezano isključivo uz njihovu užu zajednicu obitelji ili susjedstva. Sudionica iz Iraka koja je u zemlji porijekla imala ulogu hraniteljice navodi bavljenje šivanjem nakon radnog vremena, pri čemu naglašava česte kontakte s ljudima zbog provođenja većeg dijela vremena izvan doma. Sudionica iz Sirije, čije kazivanje je također naznačeno, kazuje o aktivnom društvenom životu kojeg je imala kao hraniteljica u zemlji porijekla.

*Ja sam radila u Iraku u jednoj firmi i od jutra do popodne sam radila, a poslijepodne sam šivala. Tako da sam imala puno odnosa s ljudima. (Irak, 29)*

*Sastajanje s prijateljima je bilo na dnevnoj bazi ili svaka dva dana, ali bilo je svaki tjedan. Ako nisam išla u teretanu, završila bih sa svojim poslom i išla bih ih posjetiti kod njih doma, pa bismo išli na druga mjesta, ali svakako je to moralo biti s prijateljima. Vikend je bio petak i subota, dakle nije bilo subota i nedjelja. U četvrtak smo morali ići van. Imali smo poznatu ulicu u Latakiji koja se zvala „Američka ulica“, „Američka četvrt“ zapravo, gdje su fini restorani i tako. Mislim da je tamo prije bila ambasada, ne ambasada, nego vijeće jer Latakija ima vijeća, a ne ambasade. Ambasade su bile u Damasku. Tako da smo išli tamo, sve cure bi stavile šminku i samo smo hodale ulicama, ne znam zašto [smijeh]. Zabavljale smo se uz razgovor i pile smo kavu... da. (Sirija, 31a)*

### ISKLJUČENOST DOMAĆICA IZ ŠIREG DRUŠTVA

U kazivanjima se većinom, uz prethodno navedene oprečne rezultate, prepoznaje dominantno slaba uključenost sudionica u društveni život izvan doma. Međutim, ne bi trebalo zaključiti da sve sudionice koje su sudjelovale u ovome istraživanju nisu imale bliske odnose s osobama ili grupama koje nisu iz istog kućanstva, već da su se oni odvijali na drugačiji način i u drugačijem prostoru od onoga kako su tu praksu obavljali muškarci. Ipak, kod jednog dijela sudionica prepoznat je slučaj slabe socijalizacije i održavanja društvenih kontakata u zemlji porijekla u bilo kojem obliku, što sudionice i navode u svojim kazivanjima poput onoga sudionice iz Sirije:

*Nisam se puno družila s ljudima. Rijetko sam izlazila van (Sirija, 46)*

Društvena izoliranost i fokus na prostor doma svojstvene su posebno sudionicama koje dolaze iz Iraka i Irana, dok su kod sudionica iz drugih zemalja ovakvi rezultati nešto rjeđi ili pak manje naglašavani. Na pitanje o uključenosti u šire društvo, aktivnostima i društvenim praksama izvan prostora doma, sudionice iz navedenih zemalja navode:

*Ne. Nisam bila uključena. Zato što u Iraku žene nisu slobodne, uvijek su kod kuće. (Irak, 41a)*

*Tamo nisam mogla nigdje ići sama, samo s mamom, sestrom i bratom. I to je to. (Iran, 24)*

Nastavno na sudionice koje progovaraju o slobodi po pitanju uključenosti u šire društvo, manjina sudionica kazuje o slobodi koju su uživale kao ženska djeca unutar obitelji, dok u javnom prostoru nije bio takav slučaj. Detaljnije, sudionice progovaraju o aktivnoj i slobodnoj ulozi koju su zauzimale u vlastitoj obitelji kao žene, no manjoj slobodi koju su uživale pred širim društvom. Tako sudionica iz Sirije koja je jedan dio svoga života provela u Egiptu progovara o povezanosti s ocem koji ju je učio mnogim poslovima koje tradicionalno obavljaju muškarci, što je od strane šire okoline promatrano s prijekorom. Zanimljivo je da su sudionice kod kojih se ovakav rezultat uočava dominantno kršćanske vjeroispovijesti, pri čemu se u kazivanjima može prepoznati osobni doživljaj razlikovanja, a u nekim slučajevima i neprijateljskih odnosa ili nerazumijevanja između kršćana i muslimana, što sudionice temelje na osobnim iskustvima. Kazivanje sudionice iz Sirije navodi se u cijelosti:

*Bila sam jedinica sedam godina i onda se rodila moja sestra. Ali od kad sam imala sedam godina, moj tata je, mi nemamo dečke u obitelji, a kako je moj tata električar, on me vodio sa sobom na posao. Tako sam razvila osjećaj za popravljivanje stvari u kući! (...) Mislim, čak i u najlošijim trenutcima života nikad se nisam osjećala nesigurno u svojoj obitelji. Druge obitelji kad nastane situacija s dečkom, na primjer da je dečko poljubio curu, a da je tata saznao, istukao bi tu curu, to bi bila stvar časti. Kao „što si napravila obitelji?“. I kad sam ja imala takav problem bila sam na rubu sloma jer je dečko prijetio da će staviti sliku poljupca na Facebook ako mu se ne vratim jer smo prekinuli. I osoba kojoj sam rekla bio je moj tata. Otišla sam njemu, bio je na balkonu, cigarete i kava i rekla sam „tata, to se dogodilo“ i on je rekao „daj mi mobitel“. Rekao mu je „ako ne prestaneš to raditi mojoj kćeri, više nikad nećeš vidjeti svoje roditelje“. Ne znam od kud je moj tata dobio tu hrabrost jer mi nemamo nikoga u vladi. Jer kršćani nemaju nikakvu vlast. Mi nemamo poznanike i tako u vladi, nemamo takve stvari (...) I bila sam ludo dijete u obitelji, radila sam u firmi za telekomunikacije i vraćala se doma u 11.30. „Kako ju pustiš da tako?“ Osuđivali su nas. „Vjerujem joj. To je moja cura, znam da me ne bi iznejojerila“. Ne znam je li to u redu reći... ali kao kršćanska obitelj mi smo bili puno drugačiji od drugih obitelji. Od drugih religioznih obitelji. Prvo je bilo kao „oh, ti si cura, ti moraš doći rano kući“... Ali moja pozicija na poslu u turtki dala mi je više moći. Kao, kad bi muškarac razgovarao sa mnom o nečemu na poslu, ja bih bila stroga s njima. Tako da sam osjećala da moja pozicija, reći ću vam ovo – osjećala sam manje slobode i više sam potiskivala svoju osobnost u Egiptu. Nisam smjela nositi usku odjeću ili čak ovo (pokazuje na široku tuniku kratkih rukava) ljeti, nešto tanko jer bi to bio poziv. Tako da sam se osjećala kao da sam od žene koja radi što želi, ide kud želi, smije se, osjeća slobodno u Siriji, došla do „spusti glavu dolje“. I moj suprug je čak imao nekoliko rasprava s ljudima zbog toga, a ja nisam napravila ništa i trebalo mi je puno vremena da se naviknem na situaciju, kako bih trebala hodati ili govoriti ili... katastrofa! [smijeh]. (Sirija, 31a)*

Sudionice nadodaju kulturološki aspekt pitanjima o uključenosti žena u različite razine društva, pri čemu sudionica iz Sirije navodi postojanje razlika u mogućnostima žena ovisno o obiteljskome kontekstu, uz univerzalnost položaja žene u društvu na razini kulture, odnosno šireg društva:

*U Siriji imate različito, ovisi o obitelji – neka obitelj ne smije, žena ne radi, nema izbor, a ima da žena radi svašta što hoće, slobodno. Obitelji nije isto u Siriji, ali generalno je općenito slično u društvu (...) Ja imam 4 kćeri i oni slobodno mogu birati što žele studirati, što žele raditi, a ja poštujem kad oni odluče nešto, ja sam podrška kćerima kad one hoće ići. I isto kad nađu posao, mogu ići, ja nemam problema, one su slobodne, rade svašta. Imam jednu kćer koja se odlučila udati za nekoga, ja nemam problema, to sam prihvatila i sve OK. (Sirija, 50)*

## **4.2. Život u Republici Hrvatskoj kao zemlji destinacije**

### **4.2.1. Prvi susret s Hrvatskom**

Kako bi se stekao uvid u kontekst dolaska u Hrvatsku kao zemlju destinacije, odnosno prvi susret i početni dojam o novoj zemlji u kojoj su sudionice započele život, u nastavku se navode doživljaj i iskustvo sudionica o prvih nekoliko mjeseci boravka u Hrvatskoj te asocijacijama i promišljanjima koja su tada vezale uz Hrvatsku. Doživljaj prvog susreta s Hrvatskom važan je kako bi se kasnije mogao analizirati odnos prema Hrvatskoj u trenutku provedbe istraživanja. U analizi podteme o prvom susretu s Hrvatskom prepoznaje se devet kodova kroz koje sudionice objašnjavaju svoj prvi osobni dojam, a to su: problematika migracijskih politika, prihvatilište kao prostor konflikta, odnos s policijom, sigurnost, kulturološki šok, strah od novog početka, drugačiji ekonomski standard, otvorenost, ali i zatvorenost Hrvatske prema strancima.

## **PROBLEMATIKA MIGRACIJSKIH POLITIKA**

Kazivanja sudionica ukazuju na negativan početni dojam o Hrvatskoj koji se uglavnom veže uz dugi boravak u prihvatnome centru Porin u Dugavama, u Zagrebu te čekanje dobivanja rješenja o prihvatnome statusu azila, uz što se nužno veže i strah od odbijanja zaštite. Može se primijetiti kako sudionice dijele život u Hrvatskoj na dva razdoblja – život u Porinu i život nakon Porina. Život u Porinu predstavlja razdoblje nesigurnosti, a život nakon Porina predstavlja život ispunjen zadovoljstvom, uzbuđenjem i mogućnostima. Pokazuje se kako sudionice svoj početni boravak u prihvatnome centru vežu uz negativna početna iskustva u Hrvatskoj. Sudionice se referiraju i na nezadovoljstvo Dublinskim sporazumom, odnosno iskustvo prisilnog povratka u Hrvatsku iz drugih europskih zemalja. U kazivanjima sudionica može se osjetiti negativan stav prema *Dublinu*, kako sudionice nazivaju sporazum. Sudionica iz Irana navodi:

*Osjećala sam se jako tužno jer vaša zemlja nije ista kao naša, ali... zapravo su nas stalno selili. Na granici sam bila 40 minuta, pa su nas vozili do Opatovca i onda ovdje. A u Austriji sam imala osjećaj kao da sam u svojoj zemlji, kao da mi je obitelj sigurna. Ali sam u Austriji dobila negativno i rekli su mi da moram natrag u Hrvatsku. Dublin i otisci prstiju [šapće] (Iran, 38)*

## PRIHVATILIŠTE KAO PROSTOR KONFLIKTA

S obzirom da većina sudionica dolazi iz zemalja zahvaćenih ratom ili političkim i društvenim neredima i konfliktima, ne čude kazivanja sudionica o konfliktima između samih migranata smještenih u prihvatnome centru Porin. S obzirom da se radi o pripadnicima različitih političkih ideologija, grupa i vjeroispovijesti, dio sudionica ukazuje na osjećaj nesigurnosti kojega su doživljavale za vrijeme boravka u centru, pri čemu navode promjenu društvenih praksi kako bi izbjegle konflikte s određenim grupama, najčešće muškarcima. Uz navedeno, sudionice ukazuju i na nedostatak prevodioca za kurdski jezik zbog čega dio sudionica nije mogao dobiti adekvatnu zdravstvenu njegu. U tom kontekstu sudionice iz Irana i Iraka navode sljedeće:

*Želim podijeliti jedan važan primjer. Ne govorim o ljudima normalno koji žive izvana, govorim o ljudima koji žive i rade u Porinu. Kad je moj muž otišao tražiti posao i kad je počeo raditi, rekla sam u restoranu da ne želim sjediti i jesti tamo ručak jer je bilo puno ljudi, samo ću uzeti hranu, otići u svoju sobu i onda sam rekla prijatelju može li mi samo uzeti hranu, a u restoranu su rekli – „Ne! Ona mora doći, nema veze što ima troje djece, nije me briga, mora doći s troje djece“! Kako da odem tamo, kad muža nema? A kad je on tu, OK, on ode po ručak i vrati se ovdje. A isto i jezik... ja govorim kurdi. Zlo mi je bilo od toga što sam sama sa sobom razgovarala. Na primjer kod doktora, imaju 3 prevodioca, niti jedan nije za moj jezik. (...) Naša kultura je jako komplicirana. Išla sam kod doktora, bio je jako ljubazan i mislila sam da mu mogu objasniti, on je rekao – OK, OK [pokazuje rukama da ju želi pregledati] i ja sam rekla – ne, ne! Jer imam ponekad tu infekciju [pokazuje prema ženskom spolnom organu]. Ja sam htjela objasniti doktoru, ali kako, kako da objasnim?! A kad druga osoba dođe, imaju uz sebe jednog ili dva prevodioca, a za mene... nisu imali nikakvog poštovanja prema nama. (Iran, 38)*

*Tamo sam se osjećala staro jer u Iraku nikad nisam nosila maramu, a u Porinu da. Tu sam ga samo ovako stavila jer me malo strah zbog ljudi tu u Porinu bilo. (Irak, 41b)*

*Osjećala sam se jednako kao u Iranu. Jer je tako puno različitih ljudi. Na primjer, što se dogodilo, više puta sam se žalila na jednog muškarca koji me 1 sat nije htio pustiti na miru. Nije bilo dobro. (Iran, 24)*

## NEGATIVAN ODNOS S POLICIJOM

Dio sudionica prisjeća se nasilnog obraćanja policijskih službenika kojeg su doživjele u trenutku dolaska u Hrvatsku, ali i u samome prihvatnome centru. Sudionica iz Irana u svome kazivanju referira se na strogoću policije u trenutku planiranog prelaska granice prema drugoj državi, dok se druga sudionica iz iste zemlje sjeća nelagode koju su policijski službenici izazivali u centru glasnim udaranjem na vrata prostorija u kojima su boravili migranti koji su čekali rješenje o statusu:

*Loš dojam zbog policije. Kako se ponašala prema nama i zato smo imali loš dojam o Hrvatskoj. Zbog policije. Nemaju milosti, nisu imali milosti prema nama, kao policija. Nije dobro zbog toga, kak' su nas mučili... Kad smo htjeli prolaziti dalje. (Iran, 25)*



*Ne znam što je problem, sve je problem! Ali Porin je bio glavni problem. Problem je najviše bila policija koja je lupala po noći na vrata da vidi tko je u sobama. Nije to da samo pitaju i kažu – [navodi osobno ime] „jesi tu? Jesam.“ Nego bum, bum, bum! Lupaju. To je jako iritantno. (Iran, 38)*

## **SIGURNOST**

Najveći dio sudionica navodi osjećaj sigurnosti kojeg su s migracijom u Hrvatsku počele osjećati unatoč boravku u kampu ili prihvatnome centru. Sudionice dominantno navode kako su već na samome početku boravka u Hrvatskoj osjećale da se radi o sigurnoj državi. Posebno veliku pažnju tome pridaju one sudionice koje su u Hrvatsku došle s djecom ili su u Hrvatskoj rodile, što se može uočiti iz naznačenih kazivanja sudionica iz Iraka:

*Kad smo došli u Hrvatsku osjetili smo da smo sigurni ovdje, čak i u kampu gdje smo prvo bili, da nam nitko sada ne može ništa učiniti. Imali smo prvo 10 jako loših dana kad smo došli iz Grčke u kamp, baš 10 loših dana, ali smo ipak osjećali da smo sigurni sad. Bez problema, bez rata, ništa. Da. (Irak, 41a)*

*Kad idemo do grada ili negdje, osjećam da je život dobar i da je sve OK, i da je s djecom sve u redu, da su sigurna, da mogu ići bilo gdje, da je u redu ovdje. Uvijek kad sam bila u Iraku, kad je kćer išla u školu, nikad nije išla sama. Tata bi ju vodio, baka bi dolazila po nju, tako da sada ide sama svugdje. Osjećamo da je zaista sigurna zemlja. I ovih dana opet je puno problema u Iraku i puno ljudi je umrlo, ovih dana je stvarno loše (...) Kad sam došla u Europu osjetila sam da je strah potpuno otišao i da sam sigurna. (Irak, 41b)*

## **KULTUROLOŠKI ŠOK**

Sudionice u opisivanju svog početnog doživljaja života u Hrvatskoj često koriste termin *šok*, kako bi opisale svoje osobno početno stanje nakon migriranja u Hrvatsku. Pri tome sudionice navode razlike u kulturi i društvenim praksama s kojima su se susrele u Hrvatskoj, a drugačije su od onih u zemlji porijekla. Posebno naglašavaju razlike u načinu života i zakonodavnom okviru. Zakonodavnu uređenost i drugačije društvene norme u najvećem broju isticale su sudionice koje dolaze iz Iraka, no jedan broj sudionica iz ostalih zemalja također navodi slična kazivanja:

*Ja sam bila malo u šoku kad sam došla tu, cijela atmosfera. Tri mjeseca ja sam samo sjedila kod kuće, nisam mogla jesti normalno, nisam mogla spavati normalno. Sve je drugačije, nije kao u mojoj zemlji. I isto, ovdje je mirno. U našoj državi imamo trupe i nemamo zakon. A vi tu imate zakon, u 10 sati na večer nema muzike, treba se stišati. Ali u našoj državi nemamo to, u 12 sati, po noći, ne poštuje se. Ja sam bila šokirana kad sam došla. Sve je organizirano. (Irak, 31)*

## **STRAH OD NOVOG POČETKA**

Unatoč osjećaju sigurnosti u Hrvatskoj, dio sudionica istovremeno navodi početnu emociju straha i tuge koju su osjećale zbog pokretanja novog života za sebe i svoju obitelj. Opisuju teškoće u napuštanju života kakvog su poznavale u zemlji porijekla i oporavka u

novoj zemlji destinacije, pri čemu glavninu straha osjećaju zbog potrebe učenja novog jezika i snalaženja u društvu različitih normi, što navodi sudionica iz Iraka:

*Kad ja sam došla tu prvih mesec, dva meseci, nisam, kad ja sam došla tu, moje srce ovako [rukama pokazuje pokret slamanja]. Ja sam dala otkaz na poslu, moja djeca tamo i ja sam izgubila sve i došla tu, moram od početka. I jezik i... i sve ostalo, ovaj, nije engleski kao u Kanada, ili Amerika ili možda London, pa ću se brzo integrirat. Tu, ovaj, jezik teško, ja ne razumijem ni jedne riječi, znam samo „dobar dan“. (Irak, 46a)*

## **RAZLIKE U EKONOMSKOM STANDARDU**

Sudionice navode razliku u standardu života koju su primijetile nakon dolaska u Hrvatsku. Pri tome navode mogućnost kupovine proizvoda ili sudjelovanja u aktivnostima koje si u zemlji porijekla nisu mogle priuštiti. Sudionice u tom kontekstu navode niske cijene određenih proizvoda, veću kupovnu moć te mogućnost sudjelovanja u određenim društvenim praksama poput ispijanja kave, što navodi sudionica iz Sirije:

*Bila sam, onako, „oh, ovo je predivno“ i bila sam tako umorna, a idućih nekoliko dana sam se pokušavala prijaviti za azil. Hodala sam gradom, išli smo u centar grada i nisam mogla vjerovati da taj život postoji. Zato što u Siriji, OK, imala sam slobodu, ali... Ne znam, puno stvari koje su normalne ovdje, tamo gledamo kao luksuz. Kao ići na kavu u kafić. Onako, platiš puno da dobiješ šalicu kave u Siriji. I ovdje mogu biti nezaposlena, a dati nekoliko kuna i popiti kavu u kafiću. To su zapravo stvari bez kojih ne mogu živjeti od kad sam došla ovdje. (Sirija, 31a)*

Dio odgovora, poput onih sudionica iz Sirije i Iraka, koji se mogu sažeti pod kod o drugačijem ekonomskom standardu odnosi se na početnu bojazan vezanu uz ekonomsku nesigurnost te na ideju Hrvatske kao siromašne zemlje u kojoj će sudionicama biti teško konkurirati na tržištu rada:

*Svi ljudi su jako dobri i priroda i grad jako lijep, ali nemam plaću, ako ljudi i rade ovdje nemaju dovoljnu plaću. Život ovdje je težak. (Irak, 46b)*

*Kad su nas deportirali iz Austrije ovdje i kad smo došli na hrvatski aerodrom, bili smo u autu i vidjeli smo neke kuće koje nisu baš dobre i ja sam odmah rekla – „ova zemlja nije bogata“. Rekla sam „moja zemlja je prije rata bila jako lijepa“. (Sirija, 37b)*

## **HRVATSKA KAO OTVORENA ZEMLJA ZA STRANCE**

Kad je riječ o početnoj ideji o odnosima domicilnog stanovništva prema osobama pod međunarodnom zaštitom, rezultati ukazuju na dva oprečna pravca u promišljanjima sudionica. S jedne se strane pokazuje ideja o Hrvatskoj kao otvorenoj zemlji za strance, dok se s druge strane pokazuje ideja o Hrvatskoj kao ksenofobičnoj zemlji što je analizirano kao odvojeni kod. Primjer kazivanja sudionice iz Sirije ukazuje na doživljaj Hrvatske kao otvorene zemlje, unatoč predrasudama koje je sudionica imala u trenutku migriranja u Hrvatsku:

*Bilo me strah jer su svi rekli „ljudi u Europi su rasisti la-la-la“. Ali ja nisam imala nikakve probleme ovdje. Nikakve probleme. Kao što sam rekla jednom novinaru – nisam imala nikakve situacije. Tako da...i bojala sam se da će Europa biti hladna, ne kao hladno vrijeme, nego hladni ljudi. Jer su rekli „vaš život je samo rad, rad, rad i nemate vremena ni za što“ i onda sam se počela nalaziti s prijateljem na kavi i ta kava nam je trajala 3 sata. I onda sam pitala „ti ne moraš na posao?“, a on je rekao „daaaa, ma to se može srediti, ma daaaaj“ [smijeh]. I onda sam otkrila da vi, OK, imamo drugačiju kulturu i drugačiji jezik, ali imamo istu etiku. (Sirija, 31a)*

## **HRVATSKA KAO KSENOFOBIČNA ZEMLJA**

U kazivanjima se mogu prepoznati i oprečni rezultati od prethodno spomenutih jer dio sudionica s dolaskom u Hrvatsku na temelju vlastitoga iskustva stvara ideju o Hrvatskoj kao zemlji zatvorenoj prema strancima, posebno onima islamske vjeroispovijesti. Tako sudionica iz Sirije navodi primjer događaja koji podržava takvu ideju o Hrvatskoj:

*Rekla sam, ovo je jako lijepa zemlja i ljudi su dobri, ali isto ima ovdje ljudi, na žalost koji ne vole muslimane. Oni znaju jer ja imam tu [pokazuje na hidžab]. Imma nekih ljudi naprave nešto što nije dobro. Da... Prije dva mesec bila sam u autobusu ja i moja dva sina i ima čovjek – psovao me je i reko - zašto mi smo ovdje. Da. I ja ne razumijem, ali moj sin je sve razumio. Oni hoće tako [šakama pokazuje radi kretnju udaraca], a ja rekla „Ne. Ne smiješ.“ I isto prije dva tjedna, bila sam isto u autobusu i isto sjedi blizu mene čovjek i isto radi tako [tijelom pokazuje odmicanje i skrivanje lica rukama]. On neće vidjeti me. Kao „Zašto vi sjedite blizu mene?“ (Sirija, 54)*

### **4.2.2. Dojam o Hrvatskoj u trenutku provedbe istraživanja**

Sudionice Hrvatsku s odmakom od nekoliko godina promatraju kroz različite doživljaje koje vežu uz zemlju i društvo. Osim što najveći broj sudionica ideju vlastitoga života u Hrvatskoj veže uz pozitivan odnos s domicilnim stanovništvom, sudionice navode s jedne strane osnovnu životnu sigurnost za cijelu obitelj, ali s druge strane financijsku nesigurnost u pogledu zarade i pronalaska posla. Navode kulturološke različitosti koje i dalje otkrivaju, a uglavnom se vežu uz jednakost muškaraca i žena u Hrvatskoj te na kraju navode mnoštvo mogućnosti u pogledu društvenih praksi koje u Hrvatskoj, za razliku od svoje zemlje porijekla, mogu ostvariti.

## **POZITIVAN DOJAM O HRVATSKOME DRUŠTVU**

Jedno od najčešće spominjanih odgovora na pitanje vezano uz dojam o Hrvatskoj u trenutku provedbe istraživanja jest pozitivan odnos s Hrvatima, odnosno domicilnim stanovništvom kojim su sudionice svakodnevno okružene. Tako sudionica iz Sirije kao odgovor na široko postavljeno pitanje o temeljnome doživljaju vezanome uz Hrvatsku u trenutku provedbe istraživanja kratko navodi: *Ljudi!* (Sirija, 35). Na tragu navedenoga, sudionica iz Iraka pruža nešto opširniji odgovor:

*Ako možemo uspoređivati Hrvatsku i cijelu Europu, Hrvatska je bolja. Zato što Hrvatski ljudi su topli, a tamo hladni. Nema odnosa. Prvi put kad sam došla, nisam imala mišljenje, ali nakon*

*par mjeseci sam vidjela da su ljudi jako ljubazni, kad smo u autobusu s djecom, uvijek mi kažu „izvolite, sjednite“. Ja sad puno više volim Hrvatsku nego prije. (Irak, 31)*

## **USAMLJENOST U HRVATSKOJ**

Oprečni rezultat odnosi se na onaj dio sudionica koje također dojam o Hrvatskoj promatraju kroz društveni aspekt, ali ga temelje na suprotnim iskustvima. Njihov dojam vezan uz hrvatsko društvo očituje se u svojevrsnom osjećaju usamljenosti jer nisu razvile društvene odnose u zemlji destinacije. Sudionica iz Sirije navodi:

*Kad sam bila u Siriji, moja djeca su bila još mala, nije kao sad, sad su narasli. I pored mene je bila obitelj, majka, tata i stalno su roditelji dolazili, imala sam puno ljudi od članova obitelji do susjeda. Odnosi su bili topli. Ovdje toga nema. (Sirija 37b)*

## **FINANCIJSKA NESIGURNOST**

Nakon što su sudionice u nekoliko godina upoznale svakodnevni život u Hrvatskoj prepoznale su i financijske teškoće vezane uz niske plaće i težak proces pronalaska posla, što predstavlja poseban problem obiteljima s više djece. Kao primjer odgovora unutar koda „financijska nesigurnost“ iznosi se kazivanje sudionice iz Iraka koje uz navedeno navodi težinu i opseg posla u Hrvatskoj. U kazivanju vidljiv je i kulturološki aspekt kad je riječ o pristupu poslu, ne samo u pogledu dinamike posla u Europi i Hrvatskoj, već zbog toga što sudionica zbog obiteljskog konteksta ne može biti aktivna na tržištu rada, zbog čega se njena obitelj nosi s financijskim teškoćama.

*Siromašna zemlja. Nije samo siromašna, ali imate nešto – jako je težak posao u Europi. Na primjer radi se 9 sati, 10 sati... Radi se jako puno. Hrvatska je skupa, a male plaće. Ja ne radim, samo moj suprug radi, imamo samo jednu plaću, a troje djece. Moj suprug ne želi, on mi je zabranio da ja idem raditi. Rekao mi je „ti samo sjedi kod kuće“. (Irak, 32)*

## **ŽIVOTNA SIGURNOST**

Slično kao u prethodnoj podtemi, sudionice progovaraju o značajnoj vrijednosti sigurnosti koju prepoznaju u Hrvatskoj, što nije bio slučaj u zemlji porijekla, niti u drugim zemljama u kojima su prethodno boravile. Navedeno se primjećuje u kazivanju iz Iraka:

*Bila sam u mnogim zemljama u Europi, ali sviđa mi se ovdje. Za mene je ovdje jako sigurno. Jako sigurno. Bila sam u Austriji, bila sam u Njemačkoj, u Nizozemskoj, tamo nije toliko sigurno i ne sviđa mi se, ali ovdje je dobro. (Irak, 41b)*

## **MNOŠTVO MOGUĆNOSTI**

Sudionice prepoznaju različite mogućnosti koje su im pružene u Hrvatskoj u pogledu društvenih praksi u kojima mogu sudjelovati, za što u zemlji porijekla nisu imale priliku. Uz navedeno se u kazivanju sudionice iz Sirije koje će biti prikazano, prepoznaje nepovjerenje

prema ostalim migrantima koji se nalaze u drugim zemljama Europe koje su primile velik broj osoba, što nastavno na prethodni kod, Hrvatsku čini posebno sigurnom zemljom. U drugom kazivanju koje će biti predstavljeno, sudionica iz Iraka navodi mogućnost stjecanja novih iskustava kroz različite društvene prakse u kojima u Hrvatskoj može sudjelovati.

*Svi ljudi sad kad dolaze tu ili kad slušaju o Hrvatskoj – ne žele doći. Svi žele ići u Njemačku, Austriju ili druge zemlje zapadne Europe. Meni je tu jako ugodno. Mogu naći posao, mogu raditi, mogu svašta. Meni je bolje da ostanem tu, nego tamo. Tamo možda ima terorista, ima puno migranata tamo, a mi ne znamo šta je to, tko je to, koja vrsta ljudi, jesu dobri ili ne. Ja sam tu, sve je Ok i ljudi su dobri, mogu mi pomoći i žele mi pomoći. Imam sigurnost tu. Meni je ugodno i želim ostati tu, ne želim ići dalje (Sirija, 50)*

*Kad sam došla u Hrvatsku, vidjela sam postoji jako puno toga za raditi, naučila sam puno stvari koje nisam znala u Iraku, na primjer lončarstvo. Učila sam to s puno volontera iz Are You Syrious?, onda šivanje, onda izrada nakita, jako puno toga sam naučila od njih. (Irak, 41b)*

## KULTUROLOŠKE RAZLIČITOSTI

Sudionice u trenutku provedbe istraživanja još uvijek ideju o Hrvatskoj promatraju kroz pojedine kulturološke različitosti. Navode razlike u kulturi i načinu ponašanja domicilnog stanovništva u Hrvatskoj u odnosu na zemlju porijekla, posebno u pogledu prava i jednakosti muškaraca i žena. Većina sudionica prepoznaje razlike vezane uz društvene norme u kontekstu odnosa između muškaraca i žena, pri čemu ravnopravnost navode kao prednost koju prepoznaju u Hrvatskoj.

*Ovdje je kultura bolja od one Iranu jer tu je tako puno djevojaka i žena... za muškarce i žene je slično (...) Sviđa mi se ovdje. Muškarci u Hrvatskoj. Ako odete van sami i ako nosite haljinu, nitko vas ne gleda! Ali Iran, stavite sve, samo se oči vide, oni će vas pojesti. Kao da vas se boje [naglašava, govori glasno i odlučno]. (Iran, 38)*

### 4.2.3. Zadovoljstvo životom u zemlji destinacije

Kako bi se donio zaključak o osobnom doživljaju života u Hrvatskoj te usporedba s onim u zemlji porijekla, sudionicama je postavljen niz pitanja vezanih uz svakodnevne obaveze, navike i društvene prakse kojima se u Hrvatskoj bave. Kvalitetu života u Hrvatskoj kao zemlji destinacije predstavljaju tri koda: društvena izoliranost, aktivan društveni život i obrazovanje. Spomenuti kodovi ukazuju na oprečne rezultate. S jedne strane iz kazivanja proizlazi osjećaj izoliranosti kojeg sudionice doživljavaju u Hrvatskoj, dok s druge strane ostale sudionice kazuju o aktivnome društvenom životu i uključenosti. Međutim, kod koji proizlazi iz kazivanja većine sudionica odnosi se na kazivanja o vrijednosti koja je sudionicama zajednička, a radi se o obrazovanju koje u Hrvatskoj mogu ostvariti, što za dio sudionica predstavlja prvu takvu društvenu praksu vezanu uz školovanje.

## DRUŠTVENA IZOLIRANOST

Dio kazivanja, posebno onih sudionica koje većinu vremena provode kod kuće te ne prolaze različite mehanizme uključivanja u hrvatsko društvo, ukazuju na svojevrsnu izoliranost i teškoće s kojima se susreću uslijed potrebnog oporavka, što se očituje u kazivanjima poput onog sudionice iz Sirije:

*Ali tu je sad meni teško, tu u ovom prostoru s djecom i ponekad mi se guši i drugo je isto došlo, kad moj brat poginuo u Siriji, pa je to bio jako veliki šok i do dan danas je to meni šok i tu u sobi onda osjećam nekada, kao, tipa, astmu, kao gušenje. Želim izaći iz ove prostorije. (Sirija, 35)*

## AKTIVAN DRUŠTVENI ŽIVOT

S druge strane, ostale se sudionice različitim mehanizmima uključuju u hrvatsko društvo, što se očituje u prakticiranju društvenih praksi u javnosti, izvan prostora doma u kojem borave. Pri tome se može primijetiti razliku u praksama vezanima uz proces socijalizacije u zemljama porijekla sudionica i u Hrvatskoj, kao zemlji destinacije:

*Ponekad idem van, ponekad idem do grada, do Tkalčičeve, do jednog turskog restorana jer znam turski, pa onda odem, razgovaram, pušim nargilu – šiša i to je to. Ponekad idem tamo (...) Tamo nisam mogla nigdje ići sama, samo s mamom, sestrom i bratom. I to je to. Ovdje je odlično, sretna sam tu, idem gdje god poželim sama – u grad, sretna sam ovdje! (Iran, 24)*

## PRAVO NA OBRAZOVANJE

Dio sudionica svakodnevno sudjeluje u različitim oblicima obrazovanja, najčešće u obliku različitih edukacija i tečajeva kako bi mogle pronaći adekvatan posao u Hrvatskoj, što je moguće vidjeti u kazivanju sudionice iz Sirije koja polazi stručnu praksu u domu za starije i nemoćne osobe. Neke od sudionica u Hrvatskoj po prvi puta sudjeluju u procesu obrazovanja, čemu pridaju posebnu važnost kad je riječ o zadovoljstvu životom u Hrvatskoj, što će biti dodatno prikazano kasnije u analizi promjena društvenih praksi u zemlji destinacije. Sudionica iz Sirije opisuje svakodnevni život u Hrvatskoj, u čemu se uočava i sudjelovanje u obrazovnom procesu:

*Kad se probudim, obučem djecu i vodim ih u vrtić i isto dolazim ovdje u školu ili idem u dom jer na ovom kursu imamo tri dana ovdje i dva dana tamo, a drugi tjedan dva dana ovdje i dva dana u domu. (Sirija, 27)*

### 4.2.4. Rekonstrukcija društvenih praksi i uloga u Hrvatskoj kao zemlji destinacije

Iako su sudionice već u ranijim temama uspoređivale svoje uloge i društvene prakse u zemlji porijekla i zemlji destinacije, ideja ove tematske cjeline jest produbiti moguću rekonstrukciju društvenih praksi i uloga u Hrvatskoj, kako bi se što bolje mogla povezati s kvantitativnim istraživanjem. Rezultati ukazuju na postojanje dvije grupe sudionica koje su podijeljene prema osobnom viđenju pojedinih promjena. Jedna grupa prepoznaje promjene u

društvenim praksama, kao i rekonstrukciju svojih uloga u obitelji i širem društvu, dok druga grupa ne prepoznaje promjene te promatra društvene prakse i uloge jednakima kao u zemlji porijekla. Međutim, zanimljivo je što u odgovorima na ostala potpitanja vezana uz svakodnevni život u Hrvatskoj kod spomenute se grupe prepoznaju djelovanja koja ukazuju na sudjelovanje u novim društvenim praksama u kojima sudionice nisu sudjelovale u zemlji porijekla, kao i rekonstrukciju uloga, posebno obiteljskih. Navedena grupa sudionica navodi teze poput sve je *isto kao u Siriji* ili *pak isto sam u Siriji radila*, unatoč tome što u Hrvatskoj prvi puta sudjeluju u nekom obliku obrazovnog procesa, što se može primijetiti unutar drugih tematskih cjelina ili potpitanja. Jedna od interpretacija može biti ta da su sudionice uglavnom referiraju na svakodnevni život kod kuće i obaveze koje imaju kao majke ili supruge, što se kod mnogih sudionica zaista nije promijenilo kad je riječ o praksama kojima se bave, odnosno obavezama koje svakodnevno obavljaju, a vezane su iz obitelj. Međutim detaljnije interpretacije bit će prikazane u poglavlju „Diskusija“.

Osnovni kodovi prepoznati u kazivanjima sudionica vezanima uz društvene prakse i uloge u zemlji destinacije odnose se na društvene prakse i uloge koje su nepromijenjene dolaskom u zemlju destinacije, rekonstrukciju obiteljske i profesionalne uloge, rekonstrukciju uloge u širem društvu te rekonstrukciju društvenih praksi vezanih uz svakodnevno djelovanje, obrazovanje i socijalizaciju.

## **NEPROMJENJIVE DRUŠTVENE PRAKSE I ULOGE**

Na pitanje o usporedbi društvenih praksi u zemlji porijekla i Hrvatskoj, dio sudionica uglavnom ne pokazuje doživljaj promjene, iako je u samim kazivanjima u odgovorima na druga pitanja vidljiv drugačiji rezultat. Navedena grupa sudionica navodi da je sve ostalo isto u kontekstu odnosa unutar obitelji, dok se uočava da su se pojedine društvene prakse ipak uvelike promijenile dolaskom u Hrvatsku, što će biti dalje prikazano. Sudionica iz Iraka navodi kazuje o jednakim obavezama koje svakodnevno obavlja u Hrvatskoj te kretanju u javnosti uz prisutnost supružnika:

*Sve je isto, kao kad sam u Iraku. I obaveze su ostale iste i sve. Nikad ne idem sama, samo s mužem.*  
(Irak, 41b)

## **DOŽIVLJENA REKONSTRUKCIJA ULOGA**

### **a) REKONSTRUKCIJA OBITELJSKE ULOGE**

Drugi dio sudionica koje prepoznaju promjenu odnosa, ali i uloga unutar obitelji navode promjenu odnosa posebno sa supružnikom, a razlikuju se po iskustvu promjene u kontekstu kvalitete odnosa sa supružnikom ili ostalim članovima obitelji. Sudionica iz Irana

ukazuje na promjenu dinamike u odnosima sa supružnikom u pogledu raspodjele kućanskih poslova, pri čemu supružnik u Hrvatskoj preuzima dio kućanskih poslova koje je sudionica u Iranu obavljala samostalno.

*Popijemo čašu vode i razgovaramo. Zajedno [glasan smijeh]. Ali sad je obrnuto. Sad i on radi i čisti po kući, a ja igram igricu na tabletu. (Iran, 38)*

Iz kazivanja druge sudionice iz iste zemlje može se uočiti promjena obiteljske uloge s obzirom da u Hrvatskoj boravi bez supružnika, kao i sudionice iz Sirije i Palestine koje su nakon migracije postale samohrane majke. Sudionica iz Palestine navodi rekonstrukciju obiteljske uloge uslijed koje postaje samohrana majka koja se samostalno brine o djetetu, ali se u kazivanju uočava i rekonstrukcija društvenih praksi jer sudionica navodi studiranje prioritonom društvenom praksom u zemlji porijekla, što se u Hrvatskoj promijenilo jer ulogu studentice zamjenjuje ulogom samohrane majke.

*U arapski – mama je mama i tata je baba. Pa onda me moj drugi sin zove „maba“. Ja sam mama i ja sam tata. Jer ja sam mama i tata sad. (Sirija, 54)*

*Kad sam bila u zemlji porijekla, ja sam bila skoncentrirana samo na studiranje i ništa drugo. Ja želim učiti i nastaviti sa studiranjem, ali se sada sve promijenilo jer sam koncentrirana samo na svoje dijete. Ja ne vidim muža već ne znam koliko mjeseci – godinu i pol dana. (Palestina, 25)*

*Da... Tada sam bila sa svojim mužem, u Iranu, OK, tamo je bilo normalno. Kad smo došli u Europu, on je upoznao djevojke i ostavio me. On je sad u Njemačkoj. I sad ja živim slobodan život, nema problema. Ako želi otići, neka ode (...) Žene u Iranu su jako slabe! Jako slabe. Muškarci rade, a žene samo kuhaju, služe tome da se brinu o djeci, nemaju slobodu. Ali onda sam došla ovdje i vidjela „wow, ovdje je drugačije!“ Ovdje je kultura takva da su muškarac i žena jednaki. I ponekad vidim, da ako imaš djecu, djeca su za muškarca, a ne za ženu, a u Iranu je drugačije. Suprotno. Sviđa mi se ova kultura (Iran, 24)*

Dio sudionica progovara o promjeni odnosa u obitelji, kao i vlastite obiteljske uloge jer su se uspjele bolje integrirati u hrvatsko društvo od njihovih supružnika, što stvara konflikte u odnosu između bračnih partnera. Sudionice koje su, prema njihovom osobnom doživljaju, bolje integrirane u pojedine dimenzije društva preuzele su odgovornost i za supružnikove obaveze koje samostalno obavljaju, što dovodi do promjene dinamike u obiteljskim odnosima, a posljedično i konflikata. Sudionica iz Iraka u tom kontekstu navodi:

*Na primjer ja razumijem da nije samo u jeziku, nego ja razumijem kakva je procedura i kako funkcionira u domu zdravlja ili bolnicu, a moj muž ne. Uvijek imamo problema zato što kad muž ide negdje, on ne obavi ništa. Zato što on ide kod doktora – „ne, ti si kriva jer doktor ne radi“. A kad sam ja išla, vidjela sam doktor radi sad i ja mogu obaviti puno više od supruga. I zato imam taj problem. (Irak, 29)*



## b) REKONSTRUKCIJA PROFESIONALNIH DRUŠTVENIH PRAKSI I ULOGA

Na početku je važno napomenuti da je rekonstrukcija profesionalne uloge neodvojiva od rekonstrukcije profesionalnih društvenih praksi, s obzirom da upravo društvene prakse oblikuju uloge, kao i obrnuto u određenim situacijama. Većina sudionica u Hrvatskoj nije zaposlena u trenutku provođenja istraživanja. Točnije, njih 24 nije zaposleno, dok je manjina (n = 4) bila zaposlena u Hrvatskoj. Od navedenoga broja 2 sudionice bile su zaposlene prije provedbe istraživanja po svega nekoliko mjeseci u Hrvatskoj, dok su u vrijeme istraživanja nezaposlene, a 2 sudionice zaposlene su u trenutku provedbe istraživanja. Većina onih sudionica koje su u zemlji porijekla bile zaposlene doživjele su iskustvo promjene u ulozi gubitkom posla, što predstavlja i značajnu promjenu u dinamici svakodnevnog života. Sudionice uglavnom navode želju za pronalaskom adekvatnog posla što im ne uspijeva, dok su manjini sudionica supružnici zabranili aktivnu poslovnu ulogu, smatrajući da nije primjereno da žena bude radno aktivna. Manjina sudionica ne može raditi zbog zdravstvenih problema, dok je jedna sudionica izrazila pritisak koji osjeća u Hrvatskoj vezan uz izlazak na tržište rada koji prema osobnom doživljaju sudionice nameće socijalna služba:

*„Oni tamo u job centar, socijalna služba, kažu meni da moram raditi, a ja ne mogu zbog zdravlja, ja nisam spremna još. To je različito. U Siriji me nitko nije tjerao da radim. Puno tjeraju mene da radim. Ja sam išla kod njih i rekla sam da ne mogu raditi. Onda su mi rekli da moram donijeti kao neku zdravstvenu potvrdu, a ja je nemam. (Sirija, 46)*

Sudionica koja je u trenutku provođenja istraživanja zaposlena, također je bila zaposlena u zemlji porijekla, dok je druga sudionica zaposlena po prvi puta jer se razvela od supruga nakon dolaska u Hrvatsku i postala jedina hraniteljica u obitelji. Kad je riječ o doživljaju nezaposlenosti u Hrvatskoj, sudionice mogu biti podijeljene u pet kategorija. Prva kategorija sudionica ne uspijeva pronaći posao u struci; druga ima poteškoća u pronalasku bilo koje vrste posla; treću kategoriju supružnici ne podržavaju u pronalasku posla; četvrta samostalno odbija zapošljavanje; a peta čeka s izlaskom na tržište rada jer brine o maloljetnoj djeci, no u budućnosti planira zaposlenje.

Dio sudionica u Hrvatskoj prvi je put sudjelovao na tržištu rada, što predstavlja promjenu u profesionalnim, ali i obiteljskim ulogama koje mogu biti promatrane putem nove društvene prakse – zaposlenja. Zabilježena su iskustva prekvalifikacije kod sudionica koje su izgubile posao, a ne mogu ga pronaći u struci. Iskustvo prekvalifikacije u struku njegovateljice ima i nekolicina visokoobrazovanih sudionica koje ne mogu pronaći posao u području kojim su se bavile u zemlji porijekla zbog različitih razloga: problematičan proces nostrifikacije diplome ili gubljenje diplome u procesu migracije. Kod onih sudionica koje nisu imale iskustvo

zaposlenja u zemlji porijekla, a nakon migracije su postale samohrane majke, zaposlenje i preuzimanje novih profesionalnih uloga predstavlja posebno velik izazov kojeg oslikava kazivanje sudionice iz Sirije:

*Kad sam bila u Siriji, ja nisam radila, samo sam bila kod kuće i radila sam kao domaćica. A tu moram raditi od 7 ujutro do 4. I cijelo to vrijeme ja jako brinem kako su mi djeca, šta rade i svaki dan ja moram pitati jel' sve oke, jel' trebate nešto. Sad je teška situacija, ja sam sama, radim sama i [naglašava] moram raditi. U petak sam bila na poslu i kad sam završila oko 4, bila je nesreća neka na cesti i nije bilo autobusa. Ja sam bila na cesti do 6 sati na večer, a moji sinovi mali u vrtiću i čekali su me tamo. On je plakao, ja sam plakala na cesti jer nisam znala šta da radim! Teško mi je. (Sirija, 33)*

Važno je napomenuti kako su kazivanja koja spadaju u navedeni kod neodvojiva od koda „nove društvene prakse“, kao i koda „nova obiteljska uloga“, s obzirom da su nužno isprepleteni. Na kraju, sama činjenica da većina sudionica koja je imala iskustvo zaposlenja u zemlji porijekla, u Hrvatskoj nije zaposlena ili barem nema posao unutar vlastite struke, ukazuje na rekonstrukciju profesionalne uloge prema ulozi nezaposlene osobe ili pak osobe druge struke.

#### **c) REKONSTRUKCIJA OBRAZOVNIH DRUŠTVENIH PRAKSI I ULOGA**

Dio sudionica nižeg stupnja obrazovanja navodi mogućnost obrazovanja kao posebnu vrijednost koju u Hrvatskoj mogu uživati po prvi puta u životu. Jedan dio sudionica po prvi puta sudjeluje u obrazovnome procesu, dok druge sudionice koje su stekle osnovno obrazovanje u zemlji porijekla, u Hrvatskoj prvi puta nastavljaju sudjelovati u obrazovnome procesu jer za to zbog različitih obiteljskih i društvenih razloga nisu imale prilike u zemlji porijekla. Stoga se primjećuje javljanje nove društvene uloge - učenice. Sudionice obrazovanju pridaju važnost zbog integracije u hrvatsko društvo, pronalaska posla, a kao što se može zaključiti iz kazivanja sudionice iz Iraka i zbog socijalizacije.

*Učim hrvatski i engleski isto. Sad je pauza jer je 8. mjesec, ali od idućeg mjeseca nastavljam. Samo mi je bitno da učitelj bude žena. Jer ako bude muškarac, ne mogu odgovoriti onda ili ga pitati pitanja, a sa ženama sam jako opuštena. Učile su me tri djevojke iz Amerike koje su tu bile i bilo je jako opušteno, mogla sam ih pitati pitanja. Tako se mogu i povezati s učiteljicom, možemo zajedno izaći van. Stalno sam doma, pa i zato volim učiti, ništa ne radim. Kad sam bila u kući [misli se na Irak], stalno sam nešto radila, čistila sam kuću i svaki petak sam čistila za neke ljude i to su mi platili, pa sam onda radila i hranu za njih. (...) (Irak, 41a)*

#### **d) REKONSTRUKCIJA DRUŠTVENIH PRAKSI I ULOGA VEZANIH UZ SOCIJALIZACIJU**

Kod sudionica koje vode aktivan društveni život u Hrvatskoj u kazivanjima se prepoznaje iskustvo izmještanja sudionica iz privatnoga u javni prostor za potrebe socijalizacije, što

predstavlja značajnu promjenu u odnosu na društvene prakse u zemlji porijekla. Uz navedeno prepoznaje se važnost stjecanja novih društvenih odnosa posebno s Hrvatima, što će se kasnije u analizi pokazati jednim od ključnih faktora u boljoj integraciji u društvo, prema doživljaju sudionica.

*Imam puno prijatelj iz Hrvatske, imam više prijatelja iz Hrvatske, nego arapskih prijatelja. Uvijek mi dolaze pomoći s djecom. Pomažu mi kuhanjem, učenjem hrvatskog jezika, izlazimo, idemo na more zajedno na nekoliko tjedana i jako je dobro. (Irak, 29)*

S druge strane, posebno u slučaju sudionica koje su vrijeme provodile u proširenoj obitelji u zemlji porijekla, javlja se osjećaj usamljenosti. Manjina sudionica progovara o ozbiljnoj izoliranosti koju doživljavaju u Hrvatskoj jer gubitak socijalnog kapitala još nisu nadomjestile novim društvenim odnosima i socijalizacijskim praksama u Hrvatskoj. Sudionica iz Sirije navodi:

*Ja se jako volim družiti sa ljudima, a i razbolila sam se zbog toga što se ovdje nisam družila s ljudima. (Sirija, 43)*

#### e) REKONSTRUKCIJA ULOGE U ŠIREM DRUŠTVU

Manji dio sudionica prepoznaje i progovara o promjeni vlastite uloge kao žene u širem društvu što su osjetile nakon migracije u Hrvatsku. Sudionice koje promjenu uloge prepoznaju kazuju o osjećaju veće važnosti u društvu zemlje destinacije, za razliku od zemlje porijekla. Sudionice koje su prepoznale vlastitu drugačiju ulogu u širem društvu uglavnom su višeg stupnja obrazovanja. Sudionica iz Sirije navodi usporedbu uloge koju je imala u Siriji gdje je odrasla i Egiptu gdje je živjela sa supružnikom s onom u Hrvatskoj te navodi kako u Hrvatskoj *osjeća da se njezin glas čuje*. Također, navodi usvajanje pojedinih različitih društvenih normi koje se izravno odnose na položaj i zaštitu žena u hrvatskome društvu, što nije bio slučaj u zemlji porijekla sudionice, poput prijavljivanja obiteljskog nasilja. Sudionica iz Iraka navodi kako joj se ljudi po prvi puta obraćaju u javnosti te poštovanje koje osjeća od strane muškaraca u Hrvatskoj.

*Trebalo mi je puno vremena da se naviknem biti stara ja. Ono... nisi me mogao zaustaviti i nema ništa za što sam rekla da ne znam, čak i u popravljanju stvari kod kuće, kao, moram staviti ruke unutra i probati i onda ti mogu reći „ne znam to napraviti“. Dakle, u Egiptu sam bila kao, ne znam kako da to kažem... Kao kad staviš cvijet u vodu i on počne umirati malo po malo. Tako sam se osjećala. Kad sam došla ovdje trebalo mi je puno vremena da počnem hodati okolo po ulicama noću sama. Onako, u 9 ili 10 sati šetala bih psa i hodala i svi su mi se činili sumnjivima i svi su, kao, pili kavu, život se događao još uvijek jer Zagreb ne spava. I onda sam pomislila „ahaa, sigurno je“. Jer u Egiptu nisam smjela ići van sama na večer i u Siriji isto, govorim, naravno, nakon rata kad nije bilo sigurno za curu samu na večer vani. Tako da mi je trebalo puno vremena da shvatim da nitko ne hoda iza mene, da je sigurno. Ništa neće pasti i*

*eksplozirati mi u lice. Ono, razgovarala sam puno sama sa sobom. „Nikoga nema, sigurno je, samo hodaj. Svi se smiješe, samo pogledaj“. Tako da sam započela dijalog sama sa sobom i trebalo mi je oko godinu i pol dana da budem opet ja. Jer čak i u kampu sam bila u razmišljanju – ja i moj suprug zajedno, to je to, nitko drugi. Ali sad ne. Posvuda sam, ne možeš me zadržati [smijeh]. Nekako imam osjećaj da me se više čuje u društvu. Ja se osjećam kao da me se čuje – OK u Siriji žena je imala slobodu kao ovdje, ali ovdje žene brane žene. Tamo se žene boje braniti druge žene. Mislim, borit će se zajedno, ali ako netko tuče svoju ženu, obiteljsko nasilje – nitko se neće umiješati. To je kao ono „to je njihova kuća, njihov život, njihova situacija“. A ovdje shvaćam – ne. Ne, moraš se zalagati za ženu. Žena se mora založiti za ženu. Jer to nije normalno. Mi smo normalizirali nenormalno i živjeli s tim, ali ovdje sam naučila – ne, ako nešto nije u redu, pričaš o tome. (Sirija, 31a)*

*Nešto negativno ne. Samo pozitivno. Svi su ljubazni i puno pomažu kad trebam nešto, onda dođu kod mene pomoći. Kad sam šetala s mojom kćeri, onda jako vole razgovarati s njom – pitaju, pričaju, obraćaju mi se. Sve pozitivno i sve OK. Ali ja osjećam kao da su muškarci tu normalni i ljubazni i sve OK, a osjećam da su žene jako umišljene... Ja osjećam da su muškarci jako ljubazni, normalni i mirni, a žena kontrolira sve. Ovdje je žena glavna i zakon pruža ženama više. Osjećam se kao... Kad idete negdje, na primjer HZZO, kad razgovaram s muškarcem, nije kao žena. Žena samo odmahne rukom, kao bez osjećaja, kao vojska, a muškarci su jako ljubazni kad pričaju nešto i oni me jako poštuju. To sam samo ovdje doživjela. Ti osjećaš kao da ona nema emotion. (Irak, 41a)*

#### **f) REKONSTRUKCIJA OSTALIH DRUŠTVENIH PRAKSI I ULOGA**

Rezultati unutar podteme o rekonstrukciji ostalih društvenih praksi ukazuju na četiri podkoda, a to su: rekonstrukcija svakodnevnih društvenih praksi u skladu s normama hrvatskoga društva, važnost gubitka socijalnog kapitala za rekonstrukciju društvenih praksi, važnost gubitka materijalnog kapitala za rekonstrukciju društvenih praksi i rekonstrukcija društvenih praksi vezanih uz slobodno vrijeme. Pod terminom „ostale društvene prakse“ smatraju se sva ona neformalna djelovanja koja se odnose na obaveze vezane uz funkcioniranje kućanstva, neformalne svakodnevne interakcije s okolinom i provođenje slobodnog vremena, koje nisu obrađene prethodnim kodovima

- *Rekonstruiranje društvenih praksi u skladu s društvenim normama hrvatskoga društva*

Sudionice prepoznaju drugačije društvene norme u Hrvatskoj zbog čega mijenjaju svoje društvene prakse u svakodnevnim odnosima s ljudima i drugim specifičnim društvenim praksama. Sudionica iz Sirije prepoznaje specifičnu razliku u načinu ponašanja koja se odnosi na poštivanje privatnosti i privatnoga prostora, što se prema kazivanju sudionice, u Siriji ne poštuje. Iz kazivanja se može zaključiti da se radi o društvenoj normi koju je sudionica prepoznala i usvojila u Hrvatskoj. Uz navedeno, sudionice se referiraju i na drugačiji sistem postupanja s otpadom u Hrvatskoj, što su također usvojile u svojim svakodnevnim praksama, kao i poštivanje dogovorenog vremena u sastancima s drugim ljudima.

*Još sam naučila o, i to je najviše utjecalo na mene, o osobnom prostoru. Dakle u Siriji ideš, vidiš prekrasno dijete, digneš ga, ne znaš tko su mu roditelji, daš mu slatkiše, a možda dijete dijabetičar ili nešto i on jede te slatkiše i vratiš ga mami i nije te briga jer je nepristojno ne dati svoje dijete kao da je tvoje dijete od zlata i nitko ga ne smije držati. A ovdje sam naučila, ne, proo ću pitati mamu. Čak pitam proo prije nego što priđem djetetu, priđem proo da provjerim je li OK da kažem da je dijete jako slatko i da mu dam slatkiše. I volim to. Volim to. Imati privatnost i da mogu samu sebe prepoznati. Ovdje radite stvari čak poštujući ulice. Tamo bacaš smeće na pod i smetlar će doći i to pokupiti. Ovdje ne. Poštujete nekoga tko to radi i ovdje nema visoko i nisko. Mislim, imate nekoga da čisti za vama, ali također vi održavate čistim. Tako da su to standardi do kojih se moram podići. Ono, ozbiljno sam zahvalna što imam takve stvari. Čak i privatnost od vlastitog susjeda koji dođe i kuca. (Sirija, 31a)*

*Kad sam ja radila, a radila sam nekoliko mjeseci, taj posao mi je jako pomogao da izađem van, upoznam ljude i onda sam malo po malo bila dobro. Prva tri mjeseca ja nisam bila dobro, ali nakon toga kad sam našla posao i suprug mi je pomogao da izađem van – „vidi ovo je trg, ovo je dućan, ti možeš ići tamo i nešto kupiti“ i onda sam malo po malo bila dobro. Ali evo sad ne radim. Druga stvar, ja osjećam da su moja djeca sad bolje nego kad smo tek došli iz Iraka. Oni su kad smo tek došli ponašali drugačije, a sad su naučili puno u školi – kako funkcionirati, kako pričati – oni su naučili puno stvari u školi. Sad osjećam da su moja djeca na miru i moj najstariji sin je učio mlađeg brata kako treba, što treba reći, rekao mu je „sram te bilo, ti ne možeš tako, druga djeca će pričati“ oni su u školi naučili puno stvari o funkcioniranju ovdje i ja sam zbog toga sretna. Tu je sve organizirano i svaki dio ima svoje vrijeme. Na primjer sad imamo intervjue, a nakon toga imamo nešto drugo. A tamo je sve bez organizacije. Mi sad znamo, kad imamo termin na neki datum, mi moramo doći kod doktora tada ili kod Zavoda za zapošljavanje moramo doći točno. I poštuje se vrijeme (Irak, 31)*

Sudionica iz Iraka navodi društvene prakse u kojima sudjeluje u slobodno vrijeme nakon posla, koje u Hrvatskoj može ostvarivati zahvaljujući drugačijim društvenim normama.

*Radim u skrbi za starije osobe sada. Idem u šetnju skoro svaki dan, radim i idem van. A u Iraku ne smijem, išla sam samo na tržnicu, samo za kupovinu i natrag doma (Irak, 46b)*

Iz kazivanja sudionice iz Iraka može se iščitati promjena svakodnevnih društvenih praksi s obzirom da je sudionica prvi put službeno bila odsutna iz svoga doma u kojem živi sa supružnikom što je protivno društvenim normama zemlje porijekla iz koje oboje dolaze. Međutim, s obzirom da se nalazi u zemlji u kojoj su društvene norme drugačije, jednom dijelu novih normi oboje se prilagođavaju. U zemlji porijekla, kako sudionica navodi, žena ne može provesti noć odvojeno od supružnika, no s obzirom da su u Hrvatskoj norme i sama kultura drugačiji, oboje su se prilagodili te se sudionica upustila u nove društvene prakse. Sudionica je bila odsutna zbog volontiranja, što je također novo iskustvo koje je stekla prvi puta nakon migracije u Hrvatsku.

*„A kako ja ću pitat mog supruga jel' on će prihvatit da ostanem tamo tjedan dana? Možda on neće htjeti.“ A nemamo u naš kultur da ti možeš spavat izvan kuće ili nešto. Ja sam zvala njega i rekla „vidi J. [izostavljeno puno ime koje navodi] , imamo ovo, ovo, ovo, ja sam bila“, on je znao već da ću ja ići na Crveni križ. On je rekao „odi“. Rekla sam „stvarno, ti prihvaćaš?“ „Odi, odi, pomoz*

*ljudima tamo.“ On je znao probleme, oni svi iz Sirije i rata tamo. „Oke, onda sutra ja ću uzet moje stvari i ić tamo?“ A on je rekao „OK, odi“. I ja sam uzela moje stvari i išla i oni kažu „ti radiš kao volonterka.“ „OK.“ Prvi dan kad ja sam stigla radila sam oko 12 ili 14 sati. Non stop. (Irak, 46a)*

- ***Važnost gubitka socijalnog kapitala za rekonstrukciju društvenih praksi***

Najveći dio sudionica uviđa promjenu u pogledu odgovornosti i obaveza koje svakodnevno obavljaju, pri čemu se primjećuje gubitak socijalnog kapitala s dolaskom u Hrvatsku. U kazivanjima može se uočiti da obaveze i zadatke vezane uz svakodnevni život koje su sudionice u zemlji porijekla obavljale uz pomoć drugih osoba sada obavljaju samostalno, što za neke sudionice donosi osjećaj samopouzdanja. Na potpitanje vezano uz povećan opseg obaveza vezanih uz privatni život, većina sudionica ne promatra situaciju negativnom te su zadovoljne promjenom dinamike u kojoj one osobno upravljaju odgovornim zadacima. Navedeno se posebno može primijetiti kod onih sudionica koje su u Hrvatsku migrirale samostalno ili uz pratnju djece bez supružnika ili koje su se nakon migracije razvele. Dio sudionica koji je izgubio socijalni kapital to nadoknađuje stjecanjem novih društvenih veza u Hrvatskoj, dok drugi dio još nije ostvario nova poznanstva, što će biti prikazano kasnije u analizi. Sudionica iz Iraka navodi:

*Vidjela sam veliku razliku kad sam živjela u Iraku i sad ovdje. Jer tu imam osjećaj da moram sve obaviti sama, nitko ne može umjesto mene. Vodim djecu u vrtić ili u park ili u školu jer u Iraku nisam zapravo radila ništa i tamo je samo kćer išla u školu, svi su bili mali, pa ju je ili baka ili djed vodili u školu. Ja nisam baš izlazila iz kuće u Iraku, mislim išla sam, ali smo išli svi zajedno, ali ovdje svugdje idem sama, vodim djecu sama u vrtić, sve trebam raditi sama, nitko drugi to neće napraviti umjesto mene (...) Osjećam samopouzdanje sada. (Irak, 41b)*

Zanimljivo je da dio prethodno spomenutih sudionica koje ne doživljavaju promjenu društvenih praksi i uloga nakon migriranja u Hrvatsku izravno, ipak navode problematiku gubitka socijalnog kapitala što za posljedicu ima veći opseg obaveza i odgovornosti koje preuzimaju nakon migracije. Sudionica iz Sirije prepoznaje promjenu društvenih praksi i odgovornosti jer više nema pomoć ostalih članova obitelji pri obavljanju svakodnevnih obaveza koje su sadržajno slične, ali su ih primorane obavljati samostalno, zbog čega imaju veći osjećaj odgovornost, ali manje slobodnog vremena.

*Ništa nije drugačije, ali problem je što sad nemam nikoga tu da je u blizini, razumiješ? Nema. Jer uvijek sam išla kod rodbine i kod ljudi. Išla sam kod mame, kod tate, kod sestre, a tu nemam nikoga. Ali zapravo iste obaveze imam koje radim sama sad. (Sirija, 45)*

- ***Važnost gubitka materijalnog kapitala za rekonstrukciju društvenih praksi***

Sudionice progovaraju o različitostima prostora u kojem borave u Hrvatskoj, za razliku od životnoga prostora u zemlji porijekla, što oblikuje atmosferu i dinamiku svakodnevnog života. Iako se u prikazanom citatu sudionice iz Iraka naizgled može činiti kako do promjene nije

došlo, uočava se ideja o drugačijoj dinamici svakodnevnih praksi upravo zbog gubitka materijalnog kapitala u obliku automobila ili prostranog životnog prostora. Uz navedeno je vidljivo kako je sudionica iz uloge hraniteljice prešla u ulogu domaćice.

*Nemam ništa da se promijenilo osim cijele atmosfere koja je drugačija. Cijeli život je ovdje jako težak. Kad smo bili u Iraku imali smo auto i onda odmah samo krenemo i idemo na posao. Sad... moramo uzeti njega u kolica [pokazuje na sina] i onda idemo na autobus i na tramvaj, malo je teška situacija sad. Ja sam imala posao, a sad nemam ništa, samo brinem o njima. Mi u Iraku nemamo zgrade kao u Europi, tamo uvijek ljudi žive u kući i to velikoj kući, veliki vrt, 1000 metara. A ljudi onda ovdje vide – ovo je 40 ili 50 kvadrata. To je možda mala stvar, ali... (Irak, 29)*

- **Rekonstrukcija svakodnevnih društvenih praksi vezanih uz slobodno vrijeme**

Sudionice sudjeluju u novim društvenim praksama u Hrvatskoj, odnosno počinju se baviti aktivnostima kojima se nisu bavile u zemlji porijekla te stječu nova iskustva vezana uz hrvatsko društvo, istovremeno stječući poznanstva. Sudionica iz Sirije navodi odlazak na more i učenje plivanja u Hrvatskoj:

*Bili smo u Varaždinu. Ja i moj sin bili smo u Varaždinu i kad smo došli ovdje bili smo na moru, ali zaboravila sam gdje. Kad smo došli ovdje. Zaboravila sam. Bilo jako lijepo i isto kad smo bili na moru, ja sam naučila plivati tu i nema problema! Ja imam hlače, majicu i marama i plivam tako. I znam! (...) (Sirija, 54)*

Također, javljaju se neke potpuno nove društvene prakse poput upoznavanja drugih religija ili sudjelovanja u praktičnim radionicama u kojima se stječu nova iskustva u društvenim praksama u kojima sudionice nikad ranije nisu sudjelovale. Tako sudionica iz Irana u slobodno vrijeme odlazi u protestantsku Crkvu i razmišlja o prelasku na kršćansku vjeru, dok sudionica iz Iraka sudjeluje u programu „Žene za žene“ Isusovačke službe za izbjeglice u kojem sudjeluje u različitim aktivnostima.

*Ovo je moj posao, vidiš, ovo ti je moj posao [glasno se smije i pokazuje na djecu]. Djeca! Također idem s njim u protestantsku Crkvu [pokazuje na prijatelja kojeg je upoznala u Hrvatskoj], nema problema. Sad ja isto razmišljam da pređem na kršćanstvo, meni se to svidjelo. (Iran, 38)*

*Imam jako puno prijatelja, Crveni križ ima radionice. Imamo program „Žene za žene“ u JRS-u i ponekad idem tamo, sad ne jer je sad godišnji i nikog nema, ali idem ponekad na „Žene za žene“ program, to je samo za žene, uživam, razgovaram, šalimo se, ponekad plešemo. (...) I dolazi jedna žena iz AYS i kaže „OK, ajmo, idemo u muzej danas!“ (Irak, 41 b)*

Nekoliko sudionica po prvi je puta steklo iskustvo volontiranja nakon migracije u Hrvatsku. Sudionica iz Sirije navodi svoju ulogu volonterke u organizaciji „Are You Syrious?“ gdje je pomagala onima u potrebi:

*Isto ja radim kao volontera u Are You Syrious?, to je organizacija isto za izbjeglice. Radila sam tamo, ima tamo free shop, ako ima ovdje ljudi koji ne trebaju nešto, pa onda dati za organizaciju*

*i došli tamo ljudi i uzmu što oni hoće. Ja radila i prije, radila sam tri puta kad oni otvore, tri puta, a sad nemam vremena, išla sam tamo samo petkom, u petak. Jako važna je bila higijena [referira se na higijenske proizvode koji su ljudima bili najpotrebniji]. (Sirija, 54)*

Slika 4. Kvalitativni kodovi objedinjeni u sažeti prikaz cjelokupne rekonstrukcije društvenih praksi i uloga u Hrvatskoj

#### REKONSTRUKCIJA DRUŠTVENIH ULOGA NA TEMELJU PROMJENE DRUŠTVENIH PRAKSI U HRVATSKOJ KAO ZEMLJI DESTINACIJE

##### REKONSTRUKCIJA OBITELJSKE ULOGE

- nova podjela kućanskih poslova
- veći opseg obiteljskih obaveza i odgovornosti
- samohrano majčinstvo
- viša razina društvene aktivnosti sudionice → obiteljski konflikt

##### REKONSTRUKCIJA ULOGE U ŠIREM DRUŠTVU

- bolji društveni položaj
- poštovanje dobiveno od muškaraca u društvu
- iskustvo društvenih odnosa i socijalizacije u javnom prostoru
- uspostava društvenih odnosa s Hrvatima
- društvena izolacija
- usvajanje novih društvenih normi
- nova neformalna iskustva

##### REKONSTRUKCIJA PROFESIONALNE ULOGE

- gubitak posla
- društvena očekivanja sudjelovanja na tržištu rada
- prvo radno iskustvo
- prekvalifikacija

##### REKONTRUKCIJA OBRAZOVNE ULOGE

- prvo obrazovno iskustvo
- napredovanje u obrazovnom sustavu
- uloge učenice i studentice

#### 4.3. Integracijski mehanizmi

Integracijskim mehanizmima u ovom se istraživanju smatraju svi procesi koji doprinose integraciji sudionica u hrvatsko društvo. Time se nastoji doći do uvida u doživljaje sudionica o integracijskome procesu kroz različite mehanizme koji im posebno pomažu, odnosno otežavaju integraciju. Mehanizmi koji pomažu sudionicama u integraciji su: poznavanje hrvatskoga jezika, poznavanje društvenih institucija, djeca kao izvor oporavka i kao dodatna motivacija za integracijom, institucionalna pomoć, pronalazak željenog posla,



društveni odnosi s domicilnim stanovništvom, solidarnost domicilnog stanovništva i sudjelovanje u obrazovanome procesu.

#### 4.3.1. Mehanizmi koji pomažu u integraciji

### POZNAVANJE HRVATSKOGA JEZIKA

Poznavanje hrvatskoga jezika predstavlja najveću pomoć u integraciji, ali istovremeno i teškoću ukoliko sudionice nemaju dovoljno znanje hrvatskoga jezika. Svim sudionicama zajedničko je uočavanje potrebe za adekvatnim tečajem hrvatskoga jezika što smatraju ključnim za integraciju. Sudionica iz Sirije navodi da je poznavanje jezika mehanizam koji bi najviše pomogao u integraciji u čemu joj pomaže suprug:

*Pa jezik bi najviše mi pomoglo, jezik da mogu se integrirati u društvo. Ali ja pokušavam i moj muž pomaže mi da naučim hrvatski, kak moj muž zna bolje govoriti hrvatski, pa isto pomaže i učiti me jezik (...) To je onda meni cilj da više naučim hrvatski jezik, da meni bude lakše pronaći više prijatelja, da se integriram i da komuniciram s ljudima. (Sirija, 35)*

Uz navedeno, sudionice navode primjere za poboljšanje sustava učenja jezika za osobe pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj. Sudionica iz Iraka navodi primjer procesa učenja jezika u Njemačkoj, a sudionica iz Sirije naglašava važnost uvođenja obaveznog učenja hrvatskog jezika:

*Prvo je jezik, to je glavno. A u Njemačkoj je bilo neka organizacija i bili su pozivi svaki tjedan gdje su se održavale neke igre, za odrasle, ali na njemačkom, osnove. Imali smo puno kontakta i svaki tjedan je bilo druženje na njemačkom. I zbog toga smo imali puno odnosa i koristili smo to vrijeme za nešto važno. Tamo su nas gurali, forsirali. Morali smo sudjelovati, morali smo sudjelovati u radionicama. Ja sam upoznala ljude, komunicirala sam. I to je jako važno. (Irak, 41a)*

*U Njemačkoj ne možeš raditi dok nemaš određenu razinu... Napravi to s ljudima! Ljudi tada moraju [naglašava] naučiti jezik države. Mislím, to je privilegij govoriti engleski, ali ja želim govoriti vaš jezik također. Zadnji primjer je moj posao. Kad imam klijenta – ljudi mi govore na engleskom, razgovaramo, a kad ne znam jezik, a oni govore, trudim se fokusirati na posao i istovremeno prevoditi što mi govore, ali to je nemoguće. (Sirija, 31a)*

### POZNAVANJE DRUŠTVENIH INSTITUCIJA

Idući mehanizam koji pomaže u integraciji jest poznavanje na koji način funkcioniraju ključne institucije u društvu, ali i prepoznavanje njihove uloge za obavljanje određenih formalnih društvenih praksi, što navodi sudionica iz Sirije:

*Jako je važno za mene da znam gdje da idem kad nešto obavljam – ministarstvo, socijal... (Sirija, 33)*

## DJECA

U kontekstu mehanizama koji pomažu u integraciji, sudionice koje u Hrvatskoj kućanstvo dijele s djecom navode važnost djece koja pomažu u njihovom oporavku nakon migracije te ih dodatno motiviraju u integraciji, kako bi se posljedično djeca mogla uključiti u društvo preko svojih majki. U tom kontekstu, djeca su promatrana na tri razine – kao izvor oporavka, kao motivacija za integracijom za svoje majke i kao pomoć u integraciji svojim majkama, iako su djeca ponekad i razlog odgođenog uključivanja u pojedine društvene prakse zbog brige o njima.

### a) Djeca – izvor oporavka

Na pitanje o oporavku, odnosno mehanizmima koji sudionicama pomažu da se nakon migracijskoga procesa oporave i uključe u hrvatsko društvo, sudionice dominantno navode djecu kao ključan izvor oporavka, što predstavlja jedan od preduvjeta za integraciju. Sudionica iz Iraka navodi:

*Pa to što vidim da je mojoj djeci dobro, da idu u školu i vrtić, sve je u redu, ja ću ići na posao i sve je dobro. (Irak, 41a)*

### b) Djeca – motivacija za integracijom

Djeca se pokazuju važnima za sudionice jer su upravo društvene prakse i društvene potrebe djece svojevrsna motivacija za dodatno integriranje sudionica, ali i plodno tlo na kojem sudionice imaju prilike ostvariti društvene odnose s drugim roditeljima. U kazivanju sudionice iz Palestine prostor vrtića kojeg polazi dijete pokazao se ključnim za stupanje u interakciju s domicilnim stanovništvom i stvaranje poznanstava, ne samo za dijete, već i majku.

*Kad je moje dijete krenulo u vrtić prvi dan, procedura je takva da sam morala ostati tamo. Kad sam sjela tamo željela sam razgovarati s drugim majkama i on je isto želio upoznati drugu djecu i imam dobar odnos. Ja pričam s tetama za njega i sad kad se vrati u vrtić uvijek priča – Patrik napravio ovo, Ivan uzeo ovo. Ima puno prijatelja. I sad je bolje, H. [navodi osobno ime] prvi put je pomiješao jer on je prvo pričao njemački, engleski i on nije pričao ništa. A sad engleski i hrvatski. (Palestina, 25)*

S druge strane, sudionice potiče osjećaj potrebe integracije kako bi olakšale integraciju vlastitoj djeci, što je moguće uočiti iz kazivanja sudionice iz Sirije:

*Sad djeca kad dolaze iz škole pokušavam pomoći preko Interneta, Google Translate-a jer imaju zadaću. Oni ne mogu riješiti zadaću jer ne razumiju ništa. Ja sam pokušala preko Interneta prevesti i objasniti, ali onda na kraju kad djeca odu u školu, učiteljica je rekla „ovo je krivo“ jer ja ne razumijem. Ja i moj muž ćemo ići sada u RCT na hrvatski jezik. Zato što [naglašava] mi moramo naći nešto. Bili smo na tečaju JRS-a, ali ja nisam zadovoljna zato što je ta volonterka,*

*učiteljica, ona samo priča za kuhanje. Nije kao tečaj ozbiljan. Kako da ja objasnim djeci? Onda mi kažu „kako ti ne znaš, a hoćeš da mi znamo?“ (Sirija, 37a)*

### **c) Djeca - pomoć u integraciji**

Kod grupe sudionica čija su djeca prema procjeni sudionica uspješno integrirana u hrvatsko društvo uočava se proces obrnute socijalizacije. Pri tome djeca uče roditelje određenim vještinama i društvenim praksama poput snalaženja u prostoru, specifičnostima vezanima uz traženje posla ili pak obavljaju dio posla umjesto roditelja jer se bolje snalaze u hrvatskome društvu. U kazivanju sudionice iz Sirije može se uočiti ovisnost roditelja o djeci koja pomažu s pronalaskom posla i pratnjom u zdravstvene institucije:

*Ja znam malo nešto. Sin zna sve, pa ako ide on, možemo ići. Ali znam i ja pomalo (...) Imam i Hrvatice prijateljice, oni znaju više, oni rade i imaju bolju situaciju, a na primjer ja kad hoću ići kod doktora teško mi je zbog jezika prvo i to što još ne znam baš dobro ići tamo, a sin često ima ili školu ili nešto, pa nema puno vremena (...) Nas je ovdje puno i trebamo novce da možemo živjeti. Ali to je jako teško jer muž ako zaradi 7000, 5000 odlazi na stan. Evo, djeca traže posao za njega i ne mogu ništa iznad 5000 naći. To je jako teško naći. (Sirija, 45)*

## **INSTITUCIONALNA POMOĆ**

Idući integracijski mehanizam kojeg sudionice smatraju važnim za što bolje uključivanje u društvo jest pomoć koju pružaju državni aparat i nevladine organizacije u Hrvatskoj. Pri tome se poseban naglasak stavlja na pitanje smještaja u trenutku dobivanja pozitivnog rješenja o statusu međunarodne zaštite u Hrvatskoj. Država osigurava početni besplatan smještaj, uz što sudionice navode različite aspekte pomoći u formalnom i neformalnom aspektu života koju pružaju različite nevladine organizacije: Isusovačka služba za izbjeglice, Are You Syrious? i Hrvatski Crveni križ. Nevladine organizacije pružaju pomoć u aspektu društvenog života u kontekstu međusobnog umrežavanja i odlazaka na izlete i kulturna događanja, što se može uočiti u sljedećem kazivanju:

*Vlada je pomogla s besplatnim stanovanjem od dvije godine, tako da smo imali dvije godine stan bez obaveza najma ili režija dok ne nađemo posao. OK? Dakle, dvije godine, ali dok ne nađeš posao. Mislim da je to stvarno pomoglo za nekoga tko je izgubio ili prodao sve da bi došao ovdje i počeo od nule, to je stvarno OK, tako da je to također puno pomoglo (...) Bile su i dvije organizacije koje su stvarno pomogle. To su JRS i Are You Syrious? Znam da Are You Syrious? nije baš omiljena za Vladu. Ali oni su, ono, kad sam došla 2016. najviše pomogli. Nisu još bili organizacija, bili su samo volonteri prije nego što su postali NGO. Jedna od njih me povela doma i dala da kuham, a druga mi je kupila stvari koje sam trebala, ali nisam tražila šminku, na primjer, a ona mi ju je donijela. Tako da mi je kupila torbu s puno šminke. Tako da, zapravo male stvari. Zapravo ljudi... ljudi koji učine sve lakšim. JRS je organizirao puno izleta na Plitvice i vodili su nas Are You Syrious? i JRS u muzeje, galerije. Imala sam ženske sastanke, tri žene. Jedna žena nas je odvela u svoju galeriju u Ilici samo na razgovor i čaj jer je znala kako su žene u arapskoj kulturi bliske jedne s drugima. Ljudi u organizaciji JRS jer su omogućili sve*

*te stvari i iz drugih organizacija jer čak i ako moram u bolnicu ili nešto, volonter će doći i odvesti me autom. To je stvarno olakšalo život. (Sirija, 31a)*

## **ŽELJENI POSAO**

Aktivno sudjelovanje na tržištu rada idući je mehanizam kojeg sudionice smatraju ključnim za uključivanje u društvo. Uz pronalazak posla dio sudionica naglašava specifičnosti posla kojeg bi željele obavljati. Uz navedeno naglašavaju važnost pronalaska željenoga posla za kojeg su školovane ili koji ih privlači zbog osobnih interesa. Time se može zaključiti da dijelu sudionica zarada nije jedini razlog pronalaska posla, već osobni razvoj u određenom području, kao u slučaju sudionice iz Sirije:

*Jezik. I posao. Ali ne bilo koji posao – imam puno izbora, mogu naći posao, svašta. Ali imam cilj za budućnost. Znam šivanje i završila sam višu školu i imam svoj cilj za život. Ja ne mogu bilo što raditi, nego baš moje. (Irak, 29)*

## **DRUŠTVENI ODNOSI S DOMICILNIM STANOVNIŠTVOM**

Sudionice navode važnost stupanja u interakcije s domicilnim stanovništvom više nego s osobama iz vlastite zemlje porijekla, što je temeljeno na doživljaju o važnosti socijalizacije s domicilnim stanovništvom za bolju uključenost u društvo zemlje destinacije. Uz navedeno, sudionice prepoznaju važnost pronalaska posla i poznavanja jezika kako bi uspjele upoznati više ljudi i steći poznanstva. Sudionica iz Sirije naglašava distanciranje od ljudi iz zemlje porijekla i stvaranje odnosa s domicilnim stanovništvom:

*Ne znam, ali sad pokušavam pronaći prijatelje Hrvate, ne prijatelje arapske ljude, nego Hrvate jer to bolje za mene za posao i za normalan život. (Sirija, 33)*

## **SOLIDARNOST DOMICILNOG STANOVNIŠTVA**

Solidarnost domicilnog stanovništva prema osobama pod međunarodnom zaštitom za sudionice predstavlja važan integracijski mehanizam. Sudionice promatraju domicilno stanovništvo Hrvatske uglavnom otvorenima i solidarnima prema situaciji zbog koje izbjeglice dolaze u Hrvatsku, što povezuju s iskustvom Domovinskog rata koji se vodio u Hrvatskoj. Jedan dio sudionica koji navodi pozitivna iskustva s domicilnim stanovništvom, upravo se zbog pristupačnosti i solidarnosti osjeća dobrodošlima, što pomaže u integraciji. Sudionica iz Iraka navodi iskustvo pristupačnosti domicilnog stanovništva, dok sudionica iz Sirije navodi važnost solidarnosti:

*Ponekad samo odem van, samo da razgovaram s ljudima i samo da hodam, pa ljudi dođu, pitaju me odakle sam, jako su open-minded. Bio je roštilj, neke obitelji su radile i pozvale su nas, „dođite, dođite“. Jako lijepo. Jako su ljubazni, jako ljubazni. Ljudi iz Hrvatske jako su ljubazni (...) Ja tako osjećam, ja znam da su ljudi iz Hrvatske ljubazni i da me žele prihvatiti i znam da su tako dragi, jako dobri. Osjećam slobodu, kao da je ovo moj dom jer su ljudi toliko dobri, jedan*

*primjer – bila sam jedan dan na Bundeku i neka obitelj me pozvala i rekla „molim te, dođi sjedni s nama“ i osjećala sam se kao da je ovo moj dom. (Iran, 24)*

*Svi susjedi su sad super. Pomogli su ljudi mojoj djeci ili mom suprugu kad trebamo nešto, oni su jako pomogli. Ne osjećam se da ima diskriminacije, kao Arapi, muslimani, nego normalno. Oni su imali rat prije i onda oni znaju. (Sirija 37b)*

## **OBRAZOVANJE**

Sudionice navode potrebu za obrazovanjem posljednjim integracijskim mehanizmom. Kao što je prethodno u analizi prikazano, obrazovanje predstavlja posebnu vrijednost za sudionice, no kad je riječ o integraciji ono može postaviti temelje za pronalazak posla i daljnju integraciju. Međutim za sudionice ono dodatno predstavlja ranije neostvorenu vrijednost koju u Hrvatskoj imaju mogućnost ostvariti jer za to postoje društveni uvjeti.

*Moji roditelji mi nikad nisu pružili priliku da pohađam nastavu, školu nakon 5. razreda. I ja želim započeti, odnosno dovršiti školu, započeti posao, također naučiti hrvatski, engleski, i nastaviti sa svojom profesijom jer sam frizerka. (Iran, 24)*

### **4.3.2. Mehanizmi koji otežavaju integraciju**

Dio teškoća u integraciji odražava važnost već prethodno analiziranih integracijskih mehanizama, koji postaju problematičnima za integraciju ukoliko nisu ostvareni. Objedinjeni mehanizmi koji otežavaju integraciju, zajedno s mogućim rješenjima objedinjeni su u Slici 5 na kraju potpoglavlja, radi lakšeg praćenja. To se odnosi na nedovoljno razrađen proces tečajeva hrvatskoga jezika, nezaposlenost i diskriminaciju prema osobama pod međunarodnom zaštitom. Ostale teškoće odnose se na problematiku pronalaska smještaja, nedovoljno iskustvo Hrvatske u integracijskim procesima, stigmatizaciju azila, samohrano majčinstvo te izazove oporavka u zemlji destinacije.

## **SMJEŠTAJ**

Kao izazov u integraciji sudionice promatraju osnovna egzistencijalna pitanja poput pronalaska smještaja. To se posebno odnosi na one sudionice kojima ističe period u kojem država osigurava usluge stanovanja. Sudionica iz Iraka s tim u vezi navodi:

*Trebam samo stan jer nakon dva mjeseca mi ističe ugovor za stan, sada trebam samo jeftin stan i trebam dobar posao i dobru plaću. (Irak, 46b)*

Dodatno, problem predstavlja skupoća života za dio sudionica, s naglaskom na cijene smještaja što predstavlja prioritet kojega trebaju podmiriti kako bi mogle nastaviti s procesom integracije.

*Život ovdje je skup. Ovdje su ljudi jako dobri, ali sve je skupo. Sve. Jako skupo. Ja sam završila dvije godine [odnosi se na dvije godine u kojima država pruža besplatan smještaj], pa onda trebam iznajmiti stan, moram platiti režije. Prije je država platila, sad ja moram platiti. Jako*

*teško kad sam našla stan (...) Ima ljudi, kad oni saznaju ja sam izbjeglica, oni neće. Prije tjedan, možda sad već dva tjedna, vidjela sam ovo stan i isto ja tražila stan, ali samo da nije tak skupa jer ja sam sama, nemam muž jer on, moj muž umro je u ratu u Siriji. (Sirija, 54)*

Posljednji izazov koji se prepoznaje vezan uz pitanje smještaja odnosi se na problematičnu situaciju u kojoj se nalaze sudionice s više djece jer stanodavci nisu spremni iznajmiti smještaj velikim obiteljima. Sudionica s četvero djece navodi:

*[šapće] Malo želim veće prihode... Sad je problem, mi sad već ove dvije godine završavamo i moramo sami naći smještaj. Imamo 4 djece i nas dvoje, 6 članova. Kad mi tražimo stan ili kuće, kad vlasnik čuje da imamo 4 djece odmah ne žele iznajmiti. To je sad problem i želja koju imam, da nađemo stan ili kuću – lakše. Ali sad dva mjeseca tražimo i tražimo i svaki put kad bi našli nešto... (Sirija, 37b)*

### **PROBLEMATIČAN PROCES UČENJA JEZIKA**

Kao što je navedeno prethodnom podtemom, jezik s jedne strane posebno olakšava integraciju, dok s druge strane predstavlja izvor najvećih teškoća u integraciji ukoliko se sudionice njime ne znaju koristiti. Jedna od teškoća u procesu učenja jezika jest briga o djeci, zbog čega sudionice ne mogu sudjelovati u tečajevima hrvatskog jezika, posebno ako se radi o samohranim majkama ili ako su supružnici zaposleni pa ne mogu biti uz djecu.

Zatim sudionice navode problematiku mješovitih grupa na tečajevima hrvatskoga jezika u kojima zajedno sudjeluju polaznici koji uče jezik po prvi put, kao i polaznici koji već imaju položen određeni stupanj hrvatskoga jezika. Kao što će biti naznačeno citatom sudionice iz Sirije, već je poznavanje latiničnoga pisma problem za dio sudionica, zbog čega mješovite grupe mogu biti dodatno neučinkovite, s obzirom da jedan dio polaznika poznaje latinično pismo, a drugi dio se još ne zna služiti latinicom.

Sljedeća teškoća je nepoznavanje osnova hrvatskoga i engleskoga jezika zbog čega je učitelju koji u pojedinim slučajevima ne poznaje jezike polaznika teško objasniti pojedine riječi i fraze. Sudionice dalje navode da pojedini tečajevi nisu certificirani, što znači da po završetku nemaju pravo izdati potvrdu o završenom stupnju jezika. S posljednjom se teškoćom nose sudionice koje ne poznaju niti jedno pismo, zbog čega na tečajevima nisu u mogućnosti čitati i samostalno rješavati zadatke. Sudionice naglasak stavljaju i na očekivanja koja imaju od države po pitanju zbrinjavanja osoba pod zaštitom kad je riječ o obaveznom učenju jezika. U tom kontekstu navode se citati kazivanja sudionica iz Sirije:

*Jezik. Nadam se da će jedan dan naći službeni tečaj hrvatskoga jezika. To su obećali. Očekivala sam da ću učiti tako da barem mogu ići u dućan sama ili da mogu obaviti nešto sama. (Sirija 37b)*

*Jezik. Ah... dakle kad prvo dobiješ azil, dali su nam A1. Užasno. Zato što je to bilo u Vodnikovoj i sve razine su bile zajedno. Početnici, srednji, napredni. Tako da sam ja sjedila pored Sirijke koja je bila nepismena. Čak i svoj vlastiti jezik nije znala pisati ili čitati, arapski – ne zna kako. I na kraju sata su, ono, dvije najpametnije osobe naučile hrvatski, dok sam ja njoj prevodila, pratila sve informacija i ono [hvata se za glavu]. Sad organizacije pokušavaju organizirati puno satova, ali problem je taj što nisu certificirani. Dakle, problem je što ću se za jednu godinu prijaviti za stalni boravak, a nemam B1. I u Vodnikovoj je bilo besplatno, 70 obaveznih sati nastave i dali su mi A1, ali nikad više nisu održali satove jer smo mi bili prvi. Prijavila sam se za boravak 2016., 2017. sam išla na tih 70 sati i nakon toga nije bilo više. Moj suprug je bio sa mnom u istoj grupi, ali nije naučio ništa jer je bio početnik. A ja sam bila kao, pola-pola, a on je stvarno bio početnik i mrzio je jezik dok je bio tamo jer nije mogao razumjeti. (Sirija, 31a)*

O važnosti poznavanja hrvatskoga jezika za integraciju i mogućim izazovima koji se javljaju kod sudionica koje nemaju dovoljno znanje, pokazuje i kazivanje sudionice iz Sirije o društvenoj izoliranosti koju je osjetila upravo na temelju nesigurnosti u pogledu nepoznavanja jezika zemlje u kojoj boravi:

*Kad sam otišla ovdje, išla sam na Croaticum, išla sam i ja nisam znala ništa hrvatski. Bilo je jako teško. Jer ja ne znam slova. I išla sam na Croaticum, ali učila, pa je sad tako-tako. Prije je bilo jako, jako teško. Kad ja sam van kuće, jako, jako se bojala jer ja nisam znala jezik, ne znam ništa, ako meni čovjek rekao nešto, ja ne razumijem ništa. To jako teško. Kad ja otišla van, jako sam se bojala, ja rekla sinu, ja hoću samo ostati u stanu. Neću van jer ja ne znam jezik. (Sirija, 54)*

## NEZAPOSLENOST

Nezaposlenost je sljedeći problem koji otežava proces integracije na dva načina. S jedne je strane nezaposlenost je problematična zbog financijskih teškoća koje onemogućuju osnovne egzistencijalne potrebe, a s druge strane zbog nemogućnosti interakcije s većinskim stanovništvom na radnome mjestu ili u drugim društvenih praksama. Ipak, puno češća su upravo ona kazivanja koja ukazuju na potrebu zaposlenosti zbog vrijednosti koju ona predstavlja u kontekstu interakcije i socijalizacije s pripadnicima većinskog stanovništva. Uz navedeno, manji dio sudionica koje dijele iskustvo samohranog majčinstva prepoznaju problematiku vezanu uz poslodavce koji ne omogućavaju prilagodbu radnog vremena samohranim majkama. Sudionice iz Palestine i Iraka navode:

*Samo da poslodavci brinu za moju situaciju – samohrana majka. Moj problem sad što ne mogu naći posao jer subotu i nedjelju ne mogu raditi i onda da poslodavac samo brine za tu stvar. Samohrana majka. (Palestina, 25)*

*Samo posao, teško mi je naći posao. Kad nađem posao, tada će mi biti malo lakše upoznati ljude. Možda prvi put bude malo teško na poslu, ali će mi poslije onda biti lakše. (Irak, 41a)*

## DISKRIMINACIJA

Suprotno kazivanjima o solidarnosti i otvorenosti domicilnog stanovništva u Hrvatskoj, sudionicama koje imaju drugačija iskustva, proces integracije u hrvatsko društvo otežavaju upravo osjećaji diskriminacije i neprihvatanja. Sudionice najčešće navode problematiku nošenja hidžaba u javnosti, što je prema njihovu iskustvu potiče neugodu kod pripadnika većinskog stanovništva, kao što navodi sudionica iz Iraka. Ipak, važno je napomenuti da su osjećaj neprihvatanja naglasile i sudionice kršćanske vjeroispovijesti, zbog čega se može uočiti kako iskustva sudionica nisu utemeljena isključivo u neprihvatanju sudionica islamske vjeroispovijesti.

*Ja sad imam problema zbog hidžaba jer se osjećam da me ljudi gledaju, posebno sad u ljeto. Nije normalno. Mi u Iraku imamo 50 stupnjeva, a onda tu na 35 pogotovo mogu izdržati. Ljudi nisu prihvatili hidžab. Imam puno prijatelja Hrvata i to je normalno. Samo za sada taj hidžab malo problema zbog toga, ali ima puno žena sad koje nose hidžab pa će biti valjda normalno za svih sugrađana sa strane hrvatskoga društva. (Irak, 29)*

Druga sudionica, također iz Iraka, navodi iskustvo s domicilnim stanovništvom zbog kojega se, posebno u početnome periodu svoga boravka u Hrvatskoj, osjećala strancem kojeg se stanovništvo boji zbog kulturoloških različitosti i ideje o terorističkim aktivnostima arapskoga stanovništva:

*Ne znam, jezik je važan, ali ti znaš šta... teško je pričati, ali vidi sad, ja ću ti dati primjer. Mi smo sad u toj zgradi 5 godina. Nismo poznali nikoga. Samo ove koje je isto kat – „dobar dan, dobar dan, kako ste vi? Do viđenja.“ Imamo jednu baku, ona je jako stara žena i ja želim svaki put provjerit jel' ona dobro, jel' treba nešto i uvijek ja nudit nešto, kao „trebaš nešto, baka? Trebaš ić u dućan, kupit nešto za tebe (...) „Ne, ne, hvala, hvala“ i ja osjećam uvijek kad ona gledala u ovo [odnosi se na okance na vratima kroz koje se gleda] i vidjela da smo to mi – ona ne želi otvoriti. OK, ja znam ona dobra i sve, ali ima nešto... boji se. Problem nije samo jezik. Ja znam jezik i mogu razgovarati s njom, ali ona ne želi (...) Problem je da ljudi moraju prihvatiti nas (...) To je problem, a nije jezik. (...) Možda ljudi oni znaju, mi smo došli iz zemlje koje imaju terorista. I onda ne znam jel' oni, oni osećaju mi ćemo radit nešto i nema sigurnosti u toj zemlji ako mi živimo tu. Možda će bit nešto kao terorizam, nešto, mi ćemo radit nešto... ne znam ako ti razumiješ? I mislim zbog toga ljudi nisu... (Irak, 46a)*

Na kraju, diskriminacija se prepoznaje u kazivanjima vezanima uz pronalazak smještaja. Posebnim izazovom u pronalasku smještaja sudionice promatraju upravo diskriminaciju prema osobama pod međunarodnom zaštitom. Sudionica iz Iraka navodi iskustvo traženja smještaja u kojemu je stanodavac povišio cijenu u trenutku kad je shvatio da se radi o strancima:

*Ali uvijek kad moj suprug nać nešto i hoće pogledat stan i mi dogovorimo, i kad oni vidjeli on stranac – „nije 200, aaa nego ipak 300 eura.“ (Irak, 46a)*



## STIGMATIZACIJA AZILA

U jednome dijelu kazivanja može se zaključiti o postojanju stigmatizacije statusa azila u širem hrvatskom društvu posebno u pogledu samozapošljavanja i poduzetničkih aktivnosti. Azil za sudionice predstavlja ideju o sebi kao o strancima u društvu u kojem žive i žele dugoročno ostati, odnosno jednu vrstu etikete kojom su u zemlji destinacije obilježene, što ih koči u daljnoj integraciji.

*Um... osjetila sam to sad kad sam htjela otvoriti svoj posao. Pokušala sam otvoriti obrt, tako da mogu početi i rekli su „ne“. Nisam u mogućnosti. Ona je rekla kao „oh, ne, osobna ne odgovara“, kao, „ali ja imam certifikate i registrirana sam u EU“, ali rekla je „ne“. Tako da vjerujem da je to zbog toga što piše riječ „azil“ na mojim dokumentima, tako da ne mogu dočekati da maknem tu riječ iz dokumenata. Tako da nisam u mogućnosti uzeti financijsku pomoć od države, tako da sam tada bila stvarno nezadovoljna. Ah...još uvijek sam stranac. (Sirija, 31a)*

## NEDOVOLJNO ISKUSTVO HRVATSKE U INTEGRACIJSKOME PROCESU

Sudionice zaključuju kako nisu svi navedeni problemi vezani uz diskriminaciju, već skromno iskustvo Hrvatske sa zbrinjavanjem migranata. Sudionice, razlikuju Hrvatsku od drugih zemalja, poput Njemačke, koje imaju dugogodišnje iskustvo s prihvaćanjem migranata. Na tome temelje problematiku s kojom su se suočile u obrazovnom i zdravstvenom sustavu u kojima se javlja nedovoljna informiranost djelatnika po pitanju prava i obaveza osoba pod međunarodnom zaštitom, o čemu kazuju sudionice iz Sirije i Palestine:

*Ja dolazim kroz program resettlement od Turske do Hrvatske. Kad smo došli tu bilo je jako teško zato što Hrvatska nema puno azilanata i nema hrvatska Vlada iskustva u odnosu prema azilantima i isto ekonomski razlozi – nije baš kao Njemačka ili druga zemlja. Mi smo bili malo u šoku kad smo došli tu. Teško naći školu, moja kćer treba ići u specifičnu školu, treba puno vremena. Procedura je jako komplicirana. (Sirija, 40)*

*Uvijek kad idemo kod doktora ili u bolnicu, nisu baš dobri ljudi tamo. Zaposlenici nisu... Imam problem kad idem u bolnicu ili dom zdravlja. Prije par dana sam bila u domu zdravlja i nisu me htjeli primiti, pa se onda to rješavalo. (Palestina, 25)*

## SAMOHHRANO MAJČINSTVO

Samohrano majčinstvo već je spomenuto u kontekstu problematike aktivnog sudjelovanja na tržištu rada, međutim ono stoji kao samostalan kod u integracijskim mehanizmima jer predstavlja poseban izazov za sudionice. Rezultati ukazuju na problematiku samohranog majčinstva u kontekstu sudjelovanja u svim aspektima obrazovnog procesa, kao i zaposlenja, a posljedično i integracije, što se uočava iz kazivanja sljedeće sudionice:

*Ja nisam htjela gubiti vrijeme bez veze, kad čujem da postoji neki course ili edukacija, ja idem odmah, ali kad se probudim ujutro moram proo odvesti dijete u vrtić i poslije toga mogu ići negdje. A edukacija je u drugo vrijeme. Radila sam par mjeseci u pekarnici, ali problem je u*

*tome što ne mogu raditi bilo što, zbog subote i nedjelje zbog djeteta. Nema vrtića i nema nikoga tko može brinuti. Radila sam par mjeseci i zbog tog problema dala otkaz. Isto, ja subotu i nedjelju trebam za moje dijete, moramo ići u parkove ili mall, igrati se malo i zato trebam subotu i nedjelju samo za moje dijete da idemo zajedno. (Palestina, 25)*

## **INDIVIDUALNE POSLJEDICE PREDMIGRACIJSKOG I MIGRACIJSKOG ISKUSTVA**

Sudionice u svojim kazivanjima pokazuju važnost individualnog predmigracijskog i migracijskog iskustva koje zbog svoje specifičnosti usmjerava integracijski proces. Dio sudionica ima poteškoća pri integraciji zbog narušenoga psihičkog zdravlja, što je posljedica iskustava u zemlji porijekla i u migraciji. Navedena problematika može biti jedno od objašnjenja za odgođenu integraciju u društvo zbog izazovnog procesa oporavka u Hrvatskoj kao zemlji destinacije. Sudionice u kazivanjima navode teškoće s kojima se u Hrvatskoj susreću, koje se izravno reflektiraju na njihove društvene prakse:

*Malo nam je teško... ali ide. Pomalo. Jezik je problem, na primjer kad idem kod doktora. Kad trebam voditi djecu negdje je problem. Mislim, ja se još uvijek nisam naviknula jer bila sam u Austriji i sad sam već dugo tu, ali ja ne znam kako da se naviknem (...) Ja se jako loše osjećam. Zbog toga što sam se puno selila. Onda sam promijenila i svoje osjećaje...Vidiš tu [pokazuje nalaze liječnika i lijekove koje uzima zbog lošeg psihičkog stanja]. Jako, jako teško. Zbog seljenja. Jako, jako teško... (Sirija, 43)*

### **4.3.3. Reakcija na diskriminaciju**

Nakon što je dio sudionica naveo iskustvo diskriminacije kao problem u integraciji, sudionicama je postavljeno pitanje o njihovoj reakciji i nošenju s diskriminirajućim iskustvima koje su navele, s ciljem utvrđivanja eventualnih promjena u njihovim društvenim praksama pod utjecajem doživljaja diskriminacije. Rezultati ne pokazuju promjenu društvenih praksi poput prestanka nošenja vjerskih simbola u javnosti, a sudionice navode pokušaje potiskivanja neugodnih iskustava koje doživljavaju u javnome prostoru, poput sudionice iz Sirije:

*Ma ništa. Boli nas briga. Ako ćeš gledati na to, onda ćeš mrziti život. Gledam pred sebe, na primjer, i neću napraviti kontakt, da zanemarim samo. (Sirija, 46)*

Drugi rezultat je oprečan, a uočava se kod onih sudionica koje pokušavaju ostvariti odnose s domicilnim stanovništvom, no osjećaju da nisu prihvaćane, zbog čega odustaju od stvaranja odnosa sa sugrađanima Hrvatske, što se posljedično odražava i na uključenost u društvo. Sudionica iz Sirije navodi:

*Ja osjećam otvorenom, ja se želim integrirati, ali kako da to učinim kad s druge strane osjećam zid? Stalno su mi zatvorena vrata. Pa dobro... ja sad lagano i odustajem. (Sirija, 23)*

### **4.3.4. Odgovornost hrvatskoga društva u integraciji**

Na samome kraju ove tematske cjeline, sudionicama su postavljena pitanja mogućnosti hrvatskoga društva u kontekstu pružanja pomoći u integraciji, s obzirom da je iz teorijskoga

dijela jasno da se radi o dvosmjernome procesu. Važno je spomenuti da su upravo na ovo pitanje najčešći odgovori bili sljedeći: *ne znam*, izostanak odgovora, gestikulacija slijeganja ramenima, a nakon postavljanja dodatnih potpitanja uslijedila bi duga pauza prije nego što bi sudionice odgovorile na pitanje, iako se mnoge nisu izjasnile o svome mišljenju. Jedno od mogućih objašnjenja je strah zbog toga što je postavljeno pitanje o zahtjevima i zadacima od strane Republike Hrvatske, odnosno hrvatskoga društva, zbog čega sudionice nisu mogle procijeniti je li primjereno iznositi svoje mišljenje.

## **ORGANIZIRANO UČENJE JEZIKA**

Sudionice navode nužnost organiziranja učenja hrvatskog jezika. Uz naglasak koji je stavljen na važnost dobro organiziranih tečajeva, sudionice prepoznaju dodatnu potrebu za primanjem pomoći koja im je potrebna za djecu u dopunskom učenju jezika izvan redovne nastave hrvatskog jezika u školi, što navodi sudionica iz Sirije:

*Tečaj za jezik i ili da netko tu dođe i uči sa mnom, volonter neki. Zbog kćeri trebamo volontera jer iduće godine ide prvi razred i bila je u vrtiću i do sad ne zna dobro hrvatski. I u školi će biti novo gradivo, a ona ne zna, treba joj pomoći. (Sirija, 23)*

## **ODGOVORNOST MEDIJA**

Sudionice, nastavno na iskustva diskriminacije, navode potrebu kreiranja realne ideje o osobama koje dolaze u Hrvatsku, kako bi bili više prihvaćeni. Pri tome sudionica iz Sirije spominje mogućnost educiranja hrvatskoga društva putem medija o stvarnim razlozima zbog kojih migranti dolaze u Hrvatsku te o njihovim sposobnostima, s ciljem veće otvorenosti hrvatskoga društva prema novim sugrađanima:

*Možda tu u Hrvatskoj trebaju više prihvatiti ljude. Najčešće su ljudi dobri, ali ponekad imaju malo ksenofobije. Možda preko medija ili nešto, da se prihvaćaju ljudi koji dolaze, zašto oni dolaze, da oni mogu raditi – treba dobra slika za ljude koji dolaze. Mi ne dolazimo zbog novaca, mi tražimo sigurnost. I možemo raditi, možemo platiti porez, kao i ostali ljudi ili kao Hrvati. Ljudi trebaju biti više otvoreni. (Sirija, 50)*

Sudionice navode ideju o medijima koji kreiraju određenu sliku o osobama pod međunarodnom zaštitom u javnosti za što sudionica iz Sirije vjeruje da oblikuje mišljenje javnosti. Uz važnost medija, unutar kazivanja spominje i problematiku iskorištavanja osoba pod međunarodnom zaštitom na tržištu rada, za što je također odgovorno hrvatsko društvo. Sudionica smatra ulogu medija ključnom te navodi potrebu objektivnog medijskog izvještavanja o pitanjima koja se odnose na osobe pod međunarodnom zaštitom, dok s druge strane naglašava odgovornost samih osoba pod međunarodnom zaštitom koji ne uče dovoljno o društvenim normama u Hrvatskoj:

*Ne znam samo, samo...Nije... A ne, ne mogu baš reći propaganda, ali u medijima. I onda, ovo je samo jedna stvar. Posao ili nešto, ne mogu reć' da poslodavci ne žele ili ne, a ti znaš zato što poslodavac da novaca i ovo je što on radi i to može dobit, ali ponekad iskorištavaju te ljude koji dolaze i koji možda nisu potpisali ugovor i iskorištavaju (...) To imamo nešto od ljudi i onda trebamo malo od media, kao fokus na taj problem. Ovo je malo osjećam, ljudi nisu baš prihvatili azilante. I šta sam ti rekla, ovo je ljudi isto kad oni slušaju, pa čuju – „Zašto on je dobio dvije godine, a mi smo Hrvati i beskućnici, nemamo dom?“ „A zašto mi nemamo ovo, a oni su azilanti i imaju ovo?“ I pazi, ja ne mogu reći da su ovi ljudi krivi zato što je i ovaj azilant isto na drugoj strani kriv. Oni žele samo biti kod kuće, ne platiti porez, ne platiti ništa, ne žele raditi i ovo nije samo u Hrvatskoj, nego u Njemačkoj isto. U Nizozemskoj isto. I ja sam vidjela neki video s dvije osobe, oni imaju neki razgovor – „Zašto ti dolaziš u Švedska? Zašto ti ne radiš? Ti ne platiš porez. Ti ne radiš, samo koristiš zajamčena minimalna naknada i onda? Vi kao, useless. Bezveze vi dolazite, samo jest, popiti i ne znam šta, prošetati i idete ne znam, negdje i onda na kraju meseca ti imaš od social. Šta? Zašto vi dolazite tu?“ Ti moraš, ti moraš biti kao Hrvat, ti sad, ovo je zemlja koja je otvorila vrata, koja je prihvatila, dala status, ti imaš pravo, možeš raditi, možeš ovo, ovo, da, ti moraš biti točan, a drugo društvo ili ljudi kod Hrvata, kad oni vide ti si correct, onda će prihvatiti. Ali plus media. (Irak, 46a)*

## **ODGOVORNOST OSOBA POD MEĐUNARODNOM ZAŠTITOM**

Na samome kraju, dio sudionica važnom promatra isključivo odgovornost osoba pod međunarodnom zaštitom. Pri tome jedna od sudionica navodi da hrvatsko društvo trenutno ne može napraviti ništa te stavlja fokus upravo na osobe pod međunarodnom zaštitom koji nose ključnu odgovornost ponajviše u postavljanju jasnih ciljeva vezanih uz svoju budućnost:

*Razumijem. Za sada – ne. Ali, znate, svi ljudi moraju prvo stvoriti san – što žele raditi, a onda ići prema tome korak po korak. Ne može to nitko drugi za njih. I u budućnosti sam sigurna da ću imati svoj dućan ili trgovinu. Možda oboje istovremeno. Ali moj san je otvoriti mali restoran jer više od svega volim kuhati. (Irak, 29)*

Slika 5. Izazovi i moguća rješenja za integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo

MEHANIZMI KOJI OTEŽAVAJU INTEGRACIJU	MEHANIZMI KOJI POMAŽU U INTEGRACIJI
<ul style="list-style-type: none"> <li>• pronalazak smještaja</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uključenost u društveni život i socijalizacija</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• problematičan procesa učenja hrvatskoga jezika</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• osjećaj pripadnosti</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• nezaposlenost</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• prihvaćanje različitosti i stvaranje klime multikulturalizma</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• diskriminacija</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• uključenost u temeljne institucije društva</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• stigmatizacija na temelju prihvatnoga statusa</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• financijska sigurnost</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• nedovoljno iskustvo Hrvatske u integracijskome procesu</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ostvarivanje novih društvenih odnosa</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• samohrano majčinstvo</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• organizirano učenje jezika ovisno o predznanju i kontekstu polaznika</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• neutralno medijsko izvještavanje</li> </ul>

#### 4.4. Dimenzije integracije

Dok u analizu integracijskih mehanizama ulaze procesi uključivanja u određene dimenzije integracije, u tematskoj cjelini vezanoj uz dimenzije integracije pruža se uvid u značenje i viđenje dijelova društva, odnosno formalnih i neformalnih dimenzija integracije u koje su sudionice integrirane ili nastoje biti integrirane kroz različite prethodno spomenute mehanizme.

Posljednja tematska cjelina za vrijeme same provedbe istraživanja pokazivala je posebnu dinamičnost te je u njoj sama ideja polustrukturiranog intervjua došla do najvećeg izražaja, s obzirom da se od početnog pitanja vezanog uz značenje integracije, cjelina razvila prema ostalim važnim faktorima za sudionice u kontekstu života u Hrvatskoj. Kako bi se dobio dojam o dimenzijama integracije koje sudionice smatraju važnima, postavljena su im pitanja vezana uz značenje koje za njih osobno integracija predstavlja te u koje dimenzije po njihovu mišljenju trebaju biti integrirane kako bi mogle zaključiti da je njihova integracija u hrvatsko društvo potpuna.

##### 4.4.1. Značenje integracije

Podtema o značenju same integracije važna je kako bi se dobio dojam o osobnom viđenju integriranosti u pojedine dimenzije društva te zbog dobivanja uvida u situacije ili stanja koja bi za sudionice predstavljala odlučujući trenutak u kojem će osjećati potpunu integriranost. Odgovori na pitanja o osobnom značenju integracije sažeta su u dva koda, a to

su osjećaj integriranosti i osjećaj nedovoljne integriranosti kroz kojega su prikazane dimenzije integracije koje je potrebno ostvariti kako bi se sudionice osjećale potpuno integriranima. To su: uključenost u društveni život, klima multikulturalnosti, pripadnost, uključenost u ključne društvene institucije.

## OSJEĆAJ INTEGRIRANOSTI

Iz kazivanja sudionica može se zaključiti o zanimljivome rezultatu vezanome uz poznavanje samoga termina „integracija“. Pokazalo se kako sudionice ne poznaju termin ili ga pak tumače suprotno od onoga kako se u društvenim znanostima termin definira. Ipak, dio sudionica koji poznaje termin smatra sebe integriranima unatoč nepoznavanju hrvatskoga jezika ili nedovoljnom prostornom snalaženju u mjestu u kojem borave, što ukazuje na drugačije shvaćanje termina od onoga kako je shvaćen u ovome radu. Tako sudionica iz Sirije koja ne govori hrvatski jezik, unatoč tome sebe smatra integriranom u hrvatsko društvo iz razloga što je za nju osjećaj sigurnosti prioritetna kategorija zbog koje se osjeća uključenom u društvo:

*Ja sam integrirana. Osim jezika. Nemam ništa drugo. Ja se osjećam kao u svojoj Siriji. Osim jezika, ništa drugo. Integrirali smo se i sve OK. (Sirija, 35)*

## OSJEĆAJ NEDOVOLJNE INTEGRIRANOSTI

S druge strane, sudionice koje prepoznaju nedovoljnu integriranost u društvo vraćaju se na prethodno spomenute izazove u integraciji zbog kojih se još uvijek ne osjećaju dijelom hrvatskoga društva. Ključnim integracijskim dimenzijama u koje se nastoje uključiti, sudionice navode: društvenu dimenziju, dimenziju pripadnosti koja se očituje u kreiranju multikulturalne klime u društvu te institucionalnu dimenziju.

### **a) Dimenzija 1: Uključenost u društveni život**

Sudionice u pogledu važnosti dimenzije društvenog života navode integracijski mehanizam poznavanja hrvatskoga jezika koji može omogućiti društvene odnose s okolinom, odnosno uključenost u dimenziju društvenog života u Hrvatskoj. U tom kontekstu sudionica iz Sirije navodi:

*Kad ću voditi ovaj razgovor s vama na hrvatskom bit ću integrirana u društvo. Zato što se stvarno osjećam loše kad netko od, moja susjeda, stara gospođa ili bilo tko drugi kad me zaustavi, volim razgovarati sa svima, ali i sa starijima. Ima nešto vezano za djecu i starije, ne znam što, ostavi me s djecom i sa starijima i mogu sjediti satima, razgovarati i slušati. I puno gospođa me zaustavi i započne razgovor, samo osnove i onda krenu na veće teme, a ja ne mogu razumjeti što govori, a voljela bih razumjeti i sudjelovati. Ali imam trikove, kad ona nešto govori, onda ja kažem „oh joj oprostite“ ili „super“, tako da se barem malo osjećam uključenom u razgovor. Ali jezik je ono što me sputava. (Sirija, 31a)*

### **b) Dimenzija 2: Klima multikulturalnosti**

Iduća dimenzija odnosi se na multikulturalnost, odnosno prihvaćanje od strane hrvatskoga društva i uvažavanje razlika između osoba pod međunarodnom zaštitom i hrvatskoga društva. Sudionice multikulturalnu klimu navode dimenzijom koja treba biti postignuta kako bi se osjećale integrirano. Sudionica iz Palestina navodi:

*Kad ljudi ne vide mene kao nešto strange zbog hidžaba. Ja osjećam da me gledaju. Jedan čovjek je gledao u mene i onda sam počela gledati sebe – „jesam ja nešto krivo?“. Kad će to biti normalno. Kad će biti više različitih ljudi (Palestina, 25)*

### **c) Dimenzija 3: Pripadnost**

Uz prethodno navedene dimenzije koje predstavljaju svojevrsne kriterije koji po mišljenju sudionica trebaju biti ostvareni za cjelovitu integraciju, navodi se i potreba za bliskosti koja posljedično može dovesti do osjećaja pripadnosti, kao što navodi sudionica iz Iraka:

*Kad pronađem prijatelje, ali prave prijatelje – onda mogu reći da sam se integrirala potpuno i da sam kao doma. (Irak, 41a)*

### **d) Dimenzija 4: Uključenost u ključne društvene institucije**

Važnost institucionalne dimenzije uočena je neizravno putem razgovora o poznavanju mjesta stanovanja. Pokazalo se kako poznavanje mjesta stanovanja, što predstavlja integracijsku dimenziju koja podrazumijeva poznavanje fizičkoga prostora, veže i društveni aspekt, a to je poznavanje institucija u pojedinom mjestu. Stoga, sudionice kao kriterij cjelovite integriranosti naglašavaju uključenost u ključne društvene institucije. U trenutku uključenosti u institucije pojedinog mjesta, poput zdravstvenog sustava, obrazovnog sustava ili religijskih institucija, sudionice stvaraju osjećaj integriranosti u mjestu koje im je postalo domom. Mnoge sudionice navode kako su upoznale svega nekoliko lokacija koje su najpotrebnije za svakodnevni život.

*Trg bana i mjesto koje ima džamiju, ja znam ta mjesta i to je važno. I tamo kod Gajnica gdje imamo praksu i znam kod doktorice, Dom zdraolja. Znam. (Sirija, 27)*

*Par lokacija najbitnijih treba znati – škola, vrtić, gdje živim. (Irak, 32)*

Dimenzije integracije, općenito shvaćanje integracije kao koncepta, kao i prethodno navedeni akulturacijski uvjeti, doživljaj rekonstrukcije društvenih uloga i praksi te uočeni integracijski mehanizmi, detaljno pružaju uvid u pozadinu akulturacijskih strategija koje će biti analizirane idućim poglavljem.

Na temelju predstavljenih rezultata, moguće je sažeto dati odgovore na prethodno postavljena istraživačka pitanja koja su detaljno predstavljena u analizi kvalitativnih rezultata. Mnoge sudionice u zemlji porijekla zauzimale su ulogu kućanice, dok su supružnici ili ostali

članovi obitelji predstavljali hranitelje. Nakon dolaska u Hrvatsku jedan dio sudionica koje su zauzimale ulogu kućanice po prvi puta zauzimaju ulogu hraniteljice, uključivanjem u tržište rada u Hrvatskoj. Sve sudionice koje su bile zaposlene u zemlji porijekla nastavljaju raditi u Hrvatskoj (odnosi se na sudionice koje su sudjelovale u kvalitativnom dijelu istraživanja), ali nikad iste poslove za koje su kvalificirane, koje su radile prije migracije. Uz spomenutu rekonstrukciju poslovne uloge, kod sudionica se primjećuje i rekonstrukcija obiteljske i društvene uloge jer dio sudionica preuzima veće obiteljske odgovornosti koje nisu imale ranije te počinju aktivnije sudjelovati u društvenome životu u Hrvatskoj (samostalni izlasci u grad, upoznavanje novih ljudi, odlazak u kafiće ili restorane), što se posebno odnosi na one sudionice iz kvalitativnog dijela istraživanja koje u Hrvatskoj žive bez supružnika. Kod sudionica se primjećuje promjena u dinamici društvenih praksi te društvenih, obiteljskih i poslovnih uloga, iako same sudionice nerijetko promjene ne percipiraju samostalno, već se iz njihovih ostalih kazivanja o njima zaključuje. Na kraju, društvene prakse i uloge predstavljaju središnji dio akulturacijskoga modela, kako akulturacijskih uvjeta koji daju uvid u kontekst iz kojeg su sudionice migrirale, a također je analiziran u rezultatima kvalitativnog dijela istraživanja, tako i akulturacijskim strategijama i učincima. Drugim riječima, može se reći da društvene prakse i uloge predstavljaju odrednicu akulturacijskih strategija ili orijentacija prema kojima su sudionice orijentirane u hrvatskome društvu. Međutim, društvene prakse i uloge, iako govore o realnoj uključenosti u pojedine aktivnosti, a time i o ulogama, nisu dovoljne za konačno zaključivanje o akulturacijskim strategijama. Stoga je potrebno utvrditi akulturacijske strategije uključivanjem varijabli koje se odnose na stavove prema kulturnim domenama zemlje porijekla i Hrvatske, što će biti predstavljeno u kvantitativnom dijelu istraživanja.

## **5. REZULTATI KVANTITATIVNOG DIJELA ISTRAŽIVANJA**

### **5.1. Deskriptivni pokazatelji sociodemografskih karakteristika sudionica**

Kako bi se pružio sociodemografski kontekst sudionica koje su sudjelovale u istraživanju, u nastavku će biti navedeni brojevi pokazatelji u postotcima (%) za pojedine kategorije socio-demografskih podataka te u aritmetičkim sredinama (M) za učestalost sudjelovanja u društvenim praksama i orijentacije prema zemlji porijekla, odnosno destinacije. Podaci su obrađivani u programu za obradu statističkih podataka SPSS.

Sudionice su podijeljene u četiri dobne kategorije. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 29,9% sudionica dobne skupine od 18 do 28 godina, 41,1% dobne skupine od 29 do 39 godina, 24,3% dobne skupine od 40 do 49 godina i 4,7% dobne skupine od 50 do 59 godina. Najveći postotak sudionica je u braku (72,9%), 15% je sudionica koje nemaju partnera, 6,5% je



razvedenih sudionica, a najmanji postotak je udovica (2,8%) i onih sudionica koje žive odvojeno od supružnika, ali još nisu prošle službeni postupak razvoda (2,8%). 70,1% je sudionica koje su u Hrvatskoj ostvarile pravo azila, a 29,9% onih koje su ostvarile pravo supsidijarne zaštite. Najveći postotak sudionica u Hrvatskoj boravi u vremenskom periodu od 1 do 3 godine (61,7%), dok je najmanje onih sudionica koje u Hrvatskoj borave između 10 i 11 godina (1,9%). Sudionice najčešće dolaze iz Sirije (59,8%), Iraka (12,1%), Irana (7,5%), Turske (2,8%), Rusije (2,8%), a najmanje iz zemalja kao što su Afganistan, Azerbajdžan, Egipat, Moldavija i druge iz kojih dolazi svega oko 1% sudionica.

Većina sudionica (62,6%) prije migriranja u Hrvatsku živjela je minimalno godinu dana u drugoj zemlji koja nije njihova zemlja porijekla. Najveći postotak sudionica u trenutku provedbe istraživanja kućanstvo dijeli s obitelji, što se odnosi na supružnika i jedno ili više djece (57,9%), a najmanji postotak sudionica živi samo (6,5%). 13,1% sudionica kućanstvo dijeli s bračnim partnerom, 13,1% s djecom i 9,3% s roditeljima.

Kod 70,1% sudionica zabilježen je arapski kao materinji jezik, dok su farsi (9,3%) i kurdi (9,3%) druga dva najčešće zabilježena materinja jezika, a turski (2,8%) najrjeđe zabilježeni materinji jezik. Većina sudionica služi se arapskim i latiničnim pismom (50,5%), zatim po učestalosti slijedi korištenje isključivo arapskim pismom (25,2%), dok se najmanji postotak sudionica služi farsi, arapskim i latiničnim pismom (2,8%); farsi i latiničnim pismom (2,8%) te isključivo farsi pismom bez poznavanja drugih pisama (2,8%). Najveći postotak sudionica ne poznaje niti jedan drugi jezik osim materinjeg (32,7%), dok se njih 15% služi engleskim jezikom ili engleskim i hrvatskim jezikom (15%). Najmanji postotak sudionica izjasnio se za hrvatski kao jedini jezik kojim se služe uz materinji (5,6%). 69,2% sudionica sudjelovalo je u programu učenja hrvatskog jezika od dolaska u Hrvatsku, a 30,8% sudionica nikad nije sudjelovalo u programu učenja hrvatskog jezika. 82,2% sudionica u trenutku provedbe istraživanja živjelo je u Zagrebu i užoj okolici. Druga dva najzastupljenija grada su Sisak<sup>11</sup> (7,5%) i Karlovac (6,5%), nakon čega slijede Požega (1,9%) i Zadar (1,9%). Najveći postotak sudionica većinu svoga života proveo je u mjestu koje broji više od 500.000 stanovnika (77,6%), dok je najmanji postotak sudionica proveo u manjem mjestu koje broji od 10.000 do 50.000 stanovnika (0,9%).

---

<sup>11</sup> Iako se Sisak i Karlovac često promatraju kao okolica Zagreba, u ovom istraživanju nisu ušli u navedenu kategoriju jer nakon Zagreba, Sisak i Karlovac prednjače u broju smještenih osoba pod međunarodnom zaštitom. Na taj način se željelo utvrditi postoje li razlike u analizi ako se Sisak i Karlovac promatraju kao odvojene kategorije od Zagreba i okolice. Stoga, u kategoriju Zagreba i okolice uvrštena je isključivo najuža okolica Zagreba, konkretno Velika Gorica.

Najviši postotak sudionica ima završenu osnovnu školu (26,2%), zatim srednju školu (21,5%), nakon čega slijede sudionice bez formalnog obrazovanja (17,8%), sudionice sa završenim fakultetom (15%), s višom školom (13,1%), a najniži postotak sudionica je u trenutku provedbe istraživanja bio na studiju (6,5%).

53,3% sudionica nije bilo zaposleno u zemlji porijekla, a 46,7% ih je bilo zaposleno u zemlji porijekla. U trenutku provedbe istraživanja 74,8% sudionica nije bilo zaposleno u Hrvatskoj, dok je 25,2% sudionica zaposleno. Na kraju, 74,8% sudionica izjašnjava se pripadnicama islamske vjeroispovijesti, 21,5% kršćanske vjeroispovijesti te 3,7% ulazi u kategoriju „Ostalo“.

## **5.2. Deskriptivni pokazatelji akulturacijskih strategija**

Kako bi se utvrdilo jesu li sudionice općenito više orijentirane prema hrvatskim kulturnim domenama, kulturnim domenama zemlje porijekla ili podjednako prema obje, u nastavku su prikazani deskriptivni pokazatelji koji se odnose na sve sudionice. Kako bi se donio konačni zaključak o ukupnoj razini kulturalne orijentiranosti, odnosno akulturacije, na kraju svake analize izračunate su prosječne vrijednosti odgovora zabilježenih kod sudionica. Radi se o uobičajenoj praksi u ovakvim istraživanjima koja je primijenjivana od strane samih autora koji su razvili skalu za procjenu akulturacije (Tsai i sur., 2000: 308; Stanford: Culture and Emotion Lab, n.d.).

Iz tablice 5 moguće je zaključiti da sudionice rijetko odlaze na izlete i odmor izvan mjesta stanovanja, posjećuju kulturna događanja, volontiraju, provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske i zemlje porijekla, posjećuju zdravstvene i religijske institucije, izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese, obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije zemlje porijekla i destinacije. Umjereno, odnosno nekoliko puta mjesečno posjećuju centar mjesta stanovanja, obrazovne institucije i samostalno provode vrijeme s prijateljima. Sudionice često, odnosno nekoliko puta tjedno ili svaki dan odlaze u šetnju i trgovinu, čiste i pospremaju stambeni prostor, pripremaju objed i provode vrijeme s obitelji.

Iz navedenih rezultata može se zaključiti da sudionice rijetko do umjereno sudjeluju u aktivnostima koje su vezane izravno uz interakciju s osobama koje nisu članovi njihove obitelji i uključivanje u hrvatsko društvo kroz različite institucije, dok često sudjeluju u aktivnostima vezanima uz njihovu obitelj i društvene prakse vezane uz brigu o obitelji, kućanstvo i privatnu sferu života. Na temelju prosječnih vrijednosti zaključuje se da u većini društvenih praksi sudionice sudjeluju umjereno ( $M = 2,76$ ,  $SD = 0,36$ ) što označava odgovor „nekoliko puta mjesečno“.

Tablica 5. Učestalost sudjelovanja u društvenim praksama u Republici Hrvatskoj

	N	M	SD
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	107	3,30	1,083
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	107	1,89	0,718
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	107	1,76	0,596
Posjećivanje kulturnih događanja	107	1,84	0,848
Odlazak u šetnju	107	4,10	0,868
Volontiranje	107	1,69	1,102
Odlazak u trgovinu	107	3,92	0,870
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	107	2,36	1,239
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	107	2,43	1,260
Posjećivanje zdravstvenih institucija	107	2,21	0,833
Posjećivanje religijskih institucija	107	2,02	1,037
Posjećivanje obrazovnih institucija	107	2,56	1,543
Izdvajanje vremena za svoje interese	107	2,07	1,127
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	107	2,76	1,235
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	107	4,59	0,700
Priprema objeda	107	4,59	0,776
Provođenje vremena s obitelji	107	4,65	0,912
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	107	1,97	0,444
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	107	1,83	0,466

Deskriptivni pokazatelji za praćenje medija pokazuju da sudionice rijetko prate radio postaje na materinjem jeziku i ostalim jezicima te internetske portale na ostalim jezicima. Umjereno prate televizijske programe na hrvatskome jeziku, materinjem jeziku i ostalim jezicima, radio postaje na hrvatskome jeziku i internetske portale na hrvatskome jeziku. Općenito se zaključuje da sudionice umjereno ( $M = 2,74$ ,  $SD = 0,81$ ) prate medije bez obzira na jezik, a jedino internetske portale na materinjem jeziku prate često.

Tablica 6. Učestalost praćenja medija na različitim jezicima

	N	M	SD
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	107	3,30	1,632
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	107	2,95	1,777
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	107	2,66	1,619
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	107	2,76	1,731
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	107	2,16	1,555
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	107	1,65	1,222
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	107	2,94	1,642
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	107	3,93	1,286
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	107	2,36	1,679

Sudionice su uglavnom sklone pozitivnim orijentacijama prema kulturalnim domenama Hrvatske (dalje u tekstu „prema Hrvatskoj“) ( $M = 4,07$ ,  $SD = 0,54$ ). Ovakav rezultat prepoznaje se već iz visoke razine slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivne orijentacije prema Hrvatskoj: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“, „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“, „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“, „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“, „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“, „Poznajem običaje i kulturu

Hrvatske“, „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“, „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“, „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“. Tome u prilog ide niska razina slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na negativne orijentacije prema Hrvatskoj: „Želim što prije otići iz Hrvatske“, „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“ i pozitivne orijentacije prema zemlji porijekla: „Želim se vratiti u zemlju porijekla“.

Kad je riječ o neutralnim orijentacijama prema zemlji porijekla i destinacije koje su važne jer ukazuju na općeniti doživljaj promjene u društvenim praksama nakon migracije, sudionice pokazuju neutralnu razinu slaganja ( $M = 3,39$ ,  $SD = 0,82$ ). Navode da se običaji u Hrvatskoj razlikuju od običaja u zemlji porijekla te da se njihov način života u Hrvatskoj razlikuje od načina života u zemlji porijekla, što znači da prepoznaju razliku u životu u zemlji porijekla i destinacije.

Sudionice pokazuju pozitivnu orijentaciju prema onim tvrdnjama koje ukazuju na kulturu zemlje porijekla ( $M = 4,25$ ,  $SD = 0,55$ ), ali ne i prema onim tvrdnjama koje ukazuju na život u zemlji porijekla ( $M = 2,4$ ,  $SD = 0,86$ ). Iz tablice 7 vidljivo je da su sudionice ponosne na kulturu zemlje porijekla, smatraju da njihova djeca trebaju čitati, pisati i govoriti njihovim materinjim jezikom, osjećaju se dobro kad su okružene ljudima iz zemlje porijekla, ali nisu sigurne žele li živjeti okružene njima, poznaju običaje zemlje porijekla, slušaju glazbu, obilježavaju blagdane i pripremaju jela iz zemlje porijekla.

Na temelju rezultata, može se zaključiti da sudionice pokazuju orijentaciju prema Hrvatskoj i djelomičnu orijentaciju prema zemlji porijekla, uz negativnu orijentaciju prema životu u zemlji porijekla. Općenito, sudionice pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na orijentaciju specifično prema životu u Hrvatskoj kao zemlji destinacije, a manju orijentaciju prema životu u zemlji porijekla.

Tablica 7. Orijentacije prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije

	N	M	SD
Hrvatska je sigurna zemlja za život	107	4,96	0,191
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	107	4,36	1,021
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	107	4,26	0,984
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	107	3,39	1,337
Život u Hrvatskoj je skup	107	3,72	1,365
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	107	4,04	1,359
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	107	4,33	1,393
Želim što prije otići iz Hrvatske	107	1,79	1,219
Želim se vratiti u zemlju porijekla	107	2,39	1,635
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	107	1,75	1,275
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	107	2,18	1,510
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	107	3,93	1,330
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	107	4,07	1,301
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	107	3,25	1,486
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	107	3,33	1,439
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	107	3,54	1,574
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	107	2,82	1,709
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	107	4,68	0,886
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom	107	4,57	1,029
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	107	3,97	1,342
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	107	4,73	0,734
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	107	2,84	1,573
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	107	4,27	1,233
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	107	3,51	1,756
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	107	3,16	1,603
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	107	4,84	0,459
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	107	3,68	1,218
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	107	4,18	1,235
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	107	4,82	0,642
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	107	3,64	1,580

Deskriptivni podaci za orijentacije prema zemlji porijekla i sugrađanima zemlje porijekla pokazuju pozitivnu orijentaciju ( $M = 3,71$ ,  $SD = 1,24$ ), kao i za orijentaciju prema Hrvatskoj i sugrađanima Hrvatske ( $M = 3,5$ ,  $SD = 1,17$ ).

Kad se podaci sagledaju pojedinačno, može se uočiti da sudionice osjećaju pripadnost prema sugrađanima zemlje porijekla, kao i sugrađanima Hrvatske i osobama pod međunarodnom zaštitom. S druge strane, kad je riječ o osjećaju pripadnosti prema specifičnoj zemlji, sudionice pokazuju neutralan stav za osjećaj pripadnost zemlji porijekla i Hrvatskoj. Pri tome ne osjećaju odbojnost prema Hrvatskoj, a zauzimaju neutralan stav u pogledu osjećaja odbojnosti prema zemlji porijekla. Pojedinačni rezultati pokazuju podjednaku pripadnost prema društvenim skupinama koja kazuje o podjednakoj orijentaciji prema društvu zemlje porijekla i destinacije, ali ne i prema zemljama.

Tablica 8. Osjećaj pripadnosti sudionica u Hrvatskoj kao zemlji destinacije

	N	M	SD
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	107	4,07	1,396
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	107	1,81	1,282
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	107	3,58	1,281
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	107	1,40	0,889
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	107	3,37	1,599
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	107	2,50	1,662
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	107	3,42	1,536
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	107	1,41	0,951
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	107	3,56	1,468
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	107	1,40	0,999

Generalno se iz navedenih deskriptivnih podataka može zaključiti da sudionice u svojoj orijentaciji pokazuju elemente koji mogu biti objašnjeni akulturacijskom strategijom integracije, da su njihove društvene prakse koje ukazuju na uključenost u društvo i javni prostor umjerene, odnosno ne može se zaključiti da su sudionice posebno društveno aktivne. Drugim riječima, rezultati pokazuju da se akulturacijska strategija integracije sudionica više očituje u njihovim stavovima o kulturalnim domenama, nego u društvenim praksama.

U idućim potpoglavljima pružena je analiza rezultata prema, prethodno postavljenim, istraživačkim pitanjima i hipotezama.

### 5.3. Istraživačko pitanje 1: Postoji li razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji porijekla i Hrvatskoj kao zemlji destinacije?

**H<sub>1</sub>:** Kod sudionica je moguće prepoznati promjenu u dijelu formalnih i neformalnih društvenih praksi nakon migracije u Hrvatsku

U narednim potpoglavljima bit će predstavljene razlike u akulturacijskim strategijama sudionica s obzirom na različite nezavisne varijable predstavljene ranije u radu. Podaci za sva istraživačka pitanja analizirani su parametrijskim testovima, a o opravdanosti njihova korištenja zaključeno je sljedeće. Provedeni Kolmogorov-Smirnov (K-S) i Shapiro-Wilk (S-W) testovi pokazuju da podaci značajno odstupaju od normalne distribucije, dok su neki tek približni normalnoj distribuciji ( $p < 0,05$ ). Međutim, provedeni statistički testovi (t-test i ANOVA) korišteni u analizama dovoljno su robusni za primjenu u ovakvim slučajevima odstupanja (Opčić, 2011: 190; Petz i sur., 2012). Mjere kurtičnosti (eng. *kurtosis*) i zakrivljenosti (eng. *skewness*) pokazuju statistički prihvatljive vrijednosti za provedbu parametrijskih testova, s obzirom da većina vrijednosti iznosi +/- 1, što se smatra blagim odstupanjima (Kline, 2011: 10), dok ostale vrijednosti ne prelaze 2 za mjeru zakrivljenosti i 5 za mjeru kurtičnosti, zbog čega je moguće provesti parametrijske testove (George i Mallery, 2010: 21 - 23). Transformacije distribucije ne pokazuju promjenu značajnosti, stoga nisu uzete kao relevantne

u kontekstu ovog istraživanja. Na kraju, uzorak ( $N = 107$ ) se smatra dovoljno velikim ( $N > 100$ ) za korištenje parametrijskih testova, a smatra se dostatnim i u odnosu na veličinu ukupne populacije u trenutku provedbe istraživanja (Opić, 2011: 190, Uttley, 2019: 10 - 12).

Nadalje, rezultati upućuju na zaključak da korišteni mjerni instrumenti imaju prihvatljivu do dobru unutarnju konzistentnost te se mogu smatrati pouzdanima, s obzirom da Cronbach  $\alpha$  koeficijenti iznose 0,744 za stavove i 0,832 za društvene prakse. Valjanost je razmjerno teže odrediti, samim time što ju nije moguće adekvatno mjeriti kroz program korišten u statističkim analizama ovoga rada. Stoga smo se vodili onime što su i sami autori skala te ostali istraživači u istome području istraživanja izvještavali. Kao što je Stanfordska istraživačka skupina zaključila na temelju svojih analiza (Stanford Culture and Emotion Lab: Development and Use, n.d.), te ostali istraživači (Tsai i sur., 2000: 313) rezultati podupiru zaključak o valjanosti korištenih instrumenata.

Prvim istraživačkim pitanjem nastoji se utvrditi postojanje razlike između učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama prije i nakon migracije. Utvrđivanje razlike u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji porijekla i destinacije važno je za detektiranje akulturacijskih strategija, iako društvene prakse u zemlji porijekla nisu često analizirane u akulturacijskim istraživanjima. Međutim, ta razlika otkriva potencijalnu promjenu u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama nakon migracije u zemlju destinacije što također može ukazivati na smjer akulturacije.

Deskriptivni podaci pokazuju da sudionice u zemlji porijekla češće, u odnosu na zemlju destinacije, posjećuju centar mjesta stanovanja, odlaze na izlete izvan mjesta stanovanja, odlaze na kulturna događanja, provode vrijeme s prijateljima, posjećuju religijske institucije, izdvajaju vrijeme za svoje interese, samostalno provode vrijeme s prijateljima, provode vrijeme s obitelji te slave blag dane vezane uz zemlju porijekla. U zemlji destinacije sudionice češće odlaze u šetnju, volontiraju, odlaze u trgovinu, posjećuju obrazovne institucije, čiste i pospremaju stambeni prostor i pripremaju objed. Učestalost posjećivanja zdravstvenih institucija jednaka je u zemlji porijekla i destinacije. Ipak, važno je uzeti u obzir da, u većini formalnih i neformalnih društvenih praksi sudionice sudjeluju tek nekoliko puta godišnje i nekoliko puta mjesečno, dok nekoliko puta tjedno isključivo odlaze u šetnju i trgovinu, a svaki dan čiste i pospremaju stambeni prostor, pripremaju objed i provode vrijeme s obitelji.

Na temelju rezultata t-testa za zavisne uzorke može se donijeti zaključak da postoji statistički značajna razlika u učestalosti posjećivanja centra mjesta stanovanja, odlaska na izlete izvan mjesta stanovanja, odlaska u šetnju, u trgovinu, provođenja vremena s prijateljima,

izdvajanja vremena za svoje osobne interese, samostalnom provođenju vremena s prijateljima, čišćenju i pospremanju stambenog prostora, proslavi blagdana zemlje porijekla, pripremi objeda, provođenju vremena s obitelji u zemlji destinacije u usporedbi sa zemljom porijekla. Kad se, promotri srednja vrijednost rezultata iznesenih u Tablici 9 zaključuje se da sudionice u neformalnim društvenim praksama sudjeluju češće u Hrvatskoj ( $M = 3,45$ ,  $SD = 0,52$ ), nego u zemlji porijekla ( $M = 3,29$ ,  $SD = 0,34$ ). Ne postoji statistički značajna razlika u učestalosti odlaska na odmor izvan mjesta stanovanja, posjećivanja kulturnih događanja, volontiranja te posjećivanja zdravstvenih, religijskih i obrazovnih institucija u zemlji porijekla i zemlji destinacije.

Tablica 9. Statistički pokazatelji razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji porijekla i zemlji destinacije

	M	SD	t (df)
1. Posjećivanje centra u mjestu stanovanja u zemlji porijekla	3,62	1,241	2,329 (106)*
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja u zemlji destinacije	3,30	1,083	
2. Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja u zemlji porijekla	2,36	0,894	4,475 (106)***
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja u zemlji destinacije	1,89	0,718	
3. Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja u zemlji porijekla	1,91	0,759	1,629 (106)
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja u zemlji destinacije	1,76	0,596	
4. Posjećivanje kulturnih događanja u zemlji porijekla	1,93	0,964	0,856 (106)
Posjećivanje kulturnih događanja u zemlji destinacije	1,84	0,848	
5. Odlazak u šetnju u zemlji porijekla	3,68	1,364	-2,736 (106)*
Odlazak u šetnju u zemlji destinacije	4,10	0,868	
6. Volontiranje u zemlji porijekla	1,53	0,984	-1,389 (106)
Volontiranje u zemlji destinacije	1,69	1,102	
7. Odlazak u trgovinu u zemlji porijekla	3,43	1,415	-3,549 (106)**
Odlazak u trgovinu u zemlji destinacije	3,92	0,870	
8. Provođenje vremena s prijateljima u zemlji porijekla	3,71	1,090	8,701 (106)***
Provođenje vremena s prijateljima u zemlji destinacije	2,43	1,260	
9. Posjećivanje zdravstvenih institucija u zemlji porijekla	2,21	0,710	0,000 (106)
Posjećivanje zdravstvenih institucija u zemlji destinacije	2,21	0,833	
10. Posjećivanje religijskih institucija u zemlji porijekla	2,25	1,222	1,880 (106)
Posjećivanje religijskih institucija u zemlji destinacije	2,02	1,037	
11. Posjećivanje obrazovnih institucija u zemlji porijekla	2,50	1,684	-0,321(106)
Posjećivanje obrazovnih institucija u zemlji destinacije	2,56	1,543	
12. Izdvajanje vremena za svoje interese u zemlji porijekla	2,81	1,056	5,415 (106)***
Izdvajanje vremena za svoje interese u zemlji destinacije	2,07	1,127	
13. Samostalno provođenje vremena s prijateljima u zemlji porijekla	3,19	1,290	2,519 (106)*
Samostalno provođenje vremena s prijateljima u zemlji destinacije	2,76	1,235	
14. Čišćenje i pospremanje stambenog prostora u zemlji porijekla	4,29	1,244	-2,650 (106)**
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora u zemlji destinacije	4,59	0,700	
15. Priprema objeda u zemlji porijekla	3,86	1,593	-4,919 (106)***
Priprema objeda u zemlji destinacije	4,59	0,776	
16. Provođenje vremena s obitelji u zemlji porijekla	4,92	0,498	2,673 (106)**
Provođenje vremena s obitelji u zemlji destinacije	4,65	0,912	
17. Obilježavanje blagdana iz zemlje porijekla u zemlji porijekla	2,09	0,486	2,936 (106)**
Obilježavanje blagdana iz zemlje porijekla u zemlji destinacije	1,97	0,444	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Na temelju dobivenih rezultata moguće je zaključiti da je  $H_1$  djelomično potvrđena. Utvrđena je statistički značajna razlika u učestalosti sudjelovanja u neformalnim društvenim



praksama u zemlji porijekla i destinacije, no razlika nije uočena za formalne društvene prakse. Takvi rezultati pokazuju da je moguće zaključivati o promjeni statusnih uloga vezanih uz obitelj s dolaskom u Hrvatsku, što je prethodno detaljno objašnjeno u rezultatima kvalitativnog dijela istraživanja.

#### **5.4. Istraživačko pitanje 2: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o dobi sudionica?**

**H<sub>2</sub>:** Sudionice koje se nalaze u 1. (18 – 28), 2. (29 – 39) i 3. (40 – 49) dobnoj skupini češće sudjeluju u društvenim praksama i pokazuju pozitivnije orijentacije prema Hrvatskoj od sudionica koje se nalaze u 4. (50 – 59) dobnoj skupini

Sudionice su za potrebe provedbe analize sa svrhom odgovora na 2. istraživačko pitanje podijeljene u 4 dobne skupine, počevši od najmlađih sudionica u dobi od 18 do 28 godina, mladih sudionica u dobi od 29 do 39 godina, sudionica srednje dobi između 40 i 49 godine te sudionica zrele dobi između 50 i 59 godina.

Deskriptivni pokazatelji ukazuju da sudionice prve tri dobne skupine češće posjećuju centar mjesta stanovanja, odlaze na izlete i odmor izvan mjesta stanovanja, posjećuju kulturne događaje, odlaze u šetnju, provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske, s prijateljima iz zemlje porijekla, posjećuju zdravstvene institucije, izdvajaju vrijeme za svoje interese, samostalno provode vrijeme s prijateljima, čiste i pospremaju stambeni prostor, slave blagdane i kulturne manifestacije iz zemlje porijekla od sudionica zrele dobi u posljednjoj dobnoj skupini. S druge strane, sudionice zrele dobi češće odlaze na odmor izvan mjesta stanovanja i posjećuju obrazovne institucije od sudionica 2. i 3. dobne skupine, Češće volontiraju, odlaze u trgovinu, posjećuju religijske institucije, provode vrijeme s obitelji od sve tri dobne skupine. Također češće pripremaju objed od 1. dobne skupine, odnosno najmlađih sudionica te slave blagdane i kulturne manifestacije češće od 2. dobne skupine.

Da bi se utvrdilo postojanje statistički značajnih razlika između spomenutih dobnih skupina po pitanju akulturacijskih strategija, provedena je jednosmjerna analiza varijance za nezavisne uzorke. Rezultati Leveneovog testa pokazuju da je zadovoljen preduvjet o homogenosti varijance, zbog čega je moguće dalje analizirati rezultate jednosmjerne analize varijance.

Rezultati pokazuju da se sudionice međusobno statistički značajno razlikuju u učestalosti posjećivanja obrazovnih institucija, čišćenju i pospremanju stambenog prostora i

pripremanju objeda ovisno o dobi, za razliku od ostalih varijabli za koje to nije moguće utvrditi.

Post-hoc analizom dokazuje se postojanje razlika u učestalosti posjećivanja obrazovnih institucija između sudionica 1. i 2. dobne skupine ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da najmlađe sudionice, u dobi između 18 i 28 godina, češće posjećuju obrazovne institucije od nešto starijih sudionica, u dobi između 29 do 39 godina. U pripremi objeda razlikuju se sudionice 1. i 3. dobne skupine ( $p < 0,05$ ), pri čemu najmlađe sudionice rjeđe pripremaju objed od sudionica u dobi između 40 i 49 godina. Na kraju se pokazuje da se sudionice 1. dobne skupine razlikuju od sudionica 2. i 3. dobne skupine ( $p < 0,05$ ) u učestalosti čišćenja i pospremanja stambenog prostora, pri čemu najmlađe sudionice rjeđe pospremaju i čiste stambeni prostor od sudionica u dobi između 29 i 39 godina i onih u dobi između 40 i 49 godina.

Tablica 10. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na dob sudionika

		18 - 28	29 - 39	40 - 49	50 - 59	F (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	32	44	26	5	0,409 (3,103)
	M	3,31	3,41	3,12	3,20	
	SD	1,176	1,064	1,033	1,095	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	32	44	26	5	0,827 (3,103)
	M	2,03	1,82	1,88	1,60	
	SD	0,695	0,724	0,711	0,894	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	32	44	26	5	0,635 (3,103)
	M	1,88	1,70	1,69	1,80	
	SD	0,660	0,594	0,549	0,447	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	32	44	26	5	2,530 (3,103)
	M	2,09	1,64	1,96	1,40	
	SD	0,928	0,750	0,871	0,548	
Odlazak u šetnju	n	32	44	26	5	0,056 (3,103)
	M	4,09	4,09	4,15	4,00	
	SD	0,893	0,936	0,732	1,000	
Volontiranje	n	32	44	26	5	1,200 (3,103)
	M	1,63	1,66	1,65	2,60	
	SD	1,070	0,987	1,198	1,673	
Odlazak u trgovinu	n	32	44	26	5	1,039 (3,103)
	M	3,75	3,89	4,12	4,20	
	SD	0,880	1,017	0,516	0,837	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	32	44	26	5	0,960 (3,103)
	M	2,19	2,57	2,35	1,80	
	SD	1,281	1,208	1,263	1,095	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	1,098 (3,103)
	M	2,16	2,55	2,65	2,00	
	SD	1,347	1,229	1,164	1,414	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	32	44	26	5	2,182 (3,103)
	M	2,13	2,16	2,50	1,60	
	SD	0,751	0,805	0,906	0,894	
Posjećivanje religijskih institucija	n	32	44	26	5	0,324 (3,103)
	M	2,13	1,91	2,04	2,20	
	SD	1,157	1,007	0,958	1,095	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	32	44	26	5	3,054 (3,103)*
	M	3,19	2,25	2,23	3,00	
	SD	1,693	1,449	1,306	1,581	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	32	44	26	5	2,004 (3,103)
	M	2,38	2,02	1,92	1,20	
	SD	1,212	1,171	0,935	0,447	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	32	44	26	5	1,641 (3,103)
	M	3,00	2,80	2,58	1,80	
	SD	1,191	1,286	1,137	1,304	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	32	44	26	5	5,347 (3,103)**
	M	4,25	4,73	4,85	4,20	
	SD	0,842	0,624	0,368	0,837	
Priprema objeda	n	32	44	26	5	4,017 (3,103)*
	M	4,22	4,70	4,85	4,60	
	SD	1,099	0,594	0,368	0,548	
Provođenje vremena s obitelji	n	32	44	26	5	0,368 (3,103)
	M	4,53	4,66	4,77	4,80	
	SD	1,047	0,914	0,815	0,447	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	1,467 (3,103)
	M	1,97	1,91	2,12	1,80	
	SD	0,474	0,291	0,588	0,447	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	n	32	44	26	5	0,440 (3,103)
	M	1,88	1,77	1,88	1,80	
	SD	0,492	0,476	0,431	0,447	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivni pokazatelji za učestalost praćenja medija ukazuju na to da sudionice 1. i 2. dobne skupine najrjeđe prate televizijske programe na hrvatskome jeziku, točnije nekoliko puta mjesečno dok sudionice srednje i zrele životne dobi iz 3. i 4. skupine prate nekoliko puta tjedno. Televizijske programe na materinjem jeziku sve sudionice prate nekoliko puta mjesečno, dok na ostalim jezicima samo sudionice 1. i 2. skupine prate nekoliko puta mjesečno, dok sudionice srednje i zrele dobi tek nekoliko puta godišnje. Radio postaje na hrvatskome jeziku sudionice prate nekoliko puta mjesečno, a na materinjem jeziku tek nekoliko puta godišnje, dok na ostalim jezicima sudionice 1. i 2. dobne skupine prate nekoliko puta godišnje, a sudionice srednje i zrele dobi iz 3. i 4. skupine nikada. Na kraju, internetske portale na hrvatskome jeziku sudionice prve 3 dobne skupine prate nekoliko puta mjesečno, a sudionice zrele dobi iz 4. skupine tek nekoliko puta godišnje, dok portale na materinjem jeziku sudionice prve 3 dobne skupine prate nekoliko puta tjedno, a samo sudionice zrele dobi prate svaki dan. Internetske portale na ostalim jezicima sudionice 1. i 2. dobne skupine prate nekoliko puta mjesečno, dok sudionice srednje i zrele dobi iz 3. i 4. dobne skupine nekoliko puta godišnje.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci za varijablu praćenja medija pokazuju da pretpostavka o homogenosti varijanci nije narušena. Rezultati jednosmjerne analize varijance pokazuju statistički značajnu razliku u učestalosti praćenja televizijskih programa i internetskih portala na ostalim jezicima s obzirom na dob, za razliku od drugih varijabli za koje to nije moguće utvrditi. Post-hoc analiza pokazuje razliku u praćenju televizijskih programa na ostalim jezicima između najmlađih sudionica (1. skupina) i sudionica srednje dobi (3. skupina) ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da najmlađe sudionice u prosjeku češće prate televizijske programe na jezicima koji nisu njihov materinji ili hrvatski jezik, od sudionica srednje dobi. Sljedeća razlika uočava se u učestalosti praćenja internetskih portala na ostalim jezicima između sudionica srednje dobi i mladih sudionica 1. i 2. dobne skupine. Pri tome se uočava da mlade sudionice češće prate internetske portale na jeziku koji nije njihov materinji ili hrvatski jezik od sudionica srednje dobi.

Tablica 11. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na dob sudionica

		18 - 28	29 - 39	40 - 49	50 - 59	F (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	32	44	26	5	2,176 (3,103)
	M	2,78	3,32	3,85	3,60	
	SD	1,601	1,639	1,541	1,673	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	32	44	26	5	0,299 (3,103)
	M	3,13	2,77	3,08	2,80	
	SD	1,737	1,854	1,719	2,049	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	32	44	26	5	2,988 (3,103)*
	M	3,31	2,55	2,12	2,40	
	SD	1,595	1,606	1,423	1,949	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	32	44	26	5	0,205 (3,103)
	M	2,56	2,84	2,81	3,00	
	SD	1,684	1,778	1,744	2,000	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	32	44	26	5	0,238 (3,103)
	M	1,97	2,27	1,19	2,20	
	SD	1,448	1,662	1,524	1,789	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	32	44	26	5	1,256 (3,103)
	M	1,84	1,75	1,38	1,00	
	SD	1,370	1,314	0,898	0,000	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	32	44	26	5	1,252 (3,103)
	M	2,66	3,18	3,08	2,00	
	SD	1,715	1,574	1,671	1,414	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	32	44	26	5	1,198 (3,103)
	M	3,81	3,80	4,12	4,80	
	SD	1,355	1,407	1,033	0,447	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	32	44	26	5	3,118 (3,103)*
	M	2,69	2,66	1,58	1,80	
	SD	1,822	1,791	1,027	1,304	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Nakon analize učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama, slijedi analiza orijentacija prema zemlji porijekla, odnosno Hrvatskoj kao zemlji destinacije koja će biti prikazana kroz analizu stavova koji ukazuju na orijentiranost prema kulturalnim domenama te osjećaj pripadnosti.

Deskriptivni pokazatelji pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj sudionica svih dobnih skupina, a radi se o sljedećim tvrdnjama: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“; „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“; „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“. Kad je riječ o razlikama u deskriptivnim podacima, čija značajnost treba biti utvrđena jednosmjernom analizom varijance, uočava se da se s tvrdnjom „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“ slažu sudionice prve tri dobne skupine, dok sudionice zrele dobi pokazuju neutralan stav. S tvrdnjom „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“ slažu se mlade sudionice 1. i 2. dobne skupine, dok sudionice srednje i zrele dobi pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Za tvrdnju „Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego što sam bila u

zemlji porijekla“ sve sudionice navode neutralan stav, a jednak rezultat je dobiven za tvrdnju „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“.

Sudionice svih dobnih skupina pokazuju visoku razinu slaganja samo s tvrdnjom „Život u Hrvatskoj je skup“ kad je riječ o negativnim orijentacijama prema Hrvatskoj. S tvrdnjom „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ slažu se sudionice svih dobnih skupina osim najmlađih sudionica koje pokazuju neutralan stav. S tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“ slažu se samo sudionice 2. dobne skupine, dok sve ostale sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sve sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“ osim najmlađih sudionica koje se ne slažu s tvrdnjom. Sudionice se ne slažu s tvrdnjama „Želim što prije otići iz Hrvatske“ i „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“, osim zrelih sudionica koje prema tvrdnjama pokazuju neutralan stav.

Sudionice pokazuju visoku razinu slaganja s neutralnim tvrdnjama „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“, „Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“, dok se s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“ ne slažu, što pokazuje da prepoznaju razliku u društvenim praksama nakon migracije u Hrvatsku.

U pogledu tvrdnji koje ukazuju na pozitivne orijentacije prema zemlji porijekla, sudionice pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjama: „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom“; „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Slušam glazbu iz zemlje porijekla“; „Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam hranu iz zemlje porijekla“. Sve sudionice navode neutralan stav prema tvrdnji „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“, osim najmlađih sudionica koje se ne slažu s tvrdnjom. Za tvrdnju „Želim se vratiti u zemlju porijekla“ sudionice pokazuju neslaganje, osim onih sudionica u 2. dobnoj skupini koje pokazuju neutralan stav. Na kraju, tvrdnja kod koje postoji najviše razlika u deskriptivnim podacima je „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela“, s čime se sudionice 2. dobne skupine slažu, najmlađe i sudionice srednje dobi pokazuju neutralan stav, a zrele se sudionice ne slažu.

Za varijable vezane uz orijentaciju prema zemlji porijekla i Hrvatskoj rezultati Levenovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci

narušena za sljedeće varijable<sup>12</sup>: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“ ( $F = 5,555$ ,  $p < 0,05$ ), „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“ ( $F = 12,112$ ,  $p < 0,05$ ), „Život u Hrvatskoj je skup“ ( $F = 3,351$ ,  $p < 0,05$ ), „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“ ( $F = 2,949$ ,  $p < 0,05$ ), „Želim što prije otići iz Hrvatske“ ( $F = 4,330$ ,  $p < 0,05$ ) i „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“ ( $F = 3,878$ ,  $p < 0,05$ ), dok za ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuju na postojanje statistički značajne razlike između sudionica ovisno o dobi u slaganju s tvrdnjom „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“, dok za ostale varijable nije moguće utvrditi razliku. Post-hoc analiza ukazuje na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom između najmlađih sudionica i sudionica zrele dobi ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice zrele dobi pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od sudionica najmlađe dobne skupine.

---

<sup>12</sup> Za varijable kod kojih je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena u svim je analizama primijenjena korekcija pomoću Welchovog testa, nakon koje su rezultati ostali jednaki.

Tablica 12. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na dob sudionika

		18 – 28	29 – 39	40 - 49	50 – 59	F (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	32	44	26	5	1,193 (3,103)
	M	4,94	5,00	4,92	5,00	
	SD	0,246	0,000	0,272	0,000	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	32	44	26	5	0,568 (3,103)
	M	4,28	4,50	4,19	4,40	
	SD	1,054	0,952	1,059	1,342	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	32	44	26	5	3,463 (3,103)*
	M	4,34	4,50	3,92	3,40	
	SD	0,827	0,699	1,129	2,191	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	32	44	26	5	2,041 (3,103)
	M	3,00	3,73	3,38	3,00	
	SD	1,414	1,188	1,359	1,581	
Život u Hrvatskoj je skup	n	32	44	26	5	0,845 (3,103)
	M	3,59	3,66	3,81	4,60	
	SD	1,583	1,346	1,201	0,548	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	32	44	26	5	1,402 (3,103)
	M	4,34	4,07	3,62	4,00	
	SD	1,310	1,265	1,472	1,732	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	32	44	26	5	0,676 (3,103)
	M	4,59	4,14	4,35	4,20	
	SD	1,043	1,564	1,413	1,789	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	32	44	26	5	1,323 (3,103)
	M	1,75	1,61	2,00	2,60	
	SD	1,136	1,083	1,296	2,191	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	32	44	26	5	0,782 (3,103)
	M	2,22	2,68	2,15	2,20	
	SD	1,581	1,775	1,434	1,789	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	32	44	26	5	1,564 (3,103)
	M	1,97	1,52	1,69	2,60	
	SD	1,534	1,045	1,123	1,817	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	32	44	26	5	0,445 (3,103)
	M	2,34	2,02	2,31	1,80	
	SD	1,494	1,502	1,543	1,789	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	32	44	26	5	1,199 (3,103)
	M	3,69	4,16	3,73	4,40	
	SD	1,401	1,293	1,373	0,548	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	32	44	26	5	0,409 (3,103)
	M	4,22	4,09	3,85	4,20	
	SD	1,184	1,273	1,567	0,837	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	32	44	26	5	0,554 (3,103)
	M	3,44	3,09	3,38	2,80	
	SD	1,664	1,444	1,388	1,304	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	32	44	26	5	0,558 (3,103)
	M	3,09	3,48	3,42	3,00	
	SD	1,467	1,470	1,362	1,581	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	32	44	26	5	1,417 (3,103)
	M	3,09	3,84	3,58	3,60	
	SD	1,766	1,446	1,501	1,517	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	32	44	26	5	3,379 (3,103)*
	M	2,25	3,36	2,50	3,40	
	SD	1,566	1,672	1,703	1,817	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,706 (3,103)
	M	4,63	4,59	4,85	5,00	
	SD	0,907	1,085	0,464	0,000	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom	n	32	44	26	5	0,753 (3,103)
	M	4,72	4,50	4,42	5,00	
	SD	0,729	1,067	1,332	0,000	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	1,641 (3,103)
	M	3,59	4,27	3,96	3,80	
	SD	1,388	1,188	1,428	1,643	
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,695 (3,103)
	M	4,59	4,75	4,81	5,00	



		18 - 28	29 - 39	40 - 49	50 - 59	F (df)
	SD	0,875	0,719	0,634	0,000	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,883 (3,103)
	M	2,47	3,05	2,92	3,00	
	SD	1,459	1,642	1,547	1,871	
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,901 (3,103)
	M	4,03	4,41	4,23	4,80	
	SD	1,332	1,168	1,306	0,447	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,136 (3,103)
	M	3,38	3,59	3,50	3,80	
	SD	1,737	1,783	1,817	1,789	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	32	44	26	5	1,648 (3,103)
	M	2,94	3,55	2,92	2,40	
	SD	1,544	1,562	1,623	1,949	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	32	44	26	5	1,186 (3,103)
	M	4,72	4,89	4,88	5,00	
	SD	0,634	0,387	0,326	0,000	
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	n	32	44	26	5	0,234 (3,103)
	M	3,53	3,75	3,73	3,80	
	SD	1,107	1,241	1,282	1,643	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	32	44	26	5	0,478 (3,103)
	M	4,09	4,34	4,00	4,20	
	SD	1,201	1,098	1,414	1,789	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	32	44	26	5	0,881 (3,103)
	M	4,84	4,89	4,65	5,00	
	SD	0,515	0,443	1,018	0,000	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	32	44	26	5	0,815 (3,103)
	M	3,88	3,66	3,46	2,80	
	SD	1,497	1,569	1,679	1,789	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Prema deskriptivnim podacima za pozitivne orijentacije prema Hrvatskoj, najmlađe i sudionice srednje dobi osjećaju pripadnost sugrađanima Hrvatske, dok mlade sudionice 2. dobne skupine i zrele sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Mlade sudionice 2. dobne skupine i sudionice srednje dobi osjećaju pripadnost Republici Hrvatskoj, dok najmlađe i zrele sudionice pokazuju neutralan stav. S tvrdnjama koje ukazuju na negativne orijentacije prema Hrvatskoj, kao što su „Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske“ i „Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj“ sudionice se ne slažu bez obzira na dobnu skupinu.

Za tvrdnje koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema zemlji porijekla uočava se da sve sudionice osjećaju pripadnost sugrađanima zemlje porijekla, osim sudionica zrele dobi koje pokazuju neutralan stav. Najmlađe sudionice osjećaju pripadnost zemlji porijekla, a sve ostale sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Tvrdnje koje ukazuju na negativnu orijentaciju prema zemlji porijekla su „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“ i „Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla“, pri čemu se s prvom tvrdnjom sudionice ne slažu neovisno o dobnoj skupini, dok se s drugom tvrdnjom najmlađe i sudionice zrele dobi ne slažu, a ostale sudionice pokazuju neutralan stav.

Na kraju, sve sudionice, osim onih zrele dobi osjećaju pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom, a niti jedna skupina sudionica ne pokazuje osjećaj odbojnosti prema osobama pod međunarodnom zaštitom.

Rezultati Leveneovog testa za varijable koje se odnose na osjećaj pripadnosti ukazuju da pretpostavka o jednakosti varijance nije narušena. Na temelju rezultata jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke zaključuje se da se sudionice međusobno statistički značajno ne razlikuju u osjećaju pripadnosti s obzirom na dobnu skupinu u kojoj se nalaze.

Tablica 13. Statistički pokazatelji osjećaja pripadnosti prema dobi sudionica

		18 - 28	29 - 39	40 - 49	50 - 59	F (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,526 (3,103)
	M	4,09	4,18	3,96	3,40	
	SD	1,422	1,317	1,371	2,191	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	32	44	26	5	0,843 (3,103)
	M	1,81	1,95	1,50	2,20	
	SD	1,355	1,413	0,906	1,304	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	32	44	26	5	0,731 (3,103)
	M	3,78	3,41	3,69	3,20	
	SD	1,070	1,499	1,087	1,483	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	32	44	26	5	0,835 (3,103)
	M	1,22	1,55	1,38	1,40	
	SD	0,659	0,999	0,941	0,894	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	32	44	26	5	1,082 (3,103)
	M	3,78	3,25	3,08	3,40	
	SD	1,560	1,672	1,521	1,517	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	32	44	26	5	0,397 (3,103)
	M	2,31	2,64	2,42	3,00	
	SD	1,712	1,699	1,604	1,581	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	32	44	26	5	0,488 (3,103)
	M	3,16	3,50	3,62	3,40	
	SD	1,462	1,533	1,551	2,191	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	32	44	26	5	0,526 (3,103)
	M	1,34	1,34	1,62	1,40	
	SD	0,865	0,914	1,134	0,894	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	32	44	26	5	1,133 (3,103)
	M	3,69	3,59	3,58	2,40	
	SD	1,330	1,647	1,270	1,517	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	32	44	26	5	0,686 (3,103)
	M	1,38	1,55	1,19	1,40	
	SD	0,976	1,210	0,567	0,894	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Na temelju prikazanih rezultata može se zaključiti da je H<sub>2</sub> potvrđena za svega nekoliko varijabli. U tim se varijablama uglavnom ističe najmlađa dobna skupina. Iako je kod nekih varijabli prepoznata statistički značajna razlika između zrelih sudionica i ostalih dobnih skupina sudionica, najmlađe sudionice ističu se po tome što najrjeđe sudjeluju u kućanskim poslovima, a najčešće u obrazovnim institucijama, a kad se izračunaju prosječne vrijednosti uočava se da su najmlađe sudionice (M = 3,8, SD = 1,211) jednako društveno aktivne kao mlade sudionice 2. dobne skupine i sudionice srednje dobi (M = 3,9, SD = 0,661). U orijentacijama

prema zemlji porijekla i Hrvatskoj, moguće je izvijestiti samo o osjećaju izoliranosti u Hrvatskoj kao negativnoj orijentaciji prema zemlji destinacije, kojoj su sklonije sudionice u zreloj dobi ( $M = 3,40$ ,  $SD = 1,817$ ), od najmlađih sudionica koje izoliranost ne osjećaju ( $M = 2,25$ ,  $SD = 1,566$ ).

### **5.5. Istraživačko pitanje 3: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o zemlji porijekla sudionica?**

**H<sub>3</sub>:** Ne postoji razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama i orijentacijama prema zemlji porijekla i Hrvatskoj ovisno o zemlji porijekla iz koje sudionice dolaze

Prethodno je u deskriptivnoj analizi sociodemografskih pokazatelja navedeno da sudionice najčešće dolaze iz Sirije (59,8%), Iraka (12,1%), Irana (7,5%), Turske (2,8%), Rusije (2,8%), a najmanje iz zemalja kao što su Afganistan, Azerbajdžan, Egipat, Moldavija i druge iz kojih dolazi svega oko 1% sudionica. Upravo zbog takvog statističkog presjeka nije bilo moguće obuhvatiti sve zemlje kako bi se analizirale razlike u akulturacijskim strategijama prema zemljama porijekla. Stoga su zemlje porijekla podijeljene u 3 skupine koje predstavljaju šire geografsko, ali barem približno i kulturološko područje unutar kojega se nalaze zemlje porijekla, a to su: Europa i Euroazija (dalje u tekstu EEA), Bliski istok i Afrika.

Deskriptivni rezultati za učestalost sudjelovanja u društvenim praksama pokazuju da su sve sudionice, bez obzira na zemlju porijekla, najaktivnije u potrošačkim društvenim praksama, što se očituje u čestim odlascima u trgovinu. Sve sudionice bez obzira na zemlju porijekla nekoliko puta mjesečno samostalno provode vrijeme s prijateljima, nekoliko puta godišnje odlaze na izlete izvan mjesta stanovanja te obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije Republike Hrvatske. U svim ostalim društvenim praksama deskriptivi pokazatelji razlikuju se po skupinama sudionica. Sudionice iz afričkih zemalja svaki dan odlaze u šetnju, dok sudionice iz zemalja EEA te Bliskog istoka nekoliko puta tjedno. Sudionice iz EEA i s Bliskog istoga svaki dan čiste i pospremaju stambeni prostor, a sudionice iz Afrike nekoliko puta tjedno. Svaki dan pripremaju objed sudionice s Bliskog istoka, a sudionice ostale dvije skupine nekoliko puta tjedno. Svaki dan provode vrijeme s obitelji sudionice iz EEA i Bliskog istoka, a sudionice iz Afrike nekoliko puta tjedno. Nešto rjeđe od prethodnih društvenih praksi sudionice posjećuju centar grada, pri čemu sudionice iz EEA to čine nekoliko puta tjedno, a sudionice s Bliskog istoka i Afrike nekoliko puta mjesečno. Sudionice iz Afrike nekoliko puta tjedno posjećuju obrazovne institucije, a sudionice iz druge dvije skupine nekoliko puta mjesečno. Sudionice iz EEA nekoliko puta mjesečno posjećuju kulturna događanja, volontiraju, provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske i obilježavaju blagdane i

kutlurne manifestacije zemlje porijekla, a sudionice druge dvije skupine nekoliko puta godišnje. Nekoliko puta mjesečno posjećuju zdravstvene i religijske institucije sudionice iz Afrike, a ostale sudionice nekoliko puta godišnje. Nekoliko puta mjesečno sudionice iz EEA i Afrike izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese, a sudionice s Bliskog istoka nekoliko puta godišnje. Sudionice s Bliskog istoka nekoliko puta mjesečno provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla, sudionice iz Afrike nekoliko puta godišnje, a sudionice iz EEA nikada. Sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike nekoliko puta godišnje odlaze na odmor izvan mjesta stanovanja, a sudionice iz EEA nikada.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Provođenje vremena s obitelji“ ( $F = 10,296$ ,  $p < 0,05$ ) i „Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija zemlje porijekla“ ( $F = 59,338$ ,  $p < 0,05$ ), dok za sve ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance pokazuju statistički značajne razlike u učestalosti volontiranja između tri skupine sudionica. Post-hoc analiza pokazuje statistički značajnu razliku u učestalosti volontiranja između sudionica iz EEA i druge dvije skupine sudionica ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice iz EEA češće volontiraju od sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike.

Tablica 14. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije prema zemlji porijekla

		Europa i Euroazija	Bliski istok	Afrika	F (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	5	96	6	1,126 (2,104)
	M	4,00	3,27	3,17	
	SD	1,000	1,071	1,329	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	5	96	6	0,147 (2,104)
	M	2,00	1,88	2,00	
	SD	0,000	0,743	0,632	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	5	96	6	1,635 (2,104)
	M	1,40	1,79	1,50	
	SD	0,548	0,597	0,548	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	5	96	6	2,582 (2,104)
	M	2,60	1,82	1,50	
	SD	0,894	0,846	0,548	
Odlazak u šetnju	n	5	96	6	1,025 (2,104)
	M	4,40	4,06	4,50	
	SD	0,894	0,880	0,548	
Volontiranje	n	5	96	6	7,182 (2,104)**
	M	3,40	1,59	1,83	
	SD	1,140	1,042	0,983	
Odlazak u trgovinu	n	5	96	6	0,824 (2,104)
	M	4,40	3,90	3,83	
	SD	0,548	0,827	1,602	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	5	96	6	0,271 (2,104)
	M	2,40	2,39	2,00	
	SD	0,548	1,284	0,894	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	5	96	6	3,101 (2,104)
	M	1,20	2,52	2,00	
	SD	0,447	1,256	1,265	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	5	96	6	0,527 (2,104)
	M	2,00	2,20	2,50	
	SD	0,000	0,854	0,837	
Posjećivanje religijskih institucija	n	5	96	6	0,789 (2,104)
	M	2,20	1,98	2,50	
	SD	0,837	1,046	1,049	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	5	96	6	1,949 (2,104)
	M	3,00	2,47	3,67	
	SD	1,414	1,549	1,211	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	5	96	6	3,655 (2,104)
	M	2,80	1,97	3,00	
	SD	0,837	1,061	1,789	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	5	96	6	0,127 (2,104)
	M	2,80	2,74	3,00	
	SD	0,837	1,259	1,265	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	5	96	6	1,161 (2,104)
	M	4,60	4,61	4,17	
	SD	0,548	0,686	0,983	
Priprema objeda	n	5	96	6	0,521 (2,104)
	M	4,40	4,61	4,33	
	SD	0,894	0,773	0,816	
Provođenje vremena s obitelji	n	5	96	6	5,580 (2,104)**
	M	4,60	4,73	3,50	
	SD	0,548	0,788	1,975	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	n	5	96	6	20,710 (2,104)***
	M	3,00	1,94	1,67	
	SD	1,414	0,243	0,516	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	n	5	96	6	0,340 (2,104)
	M	2,00	1,82	1,83	
	SD	0,000	0,481	0,408	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivni pokazatelji učestalosti praćenja medija pokazuju da sudionice svih skupina najčešće prate internetske portale na materinjem jeziku i to nekoliko puta tjedno. Televizijske programe na hrvatskome jeziku sudionice iz EEA prate svaki dan, sudionice iz Afrike nekoliko puta tjedno, a sudionice s Bliskog istoka nekoliko puta mjesečno. Televizijske programe na materinjem jeziku sudionice iz EEA prate nekoliko puta tjedno, a sudionice druge dvije skupine nekoliko puta mjesečno. Sve sudionice nekoliko puta mjesečno prate televizijske programe na ostalim jezicima. Kad je riječ o radiju, sudionice najčešće prate radio postaje na hrvatskome jeziku i to sudionice iz EEA i Afrike nekoliko puta mjesečno, a sudionice s Bliskog istoka nekoliko puta godišnje. Radio postaje na materinjem jeziku i ostalim jezicima prate nešto rjeđe – sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike nekoliko puta godišnje, a sudionice iz EEA nekoliko puta mjesečno. Sudionice iz EEA svaki dan prate internetske portale na hrvatskome jeziku, dok ostale sudionice prate nekoliko puta mjesečno. Na kraju, internetske portale na ostalim jezicima sudionice iz Afrike prate nekoliko puta tjedno, sudionice iz EEA nekoliko puta mjesečno, a sudionice s Bliskog istoka nekoliko puta godišnje.

Rezultati Leveneovog testa pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku“ ( $F = 8,419$ ,  $p < 0,05$ ), „Praćenje radio postaja na materinjem jeziku“ ( $F = 5,605$ ,  $p < 0,05$ ) i „Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku“ ( $F = 6,042$ ,  $p < 0,05$ ). Rezultati jednosmjerne analize varijance pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u učestalosti praćenja medija s obzirom na zemlju porijekla sudionica.

Tablica 15. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije prema zemlji zemlji porijekla

		Europa i Euroazija	Bliski istok	Afrika	F (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	5	96	6	1,921 (2,104)
	M	4,60	3,21	3,67	
	SD	0,548	1,622	2,066	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	5	96	6	1,458 (2,104)
	M	4,20	2,92	2,50	
	SD	0,447	1,793	1,975	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	5	96	6	0,307 (2,104)
	M	3,20	2,65	2,50	
	SD	1,095	1,648	1,643	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	5	96	6	3,384 (2,104)*
	M	2,70	2,17	2,76	
	SD	0,548	1,718	1,835	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	5	96	6	4,852 (2,104)*
	M	3,20	2,06	2,00	
	SD	0,447	1,520	1,673	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	5	96	6	2,377 (2,104)
	M	2,80	1,59	1,67	
	SD	1,304	1,175	1,633	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	5	96	6	2,807 (2,104)
	M	4,60	2,88	2,67	
	SD	0,548	1,643	1,633	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	5	96	6	0,132 (2,104)
	M	4,20	3,91	4,00	
	SD	0,447	1,338	0,894	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	5	96	6	2,671 (2,104)
	M	3,40	2,24	3,50	
	SD	1,517	1,672	1,378	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivni pokazatelji orijentacije prema zemlji porijekla i destinacije pokazuju da sudionice svih skupina iskazuju visoku razinu slaganja s pozitivnim orijentacijama prema Hrvatskoj, što se očituje u tvrdnjama: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“; „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“; „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“. Ostali deskriptivni rezultati ukazuju na sljedeće razlike. Sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike dugoročno planiraju ostati u Hrvatskoj, dok sudionice iz EEA pokazuju neutralan stav prema navedenoj tvrdnji. Sudionice iz EEA i Afrike sretnije su svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla, a sudionice s Bliskog istoka pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Na kraju, sudionice iz EEA osjećaju se dijelom hrvatskoga društva, a ostale sudionice neutralne su prema toj tvrdnji.

Za negativnu orijentaciju prema Hrvatskoj može se uočiti da sudionice iz Afrike smatraju da je u Hrvatskoj teško pronaći posao, sudionice iz EEA smatraju da nije teško pronaći posao u Hrvatskoj, a sudionice s Bliskog istoka prema tome imaju neutralan stav. Sudionice iz EEA i s Bliskog istoka smatraju da je život u Hrvatskoj skup, a sudionice iz Afrike

pokazuju neutralan stav. Sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike osjećaju se kao stranci u hrvatskome društvu, a sudionice iz EEA neutralne su prema toj tvrdnji. Sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike ne žele otići iz Hrvatske, a sudionice iz EEA neutralne su. Sudionice iz EEA ne osjećaju se izolirano u hrvatskome društvu, dok su ostale sudionice prema toj tvrdnji neutralne. Na kraju, niti jedna skupina sudionica ne osjeća se nesigurno u Hrvatskoj.

Sudionice, bez obzira na skupinu, pokazuju visoku razinu slaganja i s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema zemlji porijekla, što se očituje u tvrdnjama „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Slušam glazbu zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela zemlje porijekla“. Sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike osjećaju se dobro kad su okružene ljudima iz zemlje porijekla, dok su sudionice iz EEA neutralne prema toj tvrdnji. Sudionice iz Afrike bi voljele živjeti okružene ljudima iz zemlje porijekla, dok su ostale sudionice prema toj tvrdnji neutralne. Sudionice iz EEA i s Bliskog istoka redovno obilježavaju blagdane iz zemlje porijekla, dok su sudionice iz Afrike prema tome neutralne. Sudionice iz Afrike smatraju da u Hrvatskoj ne obilježavaju blagdane zemlje porijekla koliko bi željele, dok ostale sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Na kraju, sudionice iz EEA i iz Afrike nemaju želju za povratkom u zemlju porijekla, a sudionice s Bliskog istoka neutralne su prema ideji povratka.

Deskriptivni pokazatelji neutralnih orijentacija pokazuju da sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike smatraju da se običaji i način života u Hrvatskoj razlikuju od običaja i načina života u zemlji porijekla, dok sudionice iz EEA pokazuju neutralan stav. Sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike smatraju da u Hrvatskoj ne žive sličnim životom kao u zemlji porijekla, a sudionice iz EEA neutralne su prema toj tvrdnji.

Rezultati Leveneovog testa pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za sljedeće varijable: „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“ ( $F = 3,707, p < 0,05$ ), „Život u Hrvatskoj je skup“ ( $F = 4,273, p < 0,05$ ), „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“ ( $F = 10,006, p < 0,05$ ) i „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“ ( $F = 14,287, p < 0,05$ ). Kako bi se vidjelo jesu li prethodno prikazane razlike između sudionica statistički značajne, provedena je jednomsmjerna analiza varijance koja ne potvrđuje postojanje razlika u orijentacijama prema zemlji porijekla i destinacije sudionica.



Tablica 16. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije prema zemlji porijekla

		Europa i Euroazija	Bliski istok	Afrika	F (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	5	96	6	2,023 (2,104)
	M	4,80	4,97	5,00	
	SD	0,447	0,175	0,000	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	5	96	6	3,543 (2,104)*
	M	3,20	4,41	4,50	
	SD	0,447	1,001	1,225	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	5	96	6	0,823 (2,104)
	M	4,00	4,30	3,83	
	SD	0,000	0,964	1,602	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	5	96	6	3,119 (2,104)*
	M	2,20	3,41	4,17	
	SD	0,447	1,334	1,329	
Život u Hrvatskoj je skup	n	5	96	6	1,616 (2,104)
	M	4,20	3,75	2,83	
	SD	0,447	1,361	1,722	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	5	96	6	2,150 (2,104)
	M	5,00	3,95	4,67	
	SD	0,000	1,402	0,516	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	5	96	6	0,201 (2,104)
	M	4,20	4,35	4,00	
	SD	1,789	1,376	1,549	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	5	96	6	1,830 (2,104)
	M	2,80	1,74	1,83	
	SD	0,447	1,207	1,602	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	5	96	6	2,044 (2,104)
	M	1,00	2,48	2,17	
	SD	0,000	1,641	1,835	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	5	96	6	0,827 (2,104)
	M	1,40	1,73	2,33	
	SD	0,548	1,269	1,751	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	5	96	6	0,347 (2,104)
	M	2,60	2,18	1,83	
	SD	1,342	1,522	1,602	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	5	96	6	2,148 (2,104)
	M	2,80	3,96	4,33	
	SD	1,095	1,305	1,633	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	5	96	6	1,779 (2,104)
	M	3,20	4,08	4,67	
	SD	1,095	1,319	0,816	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	5	96	6	2,562 (2,104)
	M	4,60	3,16	3,67	
	SD	0,548	1,482	1,633	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	5	96	6	0,281 (2,104)
	M	3,80	3,30	3,33	
	SD	0,447	1,452	1,862	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	5	96	6	0,126 (2,104)
	M	3,20	3,56	3,50	
	SD	0,447	1,608	1,761	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	5	96	6	0,367 (2,104)
	M	2,20	2,84	3,00	
	SD	0,447	1,761	1,549	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	5	96	6	0,445 (2,104)
	M	5,00	4,66	4,83	
	SD	0,000	0,927	0,408	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom	n	5	96	6	0,460 (2,104)
	M	5,00	4,55	4,50	
	SD	0,000	1,075	0,548	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	5	96	6	1,425 (2,104)
	M	3,00	4,01	4,17	
	SD	0,000	1,365	1,329	
	n	5	96	6	

		Europa i Euroazija	Bliski istok	Afrika	F (df)
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	M	5,00	4,70	5,00	0,833 (2,104)
	SD	0,000	0,769	0,000	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	5	96	6	0,595 (2,104)
	M	3,00	2,79	3,50	
	SD	0,000	1,602	1,761	
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	n	5	96	6	0,130 (2,104)
	M	4,00	4,28	4,33	
	SD	0,000	1,271	1,211	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	5	96	6	0,901 (2,104)
	M	4,00	3,54	2,67	
	SD	0,000	1,782	1,966	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	5	96	6	0,663 (2,104)
	M	2,80	3,14	3,83	
	SD	1,095	1,646	1,169	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	5	96	6	1,054 (2,104)
	M	4,60	4,84	5,00	
	SD	0,548	0,466	0,000	
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	n	5	96	6	0,985 (2,104)
	M	4,40	3,64	3,83	
	SD	0,548	1,224	1,472	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	5	96	6	0,603 (2,104)
	M	4,40	4,20	3,67	
	SD	0,548	1,228	1,751	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	5	96	6	0,465 (2,104)
	M	5,00	4,80	5,00	
	SD	0,000	0,675	0,000	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	5	96	6	3,188 (2,104)*
	M	5,00	3,51	4,50	
	SD	0,000	1,609	0,837	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Varijabla „Osjećaj pripadnosti“ također kazuje o orijentacijama prema zemlji porijekla i destinacije. Deskriptivni podaci pokazuju pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj koja se prepoznaje iz visoke razine slaganja s osjećajem pripadnosti sugrađanima u Hrvatskoj, bez osjećaja odbojnosti. Kad je riječ o osjećaju pripadnosti državi, odnosno Republici Hrvatskoj, sudionice iz EEA osjećaju pripadnost, dok su ostale sudionice neutralne.

Deskriptivni podaci pokazuju sljedeće rezultate kad je riječ o pozitivnoj orijentaciji prema zemlji porijekla. Sve tri skupine sudionica osjećaju pripadnost sugrađanima zemlje porijekla. Sudionice iz Europe i EEA osjećaju pripadnost zemlji porijekla, a sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike neutralne su. Sudionice iz Afrike osjećaju odbojnost prema zemlji porijekla, a sudionice iz EEA i s Bliskog istoka ne osjećaju odbojnost.

Na kraju, kad je riječ o osjećaju pripadnosti osobama pod međunaordnom zaštitom, sudionice s Bliskog istoka i iz Afrike osjećaju pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom, a sudionice iz EEA ne osjećaju pripadnost. Sudionice ne osjećaju odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom.

Rezultati Leveneovog testa pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj“ (F = 8,178, p < 0,05) i

„Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom“ ( $F = 7,906$ ,  $p < 0,05$ ). Rezultati jednosmjerne analize varijance pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u osjećaju pripadnosti između sudionica s obzirom na zemlju porijekla iz koje su migrirale.

Tablica 17. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti prema zemlji porijekla

		Europa i Euroazija	Bliski istok	Afrika	F (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	5	96	6	0,106 (2,104)
	M	3,80	4,07	4,17	
	SD	0,447	1,423	1,602	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	5	96	6	0,912 (2,104)
	M	1,80	1,77	2,50	
	SD	0,837	1,294	1,378	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	5	96	6	0,211 (2,104)
	M	3,80	3,55	3,83	
	SD	0,447	1,329	0,983	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	5	96	6	0,747 (2,104)
	M	1,40	1,38	1,83	
	SD	0,548	0,874	1,329	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	5	96	6	0,053 (2,104)
	M	3,60	3,36	3,33	
	SD	0,894	1,623	1,862	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	5	96	6	2,702 (2,104)
	M	2,20	2,43	4,00	
	SD	1,095	1,672	1,265	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	5	96	6	0,792 (2,104)
	M	4,00	3,43	2,83	
	SD	0,000	1,574	1,472	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	5	96	6	1,061 (2,104)
	M	1,00	1,41	1,83	
	SD	0,000	0,969	0,983	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	5	96	6	3,145 (2,104)
	M	2,00	3,63	3,83	
	SD	0,000	1,467	1,472	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	5	96	6	0,420 (2,104)
	M	1,80	1,39	1,33	
	SD	0,837	1,019	0,816	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Nakon prikazanih svih rezultata vezanih uz 3. istraživačko pitanje, moguće je zaključiti da rezultati pokazuju postojanje statistički značajne razlike isključivo u učestalosti volontiranja, u čemu sudionice iz EEA sudjeluju češće od sudionica s Bliskog istoka i Afrike. Statistički značajna razlika u akulturacijskim strategijama između sudionica s obzirom na zemlju porijekla iz koje su migrirale nije pronađena, čime se potvrđuje  $H_3$ .

#### 5.6. Istraživačko pitanje 4: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o stupnju obrazovanja sudionica?

**$H_4$ :** Sudionice koje su ostvarile viši stupanj obrazovanja sklonije su češćem sudjelovanju u društvenim praksama i pokazuju višu razinu orijentiranosti prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije od sudionica koje su ostvarile niži stupanj obrazovanja

Za potrebe odgovaranja na 4. istraživačko pitanje u analizu ulaze sudionice iz 6 obrazovnih skupina: sudionice koje nemaju završen niti jedan formalni stupanj obrazovanja (u tablicama skraćeno „Bez FO“), sudionice koje imaju završenu osnovnu školu (u tablicama skraćeno OŠ), srednju školu (u tablicama skraćeno SŠ), višu školu (u tablicama skraćeno VŠ), sudionice koje se trenutno nalaze na studiju te sudionice koje imaju završen fakultet.

Deskriptivna analiza za društvene prakse u zemlji destinacije pokazuje da sudionice svih obrazovnih skupina najčešće provode vrijeme s obitelji što čine svakodnevno te odlaze u šetnju i trgovinu, u čemu sudjeluju nekoliko puta tjedno. Sve sudionice svaki dan čiste i pospremaju stambeni prostor, osim sudionica koje se trenutno nalaze na studiju koje to čine nekoliko puta tjedno. Sudionice koje nemaju formalno obrazovanje, one s osnovnom, srednjom i višom školom svaki dan pripremaju objed, sudionice koje imaju završen fakultet nekoliko puta tjedno, a sudionice na studiju tek nekoliko puta mjesečno. Sudionice s višom školom i fakultetom nekoliko puta tjedno posjećuju centar grada, dok sve ostale sudionice nekoliko puta mjesečno. Nekoliko puta mjesečno samostalno provode vrijeme s prijateljima sudionice bez formalnog obrazovanja, sa srednjom školom, višom školom i fakultetom, sudionice s osnovnom školom nekoliko puta godišnje, a sudionice na studiju nekoliko puta tjedno. Nekoliko puta mjesečno provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske sudionice sa srednjom školom, višom školom, sudionice na studiju i sa završenim fakultetom, dok sudionice bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom to čine nekoliko puta godišnje. Sudionice na studiju svaki dan posjećuju obrazovne institucije, s višom školom i fakultetom nekoliko puta mjesečno, a sudionice bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom nekoliko puta godišnje. Sudionice bez formalnog obrazovanja i s višom školom provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla nekoliko puta mjesečno, dok sve ostale sudionice nekoliko puta godišnje. Nekoliko puta mjesečno sudionice na studiju izdvajaju vrijeme za svoje interese, dok sve ostale sudionice to čine tek nekoliko puta godišnje. Na izlete izvan mjesta stanovanja odlaze sudionice s višom školom i fakultetom i to nekoliko puta mjesečno, dok sve ostale sudionice to čine nekoliko puta godišnje. Sudionice s višom školom volontiraju nekoliko puta mjesečno, sudionice sa srednjom školom, fakultetom i one koje su trenutno na studiju nekoliko puta godišnje, a sudionice bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom nikada ne volontiraju. Sudionice svih obrazovnih skupina nekoliko puta godišnje posjećuju kulturna događanja, osim sudionica bez formalnog obrazovanja koje na kulturna događanja nikada ne odlaze. Na kraju, sudionice svih obrazovnih skupina nekoliko puta godišnje odlaze na odmor izvan mjesta stanovanja, posjećuju zdravstvene i religijske institucije, slave blagdane i kulturne manifestacije Hrvatske i zemlje porijekla.

Rezultati Leveneovog testa za jednakost varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Čišćenje i pospremanje stambenog prostora“ ( $F = 3,619, p < 0,05$ ) i „Pripremanje objeda“ ( $F = 8,355, p < 0,05$ ), dok za sve ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmerne analize varijance pokazuju statistički značajnu razliku između sudionica u učestalosti sudjelovanja u sljedećim društvenim praksama: „Posjećivanje centra mjesta stanovanja“, „Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja“, „Posjećivanje kulturnih događanja“, „Odlazak u šetnju“, „Volontiranje“, „Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla“, „Posjećivanje obrazovnih institucija“, „Izdvajanje vremena za svoje interese“, „Samostalno provođenje vremena s prijateljima“.

Post-hoc analiza pokazuje statistički značajnu razliku u učestalosti posjećivanja centra mjesta stanovanja između sudionica s fakultetom i bez formalnog obrazovanja ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s fakultetom češće odlaze u centar grada od sudionica bez formalnog obrazovanja. Statistički značajna razlika u učestalosti odlaska na izlete izvan mjesta stanovanja uočava se na dvije razine. Prva razlika nalazi se između sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica s višom školom i fakultetom ( $p < 0,05$ ). Pri tome sudionice s fakultetom i višom školom češće odlaze na izlete od sudionica bez formalnog obrazovanja. Druga se razlika nalazi između sudionica s višom školom i sudionica bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s višom školom češće odlaze na izlete izvan mjesta stanovanja od sudionica bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom. Post-hoc analiza dalje pokazuje statistički značajnu razliku u učestalosti odlaska na kulturna događanja između sudionica s višom školom i sudionica bez formalnog obrazovanja ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s višom školom češće odlaze na kulturna događanja od sudionica bez formalnog obrazovanja. Kod učestalosti odlaska u šetnju pokazuje se statistički značajna razlika između sudionica s osnovnom školom i sudionica sa srednjom školom, višom školom, fakultetom i onih na studiju ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s osnovnom školom najrjeđe odlaze u šetnju. Za učestalost volontiranja pokazuje se statistički značajna razlika na dvije razine. Prva se razlika nalazi između sudionica bez formalnog obrazovanja i onih s višom školom i fakultetom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez formalnog obrazovanja nikada ne sudjeluju u volontiranju, za razliku od sudionica s višom školom i fakultetom. Druga se razlika nalazi između sudionica s fakultetom i onih bez formalnog obrazovanja te sa završenom osnovnom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom nikada ne volontiraju, za razliku od sudionica s fakultetom. Razlika u učestalosti provođenja vremena s prijateljima iz

zemlje porijekla uočava se između sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica na studiju ( $p < 0,05$ ). Sudionice bez formalnog obrazovanja češće provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla. Razlika u učestalosti posjećivanja obrazovnih institucija uočava se između sudionica na studiju i sudionica bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom ( $p < 0,05$ ). Sudionice na studiju češće posjećuju obrazovne institucije od ostalih sudionica. U učestalosti izdvajanja vremena za svoje interese uočava se statistički značajna razlika između sudionica na studiju i sudionica s osnovnom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice na studiju češće izdvajaju vrijeme za svoje interese. Jednaka razlika pronađena je za učestalost provođenja samostalnog vremena s prijateljima, pri čemu se uočava da sudionice na studiju češće same provode vrijeme s prijateljima, od sudionica s osnovnom školom ( $p < 0,05$ ).

Tablica 18. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na stupanj obrazovanja

		Bez FO	OŠ	SŠ	VŠ	Na studiju	Fakultet	F (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	19	28	23	14	7	16	3,387 (5,101)**
	M	2,58	3,25	3,35	3,71	3,14	3,88	
	SD	1,387	0,844	1,027	0,726	1,345	0,885	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	19	28	23	14	7	16	5,318 (5,101)***
	M	1,53	1,64	1,83	2,50	2,14	3,19	
	SD	0,612	0,678	0,650	0,650	0,690	0,655	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	19	28	23	14	7	16	0,150 (5,101)
	M	1,74	1,71	1,74	1,86	1,86	1,75	
	SD	0,733	0,659	0,689	0,363	0,378	0,447	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	19	28	23	14	7	16	3,795 (5,101)**
	M	1,42	1,61	1,78	2,29	2,43	2,19	
	SD	0,769	0,685	0,850	0,726	0,787	0,981	
Odlazak u šetnju	n	19	28	23	14	7	16	2,519 (5,101)*
	M	4,00	2,41	4,39	4,36	3,86	4,38	
	SD	0,816	1,049	0,722	0,745	0,690	0,719	
Volontiranje	n	19	28	23	14	7	16	6,773 (5,101)***
	M	1,05	1,25	1,78	2,64	1,57	2,31	
	SD	0,229	0,645	1,126	1,646	0,787	1,078	
Odlazak u trgovinu	n	19	28	23	14	7	16	0,765 (5,101)
	M	3,84	3,75	3,91	4,29	3,86	4,00	
	SD	0,958	0,928	1,083	0,726	0,378	0,516	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	19	28	23	14	7	16	1,585 (5,101)
	M	2,16	1,96	2,48	3,00	2,57	2,50	
	SD	1,344	1,170	1,377	0,784	1,512	1,095	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	2,560 (5,101)*
	M	3,26	2,21	2,30	2,57	1,86	2,13	
	SD	1,195	1,166	1,222	1,222	1,464	1,204	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	19	28	23	14	7	16	0,815 (5,101)
	M	2,37	2,32	2,17	2,07	1,71	2,19	
	SD	0,831	1,020	0,778	0,829	0,488	0,655	
Posjećivanje religijskih institucija	n	19	28	23	14	7	16	0,839 (5,101)
	M	2,16	1,79	1,96	2,43	2,14	1,94	
	SD	0,958	0,995	1,107	1,158	1,464	0,772	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	19	28	23	14	7	16	5,656 (5,101)***
	M	2,37	1,86	2,26	2,86	4,57	3,31	
	SD	1,640	1,297	1,322	1,099	1,134	1,662	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	19	28	23	14	7	16	2,505 (5,101)*
	M	1,68	1,64	2,30	2,43	2,71	2,31	
	SD	1,057	0,826	1,329	0,938	1,113	1,250	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	19	28	23	14	7	16	2,266 (5,101)*
	M	2,74	2,21	2,87	3,00	3,71	2,94	
	SD	1,408	1,067	1,290	1,038	0,488	1,340	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	19	28	23	14	7	16	0,243 (5,101)*
	M	4,84	4,68	4,57	4,50	3,86	4,56	
	SD	0,375	0,548	0,788	0,941	0,900	0,629	
Priprema objeda	n	19	28	23	14	7	16	0,232 (5,101)***
	M	4,79	4,79	4,74	4,71	3,14	4,31	
	SD	0,535	0,418	0,619	0,469	1,574	0,793	
Provođenje vremena s obitelji	n	19	28	23	14	7	16	0,942 (5,101)
	M	4,74	4,57	4,57	4,79	4,86	4,63	
	SD	0,933	1,069	1,199	0,579	0,378	0,500	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,232 (5,101)
	M	2,00	1,89	2,00	2,00	2,00	2,00	
	SD	0,000	0,315	0,739	0,000	0,000	0,632	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	n	19	28	23	14	7	16	0,732 (5,101)
	M	1,68	1,82	1,83	1,86	2,00	1,94	
	SD	0,582	0,548	0,388	0,363	0,000	0,443	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivni pokazatelji za praćenje medija pokazuju da sudionice s višom školom i na studiju prate televizijske programe na hrvatskome jeziku nekoliko puta tjedno, a sve ostale sudionice nekoliko puta mjesečno. Sudionice s višom školom prate televizijske programe na materinjem jeziku nekoliko puta tjedno, sudionice s osnovnom školom, srednjom školom, na studiju i s fakultetom nekoliko puta mjesečno, dok sudionice bez formalnog obrazovanja nekoliko puta godišnje. Sudionice na studiju i s fakultetom prate televizijske programe na ostalim jezicima nekoliko puta tjedno, s višom školom nekoliko puta mjesečno, a bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom tek nekoliko puta godišnje. Radio postaje na hrvatskome jeziku sudionice s višom školom i na studiju prate nekoliko puta tjedno, sa srednjom školom i fakultetom nekoliko puta mjesečno, a bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom nekoliko puta godišnje. Radio postaje na materinjem jeziku sudionice sa srednjom i višom školom te fakultetom prate nekoliko puta mjesečno, s osnovnom školom i na studiju nekoliko puta godišnje, dok sudionice bez formalnog obrazovanja ne prate nikada. Radio postaje na ostalim jezicima sudionice s fakultetom prate nekoliko puta mjesečno, sudionice sa srednjom školom, višom školom i na studiju nekoliko puta godišnje, a sudionice bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom nikada. Na kraju, internetske portale na materinjem jeziku sudionice s osnovnom, srednjom, višom školom i fakultetom prate nekoliko puta tjedno, dok sudionice na studiju i bez formalnog obrazovanja prate nekoliko puta mjesečno. Internetske portale na hrvatskome jeziku sudionice s višom školom i na studiju prate nekoliko puta tjedno, bez formalnog obrazovanja, sa srednjom školom i fakultetom nekoliko puta mjesečno, a s osnovnom školom nekoliko puta godišnje. Internetske portale na ostalim jezicima sudionice s višom školom, na studiju i s fakultetom prate nekoliko puta mjesečno, a bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom nekoliko puta godišnje.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijablu „Praćenje radio postaja na materinjem jeziku“ ( $F = 20,378, p < 0,05$ ). Za sve ostale varijable pretpostavka nije narušena. Rezultati jednosmjerne analize varijance pokazuju na statistički značajnu razliku između sudionica za sljedeće varijable: „Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima“, „Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku“, „Praćenje radio postaja na ostalim jezicima“, „Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku“, „Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima“.

Post-hoc analiza pokazuje statistički značajnu razliku u učestalosti praćeja televizijskih programa na ostalim jezicima između sudionica na studiju i sa završenim fakultetom te sudionica bez formalnog obrazovanja i sa srednjom školom ( $p < 0,05$ ). Može se zaključiti da



sudionice na studiju i s fakultetom češće prate televizijske programe na ostalim jezicima. Statistički značajna razlika u učestalosti praćenja radio postaja na hrvatskome jeziku uočava se na dvije razine. Prva razlika uočava se između sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica s višom školom, na studiju i s fakultetom ( $p < 0,05$ ). Pri tome sudionice bez formalnog obrazovanja rjeđe prate radio postaje na hrvatskome jeziku. Druga razlika uočava se između sudionica s višom školom i osnovnom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s višom školom češće prate radio postaje na hrvatskome jeziku. U učestalosti praćenja radio postaja na ostalim jezicima pokazuje se statistički značajna razlika između sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica s fakultetom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s fakultetom češće prate radio postaje na ostalim jezicima. U učestalosti praćenja internetskih portala na hrvatskome jeziku pokazuje se statistički značajna razlika između sudionica s osnovnom školom i sudionica sa srednjom i višom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s osnovnom školom rjeđe prate internetske portale na hrvatskome jeziku. Na kraju, u učestalosti praćenja internetskih portala na ostalim jezicima pokazuje se statistički značajna razlika između sudionica s fakultetom i sudionica bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s fakultetom češće prate internetske portale na ostalim jezicima.

Tablica 19. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na stupanj obrazovanja

		Bez FO	OŠ	SŠ	VŠ	Na studiju	Fakultet	F (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	19	28	23	14	7	16	1,145 (5,101)
	M	2,79	3,29	3,13	4,07	3,71	3,31	
	SD	1,843	1,584	1,766	1,141	1,380	1,662	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	19	28	23	14	7	16	1,811 (5,101)
	M	2,42	2,50	3,30	3,93	3,14	2,94	
	SD	1,924	1,753	1,717	1,492	1,773	1,731	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	19	28	23	14	7	16	6,841 (5,101)***
	M	1,84	2,25	2,17	3,21	4,43	3,81	
	SD	1,425	1,506	1,497	1,528	0,787	1,328	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	19	28	23	14	7	16	6,210 (5,101)***
	M	1,58	2,21	2,78	4,07	3,86	3,44	
	SD	1,170	1,618	1,622	1,439	1,464	1,825	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	19	28	23	14	7	16	5,866 (5,101)***
	M	1,00	1,86	2,61	3,00	1,43	3,00	
	SD	0,000	1,325	1,828	1,569	1,134	1,592	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	19	28	23	14	7	16	4,132 (5,101)**
	M	1,05	1,43	1,52	1,79	2,00	2,69	
	SD	0,229	1,103	1,082	1,051	1,732	1,621	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	19	28	23	14	7	16	4,349 (5,101)**
	M	2,74	1,96	3,30	3,93	3,86	3,13	
	SD	1,593	1,527	1,490	1,072	1,345	1,857	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	19	28	23	14	7	16	1,805 (5,101)
	M	3,37	4,04	4,22	4,29	3,14	4,00	
	SD	1,674	0,922	0,998	1,139	1,464	1,549	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	19	28	23	14	7	16	2,849 (5,101)*
	M	1,95	1,75	2,26	2,79	3,29	3,31	
	SD	1,508	1,506	1,573	1,762	1,890	1,702	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za orijentacije prema zemlji porijekla, odnosno destinacije pokazuje da sudionice svih skupina navode visoku razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije: „Hrvatska je sigurna zemlju za život“; „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“. Ipak, ne pokazuju sve sudionice visoku razinu slaganja sa svim tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj. Tako su sudionice s višom školom i na studiju sretnije svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla, dok su sve ostale skupine sudionica prema tome neutralne. Sudionice s višom školom, na studiju i s fakultetom osjećaju se dijelom hrvatskoga društva, dok sudionice bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom pokazuju neutralan stav. Sudionice s osnovnom i višom školom, na studiju i s fakultetom poznaju običaje i kulturu Hrvatske, dok su sudionice bez formalnog obrazovanja i sa srednjom školom prema tome neutralne. Na kraju, sve

sudionice koriste hrvatski jezik u svakodnevnom govoru, osim sudionica s osnovnom školom koje su prema toj tvrdnji neutralne.

Sudionice se razlikuju u razini slaganja s tvrdnjama vezanima uz negativne orijentacije prema Hrvatskoj. Sudionice bez formalnog obrazovanja, s višom školom i fakultetom smatraju da je u Hrvatskoj teško pronaći posao, sudionice s osnovnom i srednjom školom pokazuju neutralan stav, a sudionice na studiju smatraju da posao nije teško pronaći. Sudionice bez formalnog obrazovanja, s osnovnom školom, višom školom i fakultetom smatraju da je život u Hrvatskoj skup, a sudionice sa srednjom školom i na studiju pokazuju neutralan stav. Sudionice bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom u hrvatskome društvu osjećaju se kao stranci, sudionice sa srednjom, višom školom i fakultetom pokazuju neutralan stav, a sudionice na studiju ne osjećaju se kao stranci u hrvatskome društvu. Kad je riječ o osjećaju izoliranosti u hrvatskome društvu, sudionice bez formalnog obrazovanja osjećaju se izolirano u hrvatskome društvu, sudionice s osnovnom školom, na studiju i s fakultetom pokazuju neutralan stav, a sudionice sa srednjom i višom školom ne osjećaju se izolirano u hrvatskome društvu. Vezano za osjećaj nesigurnosti u Hrvatskoj, sudionice se većinom ne osjećaju nesigurno u Hrvatskoj, osim onih s fakultetom koje prema toj tvrdnji zauzimaju neutralan stav. Na kraju, ni jedna skupina sudionica ne želi što prije otići iz Hrvatske.

Sudionice pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema zemlji porijekla, što se odnosi na sljedeće tvrdnje: „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Slušam glazbu zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela zemlje porijekla“. Ipak, sudionice sa srednjom školom, višom školom, na studiju i s fakultetom ne žele se vratiti u zemlju porijekla, a sudionice bez formalnog obrazovanja i s osnovnom školom pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Sudionice bez formalnog obrazovanja, s osnovnom, srednjom i višom školom osjećaju se dobro kad su okružene ljudima iz zemlje porijekla, dok sudionice na studiju i s fakultetom pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Sudionice bez formalnog obrazovanja voljele bi živjeti okružene ljudima iz zemlje porijekla, sudionice s osnovnom, srednjom i višom školom te fakultetom neutralne su prema toj tvrdnji, a sudionice na studiju ne bi željele živjeti okružene ljudima iz zemlje porijekla. Sudionice s višom školom, na studiju i s fakultetom obilježavaju blagdane iz zemlje porijekla, dok su ostale sudionice prema tome neutralne. Konačno, sudionice bez formalnog obrazovanja smatraju da ne obilježavaju u dovoljnoj mjeri blagdane iz zemlje porijekla u Hrvatskoj, dok sve ostale sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji.

U neutralnim orijentacijama uočava se da sve sudionice smatraju da se njihov način života u Hrvatskoj razlikuje od načina života u zemlji porijekla. Sudionice bez formalnog obrazovanja, s osnovnom, srednjom, višom školom i s fakultetom smatraju da se običaji u Hrvatskoj razlikuju od običaja u zemlji porijekla, dok sudionice na studiju pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Sudionice većinom smatraju da u Hrvatskoj ne žive sličnim životom kao u zemlji porijekla, osim sudionica sa srednjom školom koje pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Ipak, moguće je zaključiti da većina sudionica prepoznaje promjenu u svome svakodnevnom životu nakon migracije u Hrvatsku.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Život u Hrvatskoj je skup“ ( $F = 2,663, p < 0,05$ ) i „Kod kuće pripremam hranu zemlje porijekla“ ( $F = 5,215, p < 0,05$ ), dok za sve ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke pokazuju statistički značajnu razliku između sudionica u razini slaganja s tvrdnjama: „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“, „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“, „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“, „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“, „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“ i „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“.

Post-hoc analiza pokazuje statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“ na dvije razine. Prva razlika pronađena je između sudionica sa srednjom školom i sudionica bez formalnog obrazovanja ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez formalnog obrazovanja pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Druga razlika pronađena je između sudionica s fakultetom i srednjom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s fakultetom pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Statistički značajna razlika u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“ uočena je između sudionica na studiju i sudionica s osnovnom školom i fakultetom ( $p < 0,05$ ). Sudionice na studiju pokazuju nižu razinu slaganja s tvrdnjom. Statistički značajna razlika u razini slaganja s tvrdnjom „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ uočava se na dvije razine. Prva razlika nalazi se između sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica sa srednjom i višom školom te na studiju ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez formalnog obrazovanja pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Druga razlika uočava se između sudionica s osnovnom školom i sudionica na studiju ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s osnovnom školom pokazuju višu razinu slaganja. U razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“, analiza pokazuje statistički značajnu razliku između sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica

na studiju ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez formalnog obrazovanja pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. U razini slaganja s tvrdnjom „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“ analiza pokazuje statistički značajnu razliku između sudionica s višom školom i sudionica bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s višom školom pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Na kraju, uočava se statistički značajna razlika u razini slaganja s tvrdnjom „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“ na dvije razine. Prva razlika se nalazi između sudionica s višom školom i sudionica s osnovnom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s višom školom pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Druga razlika uočava se između sudionica na studiju i sudionica bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice na studiju pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od ostalih sudionica.

Tablica 20. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na stupanj obrazovanja

		Bez FO	OŠ	SŠ	VŠ	Na studiju	Fakultet	F (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	19	28	23	14	7	16	1,733 (5,101)
	M	5,00	5,00	4,87	5,00	5,00	4,94	
	SD	0,000	0,000	0,344	0,000	0,000	0,250	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	0,375 (5,101)
	M	4,37	4,25	4,48	4,36	4,71	4,19	
	SD	1,116	1,236	0,790	0,842	0,488	1,167	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	1,486 (5,101)
	M	4,47	4,07	4,26	4,57	4,71	3,88	
	SD	1,073	0,900	1,010	0,646	0,488	1,258	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	19	28	23	14	7	16	5,125 (5,101)***
	M	4,11	3,29	2,74	3,57	2,14	4,06	
	SD	0,994	1,243	1,322	1,222	1,345	1,237	
Život u Hrvatskoj je skup	n	19	28	23	14	7	16	2,499 (5,101)*
	M	3,79	4,21	2,96	3,79	3,43	3,94	
	SD	1,548	1,031	1,551	1,051	1,512	1,237	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	1,674 (5,101)
	M	4,00	3,54	4,26	4,14	5,00	4,13	
	SD	1,333	1,598	1,137	1,406	0,000	1,310	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	2,166 (5,101)
	M	4,42	4,00	4,61	4,93	4,86	3,63	
	SD	1,305	1,678	1,033	0,267	0,378	1,893	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	19	28	23	14	7	16	0,769 (5,101)
	M	2,00	1,75	1,70	1,43	1,57	2,19	
	SD	1,333	1,323	1,259	0,756	0,787	1,328	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,536 (5,101)
	M	2,68	2,54	2,26	2,36	1,57	2,38	
	SD	1,797	1,795	1,544	1,598	0,976	1,628	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	2,397 (5,101)*
	M	1,95	1,82	1,43	1,36	1,00	2,50	
	SD	1,580	1,335	0,945	0,633	0,000	1,549	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	19	28	23	14	7	16	1,409 (5,101)
	M	1,84	2,39	2,70	1,57	2,29	1,94	
	SD	1,500	1,595	1,743	0,938	1,380	1,340	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	19	28	23	14	7	16	1,675 (5,101)
	M	4,47	4,00	3,83	3,86	2,86	3,81	
	SD	0,964	1,305	1,527	1,231	1,574	1,276	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	19	28	23	14	7	16	1,010 (5,101)
	M	4,58	4,11	3,70	3,93	4,00	4,13	
	SD	0,769	1,423	1,636	1,141	1,155	1,204	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,580 (5,101)
	M	2,95	3,32	3,04	3,64	3,71	3,25	
	SD	1,779	1,492	1,522	1,082	1,704	1,342	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	19	28	23	14	7	16	1,926 (5,101)
	M	2,63	3,21	3,26	4,00	3,71	3,69	
	SD	1,257	1,548	1,389	1,109	1,380	1,580	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	19	28	23	14	7	16	5,764 (5,101)***
	M	4,63	3,96	3,17	3,14	1,71	3,19	
	SD	0,831	1,319	1,775	1,231	1,254	1,759	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	19	28	23	14	7	16	3,095 (5,101)*
	M	3,53	3,18	2,14	1,43	3,25	2,82	
	SD	1,744	1,722	1,695	1,460	1,134	1,528	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,883 (5,101)
	M	4,79	4,75	4,57	5,00	4,43	4,44	
	SD	0,918	0,585	1,199	0,000	0,787	1,153	

Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom	n	19	28	23	14	7	16	1,690 (5,101)
	M	4,74	4,75	4,22	4,71	3,86	4,75	
	SD	0,653	0,645	1,476	0,611	1,676	1,000	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	1,776 (5,101)
	M	4,58	3,93	4,13	3,93	3,43	3,38	
	SD	0,769	1,359	1,290	1,141	1,813	1,668	
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,782 (5,101)
	M	4,53	4,79	4,61	4,86	4,71	4,94	
	SD	0,905	0,630	1,033	0,535	0,488	0,250	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	1,335 (5,101)
	M	3,63	2,79	2,61	2,86	2,43	2,50	
	SD	1,499	1,618	1,559	1,512	1,902	1,414	
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	2,132 (5,101)
	M	3,89	4,50	3,96	4,71	3,57	4,69	
	SD	1,595	0,962	1,581	0,469	1,512	0,479	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,965 (5,101)
	M	2,95	3,39	3,39	4,07	3,86	3,94	
	SD	1,929	1,853	1,901	1,542	1,345	1,436	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	19	28	23	14	7	16	1,573 (5,101)
	M	4,00	3,11	2,78	3,29	2,71	2,88	
	SD	1,374	1,729	1,506	1,383	1,890	1,668	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	2,459 (5,101)*
	M	4,89	4,89	4,83	4,93	4,29	4,88	
	SD	0,315	0,315	0,491	0,267	1,113	0,342	
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	3,898 (5,101)**
	M	3,32	3,50	3,17	4,50	4,14	4,25	
	SD	1,336	1,139	1,466	0,519	0,690	0,856	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	19	28	23	14	7	16	0,995 (5,101)
	M	3,84	4,04	4,39	4,64	3,86	4,25	
	SD	1,537	1,261	1,076	0,497	1,676	1,238	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	19	28	23	14	7	16	2,066 (5,101)
	M	4,74	4,89	4,87	5,00	4,14	4,88	
	SD	0,653	0,567	0,458	0,000	1,574	0,500	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	19	28	23	14	7	16	4,573 (5,101)**
	M	3,58	2,68	3,83	4,43	5,00	3,81	
	SD	1,644	1,634	1,435	1,089	0,000	1,515	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za varijablu osjećaj pripadnosti ukazuje na visoku razinu slaganja s tvrdnjom o osjećaju pripadnosti sugrađanima Hrvatske, koja ukazuje na pozitivnu orijentaciju prema zemlji destinacije svih sudionica, osim onih bez formalnoga obrazovanja koje su prema toj tvrdnji neutralne. Sudionice s višom školom, na studiju i s fakultetom osjećaju pripadnost Republici Hrvatskoj, dok sudionice bez formalnog obrazovanja, s osnovnom i srednjom školom pokazuju neutralan stav. Ni jedna skupina sudionica ne osjeća odbojnost prema sugrađanima Hrvatske i prema Republici Hrvatskoj.

Kad je riječ o orijentacijama prema zemlji porijekla, deskriptivna analiza pokazuje da sudionice svih obrazovnih skupina osjećaju pripadnost sugrađanima zemlje porijekla. Sudionice sa srednjom i višom školom osjećaju pripadnost zemlji porijekla, dok sve ostale sudionice prema tome pokazuju neutralan stav. Sudionice većinom ne osjećaju odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla, osim sudionica s fakultetom koje pokazuju neutralan stav. Sudionice s osnovnom, srednjom i višom školom ne osjećaju odbojnost prema zemlji

porijekla, a sudionice bez formalnog obrazovanja, na studiju i s fakultetom pokazuju neutralan stav prema tvrdnji.

Vezano za orijentacije prema skupini osoba pod međunarodnom zaštitom, sudionice bez formalnog obrazovanja osjećaju pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom, dok sve ostale sudionice prema tome pokazuju neutralan stav. Sudionice s višom školom osjećaju odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom, dok sve ostale skupine sudionica ne osjećaju odbojnost.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da pretpostavka o homogenosti varijanci nije narušena ni za jednu varijablu. Rezultati jednosmjerne analize varijance ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja sudionica s tvrdnjama „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“ i „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“.

Post-hoc analiza pokazuje statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“ između sudionica na studiju i sudionica s fakultetom ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s fakultetom pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Statistički značajna razlika u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“ pronađena je između sudionica s višom školom, sudionica bez formalnog obrazovanja i sudionica na studiju ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice s višom školom pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom.



Tablica 21. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na stupanj obrazovanja

		Bez FO	OŠ	SŠ	VŠ	Na studiju	Fakultet	F (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,756 (5,101)
	M	4,42	4,00	4,17	4,21	3,86	3,56	
	SD	1,071	1,563	1,370	0,975	1,676	1,672	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	19	28	23	14	7	16	3,754 (5,101)**
	M	1,47	1,68	1,52	2,00	1,29	2,94	
	SD	0,905	1,188	1,039	1,301	0,488	1,769	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	19	28	23	14	7	16	1,915 (5,101)
	M	3,00	3,54	3,48	4,29	4,00	3,69	
	SD	1,291	1,290	1,310	0,825	1,155	1,401	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	19	28	23	14	7	16	1,246 (5,101)
	M	1,21	1,32	1,43	1,50	1,00	1,81	
	SD	0,631	0,983	0,843	0,941	0,000	1,109	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	19	28	23	14	7	16	0,151 (5,101)
	M	3,26	3,32	3,48	3,64	3,14	3,31	
	SD	1,881	1,679	1,648	1,336	1,345	1,537	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	19	28	23	14	7	16	1,097 (5,101)
	M	2,63	2,36	2,04	2,43	2,71	3,25	
	SD	1,674	1,660	1,609	1,555	1,890	1,693	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	1,539 (5,101)
	M	3,05	3,36	3,04	4,29	3,71	3,63	
	SD	1,747	1,726	1,430	0,825	1,380	1,455	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	19	28	23	14	7	16	0,887 (5,101)
	M	1,37	1,50	1,70	1,14	1,29	1,19	
	SD	0,895	1,072	1,259	0,535	0,756	0,544	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	19	28	23	14	7	16	1,449 (5,101)
	M	4,37	3,39	3,43	3,29	3,43	3,38	
	SD	1,065	1,370	1,647	1,383	1,718	1,628	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	19	28	23	14	7	16	2,696 (5,101)*
	M	1,00	1,39	1,22	3,93	1,00	1,88	
	SD	0,000	0,916	0,850	1,269	0,000	1,500	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Na temelju iznesenih rezultata u kojima je prepoznata statistički značajna razlika između sudionica može se zaključiti da sudionice s višim ostvarenim stupnjem obrazovanja češće sudjeluju u društvenim praksama koje ukazuju na uključenost u hrvatsko društvo (M = 3,4, SD = 1,158) od sudionica s nižim stupnjem obrazovanja (M = 1,98, SD = 1,580). Sudionice s višim stupnjem obrazovanja pokazuju više ukupne razine pozitivne orijentacije Hrvatskoj (M = 4,6; SD = 1,033) od sudionica s nižim stupnjem obrazovanja (M = 3,34; SD = 1,336) te pokazuju višu razinu negativne orijentacije prema zemlji porijekla (M = 2,94; SD = 1,769) od sudionica s nižim stupnjem obrazovanja (M = 1,29; SD = 0,756). Sudionice s višim stupnjem obrazovanja pokazuju nižu razinu negativne orijentacije prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije (M = 2,4, SD = 1,283), od sudionica s nižim stupnjem obrazovanja (M = 3,11, SD = 1,381). Rezultati pokazuju da su sudionice višeg stupnja obrazovanja sklonije akulturacijskoj strategiji asimilacije, a sudionice nižeg stupnja obrazovanja akulturacijskoj strategiji marginalizacije. Na temelju prikazanih rezultata vezanih uz 4. istraživačko pitanje, može se zaključiti da je H<sub>4</sub> potvrđena.

### **5.7. Istraživačko pitanje 5: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o prihvatnome statusu sudionica?**

**H<sub>5</sub>:** Ne postoji razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama i preuzimanju akulturacijskih strategija u Hrvatskoj ovisno o prihvatnome statusu sudionica

Da bi se utvrdio odgovor na 5. istraživačko pitanje, sudionice su podijeljene u dvije grupe na temelju prihvatnoga statusa koji im je u Hrvatskoj dodijeljen. Prva skupina odnosi se na sudionice kojima je odobreno pravo na azil, a druga skupina na sudionice kojima je dodijeljeno pravo supsidijarne zaštite u Hrvatskoj.

Deskriptivni pokazatelji vezani uz društvene prakse ukazuju na čišćenje i pospremanje stambenog prostora i provođenje vremena s obitelji kao aktivnosti kojima se sudionice bave svakodnevno, bez obzira na njihov prihvatni status. Sve sudionice nekoliko puta tjedno odlaze u šetnju i trgovinu, također neovisno o prihvatnome statusu. Nekoliko puta mjesečno sve sudionice posjećuju centar grada u kojem žive, provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla i samostalno provode vrijeme s prijateljima. Najrjeđe, odnosno nekoliko puta godišnje sve sudionice odlaze na izlete i odmor izvan mjesta stanovanja, posjećuju kulturna događanja, volontiraju, odlaze u zdravstvene i religijske institucije, izdvajaju vrijeme za svoje interese, obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije iz zemlje porijekla i iz Hrvatske. Sudionice kojima je dodijeljena supsidijarna zaštita provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske i posjećuju obrazovne institucije nekoliko puta mjesečno, a sudionice kojima je dodijeljen azil nekoliko puta godišnje. Sudionice kojima je dodijeljen azil pripremaju objed svaki dan, dok sudionice kojima je dodijeljena supsidijarna zaštita to čine nekoliko puta tjedno.

Unatoč prethodno prikazanoj deskriptivnoj analizi, na temelju rezultata t-testa nezavisnih uzoraka zaključuje se da se sudionice kojima je odobren status azila i one kojima je odobrena supsidijarna zaštita međusobno ne razlikuju u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u Hrvatskoj.

Tablica 22. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na prihvatni status sudionica

		Azil	Supsidijarna zaštita	t (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	75	32	0,499 (105)
	M	3,33	3,22	
	SD	1,107	1,039	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	75	32	-1,056 (105)
	M	1,84	2,00	
	SD	0,698	0,762	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	75	32	-0,627 (105)
	M	1,73	1,81	
	SD	0,664	0,397	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	75	32	-1,017 (105)
	M	1,79	1,97	
	SD	0,843	0,861	
Odlazak u šetnju	n	75	32	-0,414 (105)
	M	4,08	4,16	
	SD	0,926	0,723	
Volontiranje	n	75	32	0,407 (105)
	M	1,72	1,63	
	SD	1,180	0,907	
Odlazak u trgovinu	n	75	32	-0,409 (105)
	M	3,89	3,97	
	SD	0,909	0,782	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	75	32	-0,737 (105)
	M	2,31	2,50	
	SD	1,294	1,107	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	75	32	0,293 (105)
	M	2,45	2,38	
	SD	1,277	1,238	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	75	32	-0,359 (105)
	M	2,19	2,25	
	SD	0,849	0,803	
Posjećivanje religijskih institucija	n	75	32	0,527 (105)
	M	2,05	1,94	
	SD	0,985	1,162	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	75	32	-0,965 (105)
	M	2,47	2,78	
	SD	1,554	1,518	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	75	32	-0,731 (105)
	M	2,01	2,19	
	SD	1,168	1,030	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	75	32	-0,132 (105)
	M	2,75	2,78	
	SD	1,306	1,070	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	75	32	0,856 (105)
	M	4,63	4,50	
	SD	0,712	0,672	
Priprema objeda	n	75	32	2,461 (105)
	M	4,71	4,31	
	SD	0,564	1,091	
Provođenje vremena s obitelji	n	75	32	0,215 (105)
	M	4,67	4,63	
	SD	0,875	1,008	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	n	75	32	0,522 (105)
	M	1,99	1,94	
	SD	0,507	0,246	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	n	75	32	-1,082 (105)
	M	1,80	1,91	
	SD	0,403	0,588	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za učestalost praćenja medijskih sadržaja pokazuje da sudionice nekoliko puta mjesečno prate televizijske programe na hrvatskome jeziku, materinjem jeziku i ostalim jezicima bez obzira na prihvatni status. Radio postaje na hrvatskome jeziku prate nekoliko puta mjesečno, a na materinjem i ostalim jezicima nekoliko puta godišnje. Sudionice prate internetske portale na hrvatskome jeziku nekoliko puta mjesečno, na materinjem jeziku nekoliko puta tjedno, a na ostalim jezicima nekoliko puta godišnje.

Unatoč deskriptivnoj analizi, na temelju rezultata t-testa nezavisnih uzoraka zaključuje se da se sudionice statistički značajno ne razlikuju u učestalosti praćenja medija u Hrvatskoj ovisno o prihvatnome statusu.

Tablica 23. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na prihvatni status sudionica

		Azil	Supsidijarna zaštita	t (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	75	32	0,073 (105)
	M	3,31	3,28	
	SD	1,684	1,529	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	75	32	-1,493 (105)
	M	2,79	3,34	
	SD	1,758	1,789	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	75	32	0,070 (105)
	M	2,67	2,66	
	SD	1,639	1,599	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	75	32	-0,216 (105)
	M	2,73	2,81	
	SD	1,818	1,533	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	75	32	0,282 (105)
	M	2,19	2,09	
	SD	1,566	1,553	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	75	32	0,852 (105)
	M	1,72	1,50	
	SD	1,290	1,047	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	75	32	-0,486 (105)
	M	2,89	3,06	
	SD	1,744	1,390	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	75	32	-0,884 (105)
	M	3,85	4,09	
	SD	1,312	1,228	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	75	32	1,604 (105)
	M	2,53	1,97	
	SD	1,711	1,555	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza orijentacija prema zemlji porijekla i destinacije pokazuje da se sudionice obje skupine slažu s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“; „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“; „Moja djeca trebaju obilježavati Hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“; „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“. Sudionice pokazuju

neutralan stav prema tvrdnjama „Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“ i „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“.

Za negativne orijentacije prema Hrvatskoj, analizom je utvrđeno da se s tvrdnjom „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ slažu sudionice kojima je odobren azil, dok sudionice kojima je odobrena supsidijarna zaštita pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Da je život u Hrvatskoj skup smatraju obje skupine sudionica. Sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“. Sudionice obje skupine ne slažu se s tvrdnjama „Želim što prije otići iz Hrvatske“ i „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“. S tvrdnjom „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“ ne slažu se sudionice kojima je odobrena supsidijarna zaštita, dok sudionice kojima je odobren azil pokazuju neutralan stav prema tvrdnji.

Pozitivne orijentacije prema zemlji porijekla u vidu tvrdnji koje će biti nabrojane navode obje skupine sudionica: „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“; „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Slušam glazbu iz zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla“. Sudionice kojima je odobren azil obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije zemlje porijekla, dok sudionice kojima je odobrena supsidijarna zaštita pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Za tvrdnje, „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“ i „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela“, sudionice neovisno o pravnom statusu pokazuju neutralan stav. Sudionice obje skupine ne pokazuju želju za povratkom u zemlju porijekla.

Za neutralne orijentacije, deskriptivna analiza pokazuje visoku razinu slaganja s tvrdnjama „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“, „Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“, a nisku s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“, što znači da sudionice prepoznaju promjenu u svakodnevnom životu nakon migracije u Hrvatsku.

Na temelju rezultata t-testa za nezavisne uzorke zaključuje se da se sudionice kojima je odobren status azila i kojima je odobren status supsidijarne zaštite međusobno statistički ne razlikuju u razini slaganja s tvrdnjama vezanima uz orijentaciju prema zemlji porijekla i destinacije.

Tablica 24. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na prihvatni status sudionica

		Azil	Supsidijarna zaštita	t (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	75	32	-2,042 (105)
	M	4,95	5,00	
	SD	0,226	0,000	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	75	32	-0,750 (105)
	M	4,31	4,47	
	SD	1,065	0,915	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	75	32	-0,562 (105)
	M	4,23	4,34	
	SD	0,981	1,004	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	75	32	0,877 (105)
	M	3,47	3,22	
	SD	1,308	1,408	
Život u Hrvatskoj je skup	n	75	32	0,312 (105)
	M	3,75	3,66	
	SD	1,386	1,335	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	75	32	-0,279 (105)
	M	4,01	4,09	
	SD	1,409	1,254	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	75	32	-0,838 (105)
	M	4,25	4,50	
	SD	1,508	1,078	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	75	32	-0,792 (105)
	M	1,73	1,94	
	SD	1,119	1,435	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	75	32	0,458 (105)
	M	2,44	2,28	
	SD	1,670	1,571	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	75	32	0,483 (105)
	M	1,79	1,66	
	SD	1,287	1,260	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	75	32	-1,024 (105)
	M	2,08	2,41	
	SD	1,468	1,604	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	75	32	1,535 (105)
	M	4,05	3,63	
	SD	1,229	1,519	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	75	32	0,874 (105)
	M	4,15	3,91	
	SD	1,193	1,532	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	75	32	-0,984 (105)
	M	3,16	3,47	
	SD	1,507	1,436	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	75	32	-0,224 (105)
	M	3,31	3,38	
	SD	1,442	1,454	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	75	32	1,532 (105)
	M	3,69	3,19	
	SD	1,524	1,655	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	75	32	1,531 (105)
	M	2,99	2,44	
	SD	1,720	1,645	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	75	32	0,197 (105)
	M	4,69	4,66	
	SD	0,900	0,865	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom	n	75	32	-0,359 (105)
	M	4,55	4,63	
	SD	1,069	0,942	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	75	32	0,801 (105)
	M	4,04	3,81	
	SD	1,330	1,378	
	n	75	32	

		Azil	Supsidijarna zaštita	t (df)
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	M	4,76	4,66	0,667 (105)
	SD	0,654	0,902	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	75	32	1,199 (105)
	M	2,96	2,56	
	SD	1,581	1,544	
	n	75	32	-0,397 (105)
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	M	4,24	4,34	
	SD	1,293	1,096	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	75	32	1,383 (105)
	M	3,67	3,16	
	SD	1,703	1,851	
	n	75	32	0,536 (105)
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	M	3,21	3,03	
	SD	1,562	1,713	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	75	32	0,881 (105)
	M	4,87	4,78	
	SD	0,475	0,420	
	n	75	32	0,316 (105)
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	M	3,71	3,63	
	SD	1,250	1,157	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	75	32	0,116 (105)
	M	4,19	4,16	
	SD	1,205	1,322	
	n	75	32	0,104 (105)
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	M	4,83	4,81	
	SD	0,685	0,535	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	75	32	-0,621 (105)
	M	3,57	3,78	
	SD	1,595	1,560	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za osjećaj pripadnosti pokazuje visoku razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na orijentaciju prema Hrvatskoj. Obje skupine sudionica osjećaju pripadnost sugrađanima Hrvatske. Sudionice kojima je odobren status azila osjećaju pripadnost Republici Hrvatskoj, dok sudionice kojima je odobren status supsidijarne zaštite pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sudionice ne osjećaju odbojnost prema sugrađanima Hrvatske i Republici Hrvatskoj.

U rezultatima se uočava i djelomično pozitivna orijentacija prema zemlji porijekla. Sudionice obje skupine osjećaju pripadnost sugrađanima zemlje porijekla, a u njihovim stavovima se ne vidi osjećaj odbojnosti prema sugrađanima zemlje porijekla. Međutim, sudionice obje skupine pokazuju neutralan stav prema osjećaju pripadnosti zemlji porijekla. Sudionice kojima je odobren status supsidijarne zaštite uglavnom ne osjećaju odbojnost prema zemlji porijekla, dok sudionice kojima je odobren status azila pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji.

Na kraju, sudionice navode osjećaj pripadnosti prema osobama pod međunarodnom zaštitom, prema kojima sudionice kojima je odobren azil uglavnom ne osjećaju odbojnost, a sudionice kojima je odobrena supsidijarna zaštita uopće ne osjećaju odbojnost.

Rezultati t-testa za nezavisne uzorke pokazuje statistički značajnu razliku koja je uočena između sudionica dvaju skupina u pogledu razine slaganja s tvrdnjama „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“ i „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“. Pri tome skupina kojoj je odobren status azila pokazuje višu razinu slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“ od sudionica kojima je odobren status supsidijarne zaštite. Razlika u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“ pokazuje da skupina kojoj je odobren status azila navodi višu razinu slaganja s tvrdnjom od sudionica kojima je odobreno pravo supsidijarne zaštite.

Tablica 25. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na prihvatni status sudionica

		Azil	Supsidijarna zaštita	t (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	75	32	-1,198 (105)
	M	3,96	4,31	
	SD	1,484	1,148	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	75	32	2,182 (105)*
	M	1,99	1,41	
	SD	1,361	0,979	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	75	32	-0,075 (105)
	M	3,57	3,59	
	SD	1,327	1,188	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	75	32	1,398 (105)
	M	1,48	1,22	
	SD	0,935	0,751	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	75	32	0,127 (105)
	M	3,39	3,34	
	SD	1,627	1,558	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	75	32	1,294 (105)
	M	2,64	2,19	
	SD	1,706	1,533	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	75	32	0,887 (105)
	M	3,51	3,22	
	SD	1,501	1,621	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	75	32	0,700 (105)
	M	1,45	1,31	
	SD	1,017	0,780	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	75	32	0,135 (105)
	M	3,57	3,53	
	SD	1,472	1,481	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	75	32	1,676 (105)*
	M	1,51	1,13	
	SD	1,16	0,515	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Na temelju predstavljenih rezultata moguće je zaključiti da ne postoji dovoljan broj potvrđenih statistički značajnih razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama i orijentacijama zemlji porijekla i destinacije između sudionica kojima je odobren status azila i sudionica kojima je odobren status supsidijarne zaštite, čime je H<sub>5</sub> potvrđena. Jedina razlika vezana uz negativnu orijentaciju prema zemlji porijekla, koja je uočena između sudionica dvaju skupina odnosi se na osjećaj odbojnosti prema sugrađanima zemlje porijekla i osobama



pod međunarodnom zaštitom, pri čemu više razine slaganja pokazuju sudionice kojima je odobren azil ( $M = 1,99$ ,  $SD = 1,361$ ) od sudionica kojima je odobrena supsidijarna zaštita ( $M = 1,41$ ,  $SD = 0,979$ ). Stoga, nije moguće donijeti zaključak da se sudionice značajno razlikuju u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama te preuzimanju akulturacijskih strategija s obzirom na prihvatni status.

### **5.8. Istraživačko pitanje 6: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o programu kojim su sudionice migrirale?**

**H<sub>6</sub>:** Sudionice koje su u Hrvatsku migrirale programom spajanja obitelji češće sudjeluju u društvenim praksama i sklonije su preuzimanju više razine orijentacije prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije od sudionica koje su migrirale programom preseljenja

Sudionice su za potrebe analize i pružanja odgovora na 6. istraživačko pitanje podijeljene u dvije skupine prema migracijskome programu, a to su sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji i sudionice koje su migrirale programom preseljenja.

Rezultati deskriptivne statistike vezani uz učestalost sudjelovanja u društvenim praksama pokazuju da sudionice bez obzira na program migriranja svaki dan provode vrijeme s obitelji, nekoliko puta tjedno odlaze u šetnju i trgovinu, a nekoliko puta mjesečno posjećuju centar grada u kojem žive. Sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji svakodnevno čiste i pospremaju stambeni prostor te pripremaju objed, dok sudionice koje su migrirale programom preseljenja to čine nekoliko puta tjedno. Sudionice koje su migrirale programom preseljenja provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske, provode vrijeme s prijateljima samostalno i posjećuju obrazovne institucije nekoliko puta mjesečno, dok sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji to čine tek nekoliko puta godišnje. S druge strane, sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla nekoliko puta mjesečno, dok sudionice koje su migrirale programom preseljenja to čine nekoliko puta godišnje. Obje skupine nekoliko puta godišnje odlaze na izlete i odmor izvan mjesta stanovanja, posjećuju zdravstvene i religijske institucije, izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese, obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije zemlje porijekla i Hrvatske. Na kraju, sudionice koje su migrirale programom preseljenja odlaze na kulturna događanja nekoliko puta godišnje, dok sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji nikada ne odlaze na kulturna događanja. Isti deskriptivni rezultat dobiven je i za društvenu praksu volontiranja, pri čemu sudionice koje su migrirale programom preseljenja volontiraju nekoliko puta godišnje, a sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji nikada ne volontiraju.

Rezultati t-testa za nezavisne uzorke koji su također naznačeni Tablicom 25, potvrđuju dio razlika koje su prethodno navedene deskriptivnom analizom. Rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u učestalosti odlaska na kulturna događanja, volontiranja, provođenju vremena s prijateljima iz Hrvatske, čišćenju i pospremanju stambenog prostora, pripreme objeda i provođenja vremena s obitelji.

Sudionice koje su migrirale programom preseljenja češće odlaze na kulturna događanja, volontiraju i provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske od sudionica koje su migrirale programom spajanja obitelji. S druge strane, sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji češće čiste i pospremaju stambeni prostor, pripremaju objed i provode vrijeme s obitelji od sudionica koje su migrirale programom preseljenja.

Tablica 26. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na migracijski program sudionica

		Spajanje obitelji	Preseljenje	t (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	11	96	-0,085 (105)
	M	3,27	3,30	
	SD	0,647	1,125	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	11	96	-1,229 (105)
	M	1,64	1,92	
	SD	0,809	0,706	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	11	96	-1,246 (105)
	M	1,55	1,78	
	SD	0,522	0,602	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	11	96	-2,398 (105)*
	M	1,27	1,91	
	SD	0,647	0,847	
Odlazak u šetnju	n	11	96	0,317 (105)
	M	4,18	4,09	
	SD	0,603	0,895	
Volontiranje	n	11	96	-4,534 (105)***
	M	1,09	1,76	
	SD	0,302	1,140	
Odlazak u trgovinu	n	11	96	2,246 (105)
	M	4,36	3,86	
	SD	0,674	0,878	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	11	96	-3,282 (105)**
	M	1,55	2,46	
	SD	0,820	1,247	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	11	96	0,320 (105)
	M	2,55	2,42	
	SD	0,934	1,295	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	11	96	0,281 (105)
	M	2,27	2,20	
	SD	1,104	0,803	
Posjećivanje religijskih institucija	n	11	96	0,243 (105)
	M	2,09	2,01	
	SD	1,044	1,041	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	11	96	-0,446 (105)
	M	2,36	2,58	
	SD	1,567	1,547	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	11	96	-1,051 (105)
	M	1,73	2,10	
	SD	0,905	1,147	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	11	96	-1,379 (105)
	M	2,27	2,81	
	SD	1,272	1,225	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	11	96	6,200 (105)***
	M	5,00	4,34	
	SD	0,000	0,724	
Priprema objeda	n	11	96	5,566 (105)***
	M	5,00	4,14	
	SD	0,000	0,607	
Provođenje vremena s obitelji	n	11	96	2,132 (105)*
	M	4,91	4,63	
	SD	0,302	0,954	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	n	11	96	-0,494 (105)
	M	1,91	1,98	
	SD	0,302	0,458	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	n	11	96	-1,478 (105)
	M	1,64	1,85	
	SD	0,505	0,458	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za učestalost praćenja medija pokazuje da sudionice obje skupine nekoliko puta mjesečno prate televizijske programe na hrvatskome, materinjem i ostalim jezicima. Sudionice koje su migrirale programom preseljenja nekoliko puta mjesečno prate radio postaje na hrvatskome jeziku, dok ih sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji prate tek nekoliko puta godišnje. Radio postaje na materinjem i ostalim jezicima obje skupine prate nekoliko puta godišnje, dok radio postaje na hrvatskome jeziku nekoliko puta mjesečno prate sudionice koje su migrirale programom preseljenja, a nekoliko puta godišnje sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji. Na kraju, internetske portale na hrvatskome jeziku sudionice prate nekoliko puta mjesečno, internetske portale na ostalim jezicima nekoliko puta godišnje, a na materinjem jeziku sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji prate svaki dan, a sudionice koje su migrirale programom preseljenja nekoliko puta tjedno.

Rezultati t-testa nezavisnih uzoraka ne potvrđuju postojanje statistički značajne razlike u praćenju medija s obzirom na migracijski program kojim su sudionice migrirale u Hrvatsku.

Tablica 27. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na migracijski program sudionica

		Spajanje obitelji	Preseljenje	t (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	11	96	-1,429 (105)
	M	2,64	3,38	
	SD	1,748	1,611	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	11	96	-0,265 (105)
	M	2,82	2,97	
	SD	2,089	1,750	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	11	96	0,333 (105)
	M	2,82	2,65	
	SD	1,601	1,629	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	11	96	-0,794 (105)
	M	2,36	2,80	
	SD	1,690	1,739	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	11	96	0,255 (105)
	M	2,27	2,15	
	SD	1,794	1,535	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	11	96	0,468 (105)
	M	1,82	1,64	
	SD	1,168	1,232	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	11	96	-0,074 (105)
	M	2,91	2,95	
	SD	1,578	1,657	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	11	96	1,448 (105)
	M	4,45	3,86	
	SD	0,820	1,319	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	11	96	-0,379 (105)
	M	2,18	2,39	
	SD	1,722	1,682	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za orijentacije prema zemlji porijekla i destinacije pokazuje visoku razinu slaganja obje skupine sudionica s tvrdnjama koje se odnose na pozitivnu orijentaciju

prema Hrvatskoj: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“; „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Život u Hrvatskoj je skup“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“. Sudionice koje su migrirale programom preseljenja pokazuju slaganje s tvrdnjama „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“ i „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“, dok sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji prema navedenim tvrdnjama pokazuju neutralan stav. Sudionice obje skupine neutralne su prema tvrdnjama „Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“ i „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“.

S tvrdnjom „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ koja ukazuje na negativnu orijentaciju prema Hrvatskoj slažu se obje skupine sudionica. U ostalim tvrdnjama koje ukazuju na negativnu orijentaciju prema Hrvatskoj uočavaju se razlike između sudionica. Sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji pokazuju slaganje s tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“, dok sudionice koje su migrirale programom preseljenja prema toj tvrdnji pokazuju neutralan stav. S tvrdnjom „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“ slažu se sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji, a sudionice koje su migrirale programom preseljenja neutralne su prema tvrdnji. Na kraju, sudionice obje skupine ne slažu se s tvrdnjama „Želim što prije otići iz Hrvatske“ i „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“.

Sa sljedećim pozitivnim orijentacijama prema zemlji porijekla slažu se obje skupine sudionica: „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“; „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Slušam glazbu iz zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla“. U stavovima prema ostalim tvrdnjama sudionice se razlikuju. Sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji slažu se s tvrdnjom „Želim se vratiti u zemlju porijekla“, a sudionice koje su migrirale programom preseljenja s tom se tvrdnjom ne slažu. S tvrdnjom „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela“ slažu se sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji, dok sudionice koje su migrirale programom preseljenja prema toj tvrdnji pokazuju neutralan stav. Sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji pokazuju slaganje s tvrdnjom „U Hrvatskoj obilježavam blagdane zemlje porijekla“, a sudionice koje su migrirale

programom spajanja obitelji neutralnog su stava. Sudionice obje skupine neutralne su prema tvrdnji „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“.

U neutralnim orijentacijama uočava se slaganje obje skupine sudionica s tvrdnjama „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“ i „Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“, kao i neslaganje obje skupine s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“. Takav rezultat, kao i u većini prethodnih analiza pokazuje da sudionice prepoznaju promjenu u svakodnevnom životu nakon migracije u Hrvatsku.

Analiza t-testa za nezavisne uzorke pokazuje statistički značajnu razliku između sudionica koje su migrirale programom spajanja obitelji i onih koje su migrirale programom preseljenja u pogledu razine slaganja s tvrdnjama: „Želim se vratiti u zemlju porijekla“; „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“; „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“; „Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“; „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“.

Sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji pokazuju više razine slaganja s tvrdnjama „Želim se vratiti u zemlju porijekla“, „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“, „Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla“ te „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“ od sudionica koje su migrirale programom preseljenja. S druge strane, sudionice koje su migrirale programom preseljenja pokazuju više razine slaganja s tvrdnjama „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“ i „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom“ govoru od sudionica koje su migrirale programom spajanja obitelji.

Tablica 28. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na migracijski program sudionica

		Spajanje obitelji	Preseljenje	t (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	11	96	2,032 (105)
	M	5,00	4,96	
	SD	0,000	0,201	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	11	96	0,339 (105)
	M	4,45	4,34	
	SD	0,934	1,034	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	11	96	0,361 (105)
	M	4,36	4,25	
	SD	1,027	0,984	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	11	96	1,116 (105)
	M	3,82	3,34	
	SD	1,537	1,313	
Život u Hrvatskoj je skup	n	11	96	0,484 (105)
	M	3,91	3,70	
	SD	1,221	1,385	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	11	96	1,075 (105)
	M	4,45	3,99	

		Spajanje obitelji	Preseljenje	t (df)
	SD	0,688	1,410	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	11	96	-0,821 (105)
	M	4,00	4,36	
	SD	1,612	1,370	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	11	96	-0,192 (105)
	M	1,73	1,80	
	SD	1,009	1,245	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	11	96	2,531 (105)*
	M	3,55	2,26	
	SD	1,753	1,578	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	11	96	-2,790 (105)*
	M	1,18	1,81	
	SD	0,603	1,316	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	11	96	-0,621 (105)
	M	1,91	2,21	
	SD	1,578	1,507	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	11	96	2,437 (105)*
	M	4,55	3,85	
	SD	0,820	1,361	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	11	96	0,531 (105)
	M	4,27	4,05	
	SD	1,421	1,293	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	11	96	-0,807 (105)
	M	2,91	3,29	
	SD	1,578	1,479	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	11	96	-0,352 (105)
	M	3,18	3,34	
	SD	2,089	1,360	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	11	96	1,019 (105)
	M	4,00	3,49	
	SD	1,612	1,569	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	11	96	1,299 (105)
	M	3,45	2,75	
	SD	1,293	1,741	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	11	96	0,535 (105)
	M	4,82	4,67	
	SD	0,603	0,914	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom	n	11	96	0,843 (105)
	M	4,82	4,54	
	SD	0,603	1,065	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	11	96	1,505 (105)
	M	4,55	3,91	
	SD	1,214	1,346	
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	n	11	96	0,858 (105)
	M	4,91	4,71	
	SD	0,302	0,767	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	11	96	-0,656 (105)
	M	2,55	2,88	
	SD	1,809	1,551	
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	n	11	96	0,778 (105)
	M	4,55	4,24	
	SD	0,522	1,288	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	11	96	-0,843 (105)
	M	3,09	3,56	
	SD	2,023	1,728	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	11	96	1,652 (105)
	M	3,91	3,07	
	SD	1,514	1,598	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	11	96	3,606 (105)***
	M	5,00	4,42	
	SD	0,000	0,481	
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	n	11	96	-0,915 (105)
	M	3,36	3,72	
	SD	1,362	1,203	
	n	11	96	

		Spajanje obitelji	Preseljenje	t (df)
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	M	4,55	4,14	1,044 (105)
	SD	1,214	1,236	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	11	96	2,874 (105)**
	M	5,00	4,08	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	SD	0,000	0,675	-2,042 (105)*
	n	11	96	
	M	2,73	3,74	
	SD	1,849	1,523	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za varijable koje se odnose na osjećaj pripadnosti pokazuje da se visoku razinu slaganja s tvrdnjama vezanima uz pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj. Sudionice obje skupine osjećaju pripadnost sugrađanima Hrvatske. S druge strane, sudionice koje su migrirale programom preseljenja osjećaju pripadnost Republici Hrvatskoj, dok sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji prema tome pokazuju neutralan stav. Sudionice obje skupine ne osjećaju odbojnost prema sugrađanima Hrvatske, niti prema Republici Hrvatskoj.

Kad je riječ o pozitivnoj orijentaciji prema zemlji porijekla, sudionice obje skupine osjećaju pripadnost sugrađanima zemlje porijekla. Sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji osjećaju pripadnost zemlji porijekla, dok sudionice koje su migrirale programom preseljenja pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sudionice obje skupine neutralne su prema osjećaju odbojnosti prema zemlji porijekla, dok jasno navode da se osjećaj odbojnosti prema sugrađanima zemlje porijekla na njih ne odnosi.

Sudionice pokazuju osjećaj pripadnosti osobama pod međunarodnom zaštitom, bez naznaka osjećaja odbojnosti prema navedenoj skupini.

Rezultati analize t-testa za nezavisne uzorke pokazuju da statistički značajna razlika između dvije skupine sudionica postoji po pitanju razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla“. Pri tome sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od sudionica koje su migrirale programom preseljenja.



Tablica 29. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na migracijski program sudionica

		Spajanje obitelji	Preseljenje	t (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	11	96	3,592 (105)**
	M	4,82	3,98	
	SD	0,603	1,436	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	11	96	-0,233 (105)
	M	1,73	1,82	
	SD	1,272	1,290	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	11	96	0,155 (105)
	M	3,64	3,57	
	SD	1,502	1,263	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	11	96	-0,866 (105)
	M	1,18	1,43	
	SD	0,603	0,915	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	11	96	1,581 (105)
	M	4,09	3,29	
	SD	1,221	1,622	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	11	96	-0,105 (105)
	M	2,45	2,51	
	SD	1,572	1,680	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	11	96	-1,168 (105)
	M	2,91	3,48	
	SD	1,921	1,487	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	11	96	-0,843 (105)
	M	1,18	1,44	
	SD	0,603	0,982	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	11	96	0,180 (105)
	M	3,64	3,55	
	SD	1,804	1,435	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	11	96	-0,770 (105)
	M	1,18	1,43	
	SD	0,603	1,034	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Na temelju prikazanih rezultata kod kojih je potvrđena statistički značajna razlika između dvije skupine sudionica, može se zaključiti da, suprotno pretpostavci, sudionice koje su migrirale programom preseljenja češće sudjeluju u formalnim društvenim praksama usmjerenima na javni prostor (M = 1,83, SD = 0,993), dok sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji sudjeluju rjeđe (M = 1,18, SD = 0,474), a sklonije su sudjelovanju u neformalnim društvenim praksama vezanima uz obitelj i privatni prostor doma (M = 4,11, SD = 0,280). Kad je riječ o statistički značajnim razlikama uočanima na varijablama koje se odnose na orijentacije prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije, može se zaključiti su obje skupine sudionica pozitivno orijentirane prema Hrvatskoj. Sudionice koje su migrirale programom preseljenja pokazuju višu razinu negativnih orijentacija prema životu u Hrvatskoj (M = 1,81, SD = 1,316), od sudionica koje su migrirale spajanjem obitelji (M = 1,18, SD = 0,603). S druge strane, sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji istovremeno su sklonije zemlji porijekla (M = 4,06, SD = 1,085) od sudionica koje su migrirale programom preseljenja (M = 3,41, SD = 1,107). Takve društvene prakse i orijentacije pokazuju sklonost sudionica koje su migrirale programom preseljenja ka strategiji asimilacije, a sudionica koje su migrirale programom spajanja obitelji ka djelomičnoj strategiji integracije, s obzirom da

njihove društvene prakse ne ukazuju na pretjeranu uključenost u aktivnosti šireg društva. Na temelju rezultata moguće je donijeti zaključak da  $H_6$  nije potvrđena te da su pronađeni suprotni rezultati od pretpostavljenih.

### **5.9. Istraživačko pitanje 7: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o bračnom statusu sudionica?**

**H<sub>7</sub>:** Sudionice koje nemaju partnera češće sudjeluju u društvenim praksama i sklone su orijentaciji prema kulturalnim domenama Hrvatske kao zemlje destinacije

Kako bi se utvrdio odgovor na 7. istraživačko pitanje, sudionice su podijeljene u 4 skupine: sudionice u braku, sudionice bez partnera, udovice, razvedene sudionice i sudionice koje žive odvojeno od supružnika, ali nisu prošle službeni pravni proces razvoda.

Deskriptivna analiza učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama pokazuje da sudionice svih skupina nekoliko puta tjedno odlaze u šetnju. Sudionice koje nemaju partnera, razvedene te one koje žive odvojeno od supruga odlaze u centar grada nekoliko puta tjedno, dok sudionice koje su u braku ili udovice odlaze nekoliko puta mjesečno. Sve skupine sudionica, osim onih koje nemaju partnera odlaze u trgovinu nekoliko puta tjedno, dok sudionice bez partnera odlaze rjeđe - nekoliko puta mjesečno. Sudionice koje nemaju partnera te koje žive odvojeno od supružnika posjećuju obrazovne institucije nekoliko puta tjedno, razvedene sudionice nekoliko puta mjesečno, a sudionice koje su u braku i udovice svega nekoliko puta godišnje. Nekoliko puta tjedno samostalno vrijeme s prijateljima provode sudionice koje nemaju partnera i udovice, a nekoliko puta mjesečno sudionice u braku, razvedene i sudionice koje žive odvojeno od supružnika. Čišćenjem i pospremanjem stambenog prostora svaki se dan bave sudionice u braku, udovice i razvedene sudionice, a nekoliko puta tjedno sudionice koje nemaju partnera i one koje žive odvojeno od supružnika. Sudionice u braku i one koje žive odvojeno od supružnika svaki dan pripremaju objed, dok sudionice bez partnera, udovice i razvedene to čine rjeđe - nekoliko puta tjedno. Sudionice u braku, udovice i razvedene svaki se dan druže s obitelji, dok sudionice bez partnera to čine nekoliko puta tjedno, a sudionice koje žive odvojeno od supružnika svega nekoliko puta godišnje. Sudionice u braku provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske nekoliko puta godišnje, a sve ostale skupine sudionica nekoliko puta mjesečno. Sve skupine sudionica nekoliko puta godišnje odlaze na kulturna događanja, volontiraju, posjećuju zdravstvene institucije, obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije zemlje porijekla te blagdane i kulturne manifestacije Hrvatske. Sve skupine sudionica odlaze na izlete i odmor izvan mjesta stanovanja nekoliko puta godišnje, a jedino udovice nikada ne odlaze na izlete i odmor.

Sudionice u braku i udovice provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla nekoliko puta mjesečno, sudionice bez partnera i razvedene nekoliko puta godišnje, a sudionice koje žive odvojeno od supružnika nikada. Udovice posjećuju religijske institucije nekoliko puta mjesečno, sudionice u braku, bez partnera i razvedene nekoliko puta godišnje, a sudionice koje žive odvojeno od supružnika nikada. Na kraju, sudionice bez partnera i one koje žive odvojeno od supružnika izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese nekoliko puta mjesečno, sudionice u braku i razvedene nekoliko puta godišnje, a udovice nikada.

Kako bi se potvrdile statistički značajne razlike uočene deskriptivnom analizom, provedena je jednosmjerna analiza varijance za nezavisne uzorke. Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijablu „Pripremam objed“ ( $F = 7,957, p < 0,05$ ), dok za ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Analiza jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuje na postojanje statistički značajne razlike u učestalosti odlaska na kulturna događanja, u trgovinu, izdvajanja vremena za svoje osobne interese, provođenja vremena s prijateljima iz zemlje porijekla, posjećivanja obrazovnih institucija, samostalnog druženja s prijateljima, čišćenja i pospremanja stambenog prostora i druženja s obitelji ovisno o bračnom statusu sudionica.

Post-hoc analiza za odlazak na kulturna događanja, posjećivanje obrazovnih institucija i samostalno druženje s prijateljima ukazuje na statistički značajnu razliku između sudionica u braku i sudionica bez partnera ( $p < 0,05$ ). Pri tome se uočava da sudionice koje nemaju partnera češće odlaze na kulturna događanja, u obrazovne institucije te se češće samostalno druže s prijateljima od sudionica u braku. Za odlazak u trgovinu analiza pokazuje statistički značajnu razliku također između sudionica u braku i onih koje nemaju partnera ( $p < 0,05$ ), pri čemu se pokazuje da sudionice u braku češće odlaze u trgovinu. Post-hoc analiza dalje pokazuje statistički značajnu razliku između sudionica bez partnera i sudionica u braku i udovica ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez partnera češće izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese od druge svije skupine sudionica. U učestalosti provođenja vremena s prijateljima iz zemlje porijekla statistički se značajno razlikuju sudionice u braku i sudionice koje žive odvojeno od supružnika ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice u braku češće provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla. Rezultati pokazuju statistički značajnu razliku u učestalosti čišćenja i pospremanja stambenog prostora između sudionica u braku, onih bez partnera i razvedenih sudionica ( $p < 0,05$ ). Pri tome se zaključuje da sudionice koje nisu u braku rjeđe čiste i pospremaju stambeni prostor od druge svije skupine sudionica. Na kraju, u učestalosti

provođenja vremena s obitelji uočava se statistički značajna razlika između sudionica koje žive odvojeno od supružnika i ostalih skupina sudionica ( $p < 0,05$ ). Pri tome se zaključuje da sudionice koje žive odvojeno od supružnika najrjeđe provode vrijeme s obitelji od svih skupina sudionica.

Tablica 30. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na bračni status sudionica

		U braku	Bez partnera	Udovica	Razvedena	Žive odvojeno	F (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	78	16	3	7	3	1,217 (4,102)
	M	3,18	3,63	3,00	3,86	3,67	
	SD	1,041	1,258	1,000	1,215	0,577	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	78	16	3	7	3	1,174 (4,102)
	M	1,85	2,00	1,33	2,29	2,00	
	SD	0,740	0,632	0,577	0,756	0,000	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	78	16	3	7	3	0,528 (4,102)
	M	1,79	1,69	1,33	1,71	1,67	
	SD	0,632	0,479	0,577	0,488	0,577	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	78	16	3	7	3	4,076 (4,102)**
	M	1,65	2,38	2,00	2,43	2,33	
	SD	0,735	0,957	1,000	1,134	0,577	
Odlazak u šetnju	n	78	16	3	7	3	0,540 (4,102)
	M	4,06	4,31	3,67	4,29	4,00	
	SD	0,902	0,704	0,577	0,951	1,000	
Volontiranje	n	78	16	3	7	3	1,498 (4,102)
	M	1,55	2,00	1,67	2,43	2,00	
	SD	0,989	1,211	1,155	1,618	1,732	
Odlazak u trgovinu	n	78	16	3	7	3	2,679 (4,102)*
	M	4,00	3,31	4,33	4,14	4,33	
	SD	0,781	1,138	0,577	0,900	0,577	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	78	16	3	7	3	1,441 (4,102)
	M	2,19	2,81	2,67	2,86	3,00	
	SD	1,129	1,601	1,528	1,464	0,000	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	2,976 (4,102)*
	M	2,60	1,81	3,33	2,14	1,00	
	SD	1,210	1,377	0,577	1,215	0,000	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	78	16	3	7	3	0,748 (4,102)
	M	2,26	1,88	2,33	2,29	2,33	
	SD	0,918	0,500	0,577	0,488	0,577	
Posjećivanje religijskih institucija	n	78	16	3	7	3	1,733 (4,102)
	M	2,03	2,00	3,33	1,71	1,33	
	SD	1,006	1,211	0,577	0,951	0,577	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	78	16	3	7	3	5,766 (4,102)***
	M	2,21	3,75	2,00	3,29	4,33	
	SD	1,361	1,612	1,732	1,704	0,577	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	78	16	3	7	3	4,564 (4,102)**
	M	1,90	2,94	1,00	2,00	3,00	
	SD	1,014	1,181	0,000	1,000	2,000	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	78	16	3	7	3	2,977 (4,102)*
	M	2,53	3,50	3,67	3,00	3,33	
	SD	1,214	1,155	0,577	1,155	1,155	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	78	16	3	7	3	10,375 (4,102)***
	M	4,76	3,75	4,67	4,86	4,00	
	SD	0,585	0,683	0,577	0,378	1,000	
Priprema objeda	n	78	16	3	7	3	12,869 (4,102)
	M	4,82	3,56	4,33	4,43	4,67	
	SD	0,448	1,209	0,577	0,787	0,577	
Provođenje vremena s obitelji	n	78	16	3	7	3	13,370 (4,102)***
	M	4,86	3,88	5,00	5,00	2,33	
	SD	0,386	1,544	0,000	0,000	2,309	
	n	78	16	3	7	3	

		U braku	Bez partnera	Udovica	Razvedena	Žive odvojeno	F (df)
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz zemlje porijekla	M	1,99	2,00	2,00	1,86	1,67	0,503 (4,102)
	SD	0,411	0,632	0,000	0,378	0,577	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija iz Republike Hrvatske	n	78	16	3	7	3	2,158 (4,102)
	M	1,77	2,00	1,67	2,00	2,33	
	SD	0,508	0,000	0,577	0,000	0,577	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Analiza deskriptivnih podataka učestalost za praćenja medija pokazuje da sve skupine sudionica najčešće prate internetske portale na materinjem jeziku i to čine nekoliko puta tjedno. Sudionice koje nemaju partnera i razvedene sudionice prate televizijske programe na hrvatskome jeziku nekoliko puta tjedno, dok sve ostale skupine sudionica prate nekoliko puta mjesečno. Televizijske programe na materinjem jeziku nekoliko puta tjedno prate razvedene sudionice, sudionice u braku i bez partnera nekoliko puta mjesečno, udovice nekoliko puta godišnje, a sudionice koje žive odvojeno od supružnika nikada ne prate. Televizijske programe na ostalim jezicima nekoliko puta tjedno prate sudionice bez partnera, nekoliko puta mjesečno sudionice u braku, nekoliko puta godišnje razvedene i sudionice koje žive odvojeno od supružnika, a udovice nikada ne prate. Radio postaje na hrvatskome jeziku nekoliko puta tjedno prate sudionice bez partnera i one koje žive odvojeno od supružnika, nekoliko puta mjesečno sudionice u braku i razvedene, nekoliko puta godišnje udovice. Radio postaje na ostalim jezicima nekoliko puta godišnje prate sudionice u braku i bez partnera, a nikada ostale skupine sudionica. Sve skupine sudionica prate radio postaje na materinjem jeziku nekoliko puta godišnje. Internetske portale na hrvatskome jeziku nekoliko puta tjedno prate sudionice bez partnera, nekoliko puta mjesečno sudionice u braku i razvedene, nekoliko puta godišnje udovice, a nikada sudionice koje žive odvojeno od supružnika. Na kraju, internetske portale na ostalim jezicima nekoliko puta tjedno prate sudionice bez partnera, nekoliko puta mjesečno sudionice koje žive odvojeno od supružnika, nekoliko puta godišnje sudionice u braku i razvedene, a udovice ne prate nikada.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za nekoliko varijabli. Pretpostavka je narušena za varijable „Praćenje TV programa na materinjem jeziku“ (F= 8,619, p < 0,05), „Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku“ (F= 4,207, p < 0,05) i „Praćenje radio postaja na ostalim jezicima“ (F= 10,726, p < 0,05). Za ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuju na statistički značajnu razliku u praćenju televizijskih programa na ostalim jezicima, internetskih portala

na hrvatskome jeziku i internetskih portala na ostalim jezicima između sudionica ovisno o njihovom bračnom statusu.

Post-hoc analiza pokazuje da se u praćenju televizijskih programa na ostalim jezicima razlikuju sudionice u braku, sudionice bez partnera i udovice ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez partnera češće prate televizijske programe na ostalim jezicima od druge dvije skupine. U učestalosti praćenja internetskih portala na hrvatskome jeziku uočava se razlika između sudionica u braku, sudionica bez partnera i sudionica koje žive odvojeno od supružnika ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice bez partnera češće prate internetske portale na hrvatskome jeziku od druge dvije skupine. Na kraju, u učestalosti praćenja internetskih portala na ostalim jezicima uočava se razlika između sudionica u braku, onih bez partnera i udovica ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice bez partnera češće prate internetske portale na ostalim jezicima od sudionica u braku i udovica.

Tablica 31. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na bračni status sudionica

		U braku	Bez partnera	Udovica	Razvedena	Žive odvojeno	F (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	78	16	3	7	3	0,546 (4,102)
	M	3,23	3,50	2,67	4,00	3,00	
	SD	1,643	1,633	2,082	1,528	1,732	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	78	16	3	7	3	1,684 (4,102)
	M	3,08	2,69	1,33	3,57	1,33	
	SD	1,807	1,778	0,577	1,512	0,577	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	78	16	3	7	3	4,127 (4,102)**
	M	2,54	3,94	1,00	2,14	2,00	
	SD	1,593	1,181	0,000	1,676	1,732	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	78	16	3	7	3	1,425 (4,102)
	M	2,60	3,50	1,67	2,86	3,67	
	SD	1,753	1,633	1,155	1,864	0,577	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	78	16	3	7	3	0,118 (4,102)
	M	2,15	2,31	1,67	2,14	2,00	
	SD	1,588	1,580	1,155	1,574	1,732	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	78	16	3	7	3	1,953 (4,102)
	M	1,64	2,25	1,00	1,00	1,00	
	SD	1,151	1,732	0,000	0,000	0,000	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	78	16	3	7	3	3,056 (4,102)*
	M	2,85	3,94	2,00	3,00	1,00	
	SD	1,612	1,340	1,732	1,915	0,000	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	78	16	3	7	3	0,270 (4,102)
	M	3,91	3,75	4,33	4,14	4,33	
	SD	1,321	1,291	0,577	1,464	0,577	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	78	16	3	7	3	3,903 (4,102)**
	M	2,17	3,69	1,00	1,86	3,00	
	SD	1,583	1,778	0,000	1,464	1,732	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Deskriptivna analiza orijentacija prema zemlji porijekla i destinacije pokazuje da sve skupine sudionica bez obzira na bračni status pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“;

„Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“; „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“. S tvrdnjom „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“ slaže se većina skupina sudionica, osim onih koje žive odvojeno od supružnika i pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom. S tvrdnjom „Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“ slažu se sudionice bez partnera i razvedene sudionice, a sudionice u braku, udovice i one koje žive odvojeno od supružnika neutralne su prema tvrdnji. Sudionice bez partnera, udovice i razvedene slažu se s tvrdnjom „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“, sudionice u braku pokazuju neutralan stav, a sudionice koje žive odvojeno od supružnika ne slažu se s tvrdnjom. Sudionice bez partnera, udovice i razvedene sudionice pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“, dok sudionice u braku i one koje žive odvojeno od supružnika pokazuju neutralan stav.

Za tvrdnje koje ukazuju na negativne orijentacije prema Hrvatskoj, većina sudionica, osim onih u braku i bez partnera koje su neutralne, pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“. Slično je s tvrdnjom „Život u Hrvatskoj je skup“ s kojom se slažu sve sudionice, osim onih u braku i koje žive odvojeno od supružnika, čiji je stav prema tvrdnji neutralan. S tvrdnjom „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ slažu se sudionice u braku, one koje žive odvojeno od supružnika i udovice, a sudionice bez partnera i razvedene neutralne su prema toj tvrdnji. Udovice se slažu s tvrdnjom „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“, sudionice bez partnera, razvedene i sudionice koje žive odvojeno od supružnika ne slažu se s tvrdnjom, a sudionice u braku neutralne su. Na kraju, sve sudionice, bez obzira na bračni status, pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjama „Želim što prije otići iz Hrvatske“ i „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“.

Sa sljedećim tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema zemlji porijekla slažu se sve sudionice, bez obzira na bračni status: „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla“. Većina sudionica pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“, osim sudionica koje žive odvojeno od supružnika koje pokazuju neslaganje. S tvrdnjom „Slušam glazbu zemlje porijekla“ slaže se većina sudionica, osim razvedenih sudionica koje su prema tvrdnji neutralne. Sudionice u braku, razvedene i sudionice koje žive odvojeno od supružnika pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Obilježavam blagdane

zemlje porijekla“, dok se to ne odnosi na udovice, a sudionice bez partnera neutralne su prema tvrdnji. Sve skupine sudionica pokazuju neutralan stav prema tvrdnji „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane zemlje porijekla koliko bih željela“. Većina sudionica pokazuje neutralan stav prema tvrdnji „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“, osim sudionica koje žive odvojeno od supružnika, na koje se to ne odnosi. S tvrdnjom „Želim se vratiti u svoju zemlju porijekla“ slažu se udovice, a ne slažu se sudionice bez partnera i one koje žive odvojeno od supružnika, dok sudionice u braku i razvedene sudionice pokazuju neutralan stav prema tvrdnji.

S neutralnom tvrdnjom „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“ slažu se sve sudionice, bez obzira na njihov bračni status. S tvrdnjom „Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“ slaže se većina sudionica, osim razvedenih koje pokazuju neutralan stav. Većina sudionica pokazuje niske razine slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“, osim sudionica u braku koje su prema tvrdnji zauzele neutralan stav. Ipak, moguće je zaključiti da sudionice većinom doživljavaju promjenu u svakodnevnom životu nakon migracije u Hrvatsku.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za nekoliko varijabli: „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“ ( $F = 3,433, p < 0,05$ ), „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“ ( $F = 2,474, p < 0,05$ ), „Želim se vratiti u zemlju porijekla“ ( $F = 2,552, p < 0,05$ ), „Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“ ( $F = 2,602, p < 0,05$ ) i „Slušam glazbu zemlje porijekla“ ( $F = 3,139, p < 0,05$ ), dok za ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Jednosmjerna analiza varijance za nezavisne uzorke ukazuje na statistički značajne razlike između sudionica u razini slaganja s tvrdnjama „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“, „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“, „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“, „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“, „Kod kuće pripremam hranu iz zemlje porijekla“ i „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“.

Post-hoc analiza pokazuje da se u razini slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“ razlikuju sudionice u braku, sudionice koje nisu u braku i udovice ( $p < 0,05$ ). Sudionice u braku pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od ostale dvije skupine sudionica. Za tvrdnju „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“ rezultati pokazuju statistički značajnu razliku između sudionica bez partnera, udovica, razvedenih i



sudionica koje žive odvojeno od supružnika ( $p < 0,05$ ), pri čemu posljednja skupina pokazuje najnižu razinu slaganja s tvrdnjom od ostale tri skupine. Za tvrdnju „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“ uočava se statistički značajna razlika između sudionica u braku i onih koje žive odvojeno od supružnika, pri čemu se pokazuje da sudionice u braku pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od sudionica koje žive odvojeno od supružnika. Rezultati zatim ukazuju na statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjama „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“ i „Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla“ između sudionica u braku i onih bez partnera. Sudionice u braku pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjama od sudionica bez partnera. Na kraju, rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“ također između sudionica u braku i onih bez partnera, pri čemu se uočava da sudionice bez partnera pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od sudionica u braku.

Tablica 32. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na bračni status sudionica

		U braku	Bez partnera	Udovica	Razvedena	Žive odvojeno	F (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	78	16	3	7	3	0,374 (4,102)
	M	4,95	5,00	5,00	5,00	5,00	
	SD	0,222	0,000	0,000	0,000	0,000	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	0,900 (4,102)
	M	4,35	4,63	3,67	4,00	4,67	
	SD	1,079	0,619	1,155	1,155	0,577	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	0,861 (4,102)
	M	4,28	4,50	4,00	3,86	3,67	
	SD	0,992	0,730	1,000	1,464	0,577	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	78	16	3	7	3	1,355 (4,102)
	M	3,40	2,88	4,00	3,86	4,33	
	SD	1,303	1,586	1,000	1,069	1,155	
Život u Hrvatskoj je skup	n	78	16	3	7	3	0,460 (4,102)
	M	3,79	3,44	4,00	3,71	3,00	
	SD	1,352	1,548	1,000	1,113	2,000	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	1,466 (4,102)
	M	3,87	4,69	3,67	4,43	4,33	
	SD	1,454	1,014	1,155	0,535	1,155	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	2,064 (2,104)
	M	4,37	4,38	3,67	4,86	2,33	
	SD	1,349	1,360	2,309	0,378	2,309	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	78	16	3	7	3	0,249 (2,104)
	M	1,74	1,88	2,33	2,00	1,67	
	SD	1,189	1,408	1,155	1,414	1,155	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	78	16	3	7	3	0,941 (2,104)
	M	2,45	1,88	3,67	2,57	2,00	
	SD	1,711	1,258	1,155	1,618	1,732	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	0,613 (2,104)
	M	1,74	1,44	2,33	2,00	2,33	
	SD	1,284	0,892	1,528	1,528	2,309	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	78	16	3	7	3	2,889 (4,102)*
	M	2,46	1,56	1,00	1,43	1,00	
	SD	1,641	0,629	0,000	0,787	0,000	
	n	78	16	3	7	3	
	M	3,87	3,81	4,67	4,14	4,67	

		U braku	Bez partnera	Udovica	Razvedena	Žive odvojeno	F (df)
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	SD	1,371	1,424	0,577	1,069	0,577	0,564 (4,102)
Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	78	16	3	7	3	1,247 (4,102)
	M	4,04	4,19	5,00	3,43	5,00	
	SD	1,324	1,223	0,000	1,512	0,000	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	78	16	3	7	3	1,587 (4,102)
	M	3,09	4,00	2,67	3,71	3,00	
	SD	1,487	1,317	2,082	1,113	2,000	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	78	16	3	7	3	2,471 (4,102)*
	M	3,15	4,00	4,00	4,00	2,00	
	SD	1,478	1,095	1,000	1,000	1,732	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	78	16	3	7	3	2,289 (4,102)
	M	3,69	2,56	4,67	3,43	4,00	
	SD	1,532	1,548	0,577	1,718	1,732	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	78	16	3	7	3	1,690 (4,102)
	M	3,00	2,00	4,00	2,43	2,33	
	SD	1,683	1,549	1,732	1,813	2,309	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	0,810 (4,102)
	M	4,71	4,38	5,00	5,00	4,67	
	SD	0,884	1,147	0,000	0,000	0,577	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom	n	78	16	3	7	3	0,184 (4,102)
	M	4,58	4,50	4,33	4,57	5,00	
	SD	1,099	0,894	1,155	0,787	0,000	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	2,875 (4,102)*
	M	4,09	3,81	4,67	3,71	1,67	
	SD	1,301	1,377	0,577	1,380	0,577	
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	3,078 (4,102)*
	M	4,83	4,19	5,00	4,57	5,00	
	SD	0,495	1,276	0,000	1,134	0,000	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	0,990 (4,102)
	M	2,95	2,56	3,33	2,71	1,33	
	SD	1,586	1,672	1,528	1,380	0,577	
Slušam glazbu zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	2,668 (4,102)*
	M	4,44	3,56	3,33	4,71	3,67	
	SD	1,088	1,590	2,082	0,756	1,528	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	0,617 (4,102)
	M	3,54	3,31	2,33	4,14	3,67	
	SD	1,792	1,662	2,309	1,574	1,528	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	78	16	3	7	3	0,200 (4,102)
	M	3,21	2,88	3,00	3,43	3,00	
	SD	1,631	1,668	2,000	1,512	1,000	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	2,986 (4,102)*
	M	4,88	4,50	5,00	5,00	5,00	
	SD	0,360	0,816	0,000	0,000	0,000	
Poznajem običaje i kulturu Hrvatske	n	78	16	3	7	3	2,182 (4,102)
	M	3,49	4,06	4,00	4,57	4,33	
	SD	1,277	0,854	1,732	0,535	0,577	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	78	16	3	7	3	0,348 (4,102)
	M	4,15	4,19	4,00	4,14	5,00	
	SD	1,239	1,328	1,000	1,464	0,000	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	78	16	3	7	3	0,620 (4,102)
	M	4,82	4,81	4,33	5,00	5,00	
	SD	0,679	0,544	1,155	0,000	0,000	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	78	16	3	7	3	4,134 (4,102)**
	M	3,35	5,00	3,67	3,86	3,33	
	SD	1,666	0,000	1,528	1,069	1,155	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za osjećaj pripadnosti pokazuje da sudionice bez partnera, razvedene sudionice i one koje žive odvojeno od supružnika u skladu s orijentacijama prema Hrvatskoj navode osjećaj pripadnosti sugrađanima Hrvatske, dok sudionice u braku i udovice

pokazuju neutralan stav. Sudionice bez partnera i razvedene sudionice osjećaju pripadnost prema Republici Hrvatskoj, dok ostale skupine sudionice pokazuju neutralan stav. Ni jedna skupina sudionica ne osjeća odbojnost prema sugrađanima Hrvatske ili Republici Hrvatskoj.

Analiza za orijentaciju prema zemlji porijekla pokazuje da većina sudionica osjeća pripadnost sugrađanima zemlje porijekla, osim razvedenih sudionica koje pokazuju neutralan stav. Većina sudionica neutralna je prema osjećaju pripadnosti zemlji porijekla, dok sudionice koje žive odvojeno od supružnika ne osjećaju pripadnost prema zemlji porijekla. Slično, većina sudionica ne osjeća odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla, dok sudionice koje žive odvojeno od supružnika to osjećaju. Također, sudionice koje žive odvojeno od supružnika osjećaju odbojnost prema zemlji porijekla, sudionice u braku neutralne su, a sudionice bez partnera, udovice i razvedene sudionice ne osjećaju odbojnost.

U deskriptivnoj analizi osjećaja pripadnosti osobama pod međunarodnom zaštitom, pokazuje se da sudionice u braku, udovice i one koje žive odvojeno od supružnika osjećaju pripadnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom, dok ostale skupine sudionica pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Niti jedna skupina sudionica ne osjeća odbojnost osobama pod međunarodnom zaštitom.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Osjećaj pripadnosti sugrađanima zemlje porijekla“ ( $F = 2,957, p < 0,05$ ) i „Osjećaj odbojnosti prema Republici Hrvatskoj“ ( $F = 4,052, p < 0,05$ ), dok za sve ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke pokazuju statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“. Post-hoc analiza ukazuje na statistički značajnu razliku između sudionica koje žive odvojeno od supružnika, sudionica u braku i onih bez partnera ( $p < 0,05$ ). Pri tome se zaključuje da sudionice koje žive odvojeno od supružnika u većoj mjeri osjećaju odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla od sudionica u braku i onih koje nemaju partnera.

Tablica 33. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na bračni status sudionica

		U braku	Bez partnera	Udovica	Razvedena	Žive odvojeno	F (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	0,921 (4,102)
	M	4,22	3,75	3,67	3,43	3,67	
	SD	1,234	1,693	2,309	1,718	2,309	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	78	16	3	7	3	3,726 (4,102)**
	M	1,73	1,56	1,67	2,29	4,33	
	SD	1,276	1,094	0,577	1,113	0,577	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	78	16	3	7	3	1,271 (4,102)
	M	3,44	4,19	3,33	3,86	3,67	
	SD	1,305	0,750	2,082	1,464	1,528	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	78	16	3	7	3	0,532 (4,102)
	M	1,45	1,25	1,00	1,57	1,00	
	SD	0,935	0,775	0,000	0,976	0,000	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	78	16	3	7	3	0,322 (4,102)
	M	3,40	3,44	3,33	3,43	2,33	
	SD	1,606	1,413	2,082	1,813	2,309	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	78	16	3	7	3	1,269 (4,102)
	M	2,54	2,19	1,67	2,43	4,33	
	SD	1,665	1,642	1,155	1,902	0,577	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	0,415 (4,102)
	M	3,35	3,63	3,00	4,00	3,33	
	SD	1,602	1,310	2,000	1,528	0,577	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	78	16	3	7	3	1,145 (4,102)
	M	1,32	1,63	2,33	1,57	1,33	
	SD	0,845	1,147	2,309	0,976	0,577	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	78	16	3	7	3	0,344 (4,102)
	M	3,63	3,25	3,67	3,29	4,00	
	SD	1,547	1,438	1,528	0,756	1,000	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	78	16	3	7	3	1,642 (4,102)
	M	1,37	1,19	1,00	2,00	2,33	
	SD	0,982	0,544	0,000	1,291	2,309	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Na temelju prikazanih rezultata u kojima je uočena statistički značajna razlika između skupina, može se zaključiti da sudionice koje nemaju partnera češće sudjeluju u formalnim i neformalnim društvenim praksama ( $M = 3,065$ ,  $SD = 1,284$ ;  $M = 3,54$ ,  $SD = 1,041$ ) od ostalih skupina kod kojih je uočena statistički značajna razlika ( $M = 2,27$ ,  $SD = 1,048$ ;  $M = 3,18$ ,  $SD = 0,898$ ) te u svojim stavovima pokazuju visoku razinu orijentiranosti kulturalnim domenama Hrvatske ( $M = 4,3$ ,  $SD = 0,78$ ), za razliku od ostalih sudionica koje pokazuju neutralnu orijentaciju prema Hrvatskoj ( $M = 2,7$ ,  $SD = 1,507$ ). Sudionice bez partnera pokazuju nižu razinu pozitivne orijentacije prema kulturalnim domenama zemlje porijekla, točnije neutralnu orijentaciju ( $M = 3,4$ ,  $SD = 0,889$ ) od sudionica u braku ( $M = 4,6$ ,  $SD = 0,718$ ), no istovremeno pokazuju i nižu razinu negativne orijentacije prema zemlji porijekla ( $M = 1,56$ ,  $SD = 1,094$ ) od sudionica u braku i onih koje žive odvojeno od supružnika ( $M = 3,03$ ,  $SD = 0,926$ ). Stoga, društvene prakse i orijentacije sudionica bez partnera mogu biti objašnjene akulturacijskom strategijom integracije ili slabe asimilacije. Na temelju rezultata, može se zaključiti da je  $H_7$  potvrđena.

### **5.10. Istraživačko pitanje 8: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o strukturi kućanstva sudionica?**

**H<sub>8</sub>:** Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom rjeđe sudjeluju u društvenim praksama i sklonije su orijentaciji prema zemlji porijekla od sudionica koje žive same te koje kućanstvo dijele s djecom predškolske i školske dobi, obitelji i roditeljima.

U analizi provedenoj s ciljem pružanja odgovora na 8. istraživačko pitanje sudionice su, prema dobivenim podacima, podijeljene u 5 skupina prema strukturi njihova kućanstva u Hrvatskoj ili drugim riječim prema tome s kime dijele kućanstvo. U analizu ulaze sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, s djecom, s obitelji, što podrazumijeva bračnog partnera te jedno ili više djece, s roditeljima, što podrazumijeva roditelje sudionica te sudionice koje kućanstvo ne dijele ni sa kim jer žive same.

Deskriptivna analiza za društvene prakse u zemlji destinacije pokazuje da sudionice koje žive s bračnim partnerom, djecom i obitelji svaki dan pripremaju objed, za razliku od sudionica koje žive s roditeljima i onih koji žive same, a to čine nekoliko puta tjedno. Sve sudionice provode vrijeme s obitelji svaki dan, osim sudionica koje žive same, a vrijeme s obitelji provode nekoliko puta godišnje. Sudionice koje žive s djecom i obitelji svaki dan čiste i pospremaju stambeni prostor, dok ostale skupine sudionica čiste i pospremaju nekoliko puta tjedno. U trgovinu sve sudionice odlaze nekoliko puta tjedno, osim sudionica koje žive s roditeljima koje odlaze nekoliko puta mjesečno. U šetnju sve skupine sudionica odlaze nekoliko puta tjedno, osim sudionica koje žive same, a odlaze svaki dan. Sudionice koje žive s djecom i same posjećuju centar grada nekoliko puta tjedno, a ostale sudionice nekoliko puta mjesečno. Sudionice koje žive same nekoliko puta tjedno provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske, sudionice koje žive s djecom i roditeljima nekoliko puta mjesečno, a sudionice koje žive s obitelji i bračnim partnerom nekoliko puta godišnje. Obrazovne institucije najčešće posjećuju sudionice koje žive s roditeljima i same - nekoliko puta tjedno, dok sudionice koje žive s djecom to čine nekoliko puta mjesečno, a sudionice koje žive s bračnim partnerom i obitelji svega nekoliko puta godišnje. Sudionice koje žive same nekoliko puta tjedno same provode vrijeme s prijateljima, one koje žive s djecom, obitelji i roditeljima nekoliko puta mjesečno, a one koje žive s bračnim partnerom svega nekoliko puta godišnje. Sudionice koje žive same izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese nekoliko puta tjedno, one koje žive s roditeljima nekoliko puta mjesečno, a sve ostale skupine sudionica nekoliko puta godišnje. Sudionice koje žive s obitelji provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla nekoliko puta mjesečno, a sve ostale sudionice nekoliko puta godišnje. Zdravstvene institucije sudionice koje žive s djecom posjećuju nekoliko puta mjesečno, a sve ostale sudionice nekoliko puta godišnje.

Sve skupine sudionica nekoliko puta godišnje volontiraju, posjećuju kulturna događanja, odlaze na izlete i odmor izvan mjesta stanovanja, posjećuju religijske institucije te obilježavaju blagdane i kulturne manifestacije Hrvatske i zemlje porijekla.

Da bi se potvrdile razlike između sudionica uočene u deskriptivnoj analizi, provedena je jednosmjerna analiza varijance. Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da pretpostavka o jednakosti varijanci nije narušena ni za jednu varijablu. Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuju na postojanje statistički značajne razlike između sudionica u učestalosti odlaska na kulturna događanja, sudjelovanja u volontiranju, odlaska u trgovinu, provođenja vremena s prijateljima iz Hrvatske, provođenja vremena s prijateljima iz zemlje porijekla, posjećivanja obrazovnih institucija, izdvajanja vremena za svoje interese, samostalnog provođenja vremena s prijateljima, čišćenja i pospremanja stambenog prostora, pripreme objeda i druženja s obitelji.

Post-hoc analiza ukazuje na postojanje statistički značajne razlike u učestalosti odlaska na kulturna događanja između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima češće odlaze na kulturna događanja. Za učestalost volontiranja, analiza pokazuje statistički značajnu razliku između sudionica koje kućanstvo dijele s djecom i onih koje kućanstvo dijele obitelji ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje kućanstvo dijele s djecom češće volontiraju od sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji. Kod učestalosti odlaska u trgovinu pokazuje se statistički značajna razlika između sudionica koje dijele kućanstvo s roditeljima i onih koje dijele kućanstvo s djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Pri tome se uočava da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima rjeđe odlaze u trgovinu od sudionica koje kućanstvo dijele s djecom ili obitelji. Zatim je statistički značajna razlika prepoznata u učestalosti provođenja vremena s prijateljima iz Hrvatske između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i onih koje žive same ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje žive same češće provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske od sudionica koje žive s obitelji. S druge strane, rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u učestalosti provođenja vremena s prijateljima iz zemlje porijekla između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i onih koje kućanstvo dijele s roditeljima ( $p < 0,05$ ), pri čemu se zaključuje da sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji češće provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla od sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima. Nadalje se pokazuje razlika u učestalosti posjećivanja obrazovnih institucija između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima, bračnim partnerom, obitelji i onih koje žive same ( $p < 0,05$ ). Prema podacima se zaključuje da sudionice

koje kućanstvo dijele s roditeljima češće posjećuju obrazovne institucije od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, obitelji, odnosno onih koje žive same. Ipak, sudionice koje žive same češće posjećuju obrazovne institucije od sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji. Kod učestalosti izdvajanja vremena za svoje osobne interese pokazuje se razlika između sudionica koje žive same i svih ostalih skupina sudionica ( $p < 0,05$ ), pri čemu se zaključuje da sudionice koje žive same češće izdvajaju vrijeme za svoje interese od svih ostalih skupina sudionica. Za varijable učestalosti samostalnog provođenja vremena s prijateljima razlika se uočava između sudionica koje žive same i onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice koje žive same češće samostalno provode vrijeme s prijateljima od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom ili obitelji. Analiza dalje pokazuje statistički značajnu razliku u učestalosti čišćenja i pospremanja stambenog prostora između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje žive s bračnim partnerom, djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Druga razlika uočava se između sudionica koje žive same te onih koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Na temelju podataka može se zaključiti da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima rjeđe čiste i pospremaju stambeni prostor od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, djecom i obitelji te da sudionice koje žive same rjeđe čiste i pospremaju stambeni prostor od sudionica koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji. Statistički značajna razlika uočena je u učestalosti pripreme objeda između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Uočava se da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima rjeđe pripremaju objed od sudionica s bračnim partnerom, djecom ili obitelji. Na kraju, rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u učestalosti provođenja vremena s obitelji između sudionica koje žive same i svih drugih skupina sudionica ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje žive same rjeđe provode vrijeme s obitelji od svih ostalih skupina sudionica.

Tablica 34. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na strukturu kućanstva sudionica

		Bračni partner	Djeca	Obitelj	Roditelji	Sama	F (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	14	14	62	10	7	2,143 (4,102)
	M	3,29	3,57	3,13	3,30	4,29	
	SD	1,069	1,016	1,032	1,418	0,756	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	14	14	62	10	7	0,959 (4,102)
	M	2,14	1,93	1,79	2,10	1,86	
	SD	0,663	0,730	0,750	0,738	0,378	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	14	14	62	10	7	0,453 (4,102)
	M	1,86	1,64	1,77	1,60	1,86	
	SD	0,363	0,497	0,688	0,516	0,378	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	14	14	62	10	7	4,384 (4,102)**
	M	1,86	2,21	1,60	2,40	2,43	
	SD	0,864	0,893	0,712	1,075	0,787	
Odlazak u šetnju	n	14	14	62	10	7	1,828 (4,102)
	M	4,36	4,07	3,95	4,30	4,71	
	SD	0,745	0,829	0,931	0,675	0,488	
Volontiranje	n	14	14	62	10	7	2,380 (4,102)*
	M	1,79	2,36	1,45	1,90	2,00	
	SD	1,051	1,447	0,918	1,287	1,291	
Odlazak u trgovinu	n	14	14	62	10	7	3,113 (4,102)*
	M	3,79	4,29	4,02	3,20	3,57	
	SD	0,579	0,726	0,820	1,033	1,272	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	14	14	62	10	7	3,061 (4,102)*
	M	2,14	2,86	2,15	2,50	3,57	
	SD	1,292	1,231	1,099	1,354	1,512	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	3,666 (4,102)**
	M	2,21	2,43	2,73	1,30	1,86	
	SD	1,311	1,089	1,190	0,949	1,574	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	14	14	62	10	7	1,483 (4,102)
	M	2,00	2,50	2,27	1,80	2,00	
	SD	0,784	0,650	0,926	0,422	0,577	
Posjećivanje religijskih institucija	n	14	14	62	10	7	0,800 (4,102)
	M	1,71	2,14	2,13	1,70	1,86	
	SD	0,994	1,027	1,032	1,160	1,069	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	14	14	62	10	7	6,360 (4,102)***
	M	2,14	3,14	2,15	4,00	3,86	
	SD	1,512	1,610	1,291	1,633	1,464	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	14	14	62	10	7	9,832 (4,102)***
	M	2,36	1,64	1,79	2,60	4,00	
	SD	1,216	0,929	0,908	0,966	1,155	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	14	14	62	10	7	3,399 (4,102)*
	M	2,21	3,00	2,61	3,20	4,00	
	SD	1,369	1,109	1,178	1,229	0,816	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	14	14	62	10	7	10,843 (4,102)***
	M	4,43	4,79	4,81	3,70	3,86	
	SD	0,938	0,426	0,507	0,675	0,690	
Priprema objeda	n	14	14	62	10	7	7,599 (4,102)***
	M	4,57	4,50	4,82	3,60	4,14	
	SD	0,756	0,650	0,587	1,174	0,690	
Provođenje vremena s obitelji	n	14	14	62	10	7	73,439 (4,102)***
	M	4,71	4,93	4,90	4,70	1,71	
	SD	0,469	0,267	0,349	0,483	1,254	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	2,320 (4,102)
	M	1,93	1,93	2,00	2,20	1,57	
	SD	0,267	0,267	0,444	0,632	0,535	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija Republike Hrvatske	n	14	14	62	10	7	2,324 (4,102)
	M	1,93	1,93	1,73	2,00	2,14	
	SD	0,616	0,267	0,485	0,000	0,378	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001



Deskriptivna analiza učestalosti praćenja medija pokazuje da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima nekoliko puta tjedno prate televizijske programe na hrvatskome jeziku, a sve ostale sudionice prate nekoliko puta mjesečno. Televizijske programe na materinjem jeziku sve skupine sudionica prate nekoliko puta mjesečno, osim sudionica koje žive same, a prate nekoliko puta godišnje. Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i roditeljima televizijske programe na ostalim jezicima prate nekoliko puta tjedno, sudionice koje žive same nekoliko puta mjesečno, a sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji i djecom nekoliko puta godišnje. Radio postaje na hrvatskome jeziku nekoliko puta tjedno prate sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, roditeljima i koje žive same same, sudionice koje kućanstvo dijele s djecom nekoliko puta mjesečno, a sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji nekoliko puta godišnje. Radio postaje na ostalim jezicima sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, roditeljima i žive same prate nekoliko puta godišnje, a sudionice koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji nikada ne prate. Sve skupine sudionica prate radio postaje na materinjem jeziku nekoliko puta godišnje. Internetske portale na hrvatskome jeziku nekoliko puta tjedno prate sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima, a sve ostale sudionice nekoliko puta mjesečno. Internetske portale na ostalim jezicima nekoliko puta tjedno prate sudionice koje žive same, nekoliko puta mjesečno sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i roditeljima, a sudionice koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji tek nekoliko puta godišnje. Internetske portale na materinjem jeziku sve skupine sudionica prate nekoliko puta tjedno.

Da bi se utvrdilo jesu li razlike iz deskriptivne nalize statistički značajne, provedena je jednosmjerna analiza varijance. Rezultati Leveneovog testa pokazuju da pretpostavka o homogenosti varijanci nije narušena ni za jednu varijablu. Rezultati jednosmjerne analize varijance ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u učestalosti praćenja televizijskih programa na ostalim jezicima, praćenja radio postaja na hrvatskome jeziku, praćenja radio postaja na ostalim jezicima te praćenja internetskih portala na ostalim jezicima.

Post-hoc analiza pokazuje statistički značajnu razliku u učestalosti praćenja televizijskih programa na ostalim jezicima između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Na temelju podataka zaključuje se da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima češće prate televizijske programe na ostalim jezicima od sudionica koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji. Za varijablu učestalosti praćenja radio postaja na hrvatskome jeziku statistički značajna razlika nalazi se između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i onih koje kućanstvo dijele s bračnim

partnerom ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom češće prate radio postaje na hrvatskome jeziku od sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji. Rezultati dalje pokazuju statistički značajnu razliku u učestalosti praćenja radio postaja na ostalim jezicima između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom češće prate radio postaje na ostalim jezicima. Na kraju, rezultati post-hoc analize pokazuju statistički značajnu razliku u učestalosti praćenja internetskih portala na ostalim jezicima između sudionica koje kućanstvo dijele s djecom te onih koje žive same ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice koje žive same češće prate internetske portale na ostalim jezicima od sudionica koje kućanstvo dijele s djecom.

Tablica 35. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na strukturu kućanstva

		Bračni partner	Djeca	Obitelj	Roditelji	Sama	F (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	14	14	62	10	7	0,425 (4,102)
	M	2,86	3,36	3,37	3,60	3,00	
	SD	1,512	1,781	1,632	1,578	1,915	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	14	14	62	10	7	0,997 (4,102)
	M	3,29	3,00	2,98	3,10	1,71	
	SD	1,684	1,710	1,851	1,853	1,113	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	14	14	62	10	7	5,557 (4,102)***
	M	3,50	1,79	2,39	4,20	3,00	
	SD	1,557	1,424	1,561	0,789	1,633	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	14	14	62	10	7	4,049 (4,102)**
	M	3,86	2,57	2,31	3,60	3,71	
	SD	1,703	1,742	1,636	1,506	1,496	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	14	14	62	10	7	0,065 (4,102)
	M	2,14	2,07	2,15	2,20	2,43	
	SD	1,512	1,385	1,618	1,549	1,813	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	14	14	62	10	7	3,086 (4,102)*
	M	2,43	1,29	1,44	2,20	2,00	
	SD	1,555	1,069	0,934	1,619	1,732	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	14	14	62	10	7	1,127 (4,102)
	M	3,07	2,64	2,81	3,90	3,14	
	SD	1,817	1,781	1,566	1,595	1,676	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	14	14	62	10	7	0,486 (4,102)
	M	3,64	4,14	3,97	3,60	4,14	
	SD	1,550	1,167	1,280	1,506	0,690	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	14	14	62	10	7	4,517 (4,102)**
	M	2,86	1,71	2,05	3,40	4,00	
	SD	1,748	1,437	1,530	1,897	1,414	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Deskriptivna analiza orijentacije prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije pokazuje visoku razinu slaganja svih skupina sudionica s tvrdnjama koje ukazuju na orijentaciju prema Hrvatskoj: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“; „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“. U ostalim tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu

orijentaciju prema Hrvatskoj, sudionice se razlikuju prema strukturi kućanstva. Većina sudionica pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji, koje pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i obitelji pokazuju neutralan stav prema tvrdnji „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“, dok sve ostale skupine sudionica koriste hrvatski jezik u svakodnevnom govoru. Većina sudionica pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“, osim onih koje kućanstvo dijele s obitelji i bračnim partnerom, koje pokazuju neutralan stav. Većina sudionica pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Sretnija sam u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji, a pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sudionice koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji i roditeljima pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“, sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom prema tome su neutralne, a sudionice koje žive same pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom.

Za negativne orijentacije prema Hrvatskoj većina sudionica navoda visoku razinu slaganja s tvrdnjom „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima, a pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom. Sudionice pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Život u Hrvatskoj je skup“, osim sudionica koje žive same, a pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, djecom i one koje žive same pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“, sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji prema tome su neutralne, a sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima pokazuju niske razine slaganja s tom tvrdnjom. Većina sudionica pokazuje niske razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s djecom, a pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Većina sudionica neutralna je prema tvrdnji „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“, dok sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima i one koje žive same pokazuju niske razine slaganja s tom tvrdnjom. Sve skupine sudionica pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom „Želim otići iz Hrvatske što prije“.

S tvrdnjama koje ukazuju na orijentaciju prema zemlji porijekla sudionice pokazuju visoku razinu slaganja, što se može vidjeti u tvrdnjama: „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela zemlje porijekla“. U drugim tvrdnjama, razina slaganja sudionica razlikuje se ovisno o skupini. Sudionice koje kućanstvo

dijele s obitelji i koje žive same pokazuju neutralan stav prema tvrdnji „Obilježavam blagdane zemlje porijekla“, dok sve ostale skupine sudionica pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjom. Većina sudionica pokazuje visoku razinu slaganja s tvrdnjom „Slušam glazbu zemlje porijekla“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima, a pokazuju neutralan stav. Većina sudionica pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, a pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Većina sudionica pokazuje niske razine slaganja s tvrdnjom „Želim se vratiti u zemlju porijekla“, osim onih koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji, a koje pokazuju neutralan stav. Prema tvrdnji „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“ većina sudionica pokazuje neutralan stav, osim sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, koje pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom. Sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela“, sudionice koje kućanstvo dijele s djecom, roditeljima i same pokazuju neutralan stav, dok sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom.

Većina sudionica pokazuje visoku razinu slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na neutralne orijentacije, odnosno percipiranu promjenu u svakodnevnom životu s migracijom u Hrvatsku. Sve skupine sudionica pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjom „Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“. Većina sudionica pokazuje slaganje s tvrdnjom „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“, osim sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i roditeljima, koje pokazuju neutralan stav. S tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“ većina sudionica pokazuje niske razine slaganja, osim sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i obitelji koje pokazuju neutralan stav prema tvrdnji.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“ ( $F = 3,899, p < 0,05$ ) i „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“ ( $F = 5,239, p < 0,05$ ).

Rezultati jednosmjerne analize varijance ukazuju na postojanje statistički značajne razlike između sudionica u razini slaganja s tvrdnjama: „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Želim se vratiti u zemlju porijekla“; „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“; „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“; „U hrvatskom društvu osjećam se kao stranac“; „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“; „Osjećam se dobro kad sam

okružena ljudima iz zemlje porijekla“; „Slušam glazbu zemlje porijekla“; „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela“; „Kod kuće pripremam jela zemlje porijekla“; „Upoznata sam s kulturnim običajima Hrvatske“; „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“.

Post-hoc analiza ukazuje na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“ između sudionica koje kućanstvo dijele s djecom i onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom ( $p < 0,05$ ). Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom. Iduća razlika uočena je u razini slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“ između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje kućanstvo dijele s djecom ( $p < 0,05$ ). Sudionice koje kućanstvo dijele s djecom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom. Zatim rezultati pokazuju statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“ između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i onih koje kućanstvo dijele s roditeljima ( $p < 0,05$ ), pri čemu se zaključuje da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom. Druga razlika uočava se između sudionica koje žive same i onih sudionica koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji i roditeljima ( $p < 0,05$ ). Prema podacima može se zaključiti da sudionice koje žive same pokazuju niže razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji ili roditeljima. Rezultati dalje pokazuju statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Želim se vratiti u zemlju porijekla“ između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom ( $p < 0,05$ ). Sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom. Za tvrdnju „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“ rezultati analize ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje kućanstvo dijele s djecom ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje žive s djecom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje žive s roditeljima. Rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla“ između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i onih koje kućanstvo dijele s djecom i roditeljima ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s djecom ili roditeljima. Za tvrdnju „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ uočava se statistički značajna razlika između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ), pri čemu se može zaključiti da sudionice koje žive s roditeljima pokazuju niže razine

slaganja s tvrdnjom od sudionica koje žive s djecom, odnosno s obitelji. Iduća razlika uočava se u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“ između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima pokazuju niže razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji ili pak bračnim partnerom. Za tvrdnju „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“ analiza ukazuje na statistički značajnu razliku između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i onih koje kućanstvo dijele s obitelji ( $p < 0,05$ ), pri čemu se zaključuje da sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom. Zatim je uočena statistički značajna razlika u razini slaganja s tvrdnjom „Slušam glazbu iz zemlje porijekla“ između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i onih koje kućanstvo dijele s roditeljima ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom. Za tvrdnju „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela“ analiza pokazuje statistički značajnu razliku u razini slaganja između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i onih koje kućanstvo dijele s obitelji ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom. Rezultati dalje ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Kod kuće pripremam jela zemlje porijekla“ između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i svih ostalih skupina sudionica ( $p < 0,05$ ). Može se zaključiti da sudionice koje kućanstvo dijele roditeljima pokazuju niže razine slaganja s tvrdnjom od svih ostalih skupina sudionica, a posebno onih koje žive same, s obzirom da pokazuju najvišu razinu slaganja s tvrdnjom. Rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Upoznata sam s kulturnim običajima Hrvatske“ između sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji te s druge strane onih sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i djecom ( $p < 0,05$ ). Može se zaključiti da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i djecom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji. Na kraju, rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“ između sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i onih koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, djecom i obitelji ( $p < 0,05$ ). Može se zaključiti da sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima pokazuju najvišu moguću razinu slaganja za razliku od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, djecom ili obitelji, a pokazuju nižu razinu slaganja s tvrdnjom.

Tablica 36. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na strukturu kućanstva

		Bračni partner	Djeca	Obitelj	Roditelji	Sama	F (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	14	14	62	10	7	0,452 (4,102)
	M	4,93	5,00	4,95	5,00	5,00	
	SD	0,267	0,000	0,216	0,000	0,000	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	2,613 (4,102)*
	M	4,86	3,71	4,32	4,60	4,57	
	SD	0,535	1,267	1,052	0,699	0,787	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	1,311 (4,102)
	M	4,29	4,00	4,27	4,80	3,86	
	SD	0,914	1,177	1,027	0,422	0,690	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	14	14	62	10	7	2,819 (4,102)*
	M	3,50	4,00	3,35	2,30	3,86	
	SD	1,286	1,109	1,319	1,160	1,574	
Život u Hrvatskoj je skup	n	14	14	62	10	7	1,611 (4,102)
	M	3,57	4,07	3,81	3,70	2,57	
	SD	1,284	0,997	1,377	1,337	1,813	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	1,503 (4,102)
	M	4,07	4,14	3,82	4,60	4,86	
	SD	1,328	0,864	1,499	1,265	0,378	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	12,477 (4,102)***
	M	3,21	4,64	4,68	4,90	2,00	
	SD	1,929	1,082	0,954	0,316	1,732	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	14	14	62	10	7	1,466 (4,102)
	M	1,14	2,21	1,84	1,80	1,86	
	SD	0,535	1,424	1,204	1,317	1,574	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	14	14	62	10	7	2,617 (4,102)*
	M	1,43	2,86	2,66	1,70	2,00	
	SD	1,158	1,610	1,727	1,160	1,414	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	3,171 (4,102)*
	M	2,07	2,64	1,56	1,10	1,86	
	SD	1,269	1,646	1,196	0,316	1,215	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	14	14	62	10	7	2,800 (4,102)*
	M	2,50	1,29	2,47	1,50	1,71	
	SD	1,605	0,611	1,667	0,527	1,113	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	14	14	62	10	7	2,444 (4,102)*
	M	3,36	4,50	3,98	3,20	4,43	
	SD	1,277	0,855	1,361	1,476	1,134	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	14	14	62	10	7	0,057 (4,102)
	M	4,00	4,21	4,06	4,10	4,00	
	SD	1,177	1,311	1,353	1,353	1,732	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	14	14	62	10	7	1,756 (4,102)
	M	3,64	3,43	2,95	3,80	4,00	
	SD	1,277	1,505	1,530	1,476	1,000	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	14	14	62	10	7	1,741 (4,102)
	M	3,29	3,57	3,10	4,30	3,57	
	SD	1,590	1,342	1,479	0,675	1,397	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	14	14	62	10	7	3,083 (4,102)*
	M	3,50	4,00	3,66	2,00	3,86	
	SD	1,454	1,414	1,599	1,333	1,215	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	14	14	62	10	7	2,446 (4,102)*
	M	3,43	3,00	2,94	1,50	2,14	
	SD	1,399	1,840	1,726	1,269	1,676	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	2,041 (4,102)
	M	4,21	4,79	4,84	4,50	4,29	
	SD	1,188	0,579	0,751	0,850	1,496	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom	n	14	14	62	10	7	0,273 (4,102)
	M	4,43	4,57	4,60	4,40	4,86	
	SD	1,453	0,756	1,032	1,075	0,378	
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	4,049 (4,102)**
	M	3,07	3,57	4,37	3,50	3,71	
	SD	1,774	1,555	0,979	1,581	1,380	

		Bračni partner	Djeca	Obitelj	Roditelji	Sama	F (df)
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	3,252 (4,102)*
	M	4,93	4,79	4,81	4,00	4,57	
	SD	0,267	0,802	0,538	1,333	1,134	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	0,634 (4,102)
	M	2,43	2,79	3,03	2,50	2,57	
	SD	1,604	1,477	1,578	1,581	1,813	
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	3,715 (4,102)**
	M	4,86	4,43	4,35	3,20	3,57	
	SD	0,363	1,158	1,189	1,549	1,512	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	2,113 (4,102)
	M	4,50	3,93	3,23	3,80	2,86	
	SD	1,092	1,685	1,877	1,317	1,773	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	14	14	62	10	7	2,539 (4,102)*
	M	2,14	3,21	3,45	2,50	3,43	
	SD	1,406	1,578	1,575	1,650	1,512	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	4,503 (4,102)**
	M	4,86	4,93	4,89	4,30	5,00	
	SD	0,363	0,267	0,367	0,949	0,000	
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	3,958 (4,102)**
	M	4,14	4,29	3,31	4,10	4,29	
	SD	0,864	0,825	1,313	0,738	1,113	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	14	14	62	10	7	1,471 (4,102)
	M	4,50	4,29	4,05	3,80	5,00	
	SD	0,760	1,139	1,324	1,549	0,000	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	14	14	62	10	7	0,367 (4,102)
	M	4,71	4,79	4,85	4,70	5,00	
	SD	1,069	0,579	0,568	0,675	0,000	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	14	14	62	10	7	3,007 (4,102)*
	M	3,36	3,64	3,39	5,00	4,43	
	SD	1,737	1,216	1,673	0,000	1,134	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za osjećaj pripadnosti pokazuje da sudionice pokazuju orijentaciju prema Hrvatskoj, što se prepoznaje osjećaju pripadnosti prema Republici Hrvatskoj kojeg osjećaju sve sudionice, osim onih koje kućanstvo dijele s obitelji, a neutralne su prema tvrdnji. Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom, roditeljima i one koje žive same osjećaju pripadnost sugrađanima Hrvatske, dok sudionice koje kućanstvo dijele s djecom i obitelji ne pokazuju neutralan stav. Ni jedna skupina sudionica ne osjeća odbojnost prema sugrađanima Hrvatske i prema Republici Hrvatskoj.

Kad je riječ o orijentiranosti prema zemlji porijekla, prepoznaju se sljedeći rezultati. Sudionice koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji i roditeljima osjećaju pripadnost sugrađanima zemlje porijekla, dok sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i one koje žive same navode pokazuju neutralan stav. Sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji i roditeljima osjećaju pripadnost zemlji porijekla, sudionice koje kućanstvo dijele s djecom pokazuju neutralan stav, a sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i one koje žive same ne osjećaju pripadnost zemlji porijekla. Sudionice koje žive same i one koje kućanstvo dijele bračnim partnerom neutralne su prema odbojnosti prema sugrađanima zemlje porijekla,



dok sudionice koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji i roditeljima ne osjećaju odbojnost prema zemlji porijekla.

Većina sudionica osjeća pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom, osim sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima, a pokazuju neutralan stav. Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom osjećaju odbojnost prema zemlji porijekla, sudionice koje žive same neutralne su, a sudionice koje kućanstvo dijele s djecom, obitelji i roditeljima ne osjećaju odbojnost. Ni jedna skupina sudionica ne osjeća odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom.

Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijance narušena za sljedeće varijable: „Osjećam pripadnosti Republici Hrvatskoj“ ( $F = 2,862, p < 0,05$ ), „Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj“ ( $F = 2,930, p < 0,05$ ) i „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“ ( $F = 9,659, p < 0,05$ ), dok za sve ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjama: „Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla“, „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“, „Osjećam pripadnost zemlji porijekla“ i „Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla“.

Post-hoc analiza ukazuje na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla“ između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i onih koje kućanstvo dijele s obitelji ( $p < 0,05$ ). Sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom. Za tvrdnju „Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla“ rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u razini slaganja između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i onih koje kućanstvo dijele s roditeljima ( $p < 0,05$ ). Na temelju podataka može se zaključiti da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima. Rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam pripadnost zemlji porijekla“ između sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i roditeljima ( $p < 0,05$ ). Na temelju dobivenih podataka zaključuje se da sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji i roditeljima pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom. Na kraju, rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne

razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla“ između istih skupina sudionica ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica koje kućanstvo dijele s obitelji i roditeljima.

Tablica 37. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na strukturu kućanstva

		Bračni partner	Djeca	Obitelj	Roditelji	Sama	F (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	6,604 (4,102)***
	M	3,00	3,64	4,56	3,80	3,00	
	SD	1,617	1,781	0,842	1,549	2,000	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	14	14	62	10	7	7,041 (4,102)***
	M	2,93	2,29	1,44	1,30	2,71	
	SD	1,817	1,326	0,917	0,675	1,604	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	14	14	62	10	7	1,376 (4,102)
	M	3,79	3,43	3,40	4,20	4,14	
	SD	1,188	1,555	1,324	0,789	0,690	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	14	14	62	10	7	0,776 (4,102)
	M	1,71	1,29	1,40	1,10	1,43	
	SD	1,139	0,726	0,896	0,316	1,134	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	14	14	62	10	7	6,615 (4,102)***
	M	1,79	3,21	3,84	3,60	2,43	
	SD	0,975	1,805	1,439	1,174	1,902	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	14	14	62	10	7	4,365 (4,102)**
	M	4,00	2,43	2,19	2,00	3,14	
	SD	1,414	1,697	1,524	1,491	2,035	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	1,401 (4,102)
	M	4,21	3,57	3,18	3,50	3,57	
	SD	1,188	1,604	1,625	1,509	0,787	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	14	14	62	10	7	1,976 (4,102)
	M	1,21	1,57	1,35	1,20	2,29	
	SD	0,579	1,222	0,907	0,632	1,380	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	14	14	62	10	7	0,846 (4,102)
	M	3,79	3,50	3,61	2,80	3,86	
	SD	1,528	1,019	1,572	1,398	1,215	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	14	14	62	10	7	2,219 (4,102)
	M	1,93	1,79	1,26	1,30	1,00	
	SD	1,592	1,369	0,767	0,675	0,000	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Na temelju prikazanih rezultata u kojima je pronađena statistički značajna razlika između sudionica, može se zaključiti da su sudionice koje kućanstvo dijele s djecom predškolske i školske dobi, obitelji i bračnim partnerom aktivnije u pogledu neformalnih društvenih praksi vezanih uz obitelj i brigu o kućanstvu te provođenju vremena s prijateljima iz zemlje porijekla ( $M = 4,06$ ;  $SD = 0,74$ ) od sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima ili onih koje žive same ( $M = 2,7$ ,  $SD = 1,017$ ). U svim ostalim društvenim praksama, posebno onima koje zahtijevaju uključenost u javni život i prostor, sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima, djecom i koje žive same pokazuju veću aktivnost ( $M = 3,4$ ,  $SD = 1,244$ ) od sudionica koje žive s obitelji i bračnim partnerom ( $M = 2,0$ ,  $SD = 1,08$ ). Kad se u obzir uzmu ukupne aritmetičke sredine, uočava se da sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom ( $M =$

3,8, SD = 0,906) i sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji, djecom i roditeljima (M = 3,8, SD = 0,906) pokazuju pozitivne orijentacije prema Hrvatskoj. Kad je riječ o negativnim orijentacijama prema Hrvatskoj, razlike su uglavnom pronađene između sudionica koje žive s roditeljima i sudionica koje žive s djecom i bračnim partnerom, pri čemu sudionice koje žive s djecom (M = 3,5, SD = 1,389) i bračnim partnerom (M = 3,43, SD = 1,399) pokazuju višu razinu negativne orijentacije prema Hrvatskoj od sudionica koje žive s roditeljima (M = 1,8, SD = 0,936). S druge strane, za razliku od pozitivne orijentacije prema Hrvatskoj, sudionice koje kućanstvo dijele isključivo s bračnim partnerom pokazuju neutralnu orijentaciju prema zemlji porijekla (M = 2,7, SD = 0,973), dok sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji i roditeljima pokazuju pozitivnu orijentaciju i prema zemlji porijekla (M = 3,66, SD = 1,329). Sudionice koje kućanstvo dijele isključivo s bračnim partnerom pokazuju negativnije orijentacije prema zemlji porijekla (M = 3,5; SD = 1,615), od sudionica koje žive s obitelji i roditeljima (M = 1,15; SD = 1,091) i ostalih skupina sudionica, koje su posjednako orijentirane prema zemlji porijekla i zemlji destinacije. Jedino je za sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima i obitelji moguće jasno utvrditi sklonost strategiji integracije, kad se društvenim praksama priključe i razine orijentacija prema kulturnim domenama. Za sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i djecom nije moguće jasno utvrditi koje akulturacijske strategije zauzimaju. Prema orijentacijama može se promišljati o asimilaciji, no kad se u obzir uzmu društvene prakse, postaje jasno da to nije jedina strategija koja se može pripisati navedenoj skupini sudionica. Na samome kraju, može se iznijeti zaključak da je H<sub>8</sub> djelomično potvrđena.

#### **5.11. Istraživačko pitanje 9: Postoji li razlika u akulturacijskim strategijama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije ovisno o mjestu stanovanja sudionica?**

**H<sub>9</sub>:** Sudionice koje u Hrvatskoj borave u mjestima s manjim ukupnim brojem migranata (Karlovac, Požega i Zadar) sklonije su rjeđem sudjelovanju u društvenim praksama i nižoj razini orijentacije prema Hrvatskoj kao zemlji destinacije od sudionica koje borave u mjestima s većim ukupnim brojem migranata (Sisak, Zagreb i uža okolica)

Skupine sudionica koje su ušle u analizu 9. istraživačkog pitanja raspoređene su prema mjestu stanovanja u Hrvatskoj, a to su: sudionice iz Karlovca, Požege, Siska, Zadra te Zagreba i uže okolice (dalje u tekstu - „Zagreb“) pod koju u ovom istraživanju spadaju isključivo Zagreb i Velika Gorica. Prema podacima MUP-a koje je Hrvatski Crveni križ objedinio u jedinstvenu bazu korisnika Hrvatskog Crvenog križa, što je ujedno i jedina dostupna baza s ovakvim podacima, u disertaciji se Zagreb i Sisak smatraju gradovima s najvećim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom, dok se Požega, Zadar i Karlovac smatraju gradovima s manjim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom.

Deskriptivna analiza učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama pokazuje da sudionice svih skupina svaki dan provode vrijeme s obitelji. Uz navedeno, sudionice najčešće čiste i pospremaju stambeni prostor i pripremaju objed, pri čemu sudionice iz Karlovca, Požege, Zadra i Zagreba to čine svaki dan, a sudionice iz Siska nekoliko puta tjedno. U šetnju svaki dan odlaze sudionice iz Siska, nekoliko puta tjedno iz Karlovca, Požege i Zagreba, dok sudionice iz Zadra nekoliko puta mjesečno. U trgovinu nekoliko puta tjedno odlaze sudionice iz Karlovca, Zadra i Zagreba, dok sudionice iz Siska i Požege odlaze nekoliko puta mjesečno. Sudionice iz Požege, Siska i Zagreba posjećuju centar grada u kojem žive nekoliko puta tjedno, sudionice iz Karlovca nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Zadra nikada. Sudionice iz Karlovca i Zadra nekoliko puta tjedno provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla, sudionice iz Zagreba nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Požege i Siska nikada. Sudionice iz Karlovca i Siska nekoliko puta tjedno samostalno provode vrijeme s prijateljima, sudionice iz Zadra i Zagreba nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Požege nikada. Nekoliko puta mjesečno sudionice iz Siska i Zadra provode vrijeme s prijateljima iz Hrvatske, sudionice iz Karlovca i Zagreba nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Požege nikada. Sudionice iz Požege i Zadra posjećuju zdravstvene institucije nekoliko puta mjesečno, dok sudionice ostalih skupina nekoliko puta godišnje. Obrazovne institucije posjećuju nekoliko puta mjesečno sudionice iz Siska i Zagreba, sudionice iz Zadra nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Karlovca i Požege ih nikada ne posjećuju. Sudionice iz Siska nekoliko puta mjesečno izdvajaju vrijeme za svoje osobne interese, iz Požege, Zadra i Zagreba nekoliko puta godišnje, a iz Karlovca nikada. Sudionice iz Siska volontiraju nekoliko puta mjesečno, iz Zagreba nekoliko puta godišnje, a sudionice iz svih ostalih skupina nikada ne volontiraju. Nekoliko puta godišnje odlaze na izlete izvan mjesta stanovanja sudionice iz Karlovca, Siska i Zagreba, dok sudionice iz Požege i Zadra ne odlaze nikada. Na odmor izvan mjesta stanovanja sudionice svih skupina odlaze nekoliko puta godišnje, osim sudionica iz Požege koje ne odlaze nikada. Na kulturna događanja sudionice iz Siska i Zagreba odlaze nekoliko puta godišnje, a sve ostale sudionice ne odlaze nikada. Sudionice svih skupina sudjeluju u obilježavanju blagdana i kulturnih manifestacija Hrvatske nekoliko puta godišnje, osim sudionica iz Karlovca koje ne sudjeluju nikada. Sudionice svih skupina posjećuju religijske institucije nekoliko puta godišnje i sudjeluju u proslavi blagdana i kulturnih manifestacija zemlje porijekla.

Da bi se utvrdilo jesu li razlike prikazane u deskriptivnoj analizi statistički značajne, potrebno je provesti jednosmjernu analizu varijance. Rezultati Leveneovog testa o jednakosti varijanci pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijanci narušena za varijable: „Volontiram“ ( $F = 5,264, p < 0,05$ ) i „Posjećujem religijske institucije“ ( $F = 2,520, p < 0,05$ ).

Rezultati jednosmjerne analize varijance ukazuju na postojanje statistički značajne razlike između sudionica u učestalosti posjećivanja centra grada, odlazaka na odmor izvan mjesta stanovanja, odlazaka na kulturna događanja, odlazaka u trgovinu, provođenja vremena s prijateljima iz zemlje porijekla, posjećivanja obrazovnih institucija i samostalnog provođenja vremena s prijateljima.

Post-hoc analiza ukazuje na postojanje dvije statistički značajne razlike u učestalosti posjećivanja centra grada. Prva se nalazi između sudionica koje žive u Zadru, Sisku i Zagrebu ( $p < 0,05$ ), a druga između sudionica koje žive u Zagrebu i Požege ( $p < 0,05$ ). Na temelju rezultata dobivenih post-hoc testom može se zaključiti da sudionice koje žive u Zadru rjeđe posjećuju centar grada od sudionica koje žive u Sisku i Zagrebu. Za drugu se razliku može zaključiti da sudionice iz Požege češće posjećuju centar grada od sudionica iz Zagreba. Rezultati dalje ukazuju na statistički značajnu razliku u učestalosti odlaska na odmor između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Požege ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice iz Zagreba češće odlaze na odmor izvan mjesta stanovanja od sudionica iz Požege. Za učestalost odlaska na kulturna događanja statistički značajna razlika pronađena je između sudionica iz Siska i s druge strane sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ), dok je druga razlika pronađena između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ). Na temelju rezultata može se zaključiti da sudionice iz Siska češće odlaze na kulturna događanja od sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra. Za drugu razliku zaključuje se da sudionice iz Zagreba češće posjećuju kulturna događanja od sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra. Za učestalost odlaska u trgovinu pronađena je statistički značajna razlika između sudionica iz Zagreba i Siska, pri čemu sudionice iz Zagreba češće odlaze u trgovinu od sudionica iz Siska. Rezultati pokazuju tri statistički značajne razlike u učestalosti provođenja vremena s prijateljima iz zemlje porijekla. Prva razlika nalazi se između sudionica iz Karlovca te onih iz Požege, Siska i Zagreba ( $p < 0,05$ ). Druga razlika nalazi se između sudionica iz Siska i Zadra ( $p < 0,05$ ), a treća između sudionica iz Zagreba te onih iz Karlovca, Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ). Za prvu razliku može se zaključiti da sudionice iz Karlovca češće provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla od sudionica iz Požege, Siska i Zagreba. Za drugu razliku može se zaključiti da sudionice iz Zadra češće provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla od sudionica iz Siska. Za treću razliku moguće je zaključiti da sudionice iz Zagreba češće provode vrijeme s prijateljima iz zemlje porijekla od sudionica iz Požege, ali rjeđe od sudionica iz Karlova i Zadra. Rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u učestalosti posjećivanja obrazovnih institucija između sudionica iz Zagreba i Karlovca, pri čemu se zaključuje da sudionice iz Zagreba češće posjećuju obrazovne institucije od sudionica iz Karlovca ( $p < 0,05$ ).

Na kraju, rezultati ukazuju na postojanje dvije statistički značajne razlike u samostalnom provođenju vremena s prijateljima između sudionica iz Požege te onih sudionica iz Karlovca, Siska i Zagreba ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice iz Požege rjeđe samostalno provode vrijeme s prijateljima od sudionica iz Karlovca, Siska i Zagreba. Druga razlika uočena je između sudionica iz Zagreba te sudionica iz Karlovca i Požege ( $p < 0,05$ ). Pri tome se zaključuje da sudionice iz Zagreba rjeđe provode samostalno vrijeme s prijateljima od sudionica iz Karlovca, no češće od sudionica iz Požege.

Tablica 38. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na mjesto stanovanja sudionica

		Karlovac	Požega	Sisak	Zadar	Zagreb i uža okolica	F (df)
Posjećivanje centra u mjestu stanovanja	n	7	2	8	2	88	3,916 (4,102)**
	M	2,29	4,00	3,75	1,00	3,38	
	SD	1,380	0,000	1,282	0,000	0,963	
Odlazak na izlete izvan mjesta stanovanja	n	7	2	8	2	88	2,001 (4,102)
	M	1,57	1,00	2,25	1,00	1,92	
	SD	0,535	0,000	0,707	0,000	0,715	
Odlazak na odmor izvan mjesta stanovanja	n	7	2	8	2	88	2,694 (4,102)*
	M	2,43	1,00	1,63	2,00	1,73	
	SD	1,272	0,000	0,518	1,414	0,473	
Posjećivanje kulturnih događanja	n	7	2	8	2	88	2,724 (4,102)*
	M	1,00	1,00	2,00	1,00	1,93	
	SD	0,000	0,000	0,535	0,000	0,868	
Odlazak u šetnju	n	7	2	8	2	88	1,914 (4,102)
	M	3,71	3,50	4,50	3,00	4,14	
	SD	1,254	0,707	0,756	0,000	0,833	
Volontiranje	n	7	2	8	2	88	2,264 (4,102)
	M	1,00	1,00	2,50	1,00	1,70	
	SD	0,000	0,000	1,195	0,000	1,116	
Odlazak u trgovinu	n	7	2	8	2	88	3,396 (4,102)*
	M	3,86	3,00	3,00	4,00	4,02	
	SD	0,378	1,414	1,069	0,000	0,830	
Provođenje vremena s prijateljima iz Hrvatske	n	7	2	8	2	88	2,002 (4,102)
	M	1,86	1,00	3,25	2,50	2,35	
	SD	1,215	0,000	1,282	2,121	1,204	
Provođenje vremena s prijateljima iz zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	6,041 (4,102)***
	M	3,86	1,00	1,38	4,00	2,41	
	SD	0,378	0,000	1,061	0,000	1,210	
Posjećivanje zdravstvenih institucija	n	7	2	8	2	88	0,641 (4,102)
	M	2,14	3,00	2,00	2,50	2,20	
	SD	0,378	1,414	0,535	0,707	0,873	
Posjećivanje religijskih institucija	n	7	2	8	2	88	0,229 (4,102)
	M	1,86	1,50	1,88	2,00	2,06	
	SD	0,690	0,707	0,835	0,000	1,097	
Posjećivanje obrazovnih institucija	n	7	2	8	2	88	3,043 (4,102)*
	M	1,00	1,00	2,75	1,50	2,73	
	SD	0,000	0,000	1,035	0,707	1,581	
Izdvajanje vremena za svoje interese	n	7	2	8	2	88	2,339 (4,102)
	M	1,00	1,50	2,63	2,00	2,11	
	SD	0,000	0,707	1,302	0,000	1,129	
Samostalno provođenje vremena s prijateljima	n	7	2	8	2	88	3,050 (4,102)*
	M	3,57	1,00	3,38	1,50	2,70	
	SD	0,535	0,000	1,061	0,707	1,243	
Čišćenje i pospremanje stambenog prostora	n	7	2	8	2	88	0,904 (4,102)
	M	4,86	4,50	4,25	5,00	4,59	
	SD	0,378	0,707	0,886	0,000	0,705	
	n	7	2	8	2	88	

		Karlovac	Požega	Sisak	Zadar	Zagreb i uža okolica	F (df)
Priprema objeda	M	5,00	4,50	4,38	5,00	4,57	0,799 (4,102)
	SD	0,000	0,707	0,916	0,000	0,799	
Provođenje vremena s obitelji	n	7	2	8	2	88	0,288 (4,102)
	M	4,86	5,00	4,50	5,00	4,64	
	SD	0,378	0,000	1,414	0,000	0,912	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	0,532 (4,102)
	M	2,00	2,00	1,75	2,00	1,99	
	SD	0,000	0,000	0,463	0,000	0,467	
Obilježavanje blagdana i kulturnih manifestacija Republike Hrvatske	n	7	2	8	2	88	2,010 (4,102)
	M	1,43	2,00	2,00	1,50	1,85	
	SD	0,535	0,000	0,000	0,707	0,468	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za praćenje medija pokazuje da sudionice iz Požege svaki dan prate televizijske programe na hrvatskome jeziku, sudionice iz Siska nekoliko puta tjedno, sudionice iz Karlovca i Zagreba nekoliko puta mjesečno, a sudionice iz Zadra nekoliko puta godišnje. Sudionice iz Požege, Siska i Zadra televizijske programe na materinjem jeziku prate nekoliko puta mjesečno, sudionice iz Karlovca nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Zadra nikada. Sudionice iz Požege nekoliko puta jedno prate televizijske programe na ostalim jezicima, sudionice iz Siska i Zagreba nekoliko puta mjesečno, sudionice iz Karlovca nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Zadra nikada. Radio postaje na hrvatskome jeziku sudionice iz Siska i Zagreba prate nekoliko puta mjesečno, dok sve ostale sudionice nikada ne prate. Radio postaje na materinjem jeziku sudionice iz Siska prate nekoliko puta mjesečno, sudionice iz Zagreba nekoliko puta godišnje, a sve ostale sudionice nikada. Sudionice iz Siska i Zagreba prate radio postaje na ostalim jezicima nekoliko puta godišnje, a sve ostale sudionice nikada. Na kraju, sudionice iz Požege internetske portale na materinjem jeziku prate svaki dan, sudionice iz Siska i Zagreba nekoliko puta tjedno, a sudionice iz Zadra i Karlovca nekoliko puta mjesečno. Sudionice iz Siska internetske portale na hrvatskome jeziku prate nekoliko puta tjedno, a sve ostale sudionice nekoliko puta mjesečno. Sudionice iz Siska i Zadra internetske portale na ostalim jezicima prate nekoliko puta mjesečno, sudionice iz Zagreba i Karlovca nekoliko puta godišnje, a sudionice iz Požege nikada.

Rezultati Leveneovog testa pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijance narušena za varijable „Pratim radio postaje na materinjem jeziku“ ( $F = 14,794$ ,  $p < 0,05$ ) i „Pratim radio postaje na ostalim jezicima“ ( $F = 5,287$ ,  $p < 0,05$ ), dok za ostale varijable pretpostavka nije narušena.

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuju na statistički značajnu razliku u učestalosti praćenja radio postaja na hrvatskome jeziku. Post-hoc analiza pokazuje da se statistički značajna razlika nalazi između sudionica iz Zagreba i sudionica iz

Karlovca, Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ). Prema dobivenim podacima, zaključuje se da sudionice iz Zagreba češće prate radio postaje na hrvatskome jeziku od sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra.

Tablica 39. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na mjesto stanovanja sudionica

		Karlovac	Požega	Sisak	Zadar	Zagreb i uža okolica	F (df)
Praćenje televizijskih programa na hrvatskome jeziku	n	7	2	8	2	88	1,191 (4,102)
	M	2,71	4,50	4,00	2,00	3,28	
	SD	1,799	0,707	1,512	1,414	1,633	
Praćenje televizijskih programa na materinjem jeziku	n	7	2	8	2	88	1,328 (4,102)
	M	2,00	2,50	3,38	1,00	3,05	
	SD	1,732	2,121	1,598	0,000	1,787	
Praćenje televizijskih programa na ostalim jezicima	n	7	2	8	2	88	1,269 (4,102)
	M	2,00	4,00	3,00	1,00	2,69	
	SD	1,732	1,414	1,309	0,000	1,636	
Praćenje radio postaja na hrvatskome jeziku	n	7	2	8	2	88	3,488 (4,102)*
	M	1,00	1,00	2,75	1,00	2,98	
	SD	0,000	0,000	1,581	0,000	1,735	
Praćenje radio postaja na materinjem jeziku	n	7	2	8	2	88	2,257 (4,102)
	M	1,00	1,00	3,00	1,00	2,23	
	SD	0,000	0,000	1,690	0,000	1,574	
Praćenje radio postaja na ostalim jezicima	n	7	2	8	2	88	0,907 (4,102)
	M	1,00	1,00	1,88	1,00	1,72	
	SD	0,000	0,000	1,246	0,000	1,277	
Praćenje internetskih portala na hrvatskome jeziku	n	7	2	8	2	88	0,416 (4,102)
	M	2,71	3,00	3,63	2,50	2,91	
	SD	1,604	2,828	1,685	2,121	1,637	
Praćenje internetskih portala na materinjem jeziku	n	7	2	8	2	88	1,296 (4,102)
	M	3,29	4,50	3,75	2,50	4,01	
	SD	1,380	0,707	1,581	2,121	1,236	
Praćenje internetskih portala na ostalim jezicima	n	7	2	8	2	88	0,516 (4,102)
	M	2,43	1,00	2,88	2,50	2,34	
	SD	1,813	0,000	1,808	2,121	1,681	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Deskriptivna analiza za orijentacije prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije pokazuje da sudionice svih skupina navode visoke razine slaganja s tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj: „Hrvatska je sigurna zemlja za život“; „Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj“; „Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj“; „Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“. U razini slaganja s ostalim tvrdnjama koje ukazuju na pozitivnu orijentaciju prema Hrvatskoj, sudionice se razlikuju. Sudionice iz Požege, Siska, Zadra i Zagreba pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Planiram se obrazovati u Hrvatskoj“, dok sudionice iz Karlovca pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Sudionice iz Siska, Zadra i Zagreba pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru“, dok sudionice iz Karlovca i Požege pokazuju neutralan stav. Većina sudionica pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske



blagdane“, osim sudionica iz Karlovca koje pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom. Sudionice iz Požege, Siska i Zagreba pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“, sudionice iz Zadra neutralne su, a sudionice iz Karlovca pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom. Visoke razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“ pokazuju sudionice iz Siska i Zadra, sudionice iz Požege i Zagreba pokazuju neutralan stav prema tvrdnji, a sudionice iz Karlovca pokazuju niske razine slaganja s tom tvrdnjom. Na kraju, sudionice iz Siska i Zagreba pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“, sudionice iz Požege neutralne su, a sudionice iz Karlovca i Zadra pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom.

Unatoč pozitivnim orijentacijama, javljaju se i negativne orijentacije prema Hrvatskoj. Sudionice iz Požege, Siska i Zadra pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj je teško pronaći posao“, a sudionice iz Karlovca i Zagreba neutralne su prema toj tvrdnji. Sudionice iz Karlovca, Požege, Zadra i Zagreba pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Život u Hrvatskoj je skup“, a sudionice iz Siska neutralne su prema toj tvrdnji. Visoke razine slaganja sudionice iz Karlovca, Požege i Zadra pokazuju prema tvrdnji „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“, a sudionice iz Siska i Zagreba pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Sudionice iz Karlovca i Zadra pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Osjećam se izolirano u Hrvatskome društvu“, sudionice Siska i Zagreba neutralne su, a sudionice iz Požege se ne osjećaju izolirano. Većina sudionica pokazuje niske razine slaganja prema tvrdnji „Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj“, osim sudionica iz Zadra koje pokazuju neutralan stav prema tvrdnji. Niti jedna skupina sudionica ne pokazuje visoke razine slaganja s tvrdnjom „Želim što prije otići iz Hrvatske“.

Kad je riječ o pozitivnim orijentacijama prema zemlji porijekla, deskriptivna analiza pokazuje da sve sudionice, bez obzira na mjesto stanovanja pokazuju visoke razine orijentacije prema sljedećim tvrdnjama: „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“; „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“; „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“; „Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla“; „Kod kuće pripremam jela zemlje porijekla“. Većina sudionica pokazuje visoku razinu slaganja s tvrdnjom „Slušam glazbu zemlje porijekla“, osim sudionica iz Karlovca koje su neutralne. Sudionice iz Karlovca i Zadra pokazuju visoku razinu slaganja s tvrdnjom „Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla“, dok ostale skupine sudionica pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Visoke razine slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane

zemlje porijekla koliko bih željela“ pokazuju sudionice iz Požege, Siska i Zadra, sudionice iz Zagreba neutralne su, a sudionice iz Karlovca smatraju da blagdane obilježavaju u dovoljnoj mjeri, odnosno ne slažu se s tvrdnjom. Sudionice iz Zagreba i Siska pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Obilježavam blagdane zemlje porijekla“, sudionice iz Zadra pokazuju neutralan stav prema tvrdnji, a sudionice iz Karlovca i Požege ne obilježavaju blagdane zemlje porijekla. Na kraju, sudionice iz Zadra pokazuju visoke razine slaganja s tvrdnjom „Želim se vratiti u zemlju porijekla“, sudionice iz Karlovca i Siska pokazuju neutralan stav, a sudionice iz Požege i Zagreba pokazuju niske razine slaganja s tvrdnjom o povratku u zemlju porijekla.

Sve sudionice slažu se s neutralnom tvrdnjom koja ukazuje na pecripiranu promjenu u svakodnevnom životu nakon migracije u Hrvatsku - „Moj način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“. Visoke razine slaganja s tvrdnjom „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“ pokazuju sudionice iz Karlovca, Požege, Zadra i Zagreba, a sudionice iz Siska pokazuju neutralan stav prema toj tvrdnji. Većina sudionica pokazuje niske razine slaganja s tvrdnjom „U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla, osim sudionica iz Zadra koje pokazuju neutralan stav prema tvrdnji.

Rezultati Leveneovog testa pokazuju da je pretpostavka o homogenosti varijance narušena za sljedeće varijable: „Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla“ ( $F = 4,309$ ,  $p < 0,05$ ), „Način života u Hrvatskoj razlikuje se od načina života u zemlji porijekla“ ( $F = 4,095$ ,  $p < 0,05$ ), „U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac“ ( $F = 8,828$ ,  $p < 0,05$ ), „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom“ ( $F = 4,518$ ,  $p < 0,05$ ), „Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla“ ( $F = 3,648$ ,  $p < 0,05$ ), „Slušam glazbu zemlje porijekla“ ( $F = 4,347$ ,  $p < 0,05$ ) i „Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom“ ( $F = 2,608$ ,  $p < 0,05$ ).

Rezultati jednosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke ukazuju na postojanje statistički značajne razlike između skupina sudionica u razini slaganja sa sljedećim tvrdnjama: „Želim se vratiti u zemlju porijekla“, „Sretnija sam sa svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“, „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“, „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“, „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“, „Obilježavam blagdane zemlje porijekla“ i „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“.

Post-hoc analiza ukazuje na postojanje tri statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Želim se vratiti u zemlju porijekla“. Prva razlika se nalazi između sudionica iz Karlovca i Zadra ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice iz Zadra pokazuju višu razinu

slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca. Druga razlika se uočava između sudionica iz Požege i Siska ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice iz Siska pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom. Posljednja razlika uočena je između sudionica iz Zagreba te sudionica iz Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ), pri čemu sudionice iz Zagreba pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Požege, ali niže razine slaganja sa sudionicama iz Zadra. Rezultati pokazuju statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla“ između sudionica iz Zadra i sudionica iz Siska i Zagreba ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice iz Siska i Zagreba pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Zadra. Rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam se dijelom hrvatskoga društva“ između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Karlovca i Siska ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice iz Zagreba pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca, ali niže od sudionica iz Siska. Za tvrdnju „Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu“ pronađene su dvije statistički značajne razlike. Prva razlika nalazi se između sudionica iz Siska i sudionica iz Karlovca i Zadra ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice iz Siska pokazuju niže razine slaganja od sudionica iz Karlovca i Zadra. Druga razlika uočava se između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice iz Zagreba pokazuju niže razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca i Zadra, ali više razine slaganja od sudionica iz Požege. Nadalje, rezultati za tvrdnju „Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla“ pokazuju statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra ( $p < 0,05$ ). Zaključuje se da sudionice iz Zagreba pokazuju niže razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra. Rezultati dalje ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Obilježavam blagdane zemlje porijekla“ između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Požege ( $p < 0,05$ ), pri čemu se može uočiti da sudionice iz Zagreba pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Požege. Na kraju, rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u razini slaganja s tvrdnjom „Poznajem običaje i kulturu Hrvatske“ između sudionica iz Zagreba i sudionica iz Karlovca ( $p < 0,05$ ), pri čemu se uočava da sudionice iz Zagreba pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca.

Tablica 40. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na mjesto stanovanja sudionica

		Karlovac	Požega	Sisak	Zadar	Zagreb i uža okolica	F (df)
Hrvatska je sigurna zemlja za život	n	7	2	8	2	88	0,216 (4,102)
	M	5,00	5,00	5,00	5,00	4,95	
	SD	0,000	0,000	0,000	0,000	0,209	
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	0,521 (4,102)
	M	4,29	5,00	4,00	4,00	4,39	
	SD	0,951	0,000	1,414	1,414	0,999	
Moja obitelj i ja zadovoljni smo u Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	0,877 (4,102)
	M	3,71	5,00	4,38	4,50	4,27	
	SD	1,496	0,000	0,518	0,707	0,979	
U Hrvatskoj je teško pronaći posao	n	7	2	8	2	88	1,500 (4,102)
	M	3,43	5,00	3,88	4,50	3,28	
	SD	1,134	0,000	1,126	0,707	1,364	
Život u Hrvatskoj je skup	n	7	2	8	2	88	2,140 (4,102)
	M	4,29	5,00	2,63	4,00	3,74	
	SD	0,951	0,000	1,061	1,414	1,385	
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	2,091 (4,102)
	M	2,71	5,00	4,25	4,00	4,10	
	SD	1,254	0,000	1,389	1,414	1,339	
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	0,473 (4,102)
	M	4,14	5,00	4,75	5,00	4,27	
	SD	1,574	0,000	0,463	0,000	1,460	
Želim što prije otići iz Hrvatske	n	7	2	8	2	88	0,619 (4,102)
	M	2,29	1,00	1,50	2,00	1,80	
	SD	1,496	0,000	1,069	1,414	1,224	
Želim se vratiti u zemlju porijekla	n	7	2	8	2	88	2,762 (4,102)*
	M	2,71	1,00	3,38	5,00	2,25	
	SD	1,380	0,000	1,598	0,000	1,614	
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	0,843 (4,102)
	M	2,14	1,00	1,75	3,00	1,70	
	SD	1,676	0,000	1,389	2,828	1,214	
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u zemlji porijekla	n	7	2	8	2	88	0,558 (4,102)
	M	1,86	1,00	2,38	3,00	2,19	
	SD	1,574	0,000	1,685	2,828	1,492	
Običaji u Hrvatskoj razlikuju se od običaja u zemlji porijekla	n	7	2	8	2	88	1,652 (4,102)
	M	5,00	4,00	3,38	4,50	3,88	
	SD	0,000	0,000	1,685	0,707	1,337	
Moj način života razlikuje se od načina života u zemlji porijekla	n	7	2	8	2	88	1,022 (4,102)
	M	5,00	4,00	4,25	4,00	3,99	
	SD	0,000	0,000	1,035	1,414	1,369	
Sretnija sam svojim životom u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla	n	7	2	8	2	88	2,473 (4,102)*
	M	2,14	3,00	3,50	1,00	3,38	
	SD	1,574	2,828	1,512	0,000	1,417	
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva	n	7	2	8	2	88	3,344 (4,102)*
	M	1,86	2,50	4,38	3,50	3,36	
	SD	1,069	2,121	0,744	0,707	1,432	
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac	n	7	2	8	2	88	2,360 (4,102)
	M	5,00	4,00	3,13	5,00	3,42	
	SD	0,000	1,414	1,642	0,000	1,588	
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu	n	7	2	8	2	88	5,169 (4,102)**
	M	5,00	1,00	2,50	5,00	2,67	
	SD	0,000	0,000	1,604	0,000	1,659	
Ponosna sam na kulturu zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	2,804 (4,102)*
	M	5,00	5,00	3,75	5,00	4,73	
	SD	0,000	0,000	1,832	0,000	0,769	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinim jezikom	n	7	2	8	2	88	1,846 (4,102)
	M	4,00	5,00	3,88	5,00	4,66	
	SD	1,291	0,000	1,808	0,000	0,908	
	n	7	2	8	2	88	

		Karlovac	Požega	Sisak	Zadar	Zagreb i uža okolica	F (df)
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje porijekla	M	4,86	5,00	3,75	4,00	3,90	1,185 (4,102)
	SD	0,378	0,000	1,753	1,414	1,348	
Poznajem običaje i kulturu zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	0,607 (4,102)
	M	4,86	4,00	4,75	5,00	4,73	
	SD	0,378	1,414	0,707	0,000	0,754	
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	1,363 (4,102)
	M	4,00	2,50	2,75	4,00	2,74	
	SD	1,155	0,707	1,909	1,414	1,565	
Slušam glazbu iz zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	1,292 (4,102)
	M	3,29	4,00	4,50	4,50	4,33	
	SD	2,138	0,000	1,414	0,707	1,132	
Obilježavam blagdane iz zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	3,064 (4,102)*
	M	1,57	2,00	3,88	3,00	3,68	
	SD	1,512	0,000	1,808	2,828	1,685	
U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane iz zemlje porijekla koliko bih željela	n	7	2	8	2	88	0,651 (4,102)
	M	3,29	4,50	3,50	4,00	3,07	
	SD	1,704	0,707	1,604	1,414	1,617	
Kod kuće pripremam jela iz zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	0,616 (4,102)
	M	5,00	4,50	4,75	5,00	4,84	
	SD	0,000	0,707	0,707	0,000	0,452	
Poznajem običaje i kulturu u Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	2,950 (4,102)*
	M	2,29	3,50	3,63	3,00	3,82	
	SD	1,604	0,707	1,506	0,000	1,120	
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane	n	7	2	8	2	88	2,009 (4,102)
	M	3,14	5,00	4,63	5,00	4,18	
	SD	1,464	0,000	0,518	0,000	1,246	
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom	n	7	2	8	2	88	0,888 (4,102)
	M	4,43	5,00	5,00	5,00	4,83	
	SD	0,976	0,000	0,000	0,000	0,647	
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru	n	7	2	8	2	88	0,438 (4,102)
	M	3,14	3,00	3,88	4,50	3,65	
	SD	1,773	2,828	1,458	0,707	1,583	

\*p < 0,05; \*\*p < 0,01; \*\*\*p < 0,001

Deskriptivna analiza za osjećaj pripadnosti ukazuje na orijentacije prema Hrvatskoj o kojima se zaključuje iz osjećaja pripadnosti sudionica. Sudionice iz Siska, Zadra i Zagreba osjećaju pripadnost sugrađanima Hrvatske, sudionice iz Požege neutralne su, a sudionice iz Karlovca ne osjećaju pripadnost. Sudionice iz Požege, Siska i Zagreba osjećaju pripadnost Republici Hrvatskoj, a sudionice iz Karlovca i Zadra ne osjećaju pripadnost. Sudionice svih skupina ne osjećaju odbojnost prema sugrađanima Hrvatske i prema Republici Hrvatskoj.

Orijentacije prema zemlji porijekla očituju se u osjećaju pripadnosti sugrađanima zemlje porijekla kojeg navode sudionice svih skupina. Većina sudionica neutralna je prema osjećaju pripadnosti zemlji porijekla, osim sudionica iz Požege koje osjećaju pripadnost. Sudionice iz Siska i Zagreba neutralne su prema osjećaju odbojnosti prema zemlji porijekla, dok ostale sudionice ne osjećaju odbojnost. Ni jedna skupina sudionica ne osjeća odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla.

Sudionice iz Karlovca, Zadra i Zagreba osjećaju pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom, dok su sudionice iz Požege i Siska neutralnog stava prema osobama

pod međunarodnom zaštitom. Većina sudionica ne osjeća odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom, a sudionice iz Siska neutralnoga su stava.

Rezultati Leveneovog testa pokazuju da pretpostavka o homogenosti varijance nije narušena ni za jednu varijablu. Rezultati jednosmjerne analize varijance ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjama: „Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj“ i „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“.

Post-hoc analiza pokazuje postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj“ između sudionica iz Karlovca i sudionica iz Siska i Zagreba ( $p < 0,05$ ). Može se zaključiti da sudionice iz Siska i Zagreba pokazuju višu razinu slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca. Rezultati ukazuju na postojanje statistički značajne razlike u razini slaganja s tvrdnjom „Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom“ između sudionica iz Siska i sudionica iz Karlovca i Zagreba ( $p < 0,05$ ). Može se zaključiti da sudionice iz Siska pokazuju više razine slaganja s tvrdnjom od sudionica iz Karlovca i Zagreba.

Tablica 41. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na mjesto stanovanja sudionica

		Karlovac	Požega	Sisak	Zadar	Zagreb i uža okolica	F (df)
Osjećam pripadnost sugrađanima zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	0,921 (4,102)
	M	5,00	5,00	3,63	4,50	4,00	
	SD	0,000	0,000	1,768	0,707	1,414	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima zemlje porijekla	n	7	2	8	2	88	3,726 (4,102)
	M	1,00	1,00	2,38	1,00	1,86	
	SD	0,000	0,000	1,685	0,000	1,288	
Osjećam pripadnost sugrađanima Hrvatske	n	7	2	8	2	88	1,271 (4,102)
	M	2,43	3,00	3,88	4,00	3,65	
	SD	1,397	0,000	1,553	1,414	1,232	
Osjećam odbojnost prema sugrađanima Hrvatske	n	7	2	8	2	88	0,532 (4,102)
	M	1,29	1,00	2,13	1,00	1,36	
	SD	0,756	0,000	1,126	0,000	0,873	
Osjećam pripadnost zemlji porijekla	n	7	2	8	2	88	0,322 (4,102)
	M	3,29	5,00	3,38	3,00	3,35	
	SD	1,799	0,000	1,996	2,828	1,554	
Osjećam odbojnost prema zemlji porijekla	n	7	2	8	2	88	1,269 (4,102)
	M	1,57	1,00	2,50	1,00	2,65	
	SD	0,976	0,000	2,070	0,000	1,661	
Osjećam pripadnost Republici Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	0,415 (4,102)*
	M	1,86	5,00	4,00	1,00	3,51	
	SD	1,069	0,000	0,926	0,000	1,516	
Osjećam odbojnost prema Republici Hrvatskoj	n	7	2	8	2	88	1,145 (4,102)
	M	1,57	1,00	1,88	1,00	1,38	
	SD	0,976	0,000	1,458	0,000	0,914	
Osjećam pripadnost osobama pod međunarodnom zaštitom	n	7	2	8	2	88	0,344 (4,102)
	M	4,29	3,00	3,00	4,50	3,55	
	SD	1,496	0,000	1,604	0,707	1,469	
Osjećam odbojnost prema osobama pod međunarodnom zaštitom	n	7	2	8	2	88	1,642 (4,102)*
	M	1,00	1,00	2,75	1,00	1,33	
	SD	0,000	0,000	1,581	0,000	0,906	

\* $p < 0,05$ ; \*\* $p < 0,01$ ; \*\*\* $p < 0,001$

Na temelju prikazanih rezultata u kojima je pronađena statistički značajna razlika između skupina sudionica, može se zaključiti da su sudionice koje žive u Zagrebu i Sisku, kao mjestima s većim ukupnim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom, društveno aktivnije ( $M = 2,5$ ,  $SD = 1,012$ ) od sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra ( $M = 1,78$ ,  $SD = 0,456$ ) te podjednako sklone zemlji porijekla ( $M = 3,7$ ,  $SD = 1,353$ ) i destinacije ( $M = 3,5$ ,  $SD = 1,325$ ). Sudionice iz mjesta s manjim ukupnim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom pokazuju negativnu orijentaciju prema Hrvatskoj ( $M = 3,7$ ,  $SD = 0,000$ ), a pozitivnu prema zemlji porijekla ( $M = 4,3$ ,  $SD = 0,000$ ). Društvene prakse i orijentacije sudionica iz Zagreba i Siska mogu biti objašnjene većom sklonosti prema akulturacijskoj strategiji integracije, a sudionice iz Požege, Karlovca i Zadra većom sklonosti akulturacijskoj strategiji separacije, čime je  $H_0$  potvrđena.

## 6. DISKUSIJA

Glavni cilj istraživanja bio je utvrditi koje se akulturacijske strategije orijentacije javljaju kod žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj, pri čemu je osnovni fokus stavljen na analizu orijentiranosti u društvenim praksama i stavovima prema životu i kulturi u zemlji porijekla, odnosno kulturalnim domenama zemlje porijekla i kulturalnim domenama zemlje destinacije.

Srednja vrijednost deskriptivnih pokazatelja za učestalost sudjelovanja u društvenim praksama u Hrvatskoj kao zemlji destinacije pokazuje da sudionice u društvenim praksama sudjeluju umjereno, što označava odgovor „nekoliko puta mjesečno“. Iz prethodno predstavljenih podataka u rezultatima zaključuje se da sudionice rijetko do umjereno sudjeluju u aktivnostima koje su vezane izravno uz interakciju s osobama koje nisu članovi njihove obitelji te uključivanje u hrvatsko društvo kroz različite institucije i aktivnosti, dok često sudjeluju u aktivnostima vezanima uz užu obitelj i društvene prakse vezane uz brigu o obitelji, kućanstvu i privatnu sferu života. Deskriptivni pokazatelji za praćenje medija pokazuju da sudionice općenito umjereno prate medije, a potrebno je naglasiti da jedino internetske portale na materinjem jeziku prate često. Sudionice su uglavnom sklone pozitivnim orijentacijama prema hrvatskim kulturnim domenama. Za negativne orijentacije prema hrvatskim kulturnim domenama pokazuju neutralnu razinu orijentacije. Neutralnu razinu orijentacije također pokazuju i prema kulturnim domenama zemlje porijekla. Kod orijentiranosti prema kulturnim domenama zemlje porijekla, bilo je potrebno podijeliti ih na tvrdnje koje se odnose na pitanja vezana uz specifičnost života u zemlji porijekla i na pitanja vezana uz kulturu, pri čemu se pokazalo da su sudionice visoko orijentirano prema kulturi

zemlje porijekla, ali nisko prema životu u zemlji porijekla. Na temelju deskriptivnih pokazatelja moguće je zaključiti da sudionice pokazuju istovremenu visoku orijentaciju prema kulturnim domenama Hrvatske i zemlje porijekla, uz iznimku orijentacije prema životu u zemlji porijekla, prema čemu nisu sklone. Na kraju, rezultati pokazuju da sudionice osjećaju pripadnost prema sugrađanima zemlje porijekla, sugrađanima Hrvatske i osobama pod međunarodnom zaštitom. S druge strane, kad je riječ o osjećaju pripadnosti prema zemljama, sudionice pokazuju neutralnu orijentaciju za pripadnost zemlji porijekla i Hrvatskoj. Rezultati jasno pokazuju podjednaku pripadnost prema društvenim skupinama koja kazuje o podjednakoj orijentaciji prema društvu zemlje porijekla i destinacije, ali ne i državama za koje sudionice pokazuju neutralnu orijentaciju. Na temelju predstavljenih deskriptivnih rezultata moguće je zaključiti da sudionice na temelju svoje samoprocijenjene orijentiranosti pokazuju akulturacijsku strategiju integracije, međutim njihove društvene prakse pokazuju višu razinu uključenosti u privatnu sferu života, a manju u aktivnosti koje su vezane izravno uz interakciju s osobama koje nisu članovi njihove obitelji te uključivanje u hrvatsko društvo kroz različite institucije i aktivnosti. Akulturacijska strategija integracije više se očituje u stavovima sudionica o kulturnim domenama, nego u društvenim praksama. Tsai i sur. (2000: 323) u svome istraživanju također uočavaju slične rezultate, u kojima se pokazuje da se akulturacijske strategije onih sudionika koji nemaju redoviti kontakt s kulturom zemlje destinacije očituju u orijentacijama prema kulturnim domenama zemlje destinacije, dok se akulturacijske strategije sudionika koji imaju redoviti kontakt s kulturom zemlje destinacije očituju u njihovim učestalim društvenim praksama u zemlji destinacije.

Kad se prethodno navedenim rezultatima dodaju oni prvog istraživačkog pitanja kojim se nastojalo utvrditi koje razlike u društvenim praksama je moguće prepoznati kod sudionica u zemlji porijekla, a koje u Hrvatskoj, postaje jasno da se ne može zaključivati o potpunoj integraciji kod sudionica. Naime, rezultati pokazuju utvrđenu statistički značajnu razliku u učestalosti sudjelovanja u neformalnim društvenim praksama u zemlji porijekla i destinacije, no razlika nije uočena za formalne društvene prakse (sudjelovanje u praksama pojedinih društvenih institucija). Podaci pokazuju da sudionice češće sudjeluju u neformalnim društvenim praksama, poput odlaska u trgovinu, pripremi objeda, čišćenju stambenog prostora ili provođenju vremena s prijateljima u Hrvatskoj, nego u zemlji porijekla. Kvalitativni dio istraživanja produbljuje dobiveni rezultat i pruža potencijalnu interpretaciju. Naime, u kazivanjima se uočava povećan opseg obaveza i odgovornosti koje se odnose na brigu o obitelji i kućanstvu, što može biti objašnjenje češćeg sudjelovanja u neformalnim društvenim praksama. S procesom migracije kod sudionica se događa gubitak socijalnog



kapitala, a jedna od posljedica je preuzimanje većine ili svih obaveza vezanih uz privatnu sferu obitelji, što su u zemlji porijekla sudionice obavljale uz pomoć ostalih članova obitelji. Iako je, prema kazivanjima u kvalitativnome dijelu istraživanja, većina sudionica u zemlji porijekla ispunjavala ulogu kućanice, dok su supružnici ili ostali članovi obitelji predstavljali hranitelje, nakon dolaska u Hrvatsku jedan dio sudionica po prvi puta ispunjava ulogu hraniteljice. Sve sudionice koje su u zemlji porijekla bile hraniteljice, nastavljaju s istom ulogom u Hrvatskoj, ali nikada nisu zaposlene na istim poslovima koje su radile u zemlji porijekla te za koje su kvalificirane. Rezultati potvrđuju slične rezultate koje bilježi Dupree (1991) koji pokazuju doživljaj sudionica o njihovoj promjeni obiteljskih i poslovnih uloga s dolaskom u zemlju destinacije. Sudionice navode promjene vezane uz ulogu unutar obitelji i na radnome mjestu. Upravo zbog doživljaja navezanosti na dom u zemlji porijekla, sudionice u Dupree (1991) navode važnost rada izvan kuće u zemlji destinacije. Ipak, pokazalo se da one sudionice koje su bile hraniteljice u zemlji porijekla ne uspijevaju pronaći posao za koji su kvalificirane, što rezultira „gubitkom tradicionalne značajne uloge kućanice, kao i profesionalnog samopouzdanja“ (Lipson i Miller 1994 prema Dupree 1991: 176). U slučaju ovog istraživanja provedenog u Hrvatskoj, kućanice u Hrvatskoj postaju hraniteljicama ukoliko nemaju malenu djecu, dok ostale nezaposlene sudionice naglašavaju važnost pronalaska posla za ostvarenje integracije. Istraživanje autora Lipson i Miller još iz 1994. godine u zemlji destinacije prepoznaje postojanje „tradicionalnih“ i „kozmpolitskih“ obitelji, pri čemu „tradicionalne obitelji“ nastavljaju živjeti na isti način kao u zemlji porijekla, zbog čega sudionice ne uvode promjenu u svoje društvene prakse i uloge. Jedna od sudionica iz „tradicionalne obitelji“ u kazivanju navodi: *Ja neću ovdje raditi kad završim s tečajem. Nisam radila kad sam bila mlada, kako bih mogla sad?* (Lipson i Miller, 1994: 175). „Kozmpolitske obitelji“ okreću se kulturnim domenama zemlje destinacije, pri čemu se prepoznaje dobro prilagođavanje novome društvu upravo žena u obitelji. Navedeno se očituje u novim društvenim i ekonomskim praksama, poput vožnje automobila, aktivnog sudjelovanja na tržištu rada te u iskazivanju doživljaja o većoj društvenoj aktivnosti od muškaraca, kako navode same sudionice (Lipson i Miller, 1994: 175 - 176). Veću aktivnost u zemlji destinacije od njihovih supružnika navode i sudionice ovog istraživanja u Hrvatskoj. Sudionice u tom kontekstu naglašavaju *ovisnost* supružnika o njihovim suprugama najviše u pogledu jezika, a u onim rijetkim slučajevima gdje je samo žena hraniteljica i u pogledu financija. Kvalitativno istraživanje pruža detaljniji uvid u zaokret u kontekstu obiteljskih uloga, kao i društvenih praksi u zemlji destinacije, u čemu se očituje i uloga edukatora, uslijed koje sudionice prenose znanje o jeziku, društvenim normama i vrijednostima hrvatskoga društva na ostale članove obitelji.

Na kraju, općenito se može zaključiti da sudionice u svojim orijentacijama pokazuju sklonost hrvatskim kulturnim domenama, no iz sudjelovanja u društvenim praksama nije vidljiva njihova visoka uključenost u hrvatsko društvo. Radi se o proturječnosti između percipiranih orijentacija i realnih društvenih praksi koju uočava i Morawska (2009: 114). Prema autorici, kod migranata se može prepoznati raskorak između preferencija i stavova te realnih svakodnevnih društvenih praksi u kojima sudjeluju, zbog niza različitih razloga. Jedan od aspekata je nemogućnost sudjelovanja u pojedinim društvenim praksama zbog financijskog, obiteljskog, društvenog konteksta i mnogih drugih (Morawska, 2009: 114). Morawska za primjer uzima slučaj migrantica koje nakon migracije pokazuju visoku razinu orijentiranosti prema životu i kulturi zemlje destinacije, što odgovara strategiji integracije ili asimilacije, zbog čega doživljavaju osudu vlastite obitelji ili zajednice migranata u vlastitome okruženju. Kad je riječ o ovome istraživanju, nepovoljan financijski položaj u kojem se dio sudionica nalazi u Hrvatskoj također može biti jedan od razloga zbog kojih svoje orijentacije ne pokazuju i u društvenim praksama, što ide u prilog teoriji koju je postavila Morawska. Drugi razlog može se pronaći u promatranju Hrvatske kao zatvorene zemlje za strance, što dio sudionica, posebno onih islamske vjeroispovijesti kojih je u istraživanju najviše, navodi u kvalitativnome dijelu istraživanja. Sudionice u svojim kazivanjima navode primjere diskriminacije koje su doživjele u javnom prostoru u interakcijama s domicilnim stanovništvom. Tome ide u prilog važnost koju Berry pridaje praksama većinskog društva koje mogu oblikovati akulturacijske strategije migranata. Naime prakse šireg društva za vrijeme interpersonalne komunikacije također mogu određivati smjer kretanja akulturacijskih strategija kod migranata (Berry, 2006: 35). Te Lindert i sur. (2021) u svome istraživanju zaključuju da je diskriminacija jedan od ključnih faktora u preuzimanju akulturacijskih strategija. Jedan od rezultata istraživanja upravo je razlika između muškaraca i žena u orijentaciji prema kulturnim domenama zemlje destinacije ovisno o doživljenoj diskriminaciji. Žene pokazuju nižu razinu doživljene diskriminacije i višu razinu pozitivnih orijentacija prema zemlji destinacije te novu zemlju u većoj mjeri smatraju domom, nego muškarci (Te Lindert i sur., 2021: 7 - 9).

Kvalitativni dio istraživanja pruža dublji uvid u dobiveni rezultat. Dio sudionica navodi nedovoljno razrađen proces tečajeva hrvatskoj jezika, nezaposlenost i diskriminaciju prema osobama pod međunarodnom zaštitom ključnim razlozima zbog kojih ne sudjeluju u društvenim praksama koliko bi željele. Sudionice navode da su u Hrvatskoj doživjele *kulturološki šok* zbog različitih društvenih normi i zakona te strah od *novog početka* u Hrvatskoj jer je potrebno prilagoditi se novom jeziku i kulturi. Sudionice primjećuju različita prava koja žene mogu ostvariti u Hrvatskoj, što je drugačije od prava koja žene ostvaruju u njihovoj zemlji

porijekla. Tako sudionica iz Irana (38) navodi: *Ovdje je kultura bolja od one Iranu jer tu je tako puno djevojaka i žena... za muškarce i žene je slično (...) Sviđa mi se ovdje.* Međutim, većina sudionica koje u svojim kazivanjima pokazuju orijentaciju prema hrvatskim kulturnim domenama ne pokazuju promjenu u društvenim praksama u skladu s hrvatskom kulturom, što se može vidjeti iz kazivanja sudionice iz Iraka (41): *Ali kad smo došli u Hrvatsku, vidjeli smo da je prvo žena, pa djeca, pa pas, pa muškarac. Ili prvo je dijete, pa onda žena, pa onda pas, pa onda muškarac. A mi imamo muškarac, pa dijete, pa pas i na kraju žena. U našoj obitelji isto – muškarac, dijete, pas i žena. I sad je tako.* Jednak rezultat dobili su Kristjánsdóttir i Skaptadóttir (2018: 13) u svome istraživanju u kojemu sudionice navode rodnu jednakost u zemlji destinacije poželjnom, ali istovremeno naglašavaju želju za očuvanjem elemenata vlastite kulture i vrijednosti u tom kontekstu, navodeći nužnost *muške potpore* u sudjelovanju u društvenim praksama. Navedeni rezultati zanimljivi su jer ukazuju na uloge i društvene prakse koje sudionice smatraju društveno poželjnima, ali ne djeluju u skladu s njima, već na jednak način kao u zemlji porijekla. Predstavljeni rezultati podsjećaju na Mertonovu (1968) teoriju o manifestnim i latentnim funkcijama, koje u kontekstu ovog istraživanja mogu biti proširene na manifestne i latentne uloge ili prakse. Manifestnim ulogama se u kontekstu ove diskusije smatraju one uloge koje sudionice samostalno prepoznaju kroz pojedine oblike društvenih praksi te u skladu s njima djeluju, u čemu se prepoznaje sistemska promjena društvenih praksi. Iz kvalitativnog dijela istraživanja vidljivo je da se kod sudionica mlađe i srednje životne dobi koje su u Hrvatsku došle s djecom školske i/ili predškolske dobi ili s djecom i supružnikom prepoznaju manifestne uloge, odnosno rekonstrukcija statusnih uloga vezanih uz obitelj, a kod nekih i uloga vezanih uz zanimanje. Kod navedene skupine sudionica prepoznaje se rekonstrukcija uloga jer dio sudionica po prvi puta obavlja obiteljske poslove koje je ranije obavljao isključivo supružnik, preuzimajući veću odgovornost i time ostvarujući samostalnost. S druge strane, latentnim ulogama u ovom se kontekstu smatraju one uloge koje sudionice doživljavaju društveno poželjnima, no u društvenim praksama prema njima ne djeluju. Tako manjina sudionica prepoznaje drugačiji društveni odnos prema ženi u Hrvatskoj, no djeluju jednako kao u zemlji porijekla što za posljedicu ima društvenu izolaciju i rijetke boravke izvan privatnog prostora doma koji se odvijaju isključivo uz pratnju supružnika. Te su sudionice zadržale ulogu u obitelji koju su zauzimale u zemlji porijekla, pri čemu nemaju jednaka prava kao supružnik, iako se nalaze u zemlji u kojoj su prava muškaraca i žena izjednačena. Dupree (Lipson i Miller 1994 prema Dupree 1991) dobiva iste rezultate za koje navodi da su u skladu s „tradicionalnim islamskim kulturama“, u kojima su žene uglavnom vezane uz privatni prostor doma.

Raskorak između realnoga ponašanja i percipiranih orijentacija prema Berryju, Szabo i Ward (Berry, 2006; Szabo i Ward, 2015) rezultira fenomenom pod nazivom akulturacijski stres, što je u sociološkom kontekstu važno jer doprinosi dvama konfliktima: konfliktu identiteta i kulturalnom konfliktu. Prema Berryju (2005: 707) uslijed akulturacijskih strategija mogu se promatrati i akulturacijski procesi vezani uz društvene prakse i uloge. Neki od procesa su kulturalno učenje i kulturalni konflikt. Na tragu teorije o kulturalnom konfliktu, Kamisli (2020: 5 - 8) navodi rezultate istraživanja u kojemu sudionice prepoznaju razlike u svom životu u zemlji porijekla i destinacije, uz pokazivanje pozitivnih orijentacija prema kulturnim domenama zemlje destinacije. To je važno jer istovremeno ukazuje na proces kulturalnog učenja, u kojem sudionice prepoznaju i usvajaju znanja o drugačijim normama u zemlji destinacije, no istovremeno ih u realitetu ne prihvaćaju, odnosno ne pokazuju u društvenim praksama što može sugerirati na postojanje kulturalnog konflikta. S obzirom na dobivene rezultate, u budućim istraživanjima bi bilo potrebno proučiti javljaju li se i u kojem obliku konflikt identiteta i kulturalni konflikt kod žena pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj.

Ostala istraživačka pitanja odnosila su se na analizu, u prethodnim istraživanjima utvrđenih, determinanti akulturacije s ciljem utvrđivanja razlika među sudionicama u akulturacijskim strategijama na temelju determinanti: dob, zemlja porijekla, stupanj obrazovanja, prihvatni status, program migriranja u Hrvatsku, bračni status, struktura kućanstva i mjesto stanovanja u Hrvatskoj kao zemlji destinacije.

Analiza razlika u akulturacijskim strategijama ovisno o dobnoj skupini kojoj sudionice pripadaju pokazuje statistički značajnu razliku u svega nekoliko varijabli, u kojima se uglavnom ističe najmlađa dobna skupina sudionica. Najmlađe sudionice ističu se po tome što najrjeđe sudjeluju u kućanskim poslovima, a najčešće u aktivnostima obrazovnih institucija, a kad se u obzir uzme ukupna srednja vrijednost društvenih praksi, zaključuje se da su svrstane u najmlađu dobnu skupinu jednako društveno aktivne kao sudionice u tridesetim i četrdesetim godinama, dok su sudionice u pedesetim godinama slabije aktivne, što je u skladu s postavljenom hipotezom. Praćenje medija u kontekstu varijable dobi daje zanimljiv rezultat jer se pokazuje da su mlađe sudionice značajno više orijentirane prema medijskim sadržajima na ostalim jezicima, koji nisu njihov materinji ili hrvatski jezik, što može ukazivati i na orijentiranost prema trećoj kulturi u pogledu praćenja medijskih sadržaja. U kulturnim orijentacijama moguće je izvijestiti samo o osjećaju izoliranosti u Hrvatskoj kao negativnoj orijentaciji kojoj sudionice u pedesetim godinama pokazuju neutralan stav, dok sudionice najmlađe dobne skupine uopće ne osjećaju izoliranost u Hrvatskoj. Ovakve skromne razlike među sudionicama nisu očekivane kad je riječ o varijabli dobi, što odstupa od rezultata drugih

istraživanja. Ipak, ovakvi rezultati koji upućuju da dob nije ključna determinanta u analizi razlika između sudionica, pri čemu se, ovisno o dobnoj kategoriji, sudionice razlikuju u svega nekoliko društvenih praksi i jednoj orijentaciji, potvrđuju rezultate istraživanja autora Choi i Thomas (2009) i Cheung i sur. (2010). Rezultati prvog istraživanja pokazuju da se sudionici statistički značajno ne razlikuju u akulturacijskim strategijama ovisno o dobi (Choi i Thoms, 2009: 80). Rezultati drugog istraživanja ukazuju na djelomičnu važnost dobi pri identificiranju sa zemljom destinacije. Istraživanje pokazuje da što su sudionici u mlađi, brže će u akulturacijskim strategijama razviti pozitivniju orijentaciju, odnosno identifikaciju sa zemljom destinacije. S druge strane, rezultati istog istraživanja pokazuju da razlike u dobnim skupinama nisu ključne razlikovne kategorije kad je riječ o pozitivnoj orijentaciji, odnosno identifikaciji s kulturom zemlje porijekla (Cheung i sur., 2010: 150). Međutim, rezultati ovog istraživanja, kao i Cheungovog oprečni su rezultatima koje je uvidio Goldmann (2000: 279 - 280). Goldmannovo istraživanje također je provedeno na migrantima iz različitih zemalja te ono ukazuje na važnost dobi u akulturacijskim strategijama. Rezultati pokazuju da oni sudionici koji su migrirali u zemlju destinacije u zrelijoj dobi u svojim društvenim praksama i stavovima pokazuju strategiju separacije, dok migranti koji su migrirali kao djeca pokazuju akulturacijsku strategiju asimilacije. Navedeni rezultati posebno se odnose na sudionice koje su sudjelovale u istraživanju, dok kod muških sudionika nije pronađen isti rezultat (Goldmann, 2000: 279 - 280).

Kvalitativni dio istraživanja zanimljiv je u kontekstu varijable dobi jer pokazuje da upravo sudionice u čijim kazivanjima se uočava izoliranost i *osjećaj samoće* u Hrvatskoj, pripadaju srednjoj i zreloj dobi. Navedene sudionice navode i *osjećaj zatočenosti* te su fokusirane na gubitak socijalnog kapitala, bez pokazivanja motivacije za stjecanjem novih iskustava i poznanstava. Kod mladih sudionica nije zabilježeno ni jedno ovakvo kazivanje. Slične rezultate dobivaju autori Omidian i Lipson (1992). U rezultatima se uočava izoliranje i pojačan osjećaj samoće i *zatočenosti* kod sudionica zrelije životne dobi, nasuprot sudionicama mlade životne dobi te onima koje se nalaze u kategoriji tinejdžera. Sudionice u kategoriji tinejdžera najviše su orijentirane kulturi i društvenim praksama zemlje destinacije. Općenito uzevši, u ovom istraživanju koje je provedeno u Hrvatskoj, rezultati kvalitativnoga dijela ukazuju da sudionice mlađe životne dobi, one s višim stupnjem obrazovanja, zaposlene te sudionice koje su u Hrvatsku došle same ili s djecom pokazuju veću motivaciju za stjecanjem novih iskustava te u svojim kazivanjima češće progovaraju o društvenim praksama u kojima sudjeluju, što potvrđuju i rezultati kvantitativnog dijela istraživanja. Upravo spomenute skupine sudionica, prema kazivanjima, češće sudjeluju u novim formalnim i neformalnim

društvenim praksama koje su drugačije od onih u kojima su sudjelovale u zemlji porijekla. Sudionice u tom kontekstu navode prakse poput volontiranja, bavljenja sportom, posla, odlaska u *shopping* što u zemlji porijekla nisu nikada činile ili nisu činile toliko često kao u Hrvatskoj. Takvi rezultati potvrđuju istraživanje autorice Hunt iz 2008. godine, koji ukazuju na bavljenje društvenim praksama u zemlji destinacije, u kojima sudionice nikad prije nisu sudjelovale, a odnose se na potrošačke, društvene, obrazovne i poslovne prakse (Hunt, 2008: 289).

Sudionice se ne razlikuju međusobno u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama (uz iznimku volontiranja) i kulturalnim orijentacijama prema zemlji porijekla iz koje dolaze. S obzirom da je većina akulturacijskih istraživanja provedena sa sudionicima iz iste zemlje porijekla, a ona istraživanja koja su provedena sa sudionicima iz različitih zemalja ne uzimaju zemlju porijekla kao važan faktor, ne postoji mnoštvo istraživanja s kojima bi rezultati mogli biti uspoređeni. Ipak, rezultati istraživanja u Hrvatskoj naslanjaju na rezultate Goldmannovog istraživanja (2000: 271 - 273) koje pokazuje da se sudionici međusobno ne razlikuju u akulturacijskim strategijama prema zemlji porijekla, odnosno etničkome porijeklu, a za sudionike već rođene u dijaspori prepoznaje akulturacijsku strategiju asimilacije, također bez razlika ovisno o tome u kojoj su zemlji rođeni. Jedna od mogućih interpretacija za dobivene rezultate u ovome istraživanju jest slično iskustvo migracije te slične procedure uključivanja u hrvatsko društvo kojeg sudionice dijele bez obzira na porijeklo, pri čemu zemlja porijekla nije dovoljno snažna razlikovna varijabla. U kvalitativnom dijelu istraživanja sudionice naglašavaju važnost zemlje porijekla jedino u odnosu na zemlju destinacije - progovarajući o kulturološkim razlikama u zemlji porijekla i Hrvatskoj, kao zemlji destinacije te o pojedinim aspektima kulture u Hrvatskoj koje su prihvatile i u skladu s njima danas djeluju. Jedan aspekt koji su sudionice izravno vezale uz kulturu zemlje porijekla, radi usporedbe s kulturom Hrvatske odnosi se isključivo na sudionice iz Sirije čija kazivanja se odnose na djelovanje u skladu s adekvatnim zbrinjavanjem otpada u Hrvatskoj i poštovanjem privatnog fizičkog prostora osoba s kojima stupaju u interpersonalnu komunikaciju. I u rezultatima kvalitativnog dijela istraživanja, u ostalim kazivanjima se ne uočavaju razlike ovisno o zemlji porijekla. U kazivanjima svih sudionica, bez obzira na zemlju porijekla prepoznaje se sličnost po pitanju zadovoljstva životom u zemlji porijekla i motivima migriranja. Kao osnovna motivacija za emigracijom iz vlastite zemlje porijekla, kod svih sudionica se prepoznaje bijeg od rata ili opće nezadovoljstvo životom u zemlji porijekla. Pri tome sudionice u kazivanjima naglašavaju ostvarenje boljeg i sigurnijeg života u Hrvatskoj. Sudionice, posebno one koje imaju žensku djecu, bez obzira na zemlju porijekla navode potrebu pružanja boljeg života djeci, što u

Hrvatskoj uspijevaju ostvariti. Pri tome se prepoznaju obilježja patrijarhalnog društva u kojem su sudionice živjele u zemlji porijekla. Jedina razlika koja se po tom pitanju primjećuje u kazivanjima i to tek djelomično odnosi se na one sudionice koje dolaze iz urbanih središta te obrazovanih i zaposlenih sudionica, pri čemu je važno naglasiti da su i navedene sudionice provodile vrijeme na poslu, nakon čega su okretale obavezama vezanima uz dom, gdje se od njih očekivala potpuna briga. Navedeni rezultati podudaraju se s onima iz istraživanja Lipsona i Millera (1994), posebno u kontekstu prijenosa obiteljskih odnosa u zemlju destinacije, što se može nadovezati i na prethodno analizirane rezultate u diskusiji. Autori navode da u mnogim „islamskim kulturama, brak predstavlja obred prijelaza u odraslu dob. Dok se ne udaju, žene su nazivane djevojčicama i žive sa svojim roditeljima. Njihove obitelji odlučuju o njihovoj budućnosti“ (Lipson i Miller, 1994: 173). Doživljaj sudionica o nepovoljnom položaju žena u zemlji porijekla na to se izravno nadovezuje. Svijest o njihovom nepovoljnom društvenom i obiteljskom položaju kod sudionica dodatno jača dolaskom u druge zemlje Europe, a nakon toga i Hrvatsku kao konačno odredište i to bez obzira na njihovu zemlju porijekla. Stoga ne čudi da je sa sudionicama nerijetko bilo izazovno razgovarati o temama koje se odnose isključivo na njih same, s obzirom da su često odgovore započinjale pružanjem doživljaja i iskustava njihovih supružnika i djece, a ne njih samih.

Na temelju predstavljenih podataka moguće je zaključiti da se sudionice koje su obuhvaćene istraživanjem zaista može promatrati kao sociološki homogenu skupinu te su akulturacijska istraživanja koja u uzorak uključuju sudionice iz različitih zemalja u metodološkom smislu provediva.

Za razliku od slabo proučavane determinante zemlje porijekla, stupanj obrazovanja uzimaju u obzir gotovo svi istraživači koji se bave akulturacijom. Dosadašnja istraživanja pokazuju da su posebno migrantice koje migriraju prema Europi slabije obrazovane, što dovodi do problematike uključivanja u društvo, na tržište rada, a posljedično rezultira većom društvenom izoliranošću (Albrecht, 2021: 41 – 42). U ovom istraživanju najviše je onih sudionica koje su završile osnovnu školu, što se podudara s rezultatima prethodnih istraživanja koji ukazuju na niži stupanj obrazovanih migrantica u Europi. Stupanj obrazovanja već se u prethodnim akulturacijskim istraživanjima pokazao važnim (Berry, 2003; Choi i Thomas, 2009), a ovim istraživanjem se željelo uvidjeti na koje načine se sudionice međusobno razlikuju u akulturacijskim strategijama ovisno o determinanti stupanj obrazovanja.

Rezultati pokazuju da sudionice s višim ostvarenim stupnjem obrazovanja češće sudjeluju u društvenim praksama koje ukazuju na uključenost u hrvatsko društvo, pokazuju višu razinu pozitivne orijentacije prema hrvatskim kulturnim domenama bez ikakvih naznaka negativne orijentacije, a neutralne su prema kulturnim domenama zemlje porijekla. S druge strane, sudionice s nižim ostvarenim stupnjem obrazovanja pokazuju slabiju uključenost u hrvatsko društvo, neutralne su prema hrvatskim kulturnim domenama te uopće ne pokazuju naznake negativne orijentacije prema kulturnim domenama zemlje porijekla. Prema ostvarenim rezultatima može se uzeti u obzir mogućnost da se sudionice s višim stupnjem obrazovanja nalaze na dijelu akulturacijskoga spektra koji se kreće između strategije integracije i asimilacije, dok rezultati ukazuju na strategiju marginalizacije kad je riječ o sudionicama nižeg stupnja obrazovanja.

Prethodno iznesene rezultate potvrđuju mnoga istraživanja, a jedno od njih je i ono autora Choi i Thomas (2009: 82) koje pokazuje da što su sudionici obrazovaniji, to pokazuju više razine pozitivne orijentacije prema kulturnim domenama zemlje destinacije. Jedno od mogućih objašnjenja za navedene rezultate leži u ideji da će sudionice višeg stupnja obrazovanja bolje poznavati jezik zemlje destinacije te će se zbog svojih već stečenih vještina u zemlji porijekla, ali i destinacije lakše uključivati u različite društvene prakse, tržište rada, odnosno imat će bolji akulturacijski ishod (eng. *acculturation output*) u zemlji destinacije (Arends-Tóth i van de Vijver, 2006; Goldmann, 2000). Ovakvu isprepletenost obrazovanja, poznavanja jezika i zaposlenosti sudionice smatraju ključnom za uključivanje u hrvatsko društvo, što navode u kvalitativnom dijelu. Sudionice se slažu da opći stupanj obrazovanja može pomoći u boljoj integraciji u hrvatsko društvo, kao i obrazovanje u pogledu učenja hrvatskoga jezika, dok dio sudionica navodi važnost specijaliziranog obrazovanja u pogledu studiranja određenog područja. Pronalazak posla za sudionice također predstavlja važan integracijski mehanizam, koji je, prema sudionicama, nužno vezan uz prethodno navedene. Hunt navodi slične rezultate, pri čemu sudionice naglašavaju potrebu za pronalaskom posla i učenje jezika s ciljem lakšeg uključivanja u društvo zemlje destinacije. Autorica prema rezultatima istraživanja zaključuje - „Posao je prepoznat kao jedan od ključnih načina za žene da postanu dio šire zajednice“ (Hunt, 2008: 287). Kamisli se također naslanja na predstavljene rezultate, navodeći da je poznavanje jezika zemlje destinacije jedan od ključnih indikatora akulturacijskih strategija. U istom istraživanju, poznavanje jezika za sudionice predstavlja „uključenost u zajednicu i pripadanje“ (Kamisli, 2020: 7).



Kako bi se prethodno iznesena teza testirala na primjeru ovog istraživanja, provedena je korelacijska analiza kako bi se utvrdilo postoji li zaista u istraživanju povezanost između stupnja obrazovanja i korištenja hrvatskog jezika u svakodnevnom govoru; stupnja obrazovanja i sudjelovanja u tečajevima hrvatskoga jezika te stupnja obrazovanja i zaposlenosti.

Rezultati potvrđuju prethodno navedenu interpretaciju, s obzirom da zaista ukazuju na slabu pozitivnu povezanost između stupnja obrazovanja i korištenja hrvatskoga jezika u svakodnevnom govoru ( $r = 0,245$ ,  $p < 0,05$ ). S druge strane, rezultati pokazuju umjerenu negativnu povezanost između stupnja obrazovanja i sudjelovanja na tečaju hrvatskoga jezika ( $r = -0,260$ ,  $p < 0,01$ ). Moguća interpretacija za takav rezultat nalazi se u tome da se najmanje obrazovane sudionice uključuju u tečajeve hrvatskoga jezika jer visokoobrazovane sudionice bolje poznaju ostale jezike, uz materinji, s kojim se uspijevaju sporazumjeti. Kako bi se provjerila spomenuta interpretacija, provedena je dodatna korelacijska analiza koja je potvrdila pozitivnu povezanost između stupnja obrazovanja i poznavanja ostalih jezika, koji nije njihov materinji jezik ( $r = 0,271$ ,  $p < 0,01$ ). Na kraju, rezultati pokazuju slabu negativnu povezanost između stupnja obrazovanja i zaposlenosti ( $r = -0,221$ ,  $p < 0,05$ ) u trenutku provedbe istraživanja. Ovakav neočekivani rezultat može biti povezan s time što, prema istraživanjima (Hillmann i Togral Koce, 2021: 13), migrantice su najčešće zaposlene na nisko plaćenim poslovima za koje nije potrebna kvalifikacija u zemlji destinacije, a koje visoko obrazovane sudionice nisu spremne raditi ili nisu primljene na radno mjesto jer su prekvalificirane. Takvu interpretaciju podupire istraživanje Hillmanna i Togral Koce (2021: 13 – 14) koje ukazuje na administrativnu problematiku s kojom se visokoobrazovane sudionice susreću pri zapošljavanju zbog nemogućnosti nostrifikacije diplome i drugih obrazovnih certifikata ili zbog njihova nestanka u migraciji i ostanka dokumenata u zemlji porijekla. Autori istraživanja dodatno navode da posebno sudionice u zrelijoj dobi nisu spremna za proces prekvalifikacije u zemlji destinacije jer time dodatno odgađaju svoje zapošljavanje (Hillmann i Togral Koce, 2021: 13). Kvalitativni dio ovog istraživanja pokazuje da se upravo sudionice s višim stupnjem obrazovanja koje su u zemlji porijekla bile zaposlene, u Hrvatskoj teško nose s gubitkom socijalnog statusa i uloge koju su zauzimale u vlastitoj obitelji i društvu zemlje porijekla, jer u zemlji destinacije uglavnom rade na slabije plaćenim radnim mjestima. Kako navode Lipson i Miller (1994: 176) u svome istraživanju provedenom na uzorku migrantica iz Afganistana, sudionice koje su u zemlji porijekla često bile jedine zaposlene (uloga hraniteljice), u zemlji destinacije uglavnom obavljaju „poslove nižeg društvenog statusa“. S druge strane, u istraživanju autora Morgan i White (2015) mogu se pronaći oprečni

rezultati. Autori pozitivne orijentacije prema kulturnim domenama zemlje destinacije objašnjavaju uspješnijom uključenosti obrazovanih sudionica na tržište rada, bržim pronalaskom posla, stjecanjem socijalnog kapitala te češćim uključivanjem u različite obrazovne grupe ili traženjem podržavajućeg okruženja u daljnjem obrazovanju i usavršavanju, što generalno doprinosi strategiji integracije. Na tragu spomenutoga rezultata, u kvalitativnome dijelu istraživanja u Hrvatskoj, sudionica iz Iraka (31) navodi: *Kad sam ja radila, a radila sam nekoliko mjeseci, taj posao mi je jako pomogao da izađem van, upoznam ljude i onda sam malo po malo bila dobro.*

Rezultate ovog istraživanja podržava još jedno zanimljivo istraživanje autora Phinneyja i Floresa (2002). Istraživanje je zanimljivo u sociološkom smislu jer autori povezuju djelovanje u skladu s tradicionalnim rodnim ulogama i akulturacijske strategije. Pokazalo se da je djelovanje u skladu s tradicionalnim rodnim ulogama negativno povezano s uključivanjem u društvo zemlje destinacije, a pozitivno s očuvanjem kulture zemlje porijekla. Pri tome se pokazuje statistički značajna razlika u orijentiranosti prema zemlji porijekla ili destinacije, ovisno o stupnju obrazovanja, a sudionici s višim stupnjem obrazovanja pokazuju veću rodnu jednakost u svojem djelovanju, što su potvrdila i druga istraživanja (Phinney i Flores, 2002; Zuo i Tang, 2000). Nešto izravniji rezultat koji se podudara s rezultatima istraživanja provedenog u Hrvatskoj ostvarili su Dow (2010) te Colic-Peisker i Walker (2003), pri čemu se pokazalo da sudionici s višim stupnjem obrazovanja pokazuju društvene prakse i orijentacije koje mogu biti objašnjene akulturacijskom strategijom integracije, dok sudionici s nižim stupnjem obrazovanja pokazuju društvene prakse i orijentacije koje ukazuju na akulturacijsku strategiju separacije. Istraživanje autora Olmedo i Padilla (1978) pokazuje da sudionici koji pokazuju nižu razinu orijentacije prema kulturnim domenama zemlje destinacije (odnosno nižu razinu na akulturacijskoj ljestvici), istovremeno pokazuju i niži stupanj obrazovanja.

Kad je riječ o pravnome statusu, kao još jednoj varijabli koja nije često uzimana u obzir u akulturacijskim istraživanjima, nije moguće donijeti zaključak da se sudionice statistički značajno razlikuju u akulturacijskim strategijama ovisno o njihovom pravnom statusu, što je u skladu s postavljenom pretpostavkom. Jedina dobivene statistički značajna razlika odnosi se na jednu od negativnih orijentacija prema kulturnoj domeni zemlje porijekla, pri čemu višu razinu pokazuju sudionice kojima je odobren azil.

Prihvatni status nije čest aspekt akulturacije s kojim su se istraživači bavili u smislu analize akulturacijskih strategija, ali nekoliko istraživanja ukazuje na njegovu važnost kao

jednog od važnih elemenata akulturacijskoga stresa (Finch i sur., 2004: 243 - 244). Upravo stoga je od velikog interesa bilo istražiti mogu li se sudionice međusobno razlikovati u pogledu akulturacijskih strategija na temelju pravnoga statusa, što se nije pokazalo značajnim.

Jedan od mogućih razloga za dobiveni rezultat upravo je to što se u pogledu ključnih prava i obaveza navedene dvije skupine dominantno ne razlikuju, a u pogledu iskustva s čitavim nizom sličnih izazova s kojima se u hrvatskome sustavu susreću istovjetne su. Kao što je prethodno navedeno u teorijskome okviru, iako su osobama s odobrenim azilom i supsidijarnom zaštitom zakonom prava zagwarantirana, susreću se s mnogobrojnim izazovima u procesu integracije, posebno u pogledu sudjelovanju u formalnim i neformalnim društvenim praksama: od obrazovnih, egzistencijalnih pa sve do zdravstvenih (Jurković, 2021: 38 - 84).

Rezultati kvalitativnog dijela istraživanja podupiru prethodno navedenu tezu. Jedan dio sudionica progovara o pravnome statusu azila kao svojevrsnoj *etiketi*, kako same sudionice navode. Sudionice osjećaju da prihvatni status kojeg su ostvarile otežava integraciju u hrvatsko društvo, što se oslikava konceptom stigmatizacije statusa azila. Ovakav rezultat komplementaran je onome prikazanom u radu Albrechta i sur. (2021: 43), pri čemu se navodi da je prihvatni status faktor usporenog aktivnog uključivanja sudionica u društvo. Usporeno uključivanje manifestira se i u širem hrvatskome društvu posebno u pogledu samozapošljavanja i ostvarivanja aktivnosti. Dodatno, azil za sudionice predstavlja i ideju o sebi kao o strancima u društvu. Ovakvi rezultati u skladu su s istraživanjem u kojem su sudionici iz Maroka stavili naglasak na nemogućnost dobivanja državljanstva u Italiji, što predstavlja problem u administrativnome smislu, otežavajući razvoj karijere i društvene uloge u zemlji destinacije (Cicognani i sur., 2018: 113). Na temelju spomenutih, ali i drugih (Sarvimaki, 2017) istraživanja zaključuje se da je razlika u društvenim praksama između domicilnog stanovništva i migranata ključna, bez obzira na njihov prihvatni status (azil ili supsidijarna zaštita) jer migranti „kaskaju“ za domicilnim stanovništvom u uključivanju u različite društvene prakse, a posebno one vezane uz zapošljavanje (Schenner i Neergaard, 2019: 15 - 16)

Na kraju, osim što postoji razlika između domicilnog stanovništva i migranata, pri čemu migrante ograničava njihov prihvatni status, postoji razlika u uključivanju u društvene prakse zemlje destinacije između prisilnih i dobrovoljnih migranata. Pri tome se za dobrovoljne migrante pretpostavlja da su imali mogućnost prenošenja ljudskog kapitala prije i nakon migracije, zbog čega su bili unaprijed pripremljeni za integraciju, za razliku od prisilnih migranata (Schenner i Neergaard, 2019: 17 - 18). Analiza vezana uz prihvatni status

izravno se vezuje uz analizu vezanu uz program migriranja u Hrvatsku, što će biti predstavljeno idućim dijelom u diskusiji.

Program migriranja prema Hrvatskoj iduća je determinanta s kojom se nastojalo analizirati razlikuju li se sudionice u akulturacijskim strategijama ako su u Hrvatsku migrirale programom spajanja obitelji ili programom preseljenja. Na temelju rezultata moguće je zaključiti da, suprotno pretpostavci, sudionice koje su migrirale programom preseljenja češće sudjeluju u formalnim društvenim praksama usmjerenima na javni prostor, dok su sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji sklonije sudjelovanju u neformalnim društvenim praksama vezanima uz obitelj i privatni prostor doma. Obje skupine sudionica pozitivno su orijentirane prema hrvatskim kulturnim domenama. Ipak, sudionice koje su migrirale programom preseljenja pokazuju višu razinu negativnih orijentacija prema hrvatskim kulturnim domenama, od sudionica koje su migrirale programom spajanja obitelji. S druge strane, sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji istovremeno pokazuju pozitivnije orijentacije prema kulturnim domenama zemlje porijekla od sudionica koje su migrirale programom preseljenja. Može se zaključiti da sudionice koje su migrirale programom preseljenja snažnije pokazuju društvene prakse i orijentacije koje mogu biti objašnjene strategijom asimilacije od sudionica koje su migrirale spajanjem obitelji, čije društvene prakse i orijentacije ukazuju na blagu djelomičnu integraciju koja nije u potpunosti potkrijepljena društvenim praksama u kojima sudjeluju.

Istraživanja koja u obzir uzimaju program preseljenja migranata kojeg stavljaju u vezu s određenim aspektima akulturacije skromna su. Jedno od rijetkih istraživanja je ono autora Bevelandera (2011) koje navedenu temu proučava dugi niz godina. Hipoteza hrvatskoga istraživanja u skladu je s hipotezama Bevelanderovog istraživanja koje je autor potvrdio, međutim u hrvatskome istraživanju ista hipoteza nije potvrđena.

Bevelanderovo istraživanje fokus stavlja na pitanje važnosti obje determinante - prijamnog statusa i programa migriranja specifično u kontekstu zapošljavanja. Rezultati ukazuju na višu razinu integracije na tržište rada onih sudionica koje su migrirale programom spajanja obitelji, za razliku od onih koje su migrirale programom preseljenja i relokacije (Bevelander, 2011: 43). Bez obzira na kategoriju prijamnog statusa te program kojim su sudionici migrirali, rezultati pokazuju da žene imaju nižu razinu integracije na tržište rada od muškaraca (Bevelander, 2011: 34). Bevelander tvrdi da je skupina sudionika koja je migrirala programom relokacije u nezahvalnom položaju, s obzirom da trenutno dobivaju status, no još ne uspijevaju upoznati specifičnosti zemlje destinacije. S druge strane, navodi da sudionici koji

su migrirali programom preseljenja i zatražili azil u pojedinoj zemlji provode duži period u zemlji destinacije prije dobivanja službenog statusa, što pruža mogućnost upoznavanja sa specifičnim načinom života u zemlji destinacije. Sudionici koji su migrirali spajanjem obitelji upoznaju način života i društvene norme u zemlji destinacije putem obiteljskih i drugih društvenih mreža. Unatoč tome, autor također dobiva različite rezultate koji mogu biti promatrani u kontekstu ovog istraživanja provedenog u Hrvatskoj (Bevelander, 2011: 42).

Jedno od mogućih objašnjenja za dobivene rezultate koji su suprotni od pretpostavljenih može biti pronađeno upravo u varijabli integriranosti na tržište rada, što je u prethodno navedenom Bevelanderovom istraživanju uočeno važnim za opću integraciju, a tako i odabrane akulturacijske strategije. Kako bi se provjerila teza, dodatno su provedene krostabulacije. Rezultati pokazuju da su sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji u manjoj mjeri integrirane na tržište rada (18%) od sudionica koje su migrirale programom preseljenja (26%), što može biti jedna od interpretacija veće društvene uključenosti upravo druge kategorije sudionica. Time se objašnjava dobiveni rezultat koji je oprečan prethodno postavljenoj hipotezi i rezultatima drugih provedenih istraživanja.

Bračni status promatran je kao važna determinanta u pogledu akulturacijskih strategija, specifično za migrantice, posebno kad je riječ o integraciji na tržište rada, što je područje u kojem je provedeno najviše istraživanja u kojima se u obzir uzima bračni status. Neka istraživanja pokazuju povezanost između zapošljavanja i samačkog života, odnosno odsustva bračnog i vanbračnog partnera (Bevelander, 2011: 36), dok druga istraživanja pokazuju da se onim sudionicama koje žive u kohabitaciji s partnerom s kojim još nisu u braku povećavaju šanse za zaposlenje (Cheung i Phillimore, 2013: 534) U kontekstu akulturacijskih strategija, uključenost na tržište rada zaista predstavlja važnu komponentu zbog koje sudionice mogu davati određene odgovore na skalama vezanima uz orijentacije prema kulturnim domenama, s obzirom da se pretpostavlja da zaposlene sudionice svakodnevno kontaktiraju s osobama iz zemlje destinacije te su s njima uključene u različite društvene prakse, za razliku od onih sudionica koje nisu zaposlene i koje takvo iskustvo nemaju (Goldmann, 2000: 279). Jedino pronađeno istraživanje koje se izravno bavi akulturacijskim modelom, uz uzimanje u obzir determinante bračnog statusa proveo je prethodno spomenuti autor. Istraživanje pokazuje da za pojedine skupine migranata sudionici koji su ostali bez bračnog partnera, odnosno koji spadaju pod skupinu udovica pokazuju akulturacijsku strategiju separacije. (Goldmann, 2000: 281). U hrvatskome istraživanju sudionice koje su ostale bez supružnika nisu skupina koja se u statističkome pogledu posebno istaknula u post

hoc analizama, međutim rezultati kvalitativnog istraživanja ukazuju na važnost promjene uloge i društvenih praksi za sudionice koje su ostale bez supružnika, što će biti dalje prikazano.

Na temelju prethodno iznesenih podataka, ideja u ovom istraživanju bila je proučiti može li bračni status biti determinanta prema kojoj se skupine sudionica razlikuju u akulturacijskim strategijama. Rezultati pokazuju da sudionice koje nemaju partnera češće sudjeluju u formalnim i neformalnim društvenim praksama od ostalih skupina kod kojih je uočena statistički značajna razlika te pokazuju visoku razinu orijentiranosti prema hrvatskim kulturalnim domenama, za razliku od ostalih sudionica koje pokazuju neutralnu orijentaciju. Sudionice bez partnera istovremeno pokazuju visoku razinu pozitivne orijentacije prema kulturnim domenama zemlje porijekla, doduše, nižu od one sudionica u braku, no istovremeno pokazuju i nižu razinu negativne orijentacije prema zemlji porijekla od sudionica u braku i onih koje žive odvojeno od supružnika. Prema rezultatima, isključivo se za sudionice bez partnera jasno može zaključiti da njihove društvene prakse i orijentacije ukazuju na visoku razinu integracije u hrvatsko društvo. Dobivene rezultate podupire i kvalitativni dio istraživanja u kojem sudionice kazuju o smanjenim društvenim aktivnostima nakon stupanja u brak, kao što navodi sudionica iz Sirije (23): *Družila sam se uvijek s ljudima, ali nisam imala vremena. Bila sam puno mlađa, imala sam 18 godina kad sam se oženila i od tada sam doma.*

Jedno od mogućih objašnjenja za rezultate prethodno spomenutih istraživanja koja se odnose isključivo na tržište rada, ali i ovo istraživanje koje u obzir uzima širi spektar društvenih praksi, upravo je koncept tradicionalnih rodni uloga. U sociološkoj teoriji, tradicionalne rodne uloge promatrane su kao uloge koje muškarci i žene ispunjavaju na temelju svoga spola (Blackstone, 2003; Tomić-Koludrović i Lončarić, 2007). Tako društvo, obitelj ili one same, od žene očekuju u skladu s tradicionalnom ženskom rodnom ulogom da njeguje i brine o obitelji i domu, dok od muškarca očekuju da bude vođa i hranitelj (Blackstone, 2003: 337). U skladu s time, istraživanja pokazuju da tradicionalne rodne uloge oblikuju stavove. Pri tome rezultati istraživanja pokazuju snažnu negativnu korelaciju između njegovanja tradicionalnih rodni uloga u zemlji destinacije od strane migrantica i njihova zapošljavanja, dok autori to proširuju i na ostale društvene prakse, ali i orijentacije prema novoj kulturi i životu u zemlji destinacije (Albrecht i sur., 2021; Morokvasić, 2007)

Posebno je zanimljivo uzeti u obzir da prema istraživanjima upravo parovi u braku u većoj mjeri u svojim stanovima pokazuju orijentiranost prema tradicionalnim rodni ulogama, nego sudionici koji nemaju partnera, koji su ostali bez partnera zbog njegove smrti, koji žive odvojeno od supružnika ili partnera, koji žive u kohabitaciji ili su rastavljeni

(Lomazzi, 2018: 8 – 9). Interpretacija dodatno može biti produbljena rezultatima kvalitativnog dijela istraživanja i to kazivanjima onih sudionica koje su u braku, a koje u svojim kazivanjima pokazuju stavove komplementarne tradicionalnim rodnim ulogama. Sudionica iz Irana (38) navodi važnost praćenja svoga supružnika, ovisno o njegovoj životnoj dinamici, što se uočava u sljedećem kazivanju: (...) *I važno je, moj muž je promijenio religiju u Iranu, prešao je s islama na kršćanstvo, a u toj kulturi su jako strogi. Tko promijeni religiju, ubiju ga odmah. Ja sam muslimanka. A moj muž je kršćanin. Zato smo pobjegli. Da moj muž pobjegne, a ja ostanem tu, ne, ja također idem – ako se nešto dogodi, ako nešto, ne znam, ako ti umreš i ja ću, nema problema. Mi idemo zajedno. Kad smo došli u Austriju, pitali su me na intervjuu kako sam tamo došla. Ja sam im rekla, ja nemam nikakvu školu, uopće ne znam gdje sam! Moj muž je došao i ja ga pratim! To je moj muž, ne mogu ga napustiti.*

Istraživanje Bakker i sur. (2013) pokazuje nešto drugačije rezultate. Istraživanje ukazuje na pozitivnu povezanost između, ranije analizirane varijable stupnja obrazovanja i romantičnog odnosa s partnerom s kojim sudionici dijele kućanstvo te uključivanja u različite formalne aspekte života i društvenih praksi u zemlji destinacije. Autori rezultat objašnjavaju naglašavanjem važnosti društvenih mreža i podrške koju partneri pružaju u zemlji destinacije. Ipak, važno je napomenuti da su u istraživanju uzorkom obuhvaćeni muškarci i žene, zbog čega su potencijalno dobiveni ovakvi oprečni rezultati. Drugi važan podatak je da u istraživanju nije precizirano radi li se o bračnom partneru ili vanbračnom partneru s kojim sudionici žive u kohabitaciji, što je važno ako u obzir uzmemo prethodno navedena istraživanja u kojima su dobiveni različiti rezultati ovisno o navedenoj varijabli. U kvalitativnom dijelu hrvatskoga istraživanja pronađeni su skromni rezultati koji podupiru takve nalaze, a u kojima se uočava podrška koju supružnici pružaju sudionicama. Za manjinu sudionica podrška supružnika bila je od presudne važnosti za uključivanje u različite aktivnosti u društvu, od volontiranja, do početnog otvaranja prema hrvatskome društvu, pa sve do zaposlenja. S druge strane, dio rezultata kvalitativnog istraživanja podržava ranije iznesene rezultate pri čemu se uočava da upravo one sudionice koje nemaju partnera u svojim kazivanjima pokazuju orijentaciju prema Hrvatskoj, kao i razvedene sudionice i udovice, koje su u Hrvatskoj primorane samostalno obavljati sve obaveze, što ih je, prema njihovim kazivanjima dodatno osnažilo jer su uvidjele vlastitu sposobnost. U ovakvim rezultatima ključnim se može promatrati upravo element promjene obiteljske dinamike, zbog čega sudionice koje su ostale bez partnera ili nemaju partnera potencijalno imaju i veću potrebu za zapošljavanjem. Takva promjena vezana uz obiteljsku dinamiku može biti situacijska, za razliku od nekih drugih koje su nastale sistemski intrinzičnom motivacijom sudionica. Hunt (2008) također u svome istraživanju navodi kazivanja sudionica koje prethodno u zemlji

porijekla nisu sudjelovale u društvenim praksama i obavezama koje imaju u zemlji destinacije. Tako jedna od sudionica navodi: *Sama sam. Ja plaćam račune, struju, benzin, stanarinu, telefonske račune... zaista se promijenilo jer to nikad prije nisam radila.* (Hunt, 2008: 289). Kamisli (2020: 5) potvrđuje takve rezultate u svome istraživanju, u kojem jedna od sudionica navodi: *Uzdam se u sebe i znam da ja to mogu napraviti.* Slično, u ovom istraživanju sudionice sudjeluju u novim praksama upravo zbog posljedice gubitka socijalnog kapitala, od poznanika, pa sve do članova obitelji i supružnika, zbog čega počinju ispunjavati prema Hunt (2008: 286 - 289) „značajniju obiteljsku ulogu“ postajući istovremeno jedinicima hraniteljicama i kućanicama, ispunjavajući obaveze i poslove koje su ranije obavljali drugi članovi obitelji. Stoga, sudionica iz Sirije (54) u hrvatskome istraživanju navodi: *U arapski – mama je mama i tata je baba. Pa onda me moj drugi sin zove „maba“. Ja sam mama i ja sam tata. Jer ja sam mama i tata sad.*

S prethodnom diskusijom vezanom uz razlike u akulturacijskim strategijama prema bračnom statusu, može biti usko vezano i sljedeće istraživačko pitanje koje se odnosi na razlike u akulturacijskim strategijama između sudionica ovisno o strukturi kućanstva u Hrvatskoj. Rezultati pokazuju da su sudionice koje kućanstvo dijele s djecom predškolske i školske dobi, obitelji i bračnim partnerom aktivnije u pogledu pojedinih neformalnih društvenih praksi od sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima ili žive same. U svim ostalim društvenim praksama, posebno onima koje zahtijevaju uključenost u javni društveni život i prostor, sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima, djecom i koje žive same pokazuju veću aktivnost.

Ovakav rezultat može biti objašnjen na dva načina. Jedan se može odnositi na prethodno objašnjene tradicionalne rodne uloge i vrijednosti, dok se drugi odnosi na praktične razloge koji se vežu uz brigu o obitelji, nasuprot sudionicama koje žive same koje imaju drugačije obaveze (Bakker i sur., 2016: 4 - 5). Kad je riječ o akulturacijskim strategijama, sudionice koje kućanstvo dijele s obitelji i roditeljima u Hrvatskoj pokazuju pozitivne orijentacije prema kulturnim domenama obje zemlje. Sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i djecom pokazuju pozitivne orijentacije samo prema hrvatskim kulturnim domenama, dok istovremeno sudionice koje kućanstvo dijele s djecom pokazuju i negativne orijentacije prema hrvatskim kulturnim domenama. Sudionice koje kućanstvo dijele isključivo s bračnim partnerom pokazuju neutralne orijentacije prema kulturnim domenama zemlje porijekla. Unatoč većoj društvenoj aktivnosti sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima, djecom i onih koje žive same, jedino je za sudionice koje žive s roditeljima i obitelji moguće jasno utvrditi da pokazuju strategiju integracije, kad se društvenim praksama priključe i razine orijentacija prema kulturnim domenama. Za sudionice koje žive s bračnim partnerom i djecom nije moguće jasno utvrditi koje akulturacijske strategije zauzimaju. Prema orijentacijama



kulturnih domena može se promišljati o asimilaciji, no kad se u obzir uzmu društvene prakse, jasno je da to nije konačna strategija koja se može pripisati navedenoj skupini sudionica.

Istraživanje kojeg su proveli Olmedo i Padilla (2010) važnom varijablom uzima upravo strukturu kućanstva. Ovo istraživanje provedeno u Hrvatskoj potvrđuje takve rezultate. Autori su uočili da oni sudionici koji pokazuju istovremenu orijentaciju prema zemlji porijekla i destinacije žive u nukleusnoj obitelji, odnosno kućanstvo dijele sa supružnikom i jednim ili više djece. S druge strane, prema istraživanju (Olmedo i Padilla, 2010: 184) najviše razine orijentiranosti i identifikacije s novom zemljom pokazuju upravo oni sudionici koji kućanstvo dijele samo s bračnim partnerom ili sami. Navedeni rezultat može biti izravno povezan s istraživanjem u Hrvatskoj, s obzirom da su upravo one sudionice koje kućanstvo dijele isključivo s bračnim partnerom pokazale pozitivne orijentacije prema Hrvatskoj, dok prema zemlji porijekla pokazuju neutralne orijentacije. Kad je riječ o sudionicama koje žive same, iako jednosmjerna analiza varijance i post-hoc analiza nisu pokazale navedenu skupinu ključnom u razlikovnom smislu orijentacija, u društvenim praksama upravo navedene sudionice pokazuju najčešće sudjelovanje u formalnim društvenim praksama i neformalnim praksama koje se odnose na interpersonalne odnose u Hrvatskoj, što ih čini društveno najaktivnijom skupinom u zemlji destinacije, uz sudionice koje kućanstvo dijele s roditeljima i djecom. Uključenost sudionica koje žive s roditeljima može biti objašnjena njihovom dobnom skupinom. Naime, sve sudionice (10%) koje žive s roditeljima isključivo pripadaju najmlađoj dobnoj skupini koja je, prema ranije izloženim podacima, u ovom istraživanju najaktivnija od svih skupina u pogledu pojedinim formalnih društvenih praksi, dok najrjeđe sudjeluju u praksama vezanima uz privatni prostor doma i brigu za obitelj, što je potencijalno povezano sa strukturom obaveza i odgovornosti, s obzirom da žive u roditeljskom domu. Što se tiče sudionica koje kućanstvo dijele s djecom, kvalitativni dio istraživanja ukazuje na ključnu ulogu djeteta. S jedne strane, djeca su prepoznata kao važni članovi obitelji koji potiču posebno majke na kreiranje društvenih mreža i iskustava u Hrvatskoj. Hunt (2008) dodatno promatra i škole ključnim prostorom uključivanja djece u društvo, a onda i njihovih majki koje preko djece ostvaruju nova poznanstva s ostalim majkama iz zemlje destinacije, s kojima dijele iskustvo majčinstva i ostalih odgovornosti vezanih uz obitelj. Prema autorici takva okolina „stavlja sugovornice u aktivniji i uključeniji položaj za razliku od nekih muškaraca, koji možda nemaju takav izvor na kojeg bi se naslonili“ (Hunt, 2008: 288). Na temelju kazivanja, autori Lipson i Miller navode kako sudionice sebe doživljavaju društveno otvorenijima od svojih supružnika, koji su nerijetko vezani uz tradicionalne društvene norme u skladu sa zemljom porijekla te jednake društvene prakse u kojima su u zemlji porijekla sudjelovali. Autori

zaključuju da upravo žene (koje ispunjavaju ulogu majke) predstavljaju medijatore u obitelji nastojeći ublažiti kulturološki i vrijednosni jaz nastao između supružnika i djece koja su okrenuta kulturnim domenama zemlje destinacije (Lipson i Miller, 1994: 177). S druge strane, u ovome istraživanju provedenome u Hrvatskoj, djeca predstavljaju i izazov u pogledu ostvarenja određenih društvenih ili obrazovnih praksi. Dio sudionica navodi upravo brigu o djeci ključnim razlogom zbog kojeg ne sudjeluju u učenju hrvatskoga jezika. Iste rezultate dobiva i Kamisli, s obzirom da sudionice započinju s učenjem jezika, no ne uspijevaju nastaviti zbog brige o djeci (Kamisli, 2020: 7).

Na kraju će biti predstavljena diskusija koja se odnosi na razlike u akulturacijskim strategijama između sudionica koje u Hrvatskoj žive u mjestu s većim ili manjim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom. Rezultati pokazuju da su sudionice koje žive u Zagrebu i Sisku kao mjestima s većim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom, društveno aktivnije od sudionica iz Karlovca, Požege i Zadra. Kad je riječ o akulturacijskim strategijama, sudionice iz Siska i Zagreba pokazuju podjednaku sklonost zemlji porijekla i destinacije. Sudionice iz mjesta s manjim ukupnim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom pokazuju negativnu orijentaciju prema Hrvatskoj, a pozitivnu prema zemlji porijekla. O akulturacijskim strategijama skupina sudionica ovisno o mjestu stanovanja u Hrvatskoj može se donijeti najjasniji zaključak od svih dosad navedenih akulturacijskih strategija prema determinantama. Sudionice koje u Hrvatskoj žive u mjestu s većim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom, a to su Zagreb i Sisak u svojim društvenim praksama i orijentacijama ukazuju na akulturacijsku strategiju integracije, dok sudionice koje žive u mjestima s manjim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom, odnosno u Karlovcu, Požegi i Zadru u društvenim praksama i orijentacijama ukazuju na akulturacijsku strategiju separacije.

Goldmann (2000) u svojem istraživanju ukazuje na mjesto boravka u zemlji destinacije kao jedno od ključnih determinanti akulturacijskih strategija. Pri tome uočava da su oni migranti koji žive u urbanim središtima u kojima se nalazi veći broj migranata iz njihove zemlje porijekla, koncentriran u manjem broju četvrti, skloniji podjednakoj orijentiranosti prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije, odnosno strategiji integracije. S druge strane, migranti koji žive u urbanim središtima u kojima su migranti iz njihove zemlje porijekla disperzirano naseljeni unutar više različitih četvrti više su orijentirani kulturnim domenama zemlje destinacije, odnosno pokazuju strategiju asimilacije (Goldmann, 2000: 268). Iako rezultati Goldmannova istraživanja mogu biti povezani s dobivenim rezultatima istraživanja u Hrvatskoj, asimilacija se ne javlja ni u jednoj skupini sudionica.

Nešto novije istraživanje provedeno na Islandu, u manjem mjestu na otoku koje nema bogato iskustvo s prisilnim migrantima, a samim time ima manji broj osoba pod međunarodnom zaštitom, nego tradicionalno imigrantske zemlje, može poslužiti kao zanimljiva usporedba jer je provođeno u „malenome društvu na Islandu“ u kojem su sudionice istraživanja započele svoj novi život nakon prisilne migracije iz većinski islamskih društava (Kristjánsdóttir i Skaptadóttir, 2018: 1 – 2). Iako se radi isključivo o kvalitativnome istraživanju, postoje određeni segmenti koji mogu biti povezani s hrvatskim istraživanjem ili dati potencijalno obrazloženje za dobivene rezultate. Sudionice u spomenutom istraživanju od svoje djece izričito traže da u privatnome životu njeguju kulturu zemlje porijekla kroz običaje, glazbu i hranu, a navode i da zabranjuju svojoj djeci kod kuće govoriti islandskim jezikom, već samo njihovim materinim jezikom (Kristjánsdóttir i Skaptadóttir, 2018: 9). Unatoč tome što su sudionice u trenutku provedbe istraživanja živjele na Islandu 3 godine i 6 mjeseci, ne osjećaju se uključeno u zajednicu, niti povezano s ostatkom stanovništva, iako se radi o manjim mjestima gdje se osobe lako upoznaju. Poznavanje jezika zemlje destinacije također je jedan od ključnih problema, a istraživači navode da se radi o prepriči zbog nedovoljno tečajeva jezika na Islandu. Upravo je jedno od mogućih objašnjenja za rezultate istraživanja u Hrvatskoj što Zagreb i Sisak nude mnoštvo sadržaja za osobe pod međunarodnom zaštitom. Kvalitativni dio istraživanja koji u rezultatima ukazuje na osjećaj nezadovoljstva i frustracije upravo u kazivanjima sudionica iz spomenutih mjesta s manjim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom može biti povezan s rezultatima istraživanja Kristjánsdóttir i Skaptadóttir. Sudionice oba istraživanja (hrvatskog i islandskog) kazuju o svome negativnom iskustvu sa službenicima lokalne socijalne službe, pri čemu sudionica u Hrvatskoj koja dolazi iz Sirije navodi (46): *Oni tamo u job centar, socijalna služba, kažu meni da moram raditi, a ja ne mogu zbog zdravlja, ja nisam spremna još. To je različito. U Siriji me nitko nije tjerao da radim. Puno tjeraju mene da radim. Ja sam išla kod njih i rekla sam da ne mogu raditi. Onda su mi rekli da moram donijeti kao neku zdravstvenu potvrdu, a ja je nemam.* Slično nezadovoljstvo u razgovorima sa zaposlenicima socijalne službe navode i sudionice istraživanja na Islandu, pri čemu dodaju da će ih etiketa „izbjeglice“ zauvijek pratiti s obzirom da se radi o malome mjestu koje nema mnogo prisilnih migranata, zbog čega neće nikada do kraja biti integrirane bez da ih ostali stanovnici promatraju kroz navedenu etiketu (Kristjánsdóttir i Skaptadóttir, 2018: 9). Nezadovoljstvo se očituje u još jednom kazivanju u kojem se uočava usporedba s osobama pod međunarodnom zaštitom u Zagrebu, za koje sudionica iz Sirije (46) smatra da imaju veća prava i pogodnosti od osoba pod međunarodnom zaštitom u mjestu u kojem sudionica živi: (...) *Nemamo zdravstvena pravila, kao što imaju Hrvati. Ne radimo. Nemamo posla, muž. Onda mi*

*nemamo ono za ZET kao Hrvati. A onda se razlikuju pravila i u Zagrebu i [izostavljeno ime grada zbog zaštite privatnosti] za izbjeglice. Imam sina koji ima operaciju i još ne znamo gdje je bolnica, još nismo ništa imali. Svaki dan njega boli zub. Muž nema posla, a kad dobivamo socijalnu skrb ili plaćamo za ljekarnu ili za javni prijevoz.*

Još jedan od mogućih aspekata je i stav domicilnog stanovništva u navedenim gradovima prema osobama pod međunarodnom zaštitom. Tako je, primjerice u istraživanju Ajdukovića i sur. (2019) uočeno da upravo dalmatinska regija, koja između ostaloga uključuje i Zadar pokazuje blago negativan stav prema osobama pod međunarodnom zaštitom te ih percipiraju najvišom razinom simboličke i realne prijetnje. Sudionici iz Istočne Hrvatske, u koju ulazi Požega, pokazuju neutralan stav prema osobama pod međunarodnom zaštitom, dok jedino Središnja Hrvatska u koju ulaze Sisak i Zagreb te uža okolica pokazuje blago pozitivan stav prema osobama pod međunarodnom zaštitom. Sudionici dalmatinske regije u najmanjoj mjeri podržavaju prava osoba pod međunarodnom zaštitom, a sudionici središnje regije u najvećoj mjeri. Kad je riječ o očekivanim negativnim promjenama nakon dolaska osoba pod međunarodnom zaštitom u njihov kraj, sudionici iz središnje regije očekuju najmanje negativnih promjena, dok sudionici iz istočne regije očekuju znatno više negativnih promjena. S obzirom na ukupan broj osoba pod međunarodnom zaštitom u pojedinom dijelu Hrvatske, sudionici iz središnje Hrvatske pokazuju najviše kontakata s osobama pod međunarodnom zaštitom, dalmatinska regija pokazuje manje kontakata, a istočna regija gotovo uopće ne pokazuje iskustvo kontakata s osobama pod međunarodnom zaštitom. Na kraju, sudionici dalmatinske regije podjednako preferiraju za akulturacijsku strategiju osoba pod međunarodnom zaštitom integraciju i asimilaciju, dok sudionici ostalih regija preferiraju integraciju od četiri ponuđene strategije (Ajduković i sur., 2019: 44 – 55).

Važnost prihvaćanja osoba pod međunarodnom zaštitom za njihovo uključivanje u hrvatsko društvo sudionice navode i u kvalitativnome dijelu. Dio sudionica u svojim kazivanjima navodi osobna iskustva s hrvatskim građanima u čijem djelovanju se, prema kazivanjima, prepoznaje strah od nepoznatog, odnosno strah od Drugog. Sudionice navode da su u izravnome kontaktu s hrvatskim građanima uočili njihovu uznemirenost drugačijim odijevanjem i fizičkim izgledom sudionica. Prema Berryju, takve društvene situacije predstavljaju plodno tlo za razvoj kulturalnog konflikta. O sličnim rezultatima izvještavaju i drugi autori, no društvene prakse u tom kontekstu razlikuju se od praksi sudionica u ovom hrvatskom istraživanju. Kamisli na primjeru sličnih iskustava analizira Berryjev kulturalni konflikt jer dio sudionica pod pritiskom društva zemlje destinacije prestaje nositi svoja vjerska

obilježja u javnosti (najčešće se radi o hidžabu). Takva praksa kulturalnog konflikta u kojima sudionice odustaju od vlastitih vjerskih obilježja koja dovodi do kulturalnog osipanja, oprečni su rezultatima ovog istraživanja u kojem sve sudionice u javnom prostoru nastavljaju nositi svoja vjerska, ali i kulturalna obilježja, bez obzira na mjesto stanovanja u Hrvatskoj.

Nadalje, s obzirom na manji ukupni broj osoba pod međunarodnom zaštitom u Požegi, Karlovcu i Zadru, još jedno od mogućih objašnjenja za smanjenu društvenu aktivnost, osjećaj izoliranosti i smanjenu orijentaciju prema hrvatskim kulturnim domenama, a višu prema zemlji porijekla je i postojanje skromne migrantske mreže u spomenutim mjestima ili njen potpuni izostanak. Migrantske mreže važne su u zemlji destinacije za povezivanje s osobama koje su prošle isto ili slično iskustvo te održavanje kontakata s osobama iz vlastite kulture uz istovremeno uključivanje u novu kulturu zemlje destinacije (Methvin, 2009: 83). U istraživanju autora Kristjánsdóttir i Skaptadóttir sudionice također navode društvenu izoliranost te naglašavaju da njihovo međusobno površno poznavanje nije dovoljno za zajedničku integraciju i ispunjavanje društvenih potreba, zbog čega ovise o kontaktima s prijateljima i rođacima putem mobilnih uređaja (Kristjánsdóttir i Skaptadóttir, 2018: 13).

Stoga, kad se u obzir uzmu rezultati koji ukazuju na osjećaj frustriranosti, društvene izolacije, nedostatka migrantske mreže, podrške i nemogućnosti uključivanja u društvene sadržaje, akulturacijska strategija separacije koja se javlja kod sudionica koje žive u mjestima s manjim brojem osoba pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj može se promatrati logičnom akulturacijskom strategijom.

## **7. ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA**

U predstavljenome istraživanju osnovni cilj bio je uočiti obrasce društvenih praksi i preuzetih uloga u kontekstu akulturacijskoga modela migrantica koje su nesvojevoljno migrirale iz svoje zemlje porijekla te nakon migracijskoga procesa ostale živjeti u Hrvatskoj. Osnovna ideja bila je proširiti znanje o akulturacijskome modelu u Hrvatskoj te prikazati da integracija ne mora nužno biti jedini mehanizam stupanja u odnos s društvom i kulturom zemlje destinacije, iako je za identitet migranta upravo integracija idealna strategija. Kao što je prethodno u radu navedeno, zbog dobrobiti integracijskoga pristupa za migrante i društvo primitka, u sociologiji se naglasak stavlja upravo na proučavanje navedenoga pristupa, dok se cjeloviti akulturacijski model potiskuje na margine. Međutim, s obzirom na prethodno empirijsko utemeljenje akulturacijskoga modela, u radu je zastupljena teza o nužnosti sagledavanja svih dosad poznatih mehanizama migrantskog uključivanja u društvo primitika, kako bi se što preciznije analizirala društvena aktivnost migranata.

Na temelju prikazanih analiza i rezultata, moguće je zaključiti da se radi o istraživanju koje je ostvarilo bogate podatke, unatoč specifičnim izazovima s kojima se istraživačica susretala za vrijeme prikupljanja podataka. Na tragu spomenutih izazova, uočava se potreba za ponavljanjem ovog istraživanja u društvenim uvjetima koji nisu pogođeni krizama, poput pandemije COVID-19 ili potresa, kako bi se uočilo potencijalno odstupanje od rezultata.

Za prikupljanje podataka korišteni su anketni upitnik i dubinski polustrukturirani intervju. U anketnome upitniku primijenjene su dvije validirane mjerne skale koje je nužno modificirati i primijeniti na specifičan kulturološki kontekst uslijed njihove primjene u drugoj zemlji. Stoga se u budućnosti preporuča validacija mjernih skala primijenjenih na hrvatski kontekst.

Na temelju dobivenih rezultata zaključuje se da su sudionice općenito slabo do umjereno aktivne u hrvatskome društvu kad je riječ o društvenim praksama, iako pokazuju odlučne stavove prema hrvatskim kulturalnim domenama, kao i domenama zemlje porijekla. Stoga, pokazalo se da se akulturacijska strategija integracije sudionica više očituje u njihovim stavovima o kulturalnim domenama, nego u društvenim praksama u kojima pokazuju slabu do umjerenu društvenu aktivnost. Kad je riječ o promjeni društvenih praksi s migracijom u Hrvatsku, potvrđena je statistički značajna razlika u učestalosti sudjelovanja u neformalnim društvenim praksama u zemlji porijekla i destinacije, no razlika nije uočena za formalne društvene prakse. S obzirom na izazove koje primijenjena retrospektivna mjerna skala društvenih praksi nosi (Tsai i sur., 2000: 315), u budućim istraživanjima preporuča se još detaljnija obrada pitanja rekonstrukcije društvenih praksi u polustrukturiranome intervjuu. Na taj način moguće je dobiti dublji uvid u samu promjenu, a sudionice razgovorom mogu biti potaknute na relevantnije sjećanje na društvene prakse u zemlji porijekla. Rezultati kvalitativnog dijela istraživanja u tom kontekstu ukazuju na rekonstrukciju obiteljske uloge, profesionalnih društvenih praksi i uloga, obrazovnih društvenih praksi i uloga, društvenih praksi i uloga vezanih uz socijalizaciju te rekonstrukciju uloge sudionica u odnosu na šire društvo u kojem trenutno žive.

U analizi razlika u akulturacijskim strategijama prema dobi, suprotno pretpostavci, upravo su se mlade sudionice isticale u svojim odgovorima vezanima uz društvene prakse koji ukazuju da su posebno društveno aktivne, dok u orijentacijama nije pronađen dovoljan broj statistički značajnih razlika da bi se moglo u potpunosti zaključivati o akulturacijskim strategijama pojedine dobne skupine.

Zanimljivo je da, unatoč pojedinim istraživanjima predstavljenima u diskusiji, koja su uočila razliku u akulturacijskim strategijama na temelju zemlje porijekla sudionica, ovo istraživanje potvrđuje prethodno postavljenu hipotezu da zemlja porijekla nije ključna odrednica akulturacije. Drugi razlikovni faktori pokazali su se značajno utjecajnijima od zemlje porijekla.

Za razliku od zemlje porijekla, stupanj obrazovanja pokazao se ključnim razlikovnim faktorom u akulturacijskim strategijama, s obzirom da su sudionice višeg stupnja obrazovanja društveno aktivnije, a u akulturacijskim strategijama sklonije strategiji asimilacije, za razliku od slabije obrazovanih sudionica, što je dodatno produbio kvalitativni dio istraživanja.

Nadalje, potvrđeno je da se sudionice ne razlikuju u akulturacijskim strategijama na temelju prihvatnoga statusa. Međutim, kad je riječ o razlikama u akulturacijskim strategijama na temelju migracijskoga programa, dobiveni su rezultati oprečni pretpostavljenima. Pokazalo se da su sudionice koje su migrirale programom preseljenja u svojim društvenim praksama i orijentacijama sklonije strategiji asimilacije, a sudionice koje su migrirale programom spajanja obitelji sklonije djelomičnoj strategiji integracije, s obzirom da njihove društvene prakse ne ukazuju na pretjeranu uključenost u aktivnosti šireg društva.

Bračni status također se pokazao važnim u kontekstu razlikovanja akulturacijskih strategija između sudionica. Može se zaključiti da društvene prakse i orijentacije sudionica bez partnera mogu biti objašnjene akulturacijskom strategijom integracije ili slabe asimilacije, što se detaljnije potvrđuje kvalitativnim dijelom istraživanja.

Na bračni status nadovezuje se struktura kućanstva, pri čemu se pokazalo da za sudionice koje kućanstvo dijele s bračnim partnerom i djecom nije moguće jasno utvrditi kojim akulturacijskim strategijama su sklone, za razliku od sudionica koje kućanstvo dijele s roditeljima i obitelji za koje je moguće jasno utvrditi sklonost ka strategiji integracije kad se u obzir uzmu njihove društvene prakse i orijentacije.

Mjesto stanovanja još je jedan od ključnih razlikovnih faktora u akulturacijskim strategijama. Društvene prakse i orijentacije sudionica iz Zagreba i Siska mogu biti objašnjene većom sklonosti prema akulturacijskoj strategiji integracije, a sudionica iz Požege, Karlovca i Zadra većom sklonosti akulturacijskoj strategiji separacije. Preporuka za buduća istraživanja je uvrštavanje pitanja vezanih uz organizirane društvene aktivnosti koje se u pojedinom gradu nude, kako bi se utvrdile potencijalne razlike između gradova po pitanju ponude društvenih

aktivnosti za osobe pod međunarodnom zaštitom, odnosno aktivnoga rada na njihovome uključivanju u društvo.

Na kraju, važno je uzeti u obzir da rezultati ovog istraživanja pokazuju tek sklonosti i preferencije, odnosno približavanje pojedinoj akulturacijskog strategiji u djelovanju i stavovima sudionica, a ne konačne zaključke o tome da pojedine skupine sudionica koje pokazuju strategiju asimilacije zaista odbacuju kulturu zemlje porijekla i okreću se isključivo kulturi zemlje destinacije. Da bi bilo moguće adekvatnije zaključivati o dinamici promjene društvenih praksi i akulturacijskim strategijama, potrebno je provesti longitudinalno istraživanje, idealno u 3 mjerenja jer se, prema Miller (2009: 403), akulturacijske strategije razlikuju unutar prvih godinu dana nakon migriranja i u kasnijim razdobljima života migranata u zemlji destinacije.

Akulturacijski model predstavlja zahtjevan koncept za analizu u istraživanjima. Prvenstveno se radi o kompleksnome istraživanju jer obuhvaća mnoštvo domena čovjekova života – od uloga, preko društvenih praksi do stavova. S druge strane, istraživanja poput ovog obuhvaćaju često neuhvatljiv i fluidan uzorak osoba pod međunarodnom zaštitom koji je sklon daljnjem migriranju, posebno ako se ne nalazi u željenoj zemlji destinacije. Unatoč izazovima, daljnji razvoj akulturacijskih istraživanja potreban je u znanstvenome, ali i društvenome smislu. Upravo su teme vezane uz međunarodnu migraciju sve više u fokusu sociološke analize, što potvrđuje i Morawska (2009: 2), čija je argumentacija prethodno predstavljena u teorijskome okviru. S obzirom na današnja društveno-politička zbivanja u Europi, ne smije se izostaviti porast broja prisilnih migranata u Hrvatskoj, kao i promjenu dinamike migracija unutar europskoga kontinenta. Neprekidnost migracija koje sve više dotiču Hrvatsku, istraživaču ukazuju na nužnost dodatnoga istraživanja unutar sociologije migracija zbog doprinosa znanstvenoj zajednici, a u konačnici i društvu u cjelini.



## Popis ilustrativnih priloga

Tablica 1. Brojčani prikaz demografske strukture tražitelja azila u državama članicama EU 2015. i 2019. godine prema dobi i spolu .....	17
Tablica 2. Brojčani prikaz tražitelja međunarodne zaštite u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine prema spolu.....	18
Tablica 3. Brojčani prikaz osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine prema prihvatnome statusu.....	18
Tablica 4. Brojčani prikaz osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj u početnim godinama izbjegličke krize u usporedbi s posljednje dvije godine prema spolu.....	19
Tablica 5. Učestalost sudjelovanja u društvenim praksama u Republici Hrvatskoj.....	132
Tablica 6. Učestalost praćenja medija na različitim jezicima.....	132
Tablica 7. Orijehtacije prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije.....	134
Tablica 8. Osjećaj pripadnosti sudionica u Hrvatskoj kao zemlji destinacije.....	135
Tablica 9. Statistički pokazatelji razlika u učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji porijekla i zemlji destinacije .....	137
Tablica 10. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na dob sudionica.....	140
Tablica 11. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na dob sudionica.....	142
Tablica 12. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na dob sudionica.....	145
Tablica 13. Statistički pokazatelji osjećaja pripadnosti prema dobi sudionica .....	147
Tablica 14. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije prema zemlji porijekla.....	150
Tablica 15. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije prema zemlji zemlji porijekla.....	152
Tablica 16. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije prema zemlji porijekla.....	154
Tablica 17. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti prema zemlji porijekla .....	156
Tablica 18. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na stupanj obrazovanja.....	160
Tablica 19. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na stupanj obrazovanja .....	163
Tablica 20. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na stupanj obrazovanja.....	167
Tablica 21. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na stupanj obrazovanja .....	170
Tablica 22. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na prihvatni status sudionica.....	172
Tablica 23. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na prihvatni status sudionica.....	173
Tablica 24. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na prihvatni status sudionica.....	175
Tablica 25. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na prihvatni status sudionica.....	177

Tablica 26. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na migracijski program sudionica.....	180
Tablica 27. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na migracijski program sudionica.....	181
Tablica 28. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na migracijski program sudionica.....	183
Tablica 29. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na migracijski program sudionica.....	186
Tablica 30. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na bračni status sudionica.....	189
Tablica 31. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na bračni status sudionica.....	191
Tablica 32. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na bračni status sudionica.....	194
Tablica 33. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na bračni status sudionica.....	197
Tablica 34. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na strukturu kućanstva sudionica.....	201
Tablica 35. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na strukturu kućanstva.....	203
Tablica 36. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na strukturu kućanstva.....	208
Tablica 37. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na strukturu kućanstva.....	211
Tablica 38. Statistički pokazatelji učestalosti sudjelovanja u društvenim praksama u zemlji destinacije s obzirom na mjesto stanovanja sudionica.....	215
Tablica 39. Statistički pokazatelji učestalosti praćenja medija u zemlji destinacije s obzirom na mjesto stanovanja sudionica.....	217
Tablica 40. Statistički pokazatelji orijentacija prema kulturalnim domenama zemlje porijekla i destinacije s obzirom na mjesto stanovanja sudionica.....	221
Tablica 41. Statistički pokazatelji za osjećaj pripadnosti s obzirom na mjesto stanovanja sudionica.....	223

## Popis ostalih priloga

### Prilog 1. Izjava o povjerljivosti

Izjava o povjerljivosti

Karla Žagi, mag. soc.

Hrvatsko katoličko sveučilište

Ilica 242

10000 Zagreb

### IZJAVA O POVJERLJIVOSTI

Ovom izjavom obvezujem se da ću sukladno propisima koji uređuju područje zaštite osobnih podataka, Uredbom (EU) 2016/679 europskog parlamenta i vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka i Zakonom o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka, čuvati povjerljivost svih osobnih podataka kojima imam pristup u ovom istraživanju, a iste osobne podatke koristit ću isključivo za potrebe istog istraživanja.

Također se obvezujem da osobne podatke koji će biti prikupljeni neću dostavljati/davati na korištenje niti na bilo koji drugi način učiniti dostupnima trećim (neovlaštenim) osobama, te se obvezujem da ću povjerljivost istih osobnih podataka čuvati i nakon prestanka ovlasti pristupa osobnim podacima.

Upoznata sam da bilo kakvo neovlašteno raspolaganje osobnim podacima kojima imam pristup krši pozitivne propise Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka (GDPR) te da ću u slučaju povrede snositi zakonske posljedice kršenja istih.

Datum: \_\_\_\_\_

Ime i prezime: Karla Žagi

Potpis: \_\_\_\_\_

## Prilog 2. Potvrda Etičkog povjerenstva Hrvatskog katoličkog sveučilišta

HRVATSKO KATOLIČKO SVEUČILIŠTE  
Ilica 242  
10000 Zagreb

KLASA: 643-02/20-06/23  
URBROJ: 498-03-02-06-02/1-20-04

Zagreb, 23. prosinca 2020.

Na temelju članka 23. Etičkog kodeksa - pročišćeni tekst Hrvatskog katoličkog sveučilišta i zamolbe KLASA: 643-02/20-06/23, URBROJ: 15-20-01 od 17. studenoga 2020. godine te nadopune dokumentacije KLASA: 643-02/20-06/23, URBROJ: 15-20-03 od 3. prosinca 2020. godine Etičko povjerenstvo Hrvatskog katoličkog sveučilišta izdaje

### POTVRDU

kojom se potvrđuje da je istraživanje u sklopu doktorske disertacije na temu „Žensko lice suvremenih migracija: Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj“ Karle Žagi pod mentorstvom doc. dr. sc. Maria Bare, u skladu s Etičkim kodeksom Hrvatskog katoličkog sveučilišta te ostalim pravilima i zakonskim regulativama provođenja istraživanja u koje je uključen čovjek.

U planiranju i provedbi istraživanja provoditeljica istraživanja dužna je postupati u skladu s odredbama Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka (GDPR) i Zakona o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka.



Predsjednik etičkog povjerenstva

*Jerko Valković*

prof. dr. sc. Jerko Valković

Dostaviti:

1. Karla Žagi
2. doc. dr. sc. Mario Bara
3. Odsjek za arhivu

### **Prilog 3. Izjava o pristanku i suglasnosti obaviještenog ispitanika za sudjelovanje u istraživanju**

#### **IZJAVA O PRISTANKU I SUGLASNOSTI OBAVIJEŠTENOG ISPITANIKA ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU**

Pročitao/la sam obavijest o istraživanju, u svojstvu ispitanika, u svezi sudjelovanja u istraživanju pod nazivom „Žensko lice suvremenih migracija: Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj“ koje provodi Karla Žagi, studentica na poslijediplomskom sveučilišnom (doktorskom) studiju *Sociologija: vrijednosti, identitet i društvene promjene u hrvatskome društvu*, na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu.

Omogućeno mi je postavljanja svih pitanja vezanih uz ovo istraživanje. Na pitanja mi je odgovoreno na meni razumljiv način. Rizici i koristi ove studije su mi objašnjeni. Razumijem da ću nakon potpisivanja ovog formulara i ja dobiti jedan primjerak. Bez prisile pristajem na sudjelovanje u ovoj studiji.

Razumijem kako će podaci dobiveni ovim anketiranjem biti dostupni voditelju istraživanja, Etičkom povjerenstvu Hrvatskog katoličkog sveučilišta radi mogućnosti analize podataka koji su važni za procjenu rezultata istraživanja.

**Svojim potpisom potvrđujem da sam informiran/a o ciljevima, prednostima i rizicima ovog istraživanja i pristajem u njemu sudjelovati.**

**Ime i prezime:** \_\_\_\_\_

**POTPIS:** \_\_\_\_\_

**DATUM:** \_\_\_\_\_

**ISTRAŽIVAČ:** Karla Žagi

## **Prilog 4. Protokol za dubinski polustrukturirani intervju**

### ***Život prije odlaska iz zemlje porijekla***

1. Opišite vlastiti svakodnevni život u Vašoj zemlji porijekla (obaveze, odnos s ostalim članovima obitelji, uključenost u različite društvene i obiteljske aktivnosti...)
2. Možete li mi opisati svoju ulogu u društvu ili zajednici u kojoj ste živjeli? U kakve aktivnosti ste sve bili uključeni?
3. Možete li mi detaljnije opisati svoju ulogu majke i supruge u Vašoj obitelji?
4. Molim Vas da mi opišete proces donošenja odluke o migraciji (kako ste u obitelji donijeli odluku o preseljenju, kako ste se dogovarali...)

### ***Život u Republici Hrvatskoj***

1. Možete li mi opisati Vaš prvi dojam o Hrvatskoj?
2. Opišite vlastiti svakodnevni život u Hrvatskoj (obaveze, odnos s ostalim članovima obitelji, uključenost u društvene aktivnosti, pojavljivanje novih aktivnosti...)
3. Možete li mi objasniti je li se što u Vašoj ulozi u obitelji promijenilo ili je sve ostalo isto kao u zemlji porijekla? Je li se što u Vašem svakodnevnom životu promijenilo ili je sve ostalo isto?
4. Možete li mi opisati svakodnevni život i aktivnosti ostalih članova Vaše obitelji (posao, škola, odnos s osobama koje su ovdje upoznali...?)

### ***Integracijski mehanizmi***

1. Opišite koji su to elementi/mehanizmi koji Vam posebno pomažu u integraciji u hrvatsko društvo (organizacije, druge osobe koje su dobile zaštitu, povezivanje s volonterima...)
2. Opišite koji elementi/mehanizmi najviše pomažu u integraciji ostalih članova Vaše obitelji
3. Što mislite – kako Vi kao majka ili supruga možete dodatno pomoći ostalim članovima svoje obitelji u što boljoj integraciji?
4. Što Vam posebno otežava integraciju u hrvatsko društvo?
5. Možete li mi opisati odnos hrvatskog društva prema Vama? Kakva su Vaša iskustva? Navedite neki primjeri.
6. Koja Vam je danas prva asocijacija na koju pomislite kad mislite o Hrvatskoj?
7. Što bi hrvatsko društvo još moglo učiniti za bolju integraciju novih sugrađana?
8. Što za Vas osobno znači integracija? Koji je to trenutak u kojem biste mogli reći da ste integrirani u hrvatsko društvo?

### ***Dimenzije integracije***

1. Imate li osjećaj da ste upoznali grad u kojem živite? Što vam je u tome pomoglo?
2. Možete li mi opisati što za Vas znači koncept *doma*? Kako biste mi opisali što za Vas znači *dom*, gdje se on nalazi i što je to za Vas?
3. Osjećate li se dijelom hrvatskoga društva? Možete li mi to malo opisati, dati primjer?
4. Jeste li se u svojoj zemlji porijekla osjećali dijelom društva? Možete li mi to malo opisati, dati primjer?
5. Kad biste predstavljali sebe – kako biste se predstavili u 4 riječi? Koje su to 4 riječi koje opisuju baš Vas?

## Prilog 5. Anketni upitnik

Broj ankete

--	--	--

Poštovane,

Za potrebe izrade doktorske disertacije pod nazivom „**Žensko lice suvremenih migracija: Akulturacijske strategije žena pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj**“ na doktorskom studiju sociologije Hrvatskog katoličkog sveučilišta provodim anketno istraživanje. Istraživanje se sastoji od 2 dijela te je cilj ovog dijela ispitati sociodemografske i bihevioralne karakteristike ispitanica. Odgovori će se isključivo koristiti u skupnoj statističkoj obradi te ne postoji način da se povežu s ispitanicama koje sudjeluju u istraživanju. Molim Vas da odvojite malo vremena i iskreno odgovorite, po mogućnosti na sva pitanja.

Unaprijed zahvaljujem na Vašoj suradnji!

**1) Dob (godine):**

\_\_\_\_\_

**2) Bračni status (zaokružiti):**

- a) Udana
- b) Neudana
- c) Udovica
- d) Ostalo: \_\_\_\_\_

**3) Navedite Vaš pravni status u Hrvatskoj (zaokružiti):**

- a) Azil
- b) Supsidijarna zaštita
- c) Ostalo: \_\_\_\_\_

**4) Koliko dugo boravite u Hrvatskoj (trajanje navesti u godinama)?**

\_\_\_\_\_

**5) Vaša zemlja porijekla:**

\_\_\_\_\_

**6) Jeste li prije dolaska u Hrvatsku živjeli dulje vrijeme izvan Vaše zemlje porijekla?**

DA NE

**7) Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje „da“, navedite u kojoj ste zemlji živjeli:**

\_\_\_\_\_

**8) Jeste li u Hrvatsku došli sami ili s punoljetnom pratnjom?**

- a) Sama
- b) S punoljetnom pratnjom
- c) Ostalo: \_\_\_\_\_

**9) Ukoliko ste došli s pratnjom, navedite s kime?**

\_\_\_\_\_

**10) S kime trenutno dijelite kućanstvo?**

\_\_\_\_\_

**11) Materinji jezik:**

\_\_\_\_\_

**12) Sva pisma kojima se služite:**

\_\_\_\_\_

13) Drugi jezici koje govorite:

\_\_\_\_\_

14) Mjesto u kojem trenutno živite:

\_\_\_\_\_

15) Veličina mjesta u kojem ste proveli najveći dio svog života (zaokružiti):

- a) Do 10.000 stanovnika
- b) Od 10.000 do 50.000 stanovnika
- c) Od 50.000 do 100.000 stanovnika
- d) Od 100.000 do 500.000 stanovnika
- e) Više od 500.000 stanovnika

16) Pred vama se nalazi popis različitih aktivnosti. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite koliko često ste u posljednjih godinu dana prisustvovali navedenim aktivnostima u Hrvatskoj. Pri tome se 1 odnosi na „Nikad“, a 5 na „Svaki dan“.

	Nikad	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
Posjećujem centar grada u kojem živim.	1	2	3	4	5
Odlazim na izlete izvan grada u kojem živim.	1	2	3	4	5
Odlazim na odmor (ljetovanja...).	1	2	3	4	5
Odlazim na kulturna događanja (kino, kazalište, muzeji).	1	2	3	4	5

17) Molim Vas da kratko navedete koje od navedenih aktivnosti su bile organizirane od strane nevladinih organizacija?

\_\_\_\_\_

18) Navedite o kojoj je organizaciji riječ (moguće zaokružiti više organizacija)?

- a) Hrvatski Crveni križ
- b) Isusovačka služba za izbjeglice
- c) Are You Syrious?
- d) Ostalo: \_\_\_\_\_

19) Ukoliko ste neke od navedenih aktivnosti organizirali sami ili s obitelji, molim Vas kratko navedite o kojim aktivnostima se radi:

\_\_\_\_\_

20) S kime najčešće polazite navedene aktivnosti?

- a) S ostalim korisnicima organizacija
- b) S prijateljima iz moje zemlje porijekla
- c) S prijateljima Hrvatima
- d) S obitelji
- e) Samostalno



21) Pred vama se nalazi popis različitih aktivnosti. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite koliko često ste prisustvovali navedenim aktivnostima u Vašoj zemlji porijekla. Pri tome se 1 odnosi na „Nikad“, a 5 na „Svaki dan“.

	Nikad	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
Posjećujem centar grada u kojem živim.	1	2	3	4	5
Odlazim na izlete izvan grada u kojem živim.	1	2	3	4	5
Odlazim na odmor (ljetovanja...).	1	2	3	4	5
Odlazim na kulturna događanja (kino, kazalište, muzeji).	1	2	3	4	5

22) S kime ste najčešće polazili navedene aktivnosti u Vašoj zemlji porijekla (zaokružiti)?

- a) S prijateljima
- b) S obitelji
- c) Samostalno
- d) Ostalo: \_\_\_\_\_

23) Pred vama se nalazi tablica koja se odnosi na Vaše svakodnevno praćenje medija u Hrvatskoj. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite koliko puta ste u posljednja 2 mjeseca pratili navedene medije. Pri tome se 1 odnosi na „Nikad“, a 5 na „Svaki dan“.

	Nikad	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
Pratim TV programe na hrvatskome jeziku.	1	2	3	4	5
Pratim TV programe na materinjem jeziku.	1	2	3	4	5
Pratim TV programe na ostalim jezicima.	1	2	3	4	5
Pratim radio postaje na hrvatskome jeziku.	1	2	3	4	5
Pratim radio postaje na materinjem jeziku.	1	2	3	4	5
Pratim radio postaje na ostalim jezicima.	1	2	3	4	5
Pratim internetske portale na hrvatskome jeziku.	1	2	3	4	5
Pratim internetske portale na materinjem jeziku.	1	2	3	4	5
Pratim internetske portale na ostalim jezicima.	1	2	3	4	5

24) Pred vama se nalazi popis različitih aktivnosti. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite koliko često ste se u posljednjih godinu bavili navedenim aktivnostima u Hrvatskoj. Pri tome se 1 odnosi na „Nikad“, a 5 na „Svaki dan“.

	Nikad	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
Odlazim u šetnju.	1	2	3	4	5
Volontiram.	1	2	3	4	5
Odlazim u dućan.	1	2	3	4	5
Međusobno se posjećujem s prijateljima iz Hrvatske.	1	2	3	4	5
Međusobno se posjećujem s prijateljima iz moje zemlje porijekla.	1	2	3	4	5
Odlazim liječniku.	1	2	3	4	5
Posjećujem religijske institucije (Džamija, Crkva)	1	2	3	4	5
Posjećujem obrazovne institucije.	1	2	3	4	5
Izdvajam vrijeme samo za sebe (uljepšavanje, odlazak frizeru).	1	2	3	4	5
Družim se sama s prijateljima.	1	2	3	4	5
Čistim i pospremam kuću.	1	2	3	4	5
Kuham ručak.	1	2	3	4	5
Družim se s obitelji.	1	2	3	4	5
Obilježavam blagdane iz vlastite zemlje porijekla	1	2	3	4	5
Obilježavam hrvatske blagdane i kulturna događanja (Božić, Uskrs, fašnik).	1	2	3	4	5

25) S kime najčešće polazite navedene aktivnosti?

- S ostalim korisnicima organizacija
- S prijateljima iz moje zemlje porijekla
- S prijateljima Hrvatima
- S obitelji
- Samostalno

26) Pred vama se nalazi popis različitih aktivnosti. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite koliko često ste prisustvovali navedenim aktivnostima u Vašoj zemlji porijekla. Pri tome se 1 odnosi na „Nikad“, a 5 na „Svaki dan“.

	Nikad	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
Odlazim u šetnju.	1	2	3	4	5
Volontiram.	1	2	3	4	5
Odlazim u dućan.	1	2	3	4	5
Međusobno se posjećujem s prijateljima.	1	2	3	4	5
Odlazim liječniku.	1	2	3	4	5
Posjećujem religijske institucije (Džamija, Crkva)	1	2	3	4	5
Posjećujem obrazovne institucije.	1	2	3	4	5

Izdvajam vrijeme samo za sebe (uljepšavanje, odlazak frizeru).	1	2	3	4	5
Družim se sama s prijateljima.	1	2	3	4	5
Čistim i pospremam kuću.	1	2	3	4	5
Kuham ručak.	1	2	3	4	5
Družim se s obitelji.	1	2	3	4	5
Obilježavam blagdane iz vlastite zemlje porijekla	1	2	3	4	5

27) S kime ste najčešće polazili navedene aktivnosti u Vašoj zemlji porijekla (zaokružiti)?

- a) S prijateljima
- b) S obitelji
- c) Samostalno
- d) Ostalo: \_\_\_\_\_

28) Pred vama se nalazi niz tvrdnji koje se odnose na vaše stavove o životu u Hrvatskoj. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite u kojoj mjeri se slažete, odnosno ne slažete s navedenim tvrdnjama. Pri tome 1 znači „Uopće se ne slažem“, a 5 „U potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Nisam sigurna	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Hrvatska je sigurna zemlja za život.	1	2	3	4	5
Dugoročno planiram ostati u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
Moja obitelj i ja smo zadovoljni u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
U Hrvatskoj je teško naći posao.	1	2	3	4	5
Život u Hrvatskoj je skup.	1	2	3	4	5
Planiram se obrazovati u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
Moja obitelj se planira obrazovati u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
Želim što prije otići iz Hrvatske.	1	2	3	4	5
Želim se vratiti u svoju zemlju porijekla.	1	2	3	4	5
Osjećam se nesigurno u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
U Hrvatskoj živim sličnim životom kao u svojoj zemlji porijekla.	1	2	3	4	5
Običaji u Hrvatskoj znatno se razlikuju od običaja u mojoj zemlji porijekla.	1	2	3	4	5
Način života u Hrvatskoj znatno se razlikuje od načina života u zemlji iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Sretnija sam svojim životom sad, nego u zemlji iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Osjećam se dijelom hrvatskoga društva.	1	2	3	4	5
U hrvatskome društvu osjećam se kao stranac.	1	2	3	4	5
Osjećam se izolirano u hrvatskome društvu.	1	2	3	4	5

29) Pred vama se nalazi niz tvrdnji koje se odnose na vaš osjećaj pripadnosti pojedinom društvu, odnosno državi (pri čemu se kategorija *društvo* odnosi na građane određene zemlje, a kategorija *država* na vlast i politiku određene zemlje). Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite u kojoj mjeri se navedene u kojoj mjeri se slažete, odnosno ne slažete s navedenim tvrdnjama. Pri tome 1 znači „Uopće se ne slažem“, a 5 „U potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Nisam sigurna	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Osjećam pripadnost sugrađanima svoje zemlje porijekla.	1	2	3	4	5
Osjećam odbojnost prema sugrađanima svoje zemlje porijekla.	1	2	3	4	5
Osjećam pripadnost sugrađanima u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
Osjećam odbojnost prema sugrađanima u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
Osjećam pripadnost državi u kojoj sam živjela.	1	2	3	4	5
Osjećam odbojnost prema državi u kojoj sam živjela.	1	2	3	4	5
Osjećam pripadnost Hrvatskoj državi.	1	2	3	4	5
Osjećam odbojnost prema Hrvatskoj državi.	1	2	3	4	5
Osjećam pripadnost prema ostalim osobama pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5
Osjećam odbojnost prema ostalim osobama pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj.	1	2	3	4	5

30) Pred vama se nalazi niz tvrdnji koje se odnose na očuvanje običaja i kulture Vaše zemlje porijekla. Na ljestvici od 1 do 5 ocijenite u kojoj mjeri se slažete, odnosno ne slažete s navedenim tvrdnjama. Pri tome 1 znači „Uopće se ne slažem“, a 5 „U potpunosti se slažem“.

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Nisam sigurna	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
Ponosna sam na kulturu zemlje iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti mojim materinjim jezikom.	1	2	3	4	5
Osjećam se dobro kad sam okružena ljudima iz zemlje iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Poznajem običaje i kulturu zemlje iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Voljela bih živjeti okružena ljudima iz vlastite zemlje porijekla.	1	2	3	4	5
Slušam glazbu zemlje iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Slavim blagdane zemlje iz koje dolazim.	1	2	3	4	5

U Hrvatskoj ne obilježavam blagdane zemlje iz koje dolazim koliko bih htjela.	1	2	3	4	5
Kod kuće pripremam hranu zemlje iz koje dolazim.	1	2	3	4	5
Upoznata sam s kulturnim običajima Hrvatske.	1	2	3	4	5
Moja djeca trebaju obilježavati hrvatske blagdane.	1	2	3	4	5
Moja djeca trebaju čitati, pisati i govoriti hrvatskim jezikom.	1	2	3	4	5
Koristim hrvatski jezik u svakodnevnom govoru.	1	2	3	4	5

**31) Jeste li dosad sudjelovali u programu učenja hrvatskog jezika?**

DA NE

**32) Najviši postignuti stupanj obrazovanja:**

- a) Bez formalnog obrazovanja
- b) Osnovna škola
- c) Srednja škola
- d) Viša škola
- e) Fakultet
- f) Ostalo: \_\_\_\_\_

**33) Jeste li bili zaposleni u Vašoj zemlji porijekla?**

DA NE

**34) Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje „da“, navedite kojim ste se zanimanjem bavili:**

\_\_\_\_\_

**35) Jeste li od dolaska u Hrvatsku do sad bili zaposleni?**

DA NE

**36) Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje „da“, navedite kojim ste se zanimanjem bavili:**

\_\_\_\_\_

**37) Jeste li ili ne trenutno zaposleni?**

DA NE

**38) Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje „DA“, kojim se zanimanjem trenutno bavite?**

\_\_\_\_\_

**39) Je li netko od Vaših ukućana trenutno zaposlen?**

DA NE

**40) Ukoliko je netko od Vaših ukućana trenutno zaposlen, navedite kojim zanimanjem se bavi:**

\_\_\_\_\_

**41) Molim Vas, navedite svoju vjeroispovijest:**

\_\_\_\_\_

**Hvala Vam na sudjelovanju u istraživanju!**

Kontakt: Karla Žagi, mag. soc., [karla.zagi@unicath.hr](mailto:karla.zagi@unicath.hr); 099/6789 - 045

## Popis literature

### KNJIGE I ČLANCI

Allen, James; Basilier Vaage, Aina; Hauff, Edvard (2006). „Refugees and asylum seekers in society“, u: Sam, David; Berry, John (ur.) *The Cambridge handbook of acculturation Psychology*, 198 – 217. Cambridge: Cambridge University Press.

Albrecht, Clara; Maria Hofbauer , Pérez; Sttiteneder, Tanja (2021). „The Integration Challenges of Female Refugees and Migrants: Where Do We Stand?“ *CESifo Forum* 22/2: 39 – 46.

Ahearn, Frederick L. (2002). „Psychosocial Wellness. Methodological Approaches to the Study of Refugees“, u: Ahearn, Frederick (ur.) *Psychosocial Wellness of Refugees. Issues in Qualitative and Quantitative research* 3 – 23. New York/Oxford: Berghahn Books.

Ajduković, Dean; Čorkalo Biruški, Dinka; Gregurović, Margareta; Matić Bojić, Jelena; Župarić-Iljić, Drago (2019). *Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: Stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica*. Zagreb: Vlada RH, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

Ayvazoglu, Ayse; Kunuroglu, Filiz; Van de Vijver, Fons; Yagmur, Kutlay (2020). „Acculturation of Syrian Refugees in the Netherlands: Religion as Social Identity and Boundary Marker“. *Journal of Refugee Studies* 34/2: 555 – 578.

Arends – Tóth, Judith V.; Van de Vijver, Fons J. R. (2006). „Assessment of psychological Acculturation“, u: Sam, David; Berry, John (ur.) *The Cambridge handbook of acculturation Psychology*, 142 – 160. Cambridge: Cambridge University Press.

Bail, Christopher (2008). „The Configuration of Symbolic Boundaries against Immigrants in Europe“. *American Sociological Review* 73/1: 37 – 59.

Bakker, Linda; Degevos, Jaco; Engbersen, Godfried (2014). “The Importance of Resources and Security in the Socio-Economic Integration of Refugees. A Study on the Impact of Length of Stay in Asylum Accommodation and Residence Status on Socio-Economic Integration for the Four Largest Refugee Groups in the Netherlands“. *Journal of International Migration and Integration* 15/1: 431 – 448.

Balakrishnan, T. R.; Hou, Feng (1999). „Socioeconomic integration and spatial residential patterns of immigrant groups in Canada“. *Population Research and Policy Review* 18/1: 201 – 217.

Bara, Mario (2013). “Povratne umirovljeničke migracije na hrvatskim otocima“. *Migracijske i etničke teme* 29/2: 201 – 224.

Baričević, Vedrana (2013). „Europske integracije i usvajanje europskih politika azilne zaštite u Hrvatskoj: prava osoba pod zaštitom i njihova integracija u društvo“, u: Župarić-Iljić, Drago (ur.) *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*, 99 – 130, Zagreb: IMIN, CMS, Kuća ljudskih prava.

Baričević, Vedrana (2015). "Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija". *Političke analize* 6/23: 3 - 14.

Berry, John W.; Kalin, Rudolf (1995). „Multicultural and ethnic attitudes in Canada“. *Canadian Journal of Behavioural Science* 27/3, 310–320.

Berry, John W. (1992). „Acculturation and Adaptation in a New Society“. *International Migration* 30/1: 69 – 85.

Berry, John W. (2003). „Conceptual Approaches to Acculturation“, u: Chun, Kevin; Balls Organista, Pamela; Marin, Gerardo (ur.) *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research* 17 – 37. Washington, DC: American Psychological Association.

Berry, John. W. (2005). „Acculturation: Living successfully in two cultures“. *International Journal of Intercultural Relations* 29/6: 697 – 712.

Berry, John W. (2006). „Contexts of acculturation“, u: Sam, David; Berry, John (ur.) *The Cambridge handbook of acculturation Psychology*, 27 – 42, Cambridge: Cambridge University Press.

Berry, John W. (2009). „A Critique of critical acculturation“. *International Journal of Intercultural Relations* 33/5: 361 – 371.

Bevelander, Pieter (2011). „The Employment Integration of Resettled Refugees, Asylum Claimants, and Family Reunion Migrants in Sweden“. *Refugee Survey Quarterly* 30/1: 22 – 43.

Bhugra, Dinesh (2004). „Migration, distress and cultural identity“. *British Medical Bulletin*, 69/10: 129-141.

Biddle, Bruce J. (1986). „Recent Developments in Role Theory“. *Annual Review of Sociology* 12/1: 67 - 92.

Blackstone, Amy (2003) “Gender Roles and Society“, u: Julia R. Miller, Richard M. Lerner, Lawrence B. Schiamberg, Santa Barbara (ur.) *An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*, 335 – 338, London: University of California.

Cabassa, Leopoldo J. (2003). „Measuring acculturation: Where we are and where we need to go“. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 25/2: 127-146

Cederberg, Maja (2017). „Social Class and International Migration: Female Migrants' Narratives of Social Mobility and Social Status“. *Migration Studies* 6/3: 1-19.

Cheung, Benjamin; Chudek, Maciej; Heine, Steven (2011). „Evidence for a Sensitive Period for Acculturation: Younger Immigrants Report Acculturating at a Faster Rate“. *Psychological Science* 22/2: 147 – 152.

Cheung, Sin, Yi; Phillimore, Jenny (2014). „Refugees, Social Capital, and Labour Market Integration in the UK“. *Refugees, Social Capital, and Labour Market Integration in the UK* 48/3: 518 – 536.

Chiu, Catherine (1998). *Small family business in Hong Kong: accumulation and accommodation*. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press.

Choi, Jong Baek; Thomas, Madhavappallil (2009). „Predictive factors of acculturation attitudes and social support among Asian immigrants in the USA“. *International Journal of Social Welfare* 18/1: 76 – 84.

Cicognani, Elvira; Sonn, Christopher; Albanesi, Cinzia; Zani, Bruna (2018). „Acculturation, social exclusion and resistance: Experiences of young Moroccans in Italy“. *International Journal of Intercultural Relations* 66/1: 108 – 118.

Colic-Peisker, Val; Walker, Ian (2003). „Human capital, acculturation, and social identity: Bosnian refugees in Australia“ *Journal of Community and Applied Social Psychology* 13/1: 337 - 360.

Cooley, Charles Horton (1902). *Human nature and social order*. New York: Charles Scribner's Sons.

Čačić-Kumpes, Jadranka; Gregurović, Snježana; Kumpes, Josip (2012). „Migracija, integracija i stavovi prema imigrantima u Hrvatskoj“. *Revija za sociologiju* 42/3: 305 – 336.

Čolić, Snježana; Sujoldžić, Anita (1995). „Neki aspekti i pretpostavke akulturacije prognanih i izbjeglih obitelji na otoku Hvaru“. *Migracijske i etničke teme* 11/1: 37 – 52.

Do, Kieu Anh T. (2016). *Into the Gap: A Mixed Methods Study of Acculturation, Stress, and Refugee Family Functioning*. Doktorski rad u rukopisu. Lincoln: University of Nebraska.

Dow, Helena (2011). „The Acculturation Processes: The Strategies and Factors Affecting the Degree of Acculturation“. *Home Health Care Management & Practice* 23/3: 221 – 227.

Dupree, Nancy Hatch (1991). *Observations on Afghan women refugees in Pakistan*. Washington DC: American Council for Nationalities Service

Dustmann, Christian; Schmidt, Christoph M. (2000). *The wage performance of immigrant women: full-time jobs, part-time jobs and the role of selection*. London: Centre for Economic and Policy Research.

Elsahat, Sarah; Moffat, Tina (2020). „Dietary practices among Arabic-speaking immigrants and refugees in Western societies: A scoping review“. *Appetite. Multidisciplinary Research on Eating and Drinking* 154/1: 1 – 11.

Esterajher, Josip (2015). "Iskustva zbrinjavanja prognanika i izbjeglica i suvremena izbjegličko-migrantska kriza u Hrvatskoj". *Političke analize* 6/23: 15-22.



Evans, Mariah D. R. (1984). „Immigrant women in Australia: resources, family and work“. *The International Migration Review*, 18/4: 1063–1090.

Fawcett, James T. (1985). „Migration Psychology: New Behavioral Models“. *Population and Environment* 8/1-2: 5 – 14.

Finch, Brian Karl; Frank, Reanne; Vega, William (2006). „Acculturation and Acculturation Stress: A Social-Epidemiological Approach to Mexican Migrant Farmworkers' Health“. *International Migration Review* 38/1: 236 – 262.

Freedman, Jane (2016). „Sexual and gender-based violence against refugee women: a hidden aspect of the refugee „crisis““. *Reproductive Health Matters. An international journal on sexual and reproductive health and rights* 24/47: 18 – 26.

Gans, Herbert J. (1979). „Symbolic Ethnicity: The Future of Ethnic Groups and Cultures in America“. *Ethnic and Racial Studies* 2/1: 1 – 20.

George, Darren; Mallery, Paul (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.)*. Boston: Pearson.

Ghaffarian, Shireen (1998). „The Acculturation of Iranian Immigrants in the United States and the Implications for Mental Health“. *The Journal of Social Psychology* 138/5: 645 – 654.

Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Goffman, Erving (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Edinburgh: University of Edinburgh.

Goldmann, Gustave (2000). *The Determinants of Acculturation: How Immigrants Adapt*. Doktorski rat u rukopisu. Ottawa: Carleton University.

Goodhue, Emily (2012). „The Role of Mothers in Muslim Families in Ouakam, Dakar: Navigating Traditional Gender Roles in a Modern Context. *SIT Digital Collections*.

Grubiša, Iva (2017). „Us and Them“ – Approaching the Refugee Other? Cultural Anthropological Rethinking of the Fieldwork Experience in Slavonia“. *Narodna umjetnost : hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 54/1: 147 – 168.

Gregurović, Snježana; Župarić-Iljić, Drago; Kuti Simona; Klempić Bogadi, Sanja; Podgorelec, Sonja; Mlinarić, Dubravka; Gregurović, Margareta (2016). „Integration of Migrants in the European Union with Reference to Croatia: Position Paper of the Institute for Migration and the Ethnic Studies. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.

Gregurović, Snježana (2020). „Katolička crkva i migranti: prema prihvaćanju multikulturalnog modela migranata“ *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti* 75/1: 77 – 91.

- Gregurović, Snježana (2020). „Integration of Migrants – the Meaning of the Term in the European Context, Standards and Policies“, u: Markt, Robert (ur.) *Integration policies and practices in European and Croatian context. Good Practice Guide*, 7 – 132, Zagreb: Croatian Red Cross.
- Hall, Stuart; Held, David; Hubert, Don; Thompson, Kenneth (1996). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Cambridge/Oxford: Blackwell Publishers.
- Heckmann, Friedrich (2006). *Integration and Integration Policies*. IMISCOE Network Feasibility Study. Bamberg: Institute at the University of Bamberg.
- Hillmann, Felicitas; Tođral Koca, Burcu (2021). “By women, for women, and with women”: on the integration of highly qualified female refugees into the labour Markets of Berlin and Brandenburg“. *Comparative Migration Studies* 9/3: 1 – 18.
- Hunt, Lisa (2008). „Women Asylum Seekers and Refugees: Opportunities, Constraints and the Role of Agency“. *Social Policy and Society*. 7/3: 281 – 292.
- Jurković, Rahela (2018). *Integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u hrvatsko društvo*. Doktorski rad u rukopisu. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Jurković, Rahela (2021). *Integracija azilanata u hrvatsko društvo – kulturnoantropološka studija*. Zagreb: Asesor.
- Kamisli, Merih Ugurel (2020). „Acculturation Experiences of Syrian Muslim Refugee Women in the United States. Intersectionality of Nationality, Religion, Gender, and Refugee Status“. *Sage Journals - Adult Learning* 20/10: 1 – 12.
- Kim, Junhyoung (2012). „Acculturation phenomena experienced by the spouses of Korean international students in the United States“. *Qualitative Health Research*, 22/6: 755–767.
- King, Russell (2012). „Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer“. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations* 12/3: 3 – 43.
- Kline, Rex (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press
- Kofman, Eleonore (2000). „The invisibility of skilled female migrants and gender relations in studies of skilled migration in Europe“. *International Journal of Population Studies*, 6/1 45–59.
- Kristjánsdóttir, Erla; Skaptadóttir, Unnur (2018). „‘I’ll Always Be a Refugee’: The Lived Experience of Palestinian Refugee Women of Moving to a Small Society in Iceland“. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 17/5: 1 – 16.
- Kunz, Egon F. (1981). „Exile and Resettlement: Refugee Theory“. *The International Migration Review*. 15/1-2: 42 – 51.

- Masgoret, Anne-Marie; Ward, Colleen (2006). „Culture learning approach to acculturation“ u: Sam, David; Berry, John (ur.) *The Cambridge handbook of acculturation Psychology*, 58 – 77, Cambridge: Cambridge University Press.
- McGee, William John (1898). „Piratical acculturation“. *American Anthropologist*, 11/8, 243–249.
- Mead, George Herbert (2003). *Um, osoba i društvo sa stajališta socijalnog biheviorista*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Meadows, Lynn M.; Thurston, Wilfreda E.; Melton, Christina (2001). „Immigrant women’s health“. *Social Science and Medicine*, 52/9: 1451–1458.
- Merton, Robert (1968). *Social Theory and Structure*. New York: The Free Press.
- Mesić, Milan (1992). „Pokušaj tipologizacije izbjeglištva i prognanika“. *Migracijske i etničke teme* 8/2: 105 – 125.
- Mesić, Milan; Bagić, Dragan (2011). „Stavovi hrvatskih građana prema kulturnim različitostima“. *Migracijske i etničke teme*, 27/1: 7 – 38.
- Methvin, Thomas (2009). *The New Mexican-Americans: International Retirement Migration and Development in an Expatriate Community in Mexico*. The Center for Migration and Development: Princeton University.
- Miller, Arlene Michaels; Wang, Edward; Szalacha, Laura; Sorokin, Olga (2009). „Longitudinal Changes in Acculturation for Immigrant Women From the Former Soviet Union“. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 40/3: 400 – 415.
- Morawska, Ewa (2009). *A Sociology of Immigration. (Re)Making Multifaceted America*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Morgan, John; White, Ian (2015). *The Integration of Migrants in Europe: The role of Higher and Further Education*. Dialogical Philosophy and Education.
- Morokvasić, Mirjana (2015). „Migration and gender“, u: Triandafyllidou, Anna (ur.) *Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies*, 54 – 63. New York: Routledge.
- Nette, John; Hayden, Mary (2007). „Globally mobile children: the sense of belonging“. *Educational Studies* 33/4: 435 – 444.
- Lalić Novak, Goranka (2013). „Sustav azila u Republici Hrvatskoj: dosadašnji razvoj i moguće perspektive“, u: Župarić-Iljić, Drago (ur.) *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*, 15 – 32, Zagreb: IMIN, CMS, Kuća ljudskih prava.
- Lee, Everett S. (1966). „A Theory of Migration“. *Demography*, 3/1: 47 – 57.
- Leibig, Thomas; Tronstad, Kristian Rose (2018). "Triple Disadvantage? A first Overview of the Integration of Refugee Women". *OECD Social, Employment and Migration Working Papers* 15/216: 1-37.

Lipson, Juliene; Miller, Suellen (1994). „Changing Roles of Afghan Refugee Women in the United States”. *Health Care for Women International* 15/3: 171 – 180.

Lockwood, David (1964). „Social Integration and System Integration“, u: Zollschan George; Hirsch, Walter (ur.), *Explorations in Social Change*. Boston: Houghton Mifflin.

Lomazzi, Vera; Israel, Sabine; Crespi, Isabella (2018). „Gender Equality in Europe and the Effect of Work-Family Balance Policies on Gender-Role Attitudes”. *Work-Family Balance and Gender (In)equalities in Europe: Policies, Processes and Practices* 8/1: 1 – 29.

Oh, Yunjin; Koeske, Gary; Sales, Esther (2002). „Acculturation, stress, and depressive symptoms among Korean immigrants in the United States”. *The Journal of Social Psychology* 142/4: 511–526.

Olmedo, Esteban; Padilla, Amado (1978). „Empirical and Construct Validation of a Measure of Acculturation for Mexican Americans”. *The Journal of Social Psychology* 105/2: 179 – 187.

Opić, Siniša (2011). „Testiranje normalnosti distribucije u istraživanjima odgoja i obrazovanja”. *Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu* 60/2: 181 – 197.

Park, Robert Ezra (1928). „Human migration and the marginal man”. *American Journal of Sociology* 33/6: 881–893.

Parsons, Talcott (1962). *Toward a General Theory of Action*. Cambridge/Massachusetts: Harvard University Press.

Penninx, Rinus (2007). „Integration Processes of Migrants: Research Findings and Policy Challenges”. *Migracijske i etničke teme* 23/1-2: 7 – 32.

Penninx, Rinus; Garcés-Masareñas, Blanca (2016). „The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept” u Blanca Garcés-Masareñas, Rinus Penninx (ur.) *Integration Processes and Policies in Europe Contexts, Levels and Actors*, 11 – 29. London: Springer.

Petz, Boris; Kolesarić, Vladimir; Ivanec, Dragutin (2012). *Petzova statistika. Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Phinney, Jean; Flores, Juana (2002). „“Unpackaging” Acculturation: Aspects of Acculturation as Predictors of Traditional Sex Role Attitudes”. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 33/3: 320 – 331.

Peternel, Lana (2009). *Akulturacionjski procesi i etnički identitet u adolescenciji*. Doktorski rad u rukopisu. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Petersen, William (1958). „A General Typology of Migration”. *American Sociological Review* 23/3: 256–266.

Podgorelec, Sonja; Bara Mario (2014). „Žensko iskustvo migracija i starenja – pogled s otoka”. *Migracijske i etničke teme* 30/3: 379 – 404.

Pozniak, Romana; Petrović, Duško (2014). "Tražitelji azila kao prijetnja". *Studia ethnologica Croatica* 26/1: 47 – 72.

Pupačić, Sanja; Kadoić, Maja; Orišković, Branko (2013). „Uloga Hrvatskoga Crvenoga križa u pružanju psihosocijalne potpore tražiteljima azila i azilantima“, u: Župarić-Iljić, Drago (ur.) *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*, 147 – 161, Zagreb: IMIN, CMS, Kuća ljudskih prava.

Ramelli, Marcella; Florack, Arnd; Kopic, Ankica; Rohmann, Anette (2013). „Being Prepared for Acculturation: On the Importance of the First Months After Immigrants Enter a New Culture“. *International Journal of Psychology* 48/3: 363 – 373.

Ravlić, Slaven (2003). *Suvremene političke ideologije*. Zagreb: Politička kultura.

Redfield, Robert; Linton, Ralph; Herskovits, Melville J. (1936). „Memorandum for the Study of Acculturation“. *American Anthropologist New Series* 38/1: 149 – 152.

Rogić, Ivan; Čizmić, Ivan (2011). *Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Rubin, Mark; Watt, Susan Ellen; Ramelli, Marcella (2011). "Immigrants' Social Integration as a Function of Approach-Avoidance Orientation and Problem-Solving Style". *International Journal of Intercultural Relations*, 36: 498-505

Rudmin, Floyd (2009). „Constructs, Measurements and Models of Acculturation and Acculturative Stress“. *International Journal of Intercultural Relations* 33/2: 106 – 123.

Salaff, Janet W. (2002). „Women's work in international migration“, u: Chow, Esther Nganling (ur.) *Transforming gender and development in East Asia*, 217–238, London: Routledge.

Sam, David L.; Berry, John W. (2006) „Introduction“, u: Sam, David; Berry, John (ur.) *The Cambridge handbook of acculturation Psychology*, 1 – 7, Cambridge: Cambridge University Press.

Sam, David L. (2006). „Acculturation: conceptual background and core components“, u: Sam, David; Berry, John (ur.) *The Cambridge handbook of acculturation Psychology*, 11-26, Cambridge: Cambridge University Press.

Sarvimaäki, Matti (2017) „Labour market integration of refugees in Finland“. *Nordic Economic Policy Review* 7/1: 91–114.

Schenner, Johanna; Neergaard, Anders (2019). „Asylum-seekers and refugees within Europe and labour market integration“. *Transfer: European Review of Labour and Research* 25/1: 13 – 24.

Schwartz, Seth J.; Zamboanga, Byron, L. (2008). "Testing Berry's Model of Acculturation: A Confirmatory Latent Class Approach". *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* 14/4: 275 – 285.

Schweitzer Robert; Melville Fritha; Steel Zachary; Lacherez Phillippe (2006). „Trauma, post-migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees“. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40/2: 179 – 187.

Simons, Sarah E. (1901). „Social assimilation“. *American Journal of Sociology* 6/6: 790–822.

Sossou, Marie – Antoinette; Craig, Craig; Ogren, Heather; Schnak, Michelle (2014). „A Qualitative Study of Resilience Factors of Bosnian Refugee Women Resettled in the Southern United States“. *Journal of Ethnic And Cultural Diversity in Social Work* 17/4: 365-385.

Starck, Annabelle; Gutermann, Jana; Schouler-Ocak, Meryam; Jesuthasan, Jenny; Bongard, Stephan; Stangier, Ulrich (2020). „The Relationship of Acculturation, Traumatic Events and Depression in Female Refugees“. *Frontiers in Psychology* 11/906: 1 – 9.

Stryker, Sheldon (1980). *Symbolic interactionism: A social structural version*. Menlo Park: Benjamin Cummings.

Stepheson, Margaret (2000). „Development and Validation of the Stephenson Multigroup Acculturation Scale (SMAS)“. *Psychological Assessments* 12/1: 77 – 88.

Sulaiman-Hill, Ruqayya; Thompson, Sandra (2012). „“Thinking Too Much“ - Psychological distress, sources of stress and coping strategies of resettled Afghan and Kurdish refugees“. *Journal of Muslim Mental Health* 6/2: 63 – 86.

Szabo, Agnes; Ward, Colleen (2015). „Identity development during cultural transition: The role of social-cognitive identity processes“. *International Journal of Intercultural Relations* 46: 13-25.

Šelo Šabić, Senada; Borić, Sonja (2016). *At the Gate of Europe: a Report on Refugees on the Western Balkan Route*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung, Regional Office Zagreb for Croatia and Slovenia

Tatalović, Siniša; Jakešević, Ružica (2016). *Novopristigli migranti i nacionalne manine u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Teske, Raymond H. C.; Nelson, Bardin H. (1974). „Acculturation and assimilation: a clarification“. *American Ethnologist*, 1/2: 351–367.

Te Lindert, Annet; Korzilius, Hubert; Stupar-Rutenfirans, Snežana; Van de Vijver, Fons (2021). „The role of perceived discrimination, intergroup contact and adoption in acculturation among four Dutch immigrant groups“. *International Journal of Intercultural Relations* 88: 1 – 14.

Tylor, Edward Burnett (1874). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*. New York: Henry Holt and Company.

Tomić-Koludrović, Inga (1999). „Pojam integracije u suvremenim sociološkim teorijama“, u: Grubišić Ivan; Zrinščak, Siniša (ur.) *Religija i integracija*, 11 – 29, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Tomić-Koludrović, Inga; Lončarić, Danijela (2006). „Provjere rodni uloga u procesima modernizacija: Usporedba Austrije i Hrvatske“. *Acta landertina* 3/1: 55 – 71.

Tsai, Jeanne; Ying, Yu-Wen; Lee, Peter (2000). „The Meaning of „Being Chinese“ and „Being American“. Variation Among Chinese American Young Adults. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 31/3: 301 – 332.

Turner, Jonathan H. (2001). „Role Theory“, u: Turner, Jonathan H. (ur.) *Handbook of Sociological Theory*, 233 – 254. New York: Springer.

Uttley, Jim (2019). „Power Analysis, Sample Size, and Assessment of Statistical Assumptions – Improving the Evidential Value of Lighting Research“. *LEUKOS: The Journal of the Illuminating Engineering Society*. 15/2-3: 143 – 162.

Viola, Francesco (2015). „Negotiation of Identities and Negotiation of Values in Multicultural Societies“, u: La Barbera, MariaCaterina (ur.), *Identity and Migration in Europe: Multidisciplinary Perspectives*, 29 – 39. Switzerland: Springer.

Ward, Catherine; Styles, Irene (2003). „Lost and Found: Reinvention of the Self Following Migration“. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies* 5/3: 349 – 367.

Waters, Mary C. (1990). *Ethnic Options. Choosing Identities in America*. Berkeley/Los Angeles/Oxford: University of California Press.

Wimmer, Andreas (1997). „Explaining xenophobia and racism: A critical review of current research approaches“. *Ethnic and Racial Studies* 20/1: 17 – 41.

Yeh, Christine (2003). „Age, acculturation, cultural adjustment, and mental health symptoms of Chinese, Korean, and Japanese immigrant youths“. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* 9/1: 34–48.

Zuo, Jiping; Tang, Shengming (2000). „Breadwinner status and gender ideologies of men and women regarding family roles“. *Sociological Perspectives* 43/1: 29 – 43.

Žagi, Karla (2021). „Perceiving the Migrant as „Other“: Analysis of Three Main Categories in the European Migration Context“. *Sic: časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje* 11/2: 1 – 25.

Župarić-Iljić, Drago; Gregurović, Margareta (2013). „Stavovi studenata prema tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj“. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 22/1: 41 – 62.

Župarić-Iljić, Drago (2016). *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.

## ZAKONI I DRUGI SLUŽBENI DOKUMENTI

Vlada Republike Hrvatske; Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (2017). Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine. Pristup 10. siječnja 2021. na <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/AKCIJSKI%20PLAN%20ZA%20INTEGRACIJU%202017-2019.pdf>

United Nations (2002). International migration report: 2002. New York: United Nations.

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. *Narodne Novine*, 70/2015, 127/2017.

## INTERNETSKI IZVORI

Centar za mirovne studije (2021). Što donose „8. Tjedni IZBJEGLICAMA“?. Pristup 20. lipnja 2021. na <https://www.cms.hr/hr/azil-i-integracijske-politike/sto-donose-8-tjedni-izbjeglicama>

Council of Europe (n.d.) Migrant end refugee women and girls. Pristup 20. lipnja 2021. na <https://www.coe.int/en/web/genderequality/migrant-and-refugee-women-and-girls>

Coolie Trade (2015). Coolie Trade in the 19th Century. Immigration History Research Center: University of Minnesota. Pristup 27. siječnja 2017. na

<https://cla.umn.edu/ihr/news-events/other/coolie-trade-19th-century>

Dobrodošli! (2020). Feminističke i antirasističke inicijative osvojile su nagradu “Nada Dimić” u Zagrebu!. Pristup 20. lipnja 2021. na

<http://welcome.cms.hr/index.php/2020/07/10/feministicke-i-antirasisticke-inicijative-osvojile-su-nagradu-nada-dimic-u-zagrebu/>

Donato, Katherine; Gabaccia, Donna (2016). The Global Feminization of Migration: Past, Present and Future. Migration Policy Institute. Pristup 1. travnja 2022. na

<https://www.migrationpolicy.org/article/global-feminization-migration-past-present-and-future>

EUROSTAT (2016). Migration and Asylum Database 2015. Pristup 10. veljače 2021. na <https://ec.europa.eu/eurostat/web/migration-asylum/asylum/database>

EUROSTAT (2020). Migration and Asylum Database 2019. Pristup 10. veljače 2021. na <https://ec.europa.eu/eurostat/web/migration-asylum/asylum/database>

European Network of Migrant Women. Pristup 20. lipnja 2021. <https://www.migrantwomennetwork.org/>

Europska komisija (2014). Zajednički europski sustav azila. Pristup 20. siječnja 2021. na [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/e-library/docs/ceas-factsheets/ceas\\_factsheet\\_hr.pdf](https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/e-library/docs/ceas-factsheets/ceas_factsheet_hr.pdf)



Hrvatski Crveni križ (2018). Održana prva od deset radionica Grupa za žene. Pristup 20. lipnja na <https://www.hck.hr/novosti/odrzana-prva-od-deset-radionica-grupa-za-zene/8681>

IOM (2015). Flow Monitoring Europe. Pristup 15. veljače 2021. na <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

IOM (2017). Global Trafficking Trends in Focus. IOM Victim of Trafficking Dana, 2006 – 2016. Pristup 24. kolovoza 2021. na [https://www.iom.int/sites/default/files/our\\_work/DMM/MAD/A4-Trafficking-External-Brief.pdf](https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/MAD/A4-Trafficking-External-Brief.pdf)

MUP (2015). Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2015. godinu. Pristup 10. siječnja 2021. na

[https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Publikacije/2016/medjunarodna\\_zastita\\_2015.pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Publikacije/2016/medjunarodna_zastita_2015.pdf)

MUP (2016). Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2015. godinu. Pristup 10. siječnja 2021. na

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti/azil/2017/Statisti%C4%8Dki%20pokazatelji%20tražitelja%20medunarode%20zastite%20za%202016..pdf>

MUP (2020). Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2020. godinu. Pristup 10. veljače 2021. na

[https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna\\_zastita/Medjunarodna\\_zastita\\_4kvartal2020.pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna_zastita/Medjunarodna_zastita_4kvartal2020.pdf)

MUP (2021). Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2021. godinu. Pristup 24. kolovoza 2021. na

[https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna\\_zastita/Statisticki\\_pokazatelji-osoba-kojima-je-odobrena-medjunarodna-zastita-2Q-2021.pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna_zastita/Statisticki_pokazatelji-osoba-kojima-je-odobrena-medjunarodna-zastita-2Q-2021.pdf)

Sandalio, Rocío Naranjo (2018). „Life After Trauma: The Mental-Health Needs of Asylum Seekers in Europe“. *Migration Policy Institute*. Posjet 10. srpnja 2021. na

<https://www.migrationpolicy.org/article/life-after-trauma-mental-health-needs-asylum-seekers-europe>

Stanford University (n.d.). Stanford – Culture and Emotion Lab. Instruments. Pristup 3. travnja 2022. na <https://culture-emotion-lab.stanford.edu/instruments>

UNHCR (2016). Global Trends. Forced Displacement in 2015. Pristup 15. veljače 2021. na <https://www.unhcr.org/uk/576408cd7.pdf>

UNHCR (2017). Statistical Yearbook 2015. Pristup 15. veljače 2021. na <https://www.unhcr.org/statistics/country/59b294387/unhcr-statistical-yearbook-2015-15th-edition.html>

UNHCR (2019) 2019 in a review. Trends at a Glance. Pristup 15. veljače 2021. na <https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends/globaltrends2019/>

UNHCR (2021). Figures at a Glance. UNHCR.org. Pristup 20. srpnja 2021. s <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

Vatican News (2019). JRS predstavio projekt savjetovanja žena izbjeglica žrtava nasilja. Pristup 20. lipnja 2021. na <https://www.vaticannews.va/hr/crkva/news/2019-09/jrs-predstavio-projekt-savjetovanja-zena-izbjeglica-zrtava-nasil.html>

Volonterski centar Zagreb (n.d.) Partneri i organizatori volontiranja. Pristup 20. lipnja 2021. na <http://www.vcz.hr/partneri/organizatori-volontiranja/organizator-1242/>